

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ
СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

**Збірник наукових статей студентів денної та заочної
форм навчання, які здобувають освітній ступінь
«магістр» за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»
освітньою програмою «Публічне управління
та адміністрування»**

Київ 2022

УДК 351/354
П 88

П 88 **Публічне управління та адміністрування в умовах суспільних трансформацій [Електронний ресурс] : зб. наук. ст. студ. / відп. ред. Н. Л. Новікова. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. – 248 с.**

У збірнику наукових статей магістрів висвітлено актуальні питання стратегічного планування в публічному управлінні, розвитку регіонального управління та місцевого самоврядування на принципах децентралізації владних відносин, особливості формування та реалізації державної політики у різних сферах, організаційного забезпечення надання адміністративних послуг на різних рівнях управління.

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

УДК 351/354

Редакційна колегія: Н. Л. Новікова (відп. ред.), д-р екон. наук, доц.; О. І. Міняйло, канд. екон. наук, доц.; Ю. І. Головня, канд. екон. наук, доц.; О. В. Дьяченко, канд. екон. наук, доц.; І. В. Лазебна, канд. екон. наук, доц.; А. О. Ільїна, канд. екон. наук, доц.; Н. В. Мірко, канд. наук з держ. упр., доц.; І. П. Динник, канд. наук з держ. упр., ст. викладач; К. І. Кузьмішин, студент ФЕМП, гр. 12м; А. Я. Корогод, студентка ФЕМП, гр. 4мз.

Відповідальна за випуск Н. Л. Новікова, д-р екон. наук, доц., зав. каф. публічного управління та адміністрування.

*Видається за рекомендацією кафедри публічного управління
та адміністрування ДТЕУ
(протокол № 1 від 29.08.2022)*

ЗМІСТ

ВСТУП	6
<i>АГЕСВА І.</i> Реалізація державної політики України у сфері громадського здоров'я.....	7
<i>АНТОНЮК М.</i> Реалізація державної податкової політики	11
<i>БАЙДА А.</i> Особливості організації роботи органів місцевого самоврядування у сфері загальної повної середньої освіти	15
<i>БИРЬКО В.</i> Механізм надання адміністративних послуг на місцевому рівні.....	20
<i>ГРИНЕНКО А.</i> Особливості інформаційно-комунікативних відносин між органами публічної влади та суспільством	24
<i>ГУБАР Д.</i> Сучасні виклики реалізації державної політики захисту прав дітей з інвалідністю.....	31
<i>ГУМЕНЮК Н.</i> Розвиток лідерських компетентностей державних службовців	36
<i>ДЕРКАЧОВА А.</i> Нормативно-правове регулювання державної політики в сфері вищої освіти.....	40
<i>ДІДИК В.</i> Державно-приватне партнерство у сфері регіонального розвитку	45
<i>ЗАХАРЧУК Н.</i> Стратегічне планування розвитку територіальної громади.....	50
<i>ЗВОНИК А.</i> Механізм організації роботи управління освіти	59
<i>КАРАТАЄВА К.</i> Сутність та характерні риси комунікативної політики в органах державної влади.....	65
<i>КІКОТЬ А.</i> Стратегічне планування та його роль в муніципальному управлінні.....	71
<i>КИРИЯЧЕНКО І.</i> Планування соціально-економічного розвитку регіону.....	77
<i>КОВАЛЬ Ю.</i> Стратегічне планування в публічному управлінні	84

<i>КОРОГОД А.</i>	
Політики декарбонізації в умовах європейського зеленого курсу на шляху енергетичної незалежності.....	90
<i>КОРОЛЬКОВА М.</i>	
Організація комунікацій в органах державної влади	96
<i>КРЕСАН Є.</i>	
Реалізація державної політики у сфері освіти на місцевому рівні.....	102
<i>КУЗЬМІШИН К.</i>	
Сутність кадрової політики органів місцевого самоврядування.....	107
<i>КУКСА О.</i>	
Сутність та методи управління державним боргом.....	113
<i>МАЗМАНІШВІЛІ А.</i>	
Реалізація державної політики України у сфері санітарних та фітосанітарних заходів.....	118
<i>НЕКРАШЕВИЧ М.</i>	
Сутність та принципи державної політики у сфері цифрової трансформації.....	123
<i>ОБРАЗЦОВ В.</i>	
Особливості надання електронних довірчих послуг в Україні	130
<i>ОЗЕРЯН А.</i>	
Публічні закупівлі в системі державного регулювання економіки	135
<i>ОХРИМЕНКО А.</i>	
Особливості реалізації державних проєктів у сфері охорони здоров'я.....	141
<i>ПЕРЕВЕРА М.</i>	
Сучасні реалії реалізації державної молодіжної політики.....	147
<i>ПОЖИДАЄВА Д.</i>	
Стратегічне управління національною економічною безпекою України	153
<i>ПОНОМАРЕНКО П.</i>	
Соціальний захист осіб з інвалідністю в Україні.....	159
<i>ПРИКУП Д.</i>	
Специфіка управління місцевими програмами та проєктами	164
<i>ПРИЩЕПА М.</i>	
Реалізація інформаційної політики у сфері пенсійного забезпечення.....	170
<i>СМАЛЬ А.</i>	
Особливості соціального захисту населення територіальних громад в умовах децентралізації	175

СОЛОДКА К.	
Особливості взаємодії органів самоорганізації населення з органами місцевого самоврядування.....	181
СПИВАК В.	
Розвиток територіальних громад в умовах децентралізації	186
СТЕПАНЕЦЬ О.	
Регіональна політика розвитку сфери освіти	192
СТЕЦЮК А.	
Публічна політика у сфері соціального захисту	197
ТИМОФІЮК Т.	
Реалізація державної аграрної політики	204
ТКАЛИЧ О.	
Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю.....	208
ТКАЧЕНКО В.	
Складові планування соціально-економічного розвитку території.....	214
ТРОПОТЯГА К.	
Публічне управління у сфері контролю використання земель.....	219
ФІЛІПОВА Д.	
Напрями реформування державного управління у сфері охорони здоров'я України	223
ЧАВА Ю.	
Етапи та механізм формування і реалізації митної політики України	226
ШЕВЧУК В.	
Роль підприємництва у розвитку територіальних громад	231
ШЕВЧУК В.	
Особливості механізмів запобігання проявам корупції в системі державної служби України	237
ЮРЧЕНКО А.	
Підвищення якості надання адміністративних послуг на місцевому рівні.....	243

ВСТУП

Програма підготовки магістрів передбачає здобуття ними певних теоретичних знань та набуття умінь їх практичного застосування, навичок щодо здійснення наукових досліджень з обраного напрямку.

У збірнику наукових статей викладено узагальнені результати досліджень здобувачів освітнього ступеня «магістр» денної та заочної форм навчання галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» освітньої програми «Публічне управління та адміністрування».

Стратегічними напрямами науково-дослідної роботи студентів є дослідження актуальних питань публічного управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення.

Подані наукові статті присвячені проблемам стратегічного планування в публічному управлінні, розвитку регіонального управління та місцевого самоврядування на принципах децентралізації владних відносин, особливостям формування та реалізації державної політики у різних сферах, організаційного забезпечення надання адміністративних послуг на різних рівнях управління.

Узагальнені результати таких досліджень викладено у випускних кваліфікаційних роботах, квінтесенцією яких є статті, де розглядається широкий спектр проблем і пропонуються методичні та методологічні підходи до їх вирішення.

Статті підготовлено під науковим керівництвом професорсько-викладацького складу кафедри публічного управління та адміністрування ДТЕУ.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

АГЕСВА І., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

У статті визначено стратегію «плану переходу» міжнародних донорів, що передбачає перехід іноземних інвестицій у сфері реагування на епідемію ВІЛ на внутрішнє фінансування. Проаналізовано досвід стратегій переходу основних донорів в Україні: Глобальний фонд, Президентський надзвичайний план допомоги хворим на СНІД (PEPFAR), USAID (агентство США з міжнародного розвитку). Визначено інституційні ризики та наявні моделі фінансування громадського сектору в рамках чинного законодавства України.

The article defines the strategy of the «transition plan» of international donors, which involves the transition of foreign investments in the field of response to the HIV epidemic to domestic financing. The experience of foreign countries and transition strategies of the main donors in Ukraine, the Global Fund, the Presidential Emergency Plan for AIDS Relief (PEPFAR), USAID (the US Agency for International Development) were analyzed. Institutional risks and existing models of financing the public sector within the framework of the current legislation of Ukraine are determined.

Україна як член Організації Об'єднаних Націй (ООН), приєдналась до реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР) [6] через розробку стратегічних політик з метою забезпечення національних інтересів, розвитку економіки, громадянського суспільства, держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення.

Досягнення Цілей (ЦСР) у сфері реагування на епідемію ВІЛ/СНІД відбувається коштом безпрецедентної мобілізації фінансових інвестицій міжнародної спільноти, яка надається за умови зростання політичних та фінансових зобов'язань Уряду України.

Основні донори України: Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією (Глобальний фонд), Президентський надзвичайний план допомоги хворим на СНІД (PEPFAR) і USAID (Агентство США з міжнародного розвитку) реалізують стратегію «плану переходу», що передбачає делегування відповідальності від донорів до Уряду та формування гібридного бюджету з щорічним збільшенням внеску держави.

Угода з Глобальним Фондом гарантує фінансування Україні в обсязі \$119,5 млн. (2018–2020), \$135 млн (2021–2023) на протидію епідеміям ВІЛ та туберкульозу, своєю чергою співфінансування з боку держави очікується на рівні 25% з подальшим щорічним збільшенням до 50%, 80%.

Дослідженням механізмів взаємодії в сфері громадського здоров'я присвячені роботи таких науковців, як Даніела К. Родрігес, Емі Макдоно, Стівен Реш, Роберт Гехт, Гоцадзе Г, Чіковані І., Шаульська Г.М., Цьовок М., Семигіна Т., Юрочко Т.

Метою даної статті є дослідження нових механізмів взаємодії в сфері громадського здоров'я.

Політика у сфері громадського здоров'я в Україні формується за участю державних та недержавних інституцій.

Громадянське суспільство є одним з потужних ресурсів, впливовість яких підтверджують міжнародні організації, адже наявна співпраця визначена на законодавчому рівні в:

- Законі України «Про виконання програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні», 2013 [7].
- Концепції розвитку системи громадського здоров'я, [10] КМУ від 30.11.2016 р. за № 1002-р.
- Бюджетному кодексові України № 2456-VI, з 1 січня 2020 р. передбачено фінансування державної програми з громадського здоров'я

- Державній стратегії у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу та вірусним гепатитам на період до 2030 року.

Амбітний план з подолання епідемії до 2030 року вимагає чималих зусиль з боку держави в частині фінансування, організації профілактики, контролю та лікування інфекційних захворювань. Зважаючи на те, що бюджети технічної допомоги зменшуються, перехідний період викликає занепокоєння щодо життєздатності неурядового сектору особливо в умовах змін політичних пріоритетів та воєнного стану.

«План переходу» з донорського на внутрішнє фінансування [1] – це нова наукова сфера, тому ресурси, безпосередньо пов'язані з підтримкою громадянського суспільства в Україні під час переходу є обмеженими.

Об'єктивною сферою співпраці між державою та громадськістю є потреба управлінців на національному та регіональному рівнях визначити уразливі групи та їх потреби, сфери для втручання та розподілити ресурси.

Зважаючи на те, що громадський сектор є одним із найбільш демократичних способів лобювання та захисту інтересів уразливих груп, питання співпраці влади та громадськості має вивчати різні рівні взаємодії – як на нормативному, так і практичному рівні реалізації, а саме:

- громадськість має можливість через НУО залучатись до процесу прийняття рішень на всіх рівнях;
- громадський контроль забезпечує публічність розподілу наявних ресурсів;
- послуги можуть надаватись не лише державним, але й громадським сектором;
- неурядовий сектор здатен виконувати функцію представника інтересів між органами влади різного рівня та сприяти пошуку консенсусу між ними;
- в Україні наявні різноманітні моделі фінансування неурядового сектору з державного бюджету.

Наявні стратегії донорської спільноти

Донори тривалий час фінансують послуги для вразливих верств населення, таких як працівники секс-бізнесу, ув'язнені, люди з ВІЛ, адже в країні тривалий час існувала обмежена політична прихильність Уряду. Протягом кількох десятиліть з 2003 р. по теперішній час послуги надавались організаціями громадянського суспільства (ОГС), крім того, вони адвокатавали права уразливих груп населення.

Підтримка громадянського сектору – це різноманітні механізми фінансування донорів, включаючи двосторонні уряди, об'єднані донорські механізми та приватні фонди. Для формування обсягу фінансування донори враховують рівень доходу (низький /середній) та політичний контекст країни, чи є спроможність реалізувати «план переходу».

Структура «Плану переходу» має передбачати [2]:

1. Всебічну оцінку готовності програми до переходу, що включає життєстійкість ОГС
2. Залучення зацікавлених сторін (донорів, уряд, громадянське суспільство, приватний сектор) для забезпечення взаємного узгодження ролей, обов'язків та очікувань щодо переходу
3. Чітку дорожню карту або план з метою та описом процесу переходу
4. Національний орган з мандатом, компетенцією та повноваженнями для управління процесом переходу
5. Достатні ресурси для підтримки діяльності по переходу
6. Підтримка розвитку потенціалу для забезпечення того, щоб програми ефективно управлялись та інтегрувались в національні плани охорони здоров'я
7. Ефективна комунікація, в тому числі між дипломатами урядів країн-донорів та країн отримувачів
8. Проміжна оцінка і гнучкість для адаптації до викликів Програми
9. Постійний моніторинг та оцінка прогресу та впливу Плану переходу

Ризики інституалізації залучення громадського сектору до прийняття рішень

Попри значну потребу в розбудові потенціалу, донори часто покладають високі очікування на участь ОГС у політичному процесі, не усунувши прогалини в їх потенціалі.

Розбудова спроможності НУО переважно перетворюється на навчання вимогам донорів, не акцентується увага, що для отримання фінансування з державного бюджету необхідний окремий обсяг знань та додаткова кваліфікація персоналу.

Залежно від відносин донора з урядом, він може допомогти покращити інституційне середовище для ОГС, наприклад, шляхом зміцнення керівних органів, здійснення міжнародного тиску для встановлення законних прав для ОГС або сприяння діалогу на національному або міжнародному рівні.

Донори також можуть використовувати свої повноваження щодо діалогу з державою, поки вони ще присутні в країні, щоб допомогти інституціоналізувати залучення неурядовий сектор до прийняття рішень, наприклад у форматі Національної ради з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу (далі – Рада) [9] при Кабінеті Міністрів України, що був започаткований Глобальним фондом.

Моделі інституалізації фінансування для громадського сектору

З метою партнерської взаємодії між органами державної влади та громадського сектору в Україні затверджено Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки

Правові засади державної політики розвитку громадянського суспільства також закладено у Конституції України, законах України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про громадські об'єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Окремі завдання, зображено в Національній стратегії у сфері прав людини, Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 р.

Реалізація Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 [8] роки дала змогу:

- удосконалити процедури проведення конкурсів та розпочати роботу над впровадженням електронних процедур;
- запровадити закупівлі соціальних послуг шляхом соціального замовлення;
- організувати навчання державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування з питань налагодження взаємодії з інститутами громадянського суспільства.

Створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку інститутів громадянського суспільства можливе за умови фінансової стабільності, відсутність якої позбавляє їх інвестувати у власний інституційний розвиток.

Фінансова стабільність може бути досягнута шляхом диверсифікації джерел фінансування, а саме:

- реалізації проєктів та заходів, спрямованих на виконання державних та місцевих програм;
- закупівель послуг державою;
- членських внесків;
- пожертв громадян;
- соціального підприємництва;
- надання платних послуг.

В Україні вже створено умови для фінансової підтримки інститутів громадянського суспільства шляхом:

- процедури проведення конкурсів програм (проєктів, заходів) інститутів громадянського суспільства;
- сприяння організації навчання представників інститутів громадянського суспільства з питань підготовки програм (проєктів, заходів) для участі у конкурсах з метою отримання бюджетної підтримки, роботи з органами, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів тощо;
- запровадження податкових стимулів для підтримки інститутів громадянського суспільства;
- перегляд розміру неоподатковуваним податком на доходи фізичних осіб благодійної допомоги, яка надається інститутами громадянського суспільства, що мають статус неприбут-

кових, на користь осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, визначених Законом України «Про соціальні послуги»;

Крім перелічених вище механізмів фінансування в Україні реалізована модель закупівель послуг, що фінансувались міжнародними донорами коштом державного бюджету. ДУ «Центр громадського здоров'я» з 2019 р. закуповує послуги профілактики ВІЛ та немедичного супроводу ВІЛ-інфікованих людей в рамках програми «Громадське здоров'я та заходи боротьби з епідеміями». Наказами МОЗ встановлено порядки надання профілактичних послуг і послуг з догляду та підтримки, а також визначена методика розрахунку та граничні тарифи на послуги. [11].

Останнє десятиліття є свідком надзвичайного зростання масштабів і політичного впливу громадянського суспільства у сфері управління охороною здоров'я, що відкриває простір для активної мобілізації.

Донори підтримують різноманітних суб'єктів громадянського суспільства, включаючи окремі організації та мережі, шляхом розбудови потенціалу, доступу до інформації, підтримки участі в політичних діалогах, забезпечення залучення громадян та орієнтації на ширший контекст політики на рівні країни.

Головним досягненням адвокації в Україні у 2020–2021 р. є реалізація «Плану переходу» з донорського фінансування на державний, адже вперше національний бюджет протидії ВІЛ містив бюджетні статті, спрямовані на конкретні потреби різних ключових груп та складав понад 200 млн грн.

Оскільки зміни донорів тривають, терміново потрібна підтримка для зміцнення ОГС, щоб гарантувати, що ключові глобальні досягнення в галузі охорони здоров'я не будуть мінімізовані через воєнний стан, а вразливі групи населення не втратять доступ до послуг.

Список використаних джерел

1. Country Transition Planning A Mandatory Reference for ADS Chapter 201 URL: <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1870/201mak.pdf>
2. McDonough, A., Rodríguez, D.C. How donors support civil society as government accountability advocates: a review of strategies and implications for transition of donor funding in global health. *Global Health* 16, 110 (2020). URL: <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12992-020-00628->
3. Gotsadze G, Chikovani I, Sulaberidze L, Gotsadze T, Gogvadze K, Tavanxhi N. The challenges of transition from donor-funded programs: results from a theory-driven multi-country comparative case study of programs in Eastern Europe and Central Asia supported by the Global Fund. *Glob Health Sci Pract.* 2019;7(2):258–72. URL: <https://www.globalfundadvocatesnetwork.org/wp-content/uploads/2019/09/The-Challenges-of-Transition-From-Donor-Funded-Programs.pdf>
4. Hecht R, Bennett S. Countries transitioning from donor health aid: we need a common research agenda and mechanisms for action. *Health Affairs Blog.* 2016; URL: <https://www.healthaffairs.org/doi/10.1377/hblog20161104.057399/full/>
5. Шаульська Г.М. Громадськість як індикатор системи державного управління та громадянського суспільства. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* 2017. № 1(8).
6. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, Указ Президента України, № 722/2019 30 вересня 2019 року URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
7. Про виконання програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні, Закон України 21 червня 2012 року № 4999-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4999-17#Text>
8. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, Указ Президента України, 7 вересня 2021 р., № 487/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>

9. Положення про Національну раду з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу, Постанова Кабінету Міністрів України, від 11 липня 2007 р. № 926 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/85872701>
10. Концепція розвитку системи громадського здоров'я, Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 №1002-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80#n>
11. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виконання програми «Громадське здоров'я та заходи боротьби з епідеміями», Постанова Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 № 1121 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1121-2019-%D0%BF#Text>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. наук з держ. упр., доцента
МІРКО Н. В.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

**АНТОНЮК М., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

В статті проаналізовано теоретичні основи та сутність реалізації державної податкової політики. Досліджено основні зміни в реалізації податкової політики, викликані запровадженням в Україні воєнного стану, а також запропонований можливий вектор її розвитку для підтримки підприємництва в післявоєнний період.

The article analyzes the theoretical foundations and essence of the implementation of the state tax policy. The article examines the main changes in the implementation of tax policy caused by the introduction of martial law in Ukraine, as well as the proposed possible vector of its development to support entrepreneurship in the post-war period.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що ефективна реалізація державної податкової політики завжди була запорукою стабільного економічного розвитку держави та забезпечення її фінансової безпеки. В сучасних умовах існування перед Україною постало важливе завдання – інтеграція з податковою системою Європейського союзу та гармонізації з податковою політикою цієї організації. Виконання цього завдання неможливе без розуміння сутності, основних завдань та принципів реалізації державної податкової політики. Водночас, ефективне здійснення державної податкової політики і реалізація запланованого вектору розвитку зіштовхнулося з небувалою перешкодою у вигляді військових дій на території України. Все це вимагає від держави швидко адаптуватися та пристосовуватися до поточних умов, в тому числі забезпечувати здійснення гнучкої державної податкової політики.

Метою статті є теоретичне обґрунтування й розробка пропозицій щодо напрямів удосконалення реалізації державної податкової політики України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації державної податкової політики.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні основи реалізації державної податкової політики.

Теоретичні засади та практичні аспекти реалізації державної податкової політики проаналізовано в працях вітчизняних науковців таких як Л. Б. Баранник [1], О. В. Желай, [3], Д. В. Крилов [4], І. С. Пирого [5] та ін.

В науковій доктрині дотепер відсутній єдиний підхід до розуміння категорії державної податкової політики та її сутності. Податкова політика – діяльність держави у сферах запровадження, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів до централізованих фондів грошових ресурсів держави. У західній науковій літературі розповсюдженим є поняття «фіскальної політики» – рішення, що приймаються державними структурами щодо своїх доходів та витрат [6, с. 95]. Є різні групування податкової політики :

– вузько спрямований підхід (вирізняється прагненням обмежити сферу застосування виключно сферою податків);

– функціонально – цільовий підхід (виокремлюються можливості та економічна сутність податків, зазначаються поточні цілі політики) та стратегічно орієнтований підхід (виокремлення цільових стратегічних орієнтирів, вимог та обмежень податкової політики). Податкову політику розглядають також як комплекс заходів держави у сфері встановлення і стягнення податків, тобто діяльність, яка визначає характер, структуру та роль податкової системи в державному управлінні соціально-економічним розвитком [6, с. 96].

При формулюванні визначення поняття податкової політики важливим є акцент на декількох аспектах:

- по-перше, податкова політика є частиною загальної економічної політики держави, однією з її основних і важливих складових;
- по-друге, податкова політика безпосередньо пов'язана з встановленням, введенням, адмініструванням, контролем за податками, проте не обмежується виключно цією сферою;
- по-третє, державна податкова політика є водночас інструментом для наповнення бюджетів, тобто володіє важливим фіскальним потенціалом, та, крім того, є важелем регулювання економічних відносин, що проявляється в впливі на податкове навантаження різних галузей діяльності, створення пільгових податкових режимів, впливу на інвестиційний клімат тощо.

На підставі аналізу вищевказаних трактувань, вважаємо, що податкова політика як складова соціально-економічної політики держави, спрямованої на формування такої податкової системи, яка враховує особистий інтерес платника податків, стимулює накопичення та раціональне використання національного багатства країни, сприяє гармонізації інтересів держави та суспільства, а також забезпечує їх прогресивний розвиток.

Як наслідок, під реалізацією державної податкової політики можна розуміти сукупність заходів, методів, способів, що використовуються державою для досягнення поставлених цілей та завдань. Це ті конкретні дії держави, які можуть проявлятися в прийнятті необхідних нормативно-правових актів чи внесенні змін до чинного законодавства, та які спрямовані на досягнення запланованого економічного результату й окреслених завдань податкової політики.

На нашу думку, ґрунтуючись на підходах до розуміння поняття державної податкової політики можна стверджувати, що її метою є акумуляція коштів в державному та місцевих бюджетах, сприяння розвитку виробництва та промисловості, покращення інвестиційного клімату в державі, створення конструктивних взаємовідносин та діалогу між державою і платниками, запобігання ухиленню від сплати податків та інших порушень в податковій сфері тощо.

Важливим при дослідженні категорії податкової політики є її принципи, оскільки вони уособлюють основні та фундаментальні положення будь-якого поняття.

Стаття 4 Податкового кодексу України закріплює низку принципів податкового законодавства, а саме: загальність оподаткування; рівність усіх платників перед законом; недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації; невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства; презумпція правомірності рішень платника податку; фіскальна достатність; соціальна справедливість тощо [7].

Слід зазначити, що при дослідженні державної податкової політики важливим є визначення саме принципів політики, а не законодавства. Адже поняття політики є ширшим по своїй суті і охоплює в тому числі діяльність держави по прийняттю, зміні, скасуванню нормативно-правових актів. Тому основні засади здійснення політики безумовно будуть визначатися і формуватися враховуючи принципи її складової частини – податкового законодавства, однак ототожнення принципів політики і законодавства є навмисним звуженням власне самої категорії податкової політики.

Так, при аналізі принципів податкової політики О.В. Желай [3] виділяє такі загально-визнані принципи як: рівень податкової ставки слід встановлювати з урахуванням можливостей платника податків; оподаткування доходів повинно мати однократний характер; платник податків має усвідомлювати неминучість платежу; процедури розрахунку і сплати податків мають бути простими, зрозумілими і зручними для платників податків; стабільність оподаткування; не можна допускати індивідуального підходу до конкретних платників податків при встановленні податкових ставок і застосуванні податкових пільг. На нашу думку, в сучасних умовах необхідним є принцип гармонізації національної податкової політики з податковою політикою Європейського Союзу, що полягає у врахуванні та імплементації існуючих і ефективних практик членів цієї організації, які дозволять Україні якнайшвидше інтегруватися з податковою системою ЄС та запозичити найкращий європейський досвід.

Як і будь-яка інша діяльність держави, податкова політика має свої завдання. Показовим для розуміння завдань державної податкової політики на найближче майбутнє є безумовно Стратегічний план Державної податкової служби України (далі – ДПС) на 2022–2024 роки (рис. 1) [8].

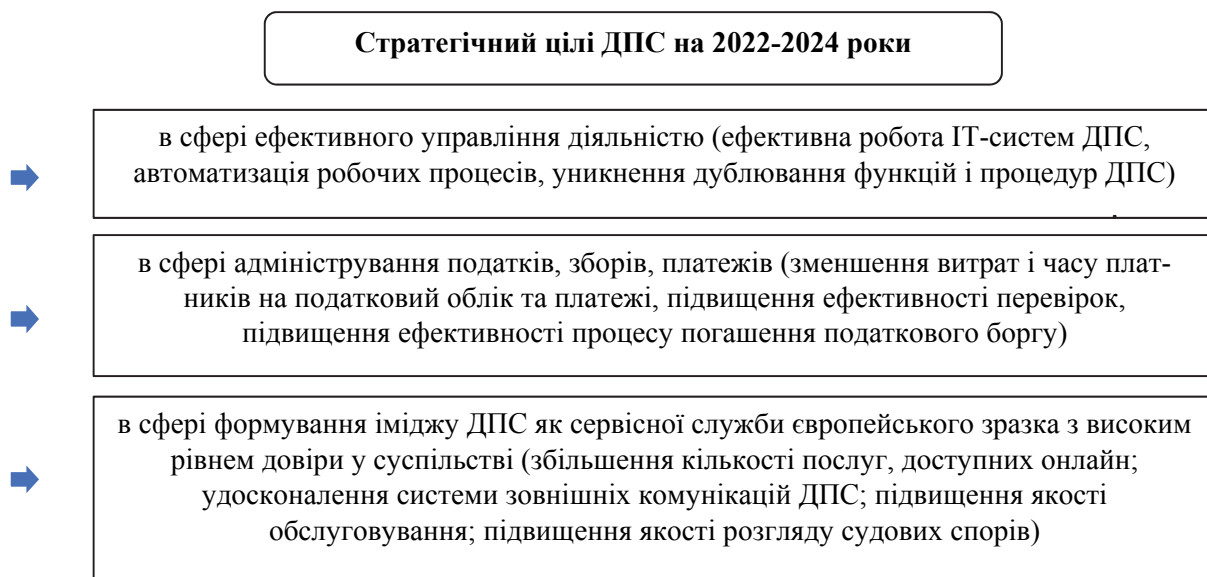

Рис. 1. Стратегічні цілі ДПС на 2022–2024 роки [8]

Як бачимо, податкові органи прагнуть продовжити курс на закріплення статусу податкової служби як сервісного та консультаційного центру, для полегшення і спрощення процедури декларування та справляння податків.

Безперечно на реалізацію державної податкової політики суттєвий вплив має введення з 24 лютого 2022 року воєнного стану на території України. Проте законодавець оперативно відреагував на такий виклик для економіки держави прийнявши низку змін до чинного податкового законодавства, які систематизовано в табл. 1.

Основні зміни в податковій політиці під час воєнного стану в Україні

Сфера змін	Суть змін реалізації податкової політики
в сфері контролю	– на час воєнного стану податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються; зупинено перебіг податкових строків, зокрема строків давності.
в сфері оподаткування	– у випадку відсутності можливості у платника податків виконати податкові обов'язки (будь-які) через бойові дії чи введення військового стану, такий платник податків має їх виконати протягом 6 місяців після припинення або скасування воєнного стану.
в сфері підприємництва	– з 01.04.2022 року фізичні особи – підприємці – платники єдиного податку першої та другої групи мають право не сплачувати єдиний податок, а платникам третьої групи надана можливість змінити ставку податку – перейти на 2 відсотка.
в сфері благодійництва	– фізичні особи – підприємці та особи, що займаються незалежною професійною діяльністю і знаходяться на загальній системі оподаткування, можуть відносити до витрат суми або товари, передані Збройним Силам України або іншим воєнізованим формуванням чи державі на потреби оборони.
щодо акцизів та ПДВ	– на період воєнного стану звільняються від акцизного податку паливо, скрапленій газ та нафтопродукти, імпорт броньованих автомобілів для цілей оборони і відсічі агресії; під час дії воєнного стану не вважається використанням в неоподатковуваних операціях або операціях, що не є господарською діяльністю, якщо товари, придбані з ПДВ, були знищені або втрачені внаслідок військової агресії, а також якщо такі товари були передані у державну чи комунальну власність.

Джерело: складено автором на основі [1].

Виходячи з табл. 1 можна стверджувати, що законодавець прагне всіляко підтримати національне підприємництво, особливо малий та середній бізнес. Ця підтримка знаходить прояв в: по-перше, зниженні податкового навантаження; по-друге, зменшення контролю та відповідальності за належне виконання податкових норм. Тобто в поточних умовах держава зацікавлена в збереженні економічного потенціалу у вигляді приватного сектору бізнесу як важливого джерелі робочих місць, податкових надходжень та розвитку держави в цілому.

Очевидно, що після скасування воєнного стану наша держава має продовжувати лояльно ставитися до платників податків та здійснювати ліберальну податкову політику, а саме:

– для бізнесу, що розташовувався безпосередньо в зоні бойових дій або наближено до таких зон мають запроваджуватися податкові канікули або інші пільги в оподаткуванні, зокрема і зниження ставок оподаткування;

– підтримки також потребуватиме малий та середній сектори бізнесу, для яких держава має запропонувати оптимальні умови кредитування, створення державних програм підтримки відновлення діяльності;

– без сумніву потрібно продовжувати мораторій на здійснення перевірок та накладення штрафів.

Соціальні ефекти фіскальної політики в Україні мають реалізовуватися шляхом практичного впровадження системи прямого оподаткування доходів населення, в основі якої лежала б система диференційованого оподаткування різних верств населення з урахуванням сімейного стану, чисельності віку дітей, що дозволило б посилити соціальну складову системи. Ідея поступового переходу на сімейне, а не індивідуальне оподаткування є досить прогресивною, оскільки такий підхід враховує всіх утриманців: дітей, членів сім'ї що не працюють, батьків тощо при оподаткуванні особистого доходу платника податків.

Особливу увагу слід приділити зміні порядку оподаткування доходів малозабезпечених домогосподарств з урахуванням такого показника, як загальний дохід сім'ї з наданням податкових пільг, якщо він нижчий за прожитковий мінімум для людини.

Таким чином, реалізація державної податкової політики є вагомим складовим економічного розвитку держави. За результатами аналізу наукових праць та законодавства у

сфері податкової політики удосконалено підхід до розуміння сутності державної податкової політики, сформульовано її мета та виокремлені основоположні принципи. Крім того, враховуючи запроваджений воєнний стан в статті зроблено аналіз основних змін в податковій політиці, а також запропоновані шляхи удосконалення реалізації державної податкової політики після завершення воєнного стану в Україні.

Список використаних джерел

1. Баранник Л. Б., Піскова Ж. В. Державна податкова політика в Україні в контексті нової парадигми розвитку. *Стратегія розвитку України*. 2016. № 1. С. 36–42.
2. Дмитро Оносовський. Податки під час війни: що змінилося для бізнесу. *Останні новини бізнесу України*. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211250_podatki-pd-chas-vyni-shcho-zmnilosya-dlya-bznesu (дата звернення: 19.06.2022).
3. Желай О. В. Організаційно-правові принципи реалізації механізмів державної податкової політики. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1556> (дата звернення: 19.06.2022).
4. Крилов Д. В. Публічно-сервісна діяльність як основний напрямок державної податкової політики: адміністративно-правовий аспект: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 393 с. С. 4.
5. Пирого І. С. Податкова політика як інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку України: теоретико-правові питання : дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2019. 430 с. С. 8.
6. Руденко Ю.М. Сутність податкової політики держави та вплив громадянського суспільства на її вироблення та реалізацію. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. № 3 (59). 2017. С. 94-98.
7. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 19.06.2022).
8. Про затвердження місії та Стратегічного плану Державної податкової служби України на 2022-2024 роки: Наказ Державної податкової служби України від 22.11.2021 р. № 965. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0965912-21#Text>.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. наук з держ. упр.
ДИННИК І. П.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ЗАГАЛЬНОЇ ПОВНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

БАЙДА А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

У статті проаналізовано особливості організації роботи органів місцевого самоврядування у сфері повної середньої освіти. Проведено оцінку організації забезпечення територіальної доступності всіх закладів освіти, системи надання в разі потреби можливості підвезення до навчальних закладів як здобувачів, так і педагогів та надання доступу до навчання дітей, які відносять до інклюзивних груп. Досліджено систему управління всією мережею закладів загальної повної середньої освіти, майном закладів загальної середньої освіти, які були ліквідовані, а також механізм проведення ефективного контролю за відповідними рішеннями органів місцевого самоврядування.

The article analyzes in detail the peculiarities of the organization of local government in the field of secondary education. An assessment of the organization of ensuring the territorial accessibility of all educational institutions, the system of providing, if necessary, the possibility of transportation to educational institutions for both applicants and teachers and providing access to education for children belonging to inclusive groups. The management system of the whole network of general secondary education institutions, the property of general secondary education institutions that have been liquidated, as well as the mechanism of effective control over the relevant decisions of local governments have been studied.

Реалізація законних повноважень органів місцевого самоврядування відносно ефективного управління навчальних закладів, які надають загальну повну середню освіту в першу чергу залежить від фінансових можливостей місцевих бюджетів, а також сформованості загального вектору проведення державної політики. Не дивлячись на те, що було ухвалено ряд нормативно-правових сам інститут місцевого самоврядування є недосконалим і не реалізовує своїх потенційних можливостей. Тому на сучасному етапі варто підвищувати роль цього інституту через систему модернізації управління освітою, що включає оптимізацію управлінських структур та загальної системи управління освітою.

Метою статті є визначення особливостей організації роботи органів місцевого самоврядування у сфері загальної повної середньої освіти.

Об'єктом дослідження є процес організації роботи органів місцевого самоврядування у сфері загальної повної середньої освіти.

Предметом дослідження є науково-теоретичні основи організації роботи органів місцевого самоврядування у сфері загальної повної середньої освіти.

Темою організації роботи органів місцевого самоврядування займаються відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме З. Герасимчук, П. Гайдуцький, В. Данилишина, М. Маліка, В. Юрчишина та інші. Однак залишається багато невирішених питань в організації роботи місцевого самоврядування у сфері загальної повної середньої освіти, які потребують подальшого розгляду та ефективного вирішення всіх актуальних проблем в цій сфері.

Для того, щоб навчальні заклади, які надають загальну повну середню освіту функціонували ефективно потрібно правильно організувати їх роботу органами місцевого самоврядування. Для цього необхідно забезпечити виконання наступних питань:

- 1) забезпечити територіальну доступність всіх закладів освіти;
- 2) надати в разі потреби можливості підвезення до навчальних закладів як здобувачів, так і педагогів;
- 3) надати можливість доступу до навчання дітей, які відносять до інклюзивних груп;
- 4) проводити ефективне управління всією системою закладів, які надають загальну повну середню освіту;
- 5) здійснювати управління майном тих закладів, що надають загальну середню освіту, які були ліквідовані;
- 6) проводити ефективний контроль за відповідними рішеннями, які приймаються органами місцевого самоврядування в конкретних навчальних закладах середньої освіти;
- 7) організовувати та проводити конкурс на конкретну посаду керівника закладів середньої освіти;
- 8) регулювати трудові відносини з керівниками цих закладів та їх працівниками, які вже досягнули пенсійного віку;
- 9) формувати центри, які будуть займатися професійним розвитком всіх педагогічних працівників;
- 10) забезпечити всі права органів місцевого самоврядування прав, який є засновником закладів, які надають загальну середню освіту [1, с. 109–110].

Перейдемо до розгляду всіх наведених питань більш детально. З метою створення територіальної доступності всіх закладів, які відносяться до сфери надання загальної середньої освіти органами місцевого самоврядування потрібно забезпечити наступні заходи (рис. 1).

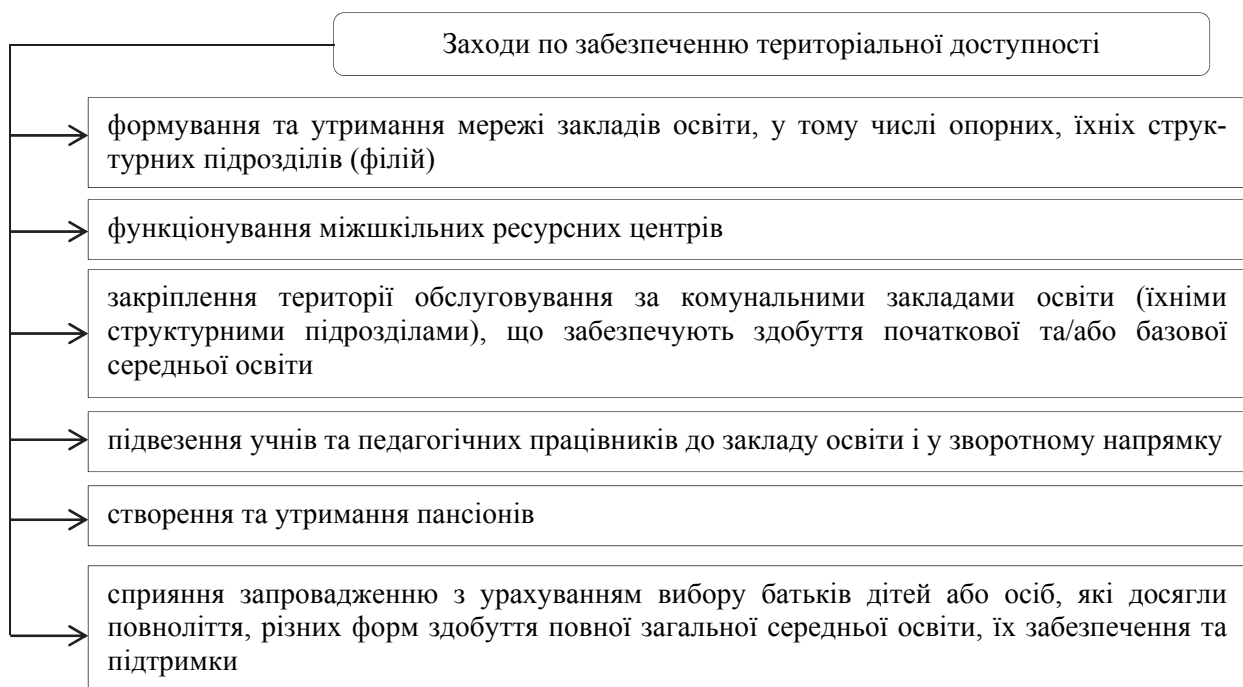

Рис. 1. Основні заходи, які спрямовуються на те, щоб забезпечити територіальну доступність закладів, що надають повну середню освіту [2]

Оскільки функцією місцевих органів самоврядування є організація транспортування учнів та вчителів до навчальних закладів на місцевому рівні мають бути виділені автобуси та спеціально обладнані транспортні засоби для тих людей, які мало мобільні за рахунок місцевих бюджетів. Вони здійснюють перевезення до навчального закладу та у зворотньому порядку.

Крім цього дуже важливим питанням органів місцевого самоврядування у сфері надання середньої освіти є надання можливості її отримати особами, які мають особливі потреби, інтереси та здібності. Для цього надають належного рівня кадрові, фінансові, матеріально-технічні ресурси, забезпечують необхідним обладнанням, створюють зручні та розумні пристосування для того, щоб надавати освіту таким групам осіб. Для інклюзивних груп у відділах освіти затверджується індивідуальні програми навчання, враховуючи їх можливості.

Наступним важливим питанням є забезпечення ефективного управління мережею навчальних закладів, які надають загальну середню освіту. В цьому аспекті зазначимо, що наповненість учнями в класах може коливатися від 5 до 24 учнів, які отримують початкову освіту, а також близько 30 учнів, що отримують базову та профільну середню освіту. Однак в сучасних умовах у містах класи переповнені, наведена норма ввійде в дію з 2024 року. Питаннями розвитку системи початкових шкіл, середніх шкіл та гімназій займаються районні, міські, сільські та селищні ради. Натомість розвитком системи комунальних ліцеїв займаються обласні та міські ради. Відповідні рішення, які стосуються створення таких шкіл, їх реорганізації, перепрофілювання або ліквідації можуть прийматися сільськими, міськими, районними та селищними радами.

Для того, щоб здійснювати діяльність у сфері освіти в організаційній формі ліцею мають працювати близько чотирьох 10 класів. Якщо стосується гімназії зазначимо, що остаточне рішення затверджують безпосередньо засновники цих закладів освіти. При створенні комунальних закладів повної середньої освіти рішення можуть прийматися районними, міськими, селищними та сільськими радами.

У тому разі коли відбувається реорганізація або ліквідація закладу, що надають загальну повну середню освіту засновник повинен надати учням продовжувати здобувати

загальну середню освіту на конкретному рівні. Процес ліквідації або реорганізації таких закладів у сільській місцевості не допускається, це можливо лише при обговоренні проекту рішення засновника. Зазначимо, що гімназії та ліцеї можуть функціонувати у вигляді окремих юридичних осіб. Ще однією організаційною формою функціонування навчального закладу у сфері отримання середньої освіти загального рівня є санаторні школи-інтернати, однак починаючи з 2020 року вони припиняють набір учнів, оскільки з 2024 року вони повинні забезпечувати здобуття виключно освіти середнього рівня профільного характеру.

Зауважимо, що важливим питанням в організації діяльності органів місцевого самоврядування в системі середньої освіти є безпосереднє управління відповідним майном закладів, які їй надають, але були з різних причин ліквідовані. Відповідно до рішення засновника все майно ліквідованого навчального закладу має бути використане виключно для того, щоб забезпечити отримання освіти або надання послуг у таких сферах як культура, соціальний захист та охорона здоров'я на відповідних принципах державно-приватного партнерства [3].

Важливими питаннями в кадровому забезпеченні закладів освіти в роботі органів місцевого самоврядування є організація конкурсу на конкретну посаду керівника кожного закладу освіти та його проведення, а також організація відносин з керівниками закладів освіти та пенсіонерами, які там працювали або продовжують свою діяльність. Щодо першого питання відзначимо, що конкурс на посаду керівника проводиться засновником навчального закладу з оприлюдненням оголошення на офіційному сайті. Для цього потрібно затвердити конкурсну комісію, яка нараховує від 6 до 15 осіб. При цьому засновник зобов'язується забезпечити відеофіксацію та відеотрансляцію всього конкурсного відбору. Після його завершення результати оприлюднюються на офіційному вебсайті протягом одного робочого дня. Відносно питань організації трудових відносин керівниками навчальних закладів із педагогічними працівниками, які є пенсіонерами зазначимо, що таким педагогічним працівникам повинна виплачуватися пенсія за віком на основі укладених трудових договорів. Такі договори укладаються від одного до трьох років. В цьому питанні зазначимо, що у 2020 році було прийняте рішення відносно того, що керівники державних закладів загальної повної середньої освіти та комунальних мають зобов'язання припинити трудові договори, які не мають терміну та зобов'язати викладачів, які досягли пенсійного віку укласти такі договори терміном на один рік. При незгоді із зазначеними умовами такі викладачі звільняються з посади. Наступним важливим питанням є забезпечення прав органів місцевого самоврядування, які є засновниками закладів навчальних закладів, які отримують загальну повну середню освіту. Основними правами є наступні (рис. 2).

Ще одним важливим питанням в системі організації місцевого самоврядування у сфері загальної повної освіти є проведення ефективного контролю за їх рішеннями. Уповноважена особа, яка здійснює контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування має право отримати всю інформацію для того, щоб здійснити свою діяльність.

У цьому напрямку державні адміністрації на місцях проводять своєчасний моніторинг діяльності та конкретних рішень всіх органів місцевого самоврядування, а також їх виконавчих органів в питаннях впровадження політики держави, а також дотримання діючого законодавства в сфері освіти. Вони надають всіх органам, які входять до місцевого самоврядування, а також виконавчим відділам, всім особам, які за це відповідають конкретні рекомендації, що стосуються усунення певних порушень діючого законодавства з питань освіти та виконання законодавчо визначених прав та обов'язків засновників навчальних закладів освіти. Також вони мають право надавати звернення до судових органів із відповідними позовами, які мають зобов'язання всіх органів, які відносяться до місцевого самоврядування та їх посадових осіб усунути порушення та виконувати всі вимоги, які закріплені законодавством в напрямку загальної середньої освіти. Можна також ініціювати здійснювати позапланові заходи державного контролю [5].

Рис. 2 Права органів місцевого самоврядування як засновника навчального закладу у сфері отримання загальної повної середньої освіти [4]

В системі контролю за діяльністю органів, які відносяться до місцевого самоврядування займає Державна служба якості освіти України, яка проводить контроль зі сторони

держави у напрямку загальної освіти середнього рівня. Вона та всі її органи на місцях здійснюють інституційний аудит всіх закладів освіти, оцінюють роботу органів місцевого самоврядування та структурних підрозділів, місцевих органів виконавчої влади в напрямках освіти в частині, які безпосередньо стосуються дотримання чинного законодавства з відповідних питань освіти та забезпечення її якості на конкретній території. Крім цього вона надає відповідні рекомендації та висновки, які підлягають обов'язковому оприлюдненню на офіційному сайті щодо забезпечення відповідної якості рівня освіти та органу місцевого самоврядування за п'ять робочих днів.

Відносно створення центрів, які займатимуться розвитком професійних здібностей педагогічних працівників зазначимо, що потрібно забезпечити формування районних та міських центрів розвитку таких працівників через реорганізації наукових установ. Виключення є лише заклади післядипломної освіти. Крім цього потрібно забезпечити процес відбору конкретних працівників до таких центрів на конкурсних засадах.

Отже, ефективна організація роботи органів, які відносяться до місцевого самоврядування у сфері отримання середньої освіти загального рівня дозволяє спростити існуючу процедуру створення, реорганізації, та ліквідацію закладів освіти, гарантувати своєчасну оплату праці працівників за рахунок фінансових ресурсів освітньої субвенції, зберегти права міст на утримання мереж навчальних закладів, не допускати порушення прав на здобуття освіти інклюзивних груп, дітьми в сільській місцевості, посилити права органів місцевого самоврядування в кадровій політиці та інших питаннях, які виникають в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Белова Л. Реформування системи управління освітою за умови децентралізації місцевого самоврядування. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. Праці. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр». 2015. № 1. С. 109–118.
2. Каленюк І. С. Економіка освіти : навчальний посібник. К. : Знання України, 2003. 316 с.
3. Красняков Є. Державна політика в галузі освіти України : уроки та перспектива розвитку сайт комітету Верховної Ради України з питань освіти та науки URL: <http://www.kno.rada.gov.ua>.
4. Павко А. Місцеве самоврядування в структурі політичних систем : вітчизняний і зарубіжний досвід. URL: <http://www.viche.info/journal/1006>.
5. Практичний poradnik «Стратегія розвитку освіти в громаді», розроблений шведсько-українським проєктом «Підтримка децентралізації в Україні», який впроваджується компанією SKL International. URL: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/186/strategy.pdf>.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ДЬЯЧЕНКО О. В.

МЕХАНІЗМ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

**БИРЬКА В., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті розглянуто механізм надання адміністративних послуг на місцевому рівні та умови його вдосконалення. Охарактеризовано класичні та сучасні механізми надання адміністративних послуг. Досліджено сучасний стан процесу надання адміністративних послуг,

визначені основні організаційні перепони на його шляху. Визначено ключові напрями для реалізації механізму надання адміністративних послуг на місцевому рівні та виходячи з даного аналізу проблематики, запропоновано авторське визначення механізму надання адміністративних послуг.

The article considers the mechanism of providing administrative services at the local level and the conditions for its improvement. Classical and modern mechanisms of providing administrative services are characterized. The current state of the process of providing administrative services is studied, the main organizational obstacles on its way are determined. The key directions for the implementation of the mechanism of providing administrative services at the local level and based on this analysis of the issues are identified, the author's definition of the mechanism of providing administrative services is recommended.

Актуальність дослідження механізму надання адміністративних послуг на місцевому рівні обумовлена тим, що механізм є індикатором щодо вироблення заходів, які спрямовані на створення більш дієвої організації влади та покращення процесу надання адміністративних послуг. Питання механізму надання адміністративних послуг на місцевому рівні набуває особливої актуальності в умовах децентралізації влади Україні, оскільки надання адміністративних послуг є одним із інструментів розвитку територіальної громади.

Розвиток мережі ЦНАП став одним із найбільш перспективних у сфері дієвих механізмів надання адміністративних послуг.

Дослідження системи надання адміністративних послуг здійснювалося в дослідженнях таких науковців, як В. Авер'янов, К. Беляєв, Ю. Битяк, С. Дембіцька, Р. Калюжний, Т. Коломоєць, О. Конотопцев, Д. Котляр, В. Тимошук, Н. Онищенко та інші. Однак, незважаючи на значні досягнення, питанням надання адміністративних послуг на місцевому рівні приділено недостатньо уваги.

Метою статті є розробка рекомендації щодо удосконалення механізму надання адміністративних послуг на місцевому рівні в Україні.

Надання адміністративних послуг населенню є однією з першорядних функцій органів публічного управління на місцевому рівні. Варто погодитись з О. Буханевича, який стверджує, що лише через кількість та якість послуг, що надаються місцевими органами влади, громадяни в змозі оцінити наскільки ефективно можуть функціонувати ці органи та наскільки в взагалі зможуть задовольняти жителів. Такий механізм наблизить цей процес до громади, та зробить оптимальну взаємодію суб'єктів надання послуг до споживачів. Послуги населенню мають надаватись на як можна нижчому рівні, а вищий рівень підключатиметься лише за умови необхідності вирішення питань, що виходять за межі компетенції першого. При цьому кожен рівень починаючи від села і закінчуючи областю, повинні бути забезпечені фінансовими та людськими ресурсами настільки, щоб це допомогло вирішити місцеві питання, що будуть поставати перед ними. Формується збірний імідж органів публічного управління, оскільки громадяни не завжди розрізняють до якого саме виду послуг належить та чи інша дія, хто є її надавачем та до кого потрібно звертатись у разі незадоволення результатами роботи органу влади.

Удосконалюючи досвід зарубіжних країн Україна на сьогоднішній день намагається бути «сервісною» державою. Для більш детального та кращого розуміння питання щодо механізму надання адміністративних послуг, окрім праць видатних вчених, варто розглянути джерельну базу механізму надання адміністративних послуг (рис. 1).

Першим джерелом є Конституція України, яка була прийнята на п'ятій сесії 28 червня 1996 року Верховної Ради України. З приводу питання надання адміністративних послуг, Конституція України містить основоположні принципи не тільки механізму надання адміністративних послуг, але й забезпечення функціонування механізмів державного управління. В тому числі II розділ присвячений правам та свободам людини і громадянина, за допомогою чого держава повинна забезпечувати на пряму права та свободи людини і громадянина через самоврядні органи або іншим способом.

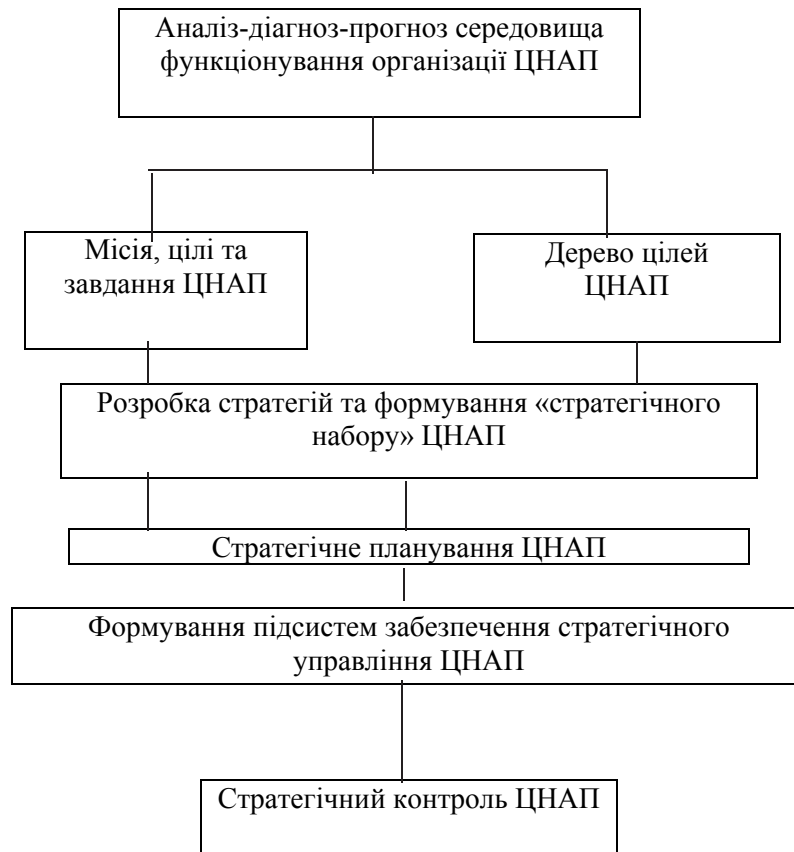

Рис. 1. Схема стратегічного управління ЦНАП

Як нам відомо, 6 вересня 2012 року ВРУ ухвалила Закон України «Про адміністративні послуги», де визначено правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері надання адміністративних послуг на рівні закону, закріплено визначення адміністративної послуги, передбачено створення ЦНАП і запровадження єдиного веб-порталу адміністративних послуг тощо.

Також слід нагадати, що 16 травня 2014 року було прийнято Розпорядження КМУ «Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг».

Особливе значення у формуванні механізму надання адміністративних послуг на місцевому рівні відіграє Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики визначення собівартості платних адміністративних послуг». Вказаною постановою затверджено поняття собівартості адміністративної послуги – виражені в грошовій формі витрати адміністративного органу, безпосередньо пов'язані з наданням адміністративної послуги, а також складові та методику її обчислення Законом України «Про адміністративні послуги», регламентовано стосовно адміністративних послуг визначення термінів, сферу дії Закону; державну політику; основні вимоги до регулювання їх надання; вимоги щодо якості їх надання, тощо.

Згідно Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385, децентралізація влади, а також децентралізація адміністративних послуг має відбуватись шляхом реалізації наступних завдань:

1) реформування адміністративно-територіального устрою із створенням так званої триланкової системи;

2) для діяльності органів публічного управління на місцевому рівні має бути встановлено обґрунтовані територіальні основи з метою забезпечення вільного доступу до адміністративних послуг, а також підвищення якості їх надання;

3) оптимізація розподілу функцій та повноважень між органами публічного управління на місцевому рівні через створення виконавчих органів обласних та районних рад та передачу їм функцій відповідних державних адміністрацій;

4) проведення децентралізації бюджетів через перерозподіл податків, стимулювання податкової спроможності в територіальних громадах та закріплення стабільної дохідної бази тощо.

Децентралізація має призвести до зміни принципів функціонування та взаємодії усіх органів публічного управління починаючи від вищих державних органів та закінчуючи місцевим самоврядуванням. Це є важливим для забезпечення належного визначення сфер відповідальності та повноважень, усунення проблем у їх розподілі, врешті-решт, зведення до мінімуму рівня корупції.

Сучасний стан надання адміністративних послуг характеризується необхідністю максимально децентралізувати надання адміністративних послуг, уточнивши повноваження органів місцевого самоврядування щодо надання адміністративних послуг та характеризується актами Кабінету Міністрів України забезпечити реалізацію політики децентралізації повноважень і утворень інтегрованих офісів, забезпечити поширення дистанційного надання адміністративних послуг за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій та запровадити електронний документообіг.

Отже, можна констатувати, що з формальної точки зору механізм надання адміністративних послуг – це нормативно зафіксована послідовність сервісно-орієнтованих дій органів публічного управління, які відповідають їх компетенції, спрямована на набуття, зміну або припинення прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб за їх заявою та яка реалізується на засадах відкритості, справедливості та відповідальності. Таке тлумачення спрямовується на подальший розвиток публічного управління та варто також зазначити, що децентралізація має призвести до зміни принципів функціонування та взаємодії усіх органів публічного управління починаючи від вищих державних органів та закінчуючи місцевим самоврядуванням

Список використаних джерел

1. Адміністративні послуги: стан і перспективи реформування: зб. матеріалів / В. П. Тимошук, Н. Л. Добрянська, О. В. Курінний [та ін.]; за заг. ред. В. П. Тимошука, О. В. Курінного. Київ: Центр політико-правових реформ, 2015. 428 с.
2. Децентралізація влади в Україні: оцінювання результатів формування та розвитку самодостатніх громад: монографія / за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, І. А. Чикаренко. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2019. 292 с.
3. Маматова Т. В. Формування нової системи надання адміністративних послуг в умовах децентралізації. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 4 (18). С. 75 – 83. doi: 10.15421/151536.
4. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring>.
5. Пальчук В. Особливості розвитку мережі центрів надання адміністративних послуг в Україні. *Україна: події, факти, коментарі*. 2017. № 9. С. 36–45. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2017/9.pdf>.
6. Підготовка спроможної мережі надання послуг: Мінрегіон провів тематичні навчання представників ОДА. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/11764>.
7. Про затвердження Програми розвитку й підтримки сфери надання адміністративних послуг у Дніпропетровській області на 2018 – 2020 роки: рішення Дніпропетровської обласної ради від 22 черв. 2018 р. № 344-13/VII. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/sklikannia-7/xiii-sesiya/>.

8. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: Указ Президента України від 8 листопада 2019 р. № 837/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8372019-30389>.
9. Регіональний віртуальний офіс електронних адміністративних послуг Дніпропетровської області. URL: <http://e-services.dp.gov.ua>.
10. Створення інтегрованих Центрів надання адміністративних послуг об'єднаних територіальних громад: практ. рекомендації / за заг. ред. О. Тертишної, О. Саєнко; Фонд «Східна Європа»; Програма EGAP. Київ: ФОП Москаленко О. М., 2016. 146 с.
11. Тимощук В. Надання адміністративних послуг у муніципальному секторі: навч. посіб. для посадових осіб місцевого самоврядування. Київ: ВІ ЕН ЕЙ, 2015. 124 с.
12. Як створити належний ЦНАП в ОТГ? Досвід інституційного створення ЦНАП в рамках Програми «U-LEAD з Європою»: посібник / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. 2018. 364 с. URL: https://tsnap.ulead.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/A4_TSNAPE_for-web_cover_block.pdf.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. наук з держ. упр., доцента
МІРКО Н. В.

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ВІДНОСИН МІЖ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА СУСПІЛЬСТВОМ

**ГРИНЕНКО А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті проаналізовано потребу у злагодженому формуванні відносин, які виникають між різними органами публічної влади та суспільства. Описано особливості двох систем інформаційно-комунікативного характеру, а саме зовнішньої та внутрішньої. В дослідженні виокремлено завдання комунікативної взаємодії органів публічної влади та суспільства, а також форми поширення інформації серед населення. На основі цього обґрунтовані структурні елементи комунікативної взаємодії органів публічної влади та суспільства, а також специфічні риси таких органів.

The article analyzes the need for coordinated formation of relations that arise between different public authorities and society. The features of two systems of information and communication character, namely external and internal are described. The study highlights the task of communicative interaction between public authorities and society, and also forms of dissemination of information among the population. Based on this, the structural elements of communicative interaction between public authorities and society, as well as the specific features of such bodies are substantiated.

Під час адміністративних перетворень, які відбуваються в Україні, спостерігаються зміни в системі державного управління та формуванні взаємовідносин як держави, так і громадянського суспільства. Саме органи публічної влади можуть виступати у вигляді адміністративних структур, які мають можливість надавати послуги, а представники громадськості є клієнтами, які їх отримують. Впровадження нової структури функціонування органів, які належать до виконавчої влади та місцевого самоврядування, потребує проведення переорієнтації методів та форм їх роботи з метою задоволення основних потреб споживачів різних публічних послуг. Також, завдяки цьому відбувається переосмислення загальної концепції управління інформацією в суспільстві та забезпечується надійний зв'язок

з громадськістю. Завдяки комунікативній політиці держави можуть налагоджуватися більш ефективні форми взаємної співпраці органів публічної влади та громадськості. Кожна форма є безпосередньою проекцією моделі, що дозволяє забезпечити ефективність функціонування механізму державного управління та подальшого розвитку громадянського суспільства.

Метою статті є обґрунтування особливостей інформаційно-комунікативних відносин між органами публічної влади та суспільством у сучасних умовах адміністративних перетворень.

Об'єктом дослідження є процес взаємодії органів публічної влади та суспільства в комунікативному аспекті.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти організації органів публічної влади та суспільства у сфері комунікації.

Дослідженням комунікативної взаємодії органів публічної влади та суспільства займалися багато вчених, серед них такі як Г. Агафонова, О. Карчевська [1], Н. Захарко [2], О. Крутій, О. Радченко [3], Т. Кулик [4], К. Тарасова [7], Шлемкевич [8], та ін. Проте, враховуючи різні адміністративні перетворення, які відбуваються в країні, потребують додаткових досліджень питання рівнів комунікативної взаємодії.

Сучасні умови розвитку системи державного управління створюють передумови для того, щоб змінити роль різних владних структур у суспільстві, а також тієї форми взаємозв'язку, яка склалася з громадськістю. Для цього можна використати маркетинговий механізм управління, що закріплює партнерські відносини між державою та суспільством. Відзначимо, що державне управління не може злагоджено працювати без належного рівня комунікації. Це пояснюється тим, що демократія вимагає погодження різних позицій влади із громадськістю. Саме комунікація є основною формою взаємоспівпраці між різними суб'єктами господарювання та населенням. Завдяки інструментам комунікації представники населення інформуються про функціонування владних структур та інститутів громадянського суспільства. Завдяки таким інструментам видаються накази, затверджуються нормативно-правові акти та здійснюється переконання людей. Тому під державним управлінням в першу чергу розуміють саме процес прийняття та подальша реалізація рішень, які базуються на результативності застосування інноваційних інформаційно-комунікативних технологій.

Актуальними залишаються проблеми здійснення комунікації на всіх рівнях органів влади на місцях, що дозволяє забезпечити дотримання права громадян на отримання інформації, яка закріплена в Конституції України. Завдяки цьому відбувається налагодження різних контактів владних структур із населенням, поступового узгодження процесу надання послуг публічного характеру з різними потребами громадян; проведення своєчасного контролю якості послуг та вчасного реагування на певні зміни, які відбуваються в інформаційному просторі [1, с. 312–313].

Основне завдання органів публічної влади полягає в наданні публічних послуг. Це, зокрема, соціальні, управлінські, громадські, муніципальні та адміністративні послуги, що пропонуються населенню. Вони надаються для того, щоб забезпечити потреби в різних напрямках життєдіяльності. Процес реалізації окреслених завдань потребує відповідного рівня комунікативного забезпечення. Завдяки цьому саме комунікація є основою для надання послуг. Взаємодія органів публічного управління з цільовими аудиторіями є безперервним процесом обміну різною інформацією соціального характеру, який проводиться за конкретним комунікативним ланцюгом.

У загальному механізмі взаємодії органів публічної влади та суспільства існує дві системи інформаційно-комунікативного характеру, а саме:

1) внутрішня комунікація, що дозволяє забезпечити взаємну співпрацю суб'єктів, які знаходяться на різних рівнях підрозділів, та посадовців через своєчасне налагодження каналів комунікації під час обміну документації, особливих контактів, функціонування різних засобів зв'язку в електронній формі;

2) зовнішня комунікація, що передбачає взаємозв'язок органів публічної влади з тими органами, з якими вони знаходяться в підпорядкуванні (для прикладу, районні державні

адміністрації підпорядковуються обласним, які підпорядковуються в свою чергу виконавчим органам центрального рівня, зокрема міністерствам).

Більш детально розглянемо характер функціонування двох моделей комунікативної взаємодії у відповідності до вищезазначених систем.

Так, внутрішня модель ілюструє комунікативний зміст того органу, який ініціює своєчасну передачу й подачу інформації, основні його наміри з метою демонстрації довіри та індикативних цінностей, які в основному призначені для конкретної групи. Впровадження подібної моделі повинно спрямовуватися на те, щоб проводити роботу органів публічної влади для громадськості, тобто довівши, що вони здійснюють свою діяльність виключно для реалізації інтересів.

Процес реалізації зовнішньої моделі, яка формує комунікативну політику відносно забезпечення комунікативної взаємодії органів публічної влади та громадськості, оснований на дотриманні таких параметрів як:

- послання громадськості зі сторони органів публічної влади;
- засоби, що в комплексі забезпечують їх донесення до окресленої аудиторії груп громадськості [4, с. 78–79].

Враховуючи сучасну практику впровадження зовнішньої моделі комунікативної взаємодії, розглядається перелік послань, через який органи публічної влади можуть демонструвати громадськості зміст своєї роботи та враховують антикорупційні рішення, аполітичність, ефективну реалізацію своїх обов'язків перед визначеними групами громадськості, дотримання етичних стандартів та корпоративної культури, а також передбачуваність стратегії та політики [2, с. 35–36].

Говорячи про рівні органів публічної влади в комунікаційних процесах, вони можуть формуватися між місцевими державними адміністраціями та структурними підрозділами центральних органів влади і органів місцевого самоврядування, які реалізують всі повноваження, що делегуються державою та громадськістю.

До комунікативної взаємодії відносять наступні завдання, які потрібно виконати відповідними органами публічної влади (рис. 1).

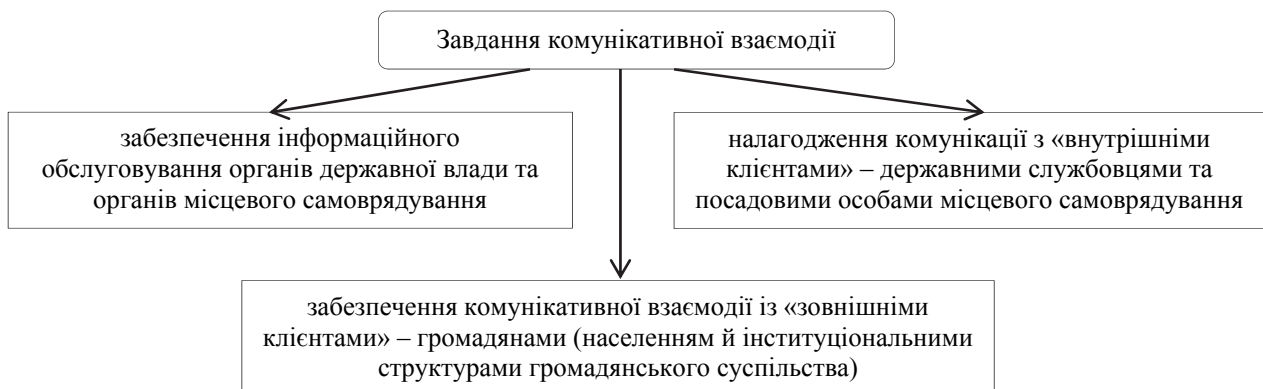

Рис. 1. Завдання комунікативної взаємодії органів публічної влади та суспільства *

* Розроблено автором на основі джерела [7].

Значна частина науковців акцентують увагу на ролі інформаційної роботи в системі державного управління. Зокрема, О. Крутій та О. Радченко пов'язують систему управління в державній сфері з інформаційною роботою, від якої може залежати не лише загальна ефективність управління державою, але й її безпека [3, с. 72–73].

Механізм проведення комунікативної роботи органів публічної влади та суспільства варто розглядати у визначеній послідовності реалізації загального комплексу організаційних та правових дій, що базуються на принципах, певних методах управління та цільовій орієнтації. Всі вони в комплексі спрямовуються на задоволення потреб населення шляхом комунікації та надання конкретної інформації, а також організації роботи структурних підрозділів органів публічної влади. В загальній структурі комплексного механізму комунікативної

роботи виокремлюють організаційний, правовий, ресурсний та інформаційний блоки, які взаємодіють між собою за наявності певних елементів, об'єктів, принципів впливу та елементів.

Відзначимо, що механізм управління органами публічної влади передбачає наявність зв'язку центрального органу управління з органами управління на місцях та громадськості, до яких відносять соціальні групи населення, громадські організації та бізнесові структури, що в комплексі впливають на процес прийняття необхідних рішень. У Законі України «Про інформацію» до спеціальних принципів відносять наступні: гарантування права на отримання інформації, її доступність та відкритість, свобода в процесі обміну, вірогідність та об'єктивність, точність та повнота, а також законність її застосування, одержання, зберігання та поширення [6].

Відносно правового забезпечення комунікативної взаємодії органів публічної влади слід зазначити, що вона передбачає застосування форм та засобів юридичного впливу на сам об'єкт управління. Це здійснюється шляхом підвищення загальної ефективності комунікації, а саме шляхом опрацювання нормативно-правових актів, які регулюють відносини правового та функціонального характеру при задоволенні різних інформаційно-комунікативних потреб як населення, так і органів публічної влади. Це закріплюється внутрішніми документами, завдяки яким проводиться державне регулювання та підтримка комунікативної взаємодії органів публічної влади.

До організаційного блоку входить процес упорядкування та формування структурних елементів підрозділів органів публічної влади. Це здійснюється шляхом організації управління внутрішньо організаційного характеру через процес реалізації основних функцій мотивації, планування, прогнозування, контролю, координації та організації. До основних елементів в інформаційному блоці у відповідності до ст. 14 Закону України «Про інформацію» можуть відноситися процес поширення, зберігання, одержання та використання інформації [6].

Щодо ресурсного забезпечення діяльності органів публічної влади, то тут включається технічне, кадрове та наукове забезпечення, конкретні методи та форми, а також процес взаємодії з оточуючими, зокрема просування персоналу, його відбір та установка, а також професійне навчання, забезпечення інформаційними ресурсами та безпосереднє фінансування всіх програм розвитку комунікації. У відповідності до окреслених принципів діяльності у сфері комунікативної взаємодії потрібно обрати відповідні методи, форми та технології комунікації.

Крім того, варто виокремити наступні форми для розповсюдження необхідної інформації, яка стосується роботи органів державного управління (рис. 2).

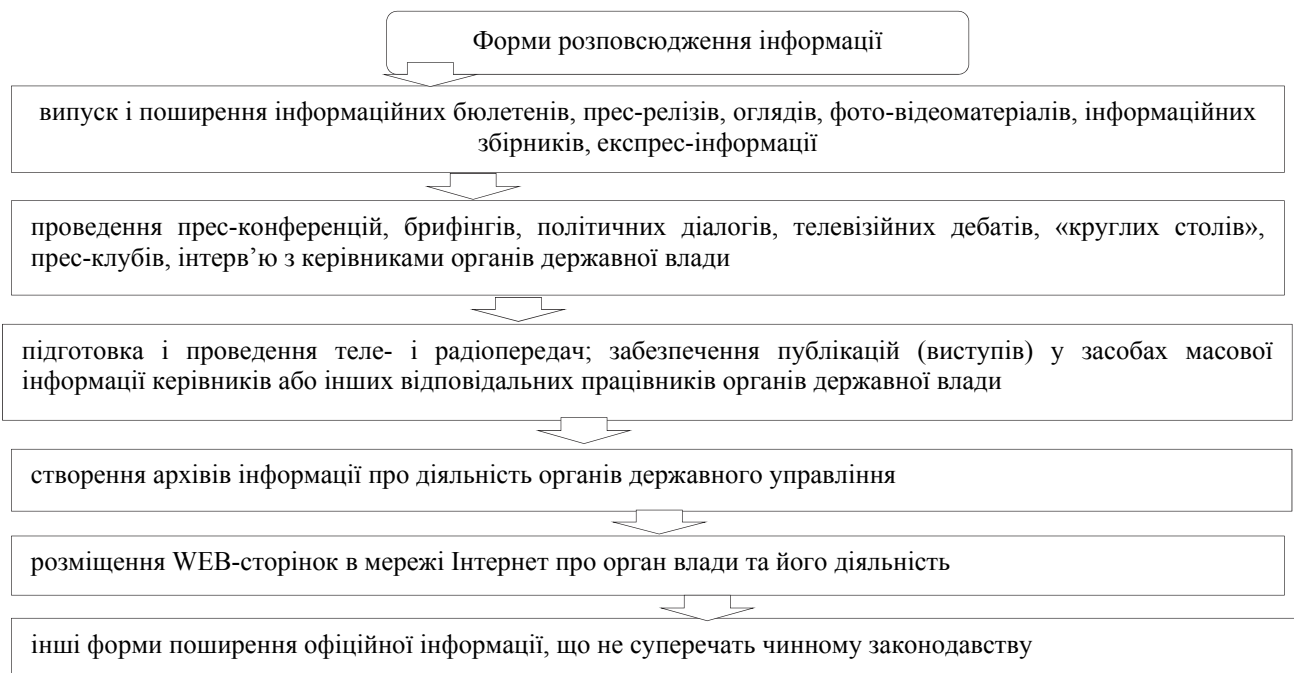

Рис. 2. Форми розповсюдження інформації від органів публічної влади до суспільства
* Розроблено автором на основі джерела [1].

Основними структурними елементами комунікативної взаємодії органів публічної влади та суспільства є наступні:

- 1) керівна система, яка є суб'єктом управління;
- 2) керована система, тобто об'єкт управління;
- 3) окреслена мета та виокремлені принципи;
- 4) необхідне правове забезпечення, іншими словами, – нормативно-правові акти, які регулюють комунікативну взаємодію;
- 5) організаційне забезпечення відповідного рівня, тобто організаційна структура управління, основні функції контролю, мотивації, прогнозування та планування;
- 6) інформаційний процес який передбачає своєчасний збір, необхідну обробку, поширення, а також зберігання інформації;
- 7) ресурсне забезпечення, що включає техніку, персонал, форми та методи забезпечення, а також відповідні технології [8, с. 134–135].

На основі розглянутих форм розповсюдження інформації та структурних елементів комунікативної взаємодії можемо виокремити специфічні риси органів публічної влади, а саме:

- комунікації органів публічної влади носять обов'язковий характер;
- процес здійснення комунікації обґрунтовується впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, а також нормативно-правовими актами або розпорядженнями організацій, під якими вони знаходяться у підпорядкуванні;
- комунікативні процеси, які зосереджуються на місцях споживання різних публічних послуг, є складовими структурними елементами загальної процедури застосування таких послуг, а саме соціальних, адміністративних, громадських та управлінських;
- внаслідок налагодження різних комунікативних процесів органів публічної влади може проводитися оперативний контроль за відповідною дієвістю такого впливу на те, щоб вирішити проблеми, які склалися в суспільстві;
- органи публічного управління повинні задовольняти не лише власні потреби в комунікації та інформації, що зумовлюються завданнями та потребою в ефективному прийнятті рішень, а й потреби різних юридичних та фізичних осіб, центральних органів виконавчої влади [4, с. 78–79].

Ще однією обов'язковою вимогою до процесу комунікативної роботи органів публічної влади є врахування особливостей місцевості, зокрема наявності ресурсів, галузевої структури, забезпечення розвитку інфраструктури економіки, міграційної специфіки регіонів.

Враховуючи вищезазначене, варто перейти до огляду рівнів комунікативних відносин між органами публічної влади та суспільством (рис. 3).

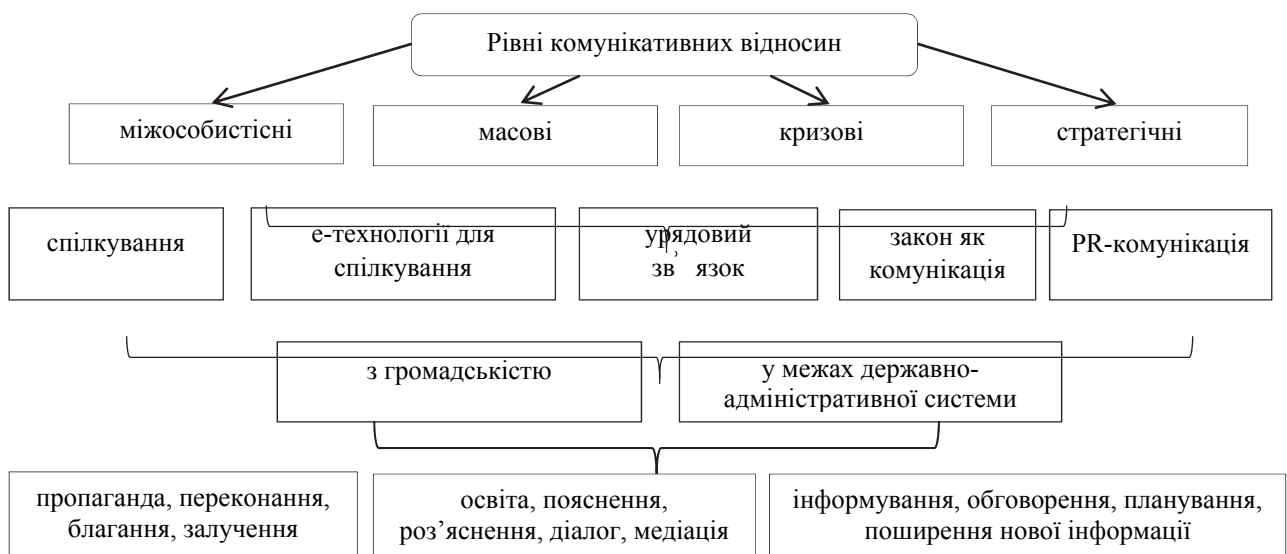

Рис. 3. Рівні комунікативних відносин між органами публічної влади та суспільством *
* Розроблено автором на основі джерела [2].

Як бачимо, кожна група рівнів комунікативних відносин (міжособистісні, масові, кризові, стратегічні) включає відповідні методи комунікативної взаємодії на основі спілкування, застосування е-технологій для спілкування, урядового зв'язку, додержання закону як комунікації, а також PR-комунікації. В той же час, вказані методи можуть застосовуватися способами комунікації як з громадськістю, так і в межах державно-адміністративної системи за різними категоріями інструментів, а саме: мотивування (пропаганда, переконання, блангання, залучення), ознайомлення (освіта, пояснення, роз'яснення, діалог, медіація), консультування (інформування, обговорення, планування, поширення нової інформації).

Для прикладу аналізу системи комунікативних відносин можна взяти Департамент комунальної власності м. Києва (Департамент), основними функціями якого є:

1) впровадження політики державного та регіонального характеру в напрямку управління майном;

2) проведення управління майном, що належить до комунальної власності м. Києва в межах своїх повноважень, а також тим майном, яке передане до системи управління виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації);

3) внесення пропозицій на розгляд Київської міської ради відносно лізингу, страхування, передачу у найм, позику, концесію майна, яке є в комунальній власності;

4) оформлення права власності на ті об'єкти, які відносяться до нерухомого майна з відповідною видачею свідоцтва про право власності;

5) надання повноважень власника відносно майна, яке відчужується або приватизується відповідно до прийнятих рішень;

6) надання повноважень орендодавця цілісних майнових комплексів підприємств, що належать до комунальної власності м. Києва;

7) надання пропозицій про надання відповідного дозволу відносно передачі в оренду нежилых приміщень та будинків міста з відповідним погодженням проектів договорів оренди та ін. [5].

Так, протягом 2020 року до Департаменту було надіслано близько 153 звернень від громадян, серед них – 21 звернення, оформлені колективно, що становлять 1490 від усіх звернень. До Департаменту в 2020 році зверталось із відповідними клопотаннями 834 громадян. Для порівняння зазначимо, що у 2019 році було надіслано 2111 звернень та 53 колективних звернень [5].

На рис. 4 відображено напрямки клопотань, які подаються у зверненнях.

Рис. 4. Питання, які розглядалися у зверненнях, що подаються до Департаменту комунальної власності м. Києва, в 2020 році *

* Розроблено автором на основі джерела [5]

Як видно, найбільша кількість звернень подається до Департаменту з питань оренди та орендної плати – вони становлять близько 70% від загальної кількості звернень. Департамент проводить свою діяльність на таких рівнях комунікативних відносин як міжособистісних, масових та стратегічних, зокрема способами взаємодії із громадськістю та в межах державної адміністративної системи через спілкування, е-технології та урядовий зв'язок. Це дозволяє вирішити всі звернення, які надходять до Департаменту оперативно та з максимальною ефективністю.

Отже, комунікативна взаємодія органів публічної влади та суспільства є базою для здійснення державного управління та важливим фактором демократизації всього суспільного життя. Вона є процесом своєчасного обміну інформацією, яка включає в себе органи державної влади, органи місцевого самоврядування та органи громадськості (громадські об'єднання, *громадські консультативно-дорадчі органи*, інститути громадянського суспільства та ін.). Це зміцнює зворотний зв'язок між управлінськими структурами, адміністративним апаратом, суспільством, індивідами та громадами.

Більш того, процес створення комунікативної взаємодії в системі органів публічної влади є складним процесом, який передбачає поступове забезпечення, а саме інформаційного обслуговування роботи органів публічної влади, налагодження ефективної комунікації посадовими особами органів місцевого самоврядування, а також з громадянами, тобто населенням та інституціональними структурами в громадянському суспільстві. В такому разі, органи публічної влади повинні застосовувати інноваційні технології та комунікативні форми, що сприяють удосконаленню існуючої системи відносин з громадськістю, розвитку суспільних зв'язків з урахуванням комунікативної політики держави. Такі дії проводяться для того, щоб відновити довіру людей до різних владних структур, а також налагодити продуктивну взаємодію з населенням.

Список використаних джерел

1. Агафонова Г.С, Карчевська О.В. Новітні можливості масової комунікації як чинник трансформації світового політичного процесу. *Гілея: науковий вісник*. 2018. С. 312–316.
2. Захарко Н. Інформаційно-комунікаційні технології: теорія і практика. *Нова педагогічна наука*. 2019. № 2. С. 35-38.
3. Крутий О.М., Радченко О.В. Основи партнерської взаємодії держави та приватного сектору. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1. С. 72-79.
4. Кулик Т.О. Законодавче забезпечення муніципальної реформи в столиці України. Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей Третьої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 06 грудня 2019 р.). Київ: ТОВ «ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС», 2019. С. 78-81.
5. Офіційний сайт Департаменту комунальної власності м. Києва. URL: <https://gukv.gov.ua/>
6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
7. Тарасова К.І. Ринок інформаційно-комунікаційних технологій у системі національного господарства. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 16. С. 46–51.
8. Шлемкевич Т.В. Функціональний потенціал комунікаційного компонента політичної культури в Україні. *European Political and Law Discourse*. 2020. № 7. С. 134–138.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ІЛЬІНОЇ А. О.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

ГУБАР Д., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

У статті визначено сучасні виклики в сфері реалізації захисту прав дітей з інвалідністю. Здійснено аналіз статистичної інформації за 2020 рік щодо потреб дітей з інвалідністю, їх кількості та фактично наданої допомоги з боку держави. Досліджено наукові праці сучасних вчених щодо перспектив підвищення ефективності захисту прав дітей з інвалідністю. Окреслено перспективні напрямки реалізації державної політики захисту прав дітей з інвалідністю. Проаналізовано законодавство України щодо реалізації політики захисту прав дітей з інвалідністю. Досліджено та охарактеризовано динаміку розвитку державної допомоги дітям з інвалідністю за останні роки.

In the article the current trends in the sphere of implementation of protection of the rights of children with disabilities are identified. An analysis of statistical information for 2020 on the needs of children with disabilities, their number and actual assistance provided by the state was carried out. The research works of modern scientists on the prospects for enhancing the effectiveness of protection of the rights of children with disabilities are studied. It outlines prospective areas of implementation of the state policy to protect the rights of children with disabilities. There is analyzed the legislation of Ukraine on the implementation of policy to protect the rights of children with disabilities. The dynamics of the development of the state support for children with disabilities over the past few years is studied and characterized.

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що діти, через особливості психологічного розвитку, є найменш захищеною категорією населення. Діти з інвалідністю потребують захисту з боку держави та суспільства. Останні, в свою чергу, повинні створювати такі умови, щоб дитина не відчувала себе обмеженою у порівнянні з іншими. Саме тому для реалізації права на життя необхідне додаткове забезпечення медичними препаратами, права на освіту – особливі способи викладання та засоби для навчання, права на відпочинок – спеціально пристосовані майданчики і т. д. Все це має на меті виховати дитину таким чином, щоб ні в дитинстві, ні в дорослому житті вона не відчувала дискримінації. Сучасний світ створює нові виклики та унеможливорює застосування застарілих методів реалізації державної політики стосовно захисту прав дітей з інвалідністю, однак це стає підґрунтям для впровадження новітніх способів і засобів захисту прав дітей з інвалідністю.

Метою статті є аналіз сучасних викликів реалізації державної політики захисту прав дітей з інвалідністю.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації державної політики захисту прав дітей з інвалідністю.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти визначення напрямку державної політики захисту прав дітей з інвалідністю в умовах сучасних викликів.

Питання щодо реалізації державної політики захисту прав дітей з інвалідністю в умовах сьогодення досліджували такі вчені, як О. Балдинюк [1], О. Галицький [2], В. Гасай [3], К. Ігнатенко [4], В. Олійник [5] та ін. Аналізуючи їхні наукові дослідження, що стосуються захисту прав дітей та людей з інвалідністю, ми можемо визначити сучасні виклики реалізації державної політики щодо захисту прав дітей з інвалідністю, виявити проблемні питання та потреби зазначених осіб.

Так, О. Балдинюк у своїй статті здійснює аналіз законодавства України та наголошує на тому, що пріоритетним напрямком формування державної політики захисту прав дітей з

інвалідністю є їх соціальна інтеграція й соціальний захист як складові розвинутого та демократичного суспільства [1]. Поряд із цим, О. Галицький висвітлює ключові аспекти світового досвіду в реалізації політики захисту осіб з інвалідністю, а також можливості його застосування в Україні, порівнюючи законодавство України та окреслюючи його недоліки [2].

Що стосується визначення понять, то в статті 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» зазначено, що особа з інвалідністю є особою, яка має стійкий розлад функцій організму, що під час взаємодії із зовнішнім середовищем може призвести до обмеження життєдіяльності людини. За таких умов держава повинна забезпечити створення умов стосовно реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами, а також її соціальний захист [6]. Відповідно, діти з інвалідністю є такими особами, як зазначено в попередньому визначенні, які не досягли вісімнадцяти років.

Міжнародне законодавство в сфері захисту прав дітей з інвалідністю містить Конвенції, Декларації, Рекомендації, що узагальнюють міжнародний захист дітей та осіб з інвалідністю. До них належать Конвенція ООН про права дитини та Конвенція про права людей з інвалідністю. Інші нормативно-правові акти, такі як Всесвітня декларація про освіту для всіх, Декларація про права розумово відсталих осіб, навпаки конкретизують правові гарантії захисту прав дітей з окремим видом інвалідності, а також сферу цього захисту. В цих нормативно-правових актах визначено основні напрямки діяльності держави та суспільства:

- неповноцінну дитину у фізичному, психічному чи соціальному відношенні необхідно забезпечувати спеціальним режимом, освітою та турботою, що є необхідними з огляду на її особливий стан;

- державна політика має бути спрямована на необхідність приділяти більше уваги, піклуватися і надавати підтримку дітям з інвалідністю, аби полегшити їхнє тяжке становище;
- жодна дитина не повинна бути забута, адже діти народжуються рівними у своїй гідності й своїх правах, без будь-якої дискримінації;
- неповноцінна у розумовому чи фізичному плані дитина повинна вести повноцінне і гідне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють її впевненості в собі та полегшують її активну участь суспільному житті;
- держава має найповніше залучати до соціального життя та сприяти досягненню розвитку особистості, культурного та духовного розвитку.

Окрім зазначеного вище, в Конвенції ООН про права дитини зазначені права, до яких належать: невід'ємне право на життя, освіту, відпочинок, ім'я та набуття громадянства, збереження індивідуальності, свободи думки, совісті й релігії, недопущення експлуатації та ін., в той час як діти з інвалідністю наділені додатковими правами [7]. Відповідно до ст. 26 Закону України «Про охорону дитинства», діти з інвалідністю наділені правами безоплатного матеріального, соціально-побутового та медичного забезпечення, в тому числі й забезпечення медикаментами, технічними та іншими засобами індивідуальної корекції у відповідності до чинного законодавства [8].

На сьогодні актуальними умовами, що потребують корекції державної політики захисту прав дітей з інвалідністю, є військові дії з боку Російської Федерації, внаслідок чого дитина та її сім'я потрапляють у скрутне матеріальне становище; діджиталізація усіх сфер життя; євроінтеграція, що потребує уніфікації та гармонізації українського законодавства до європейського, тощо.

Відповідно до звіту Державної служби статистики України на 2020 рік кількість дітей з інвалідністю становила 162923 осіб, з яких вперше було визначено такою 13149 дитину. Найбільш розповсюдженими є уроджені аномалії, деформації і хромосомні аномалії (48130), розлади психіки та поведінки (28211), хвороби центральної нервової системи (24876), хвороби ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин (16589), хвороби вуха та соскоподібного відростка (9932), хвороби кістко-м'язової системи і сполучної тканини (7248), новоутворення (5837). Серед інших причин є хвороби ока та його придаткового апарату (5277), інфекційні й паразитарні хвороби (2898); хвороби: сечостатевої

системи (2888), органів дихання (2262), органів травлення (2187); хвороби крові, травми, труєння (2712); хвороби кровотворних органів, порушення імунного механізму (1588); хвороби: системи кровообігу (1457), шкіри та підшкірної клітковини (791); інші хвороби (40) [9, с. 63]. Кількість дітей з інвалідністю становить 0,37 % від загальної кількості населення України станом на 2020 рік.

Станом на початок 2020/2021 навчального року в Україні функціонувало 319 спеціальних шкіл, у яких навчалися 36461 дитина з інвалідністю [9, с. 121].

Згідно із статистичними даними, 24433 дитини потребували забезпечення технічними засобами реабілітації, 63400 – індивідуальних засобів реабілітації, при чому загальна кількість технічних засобів реабілітації, що призначені для дітей з інвалідністю, становила 8119 одиниць. Відповідно, 33,2% дітей отримали необхідне забезпечення технічними засобами реабілітації [9, с. 86].

Матеріальне забезпечення дітей з інвалідністю здійснюється за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також із додаткових джерел фінансування. Так, аналізуючи державні бюджети за останні роки, можемо спостерігати тенденцію підвищення рівня фінансової допомоги із розрахунку на прожитковий мінімум (табл. 1).

Таблиця 1

Тенденція підвищення рівня фінансової допомоги із розрахунку на прожитковий мінімум

Рік	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Відсоткове співвідношення до державного бюджету, %	100	100	100	100	100	130	130

* Складено автором за даними джерел: [12–18].

Як бачимо, за останні два роки фінансове забезпечення дітей з інвалідністю збільшилося на 30%. Бюджетом Департаменту соціального захисту населення Сумської міської ради за 2020 рік передбачено виділення коштів на реабілітацію дітей з інвалідністю. Для порівняння, у 2019 році, кошти було виділені лише на реабілітацію дітей з інвалідністю внаслідок дитячого церебрального паралічу [10, 11].

Аналізуючи статистичні дані, що зазначені вище та в табл. 1, можна помітити тенденцію підвищення рівня уваги органів державної влади та місцевого самоврядування до потреб дітей з інвалідністю. Однак, враховуючи кількість дітей з окремими видами інвалідності та обмеженість державного бюджету, наразі необхідно вживати додаткові заходи із захисту дітей з інвалідністю та вдосконалювати державну політику в цій галузі.

Отже, пропонуємо проаналізувати сучасні виклики в сфері реалізації державної політики захисту прав дітей з інвалідністю та можливі шляхи вирішення проблем (табл. 2).

Таблиця 2

Сучасні виклики реалізації державної політики захисту прав дітей з інвалідністю

Гарантоване державою право	Характеристика сучасних викликів в галузі реалізації конкретного права	Пропозиції щодо вирішення
Право на життя	Існує ряд захворювань, на лікування яких держава не виділяє кошти	1. Переглянути державну стратегію щодо забезпечення дітей необхідними ліками. 2. Перекласти деякі повноваження на органи місцевого самоврядування. 3. Створити єдиний медійний ресурс для розповсюдження інформації про хвору дитину та збору коштів.
Право на безоплатне забезпечення медикоментами, технічними й іншими засобами індивідуальної корекції		

Гарантоване державою право	Характеристика сучасних викликів в галузі реалізації конкретного права	Пропозиції щодо вирішення
Право вільно висловлювати думки (свобода шукати, одержувати і передавати інформацію)	1. Зазначені права забезпечують індивідуальність свідомості дитини, враховуючи наявність в нашому суспільстві проявів дискримінації за релігійними, статевими, віковими та іншими ознаками. 2. Особливості дитини з інвалідністю також стають підґрунтям для булінгу, який набирає обертів із розповсюдженням мережі Інтернет та соціальних мереж.	1. Посилити відповідальність за цькування та булінг дітей з інвалідністю. 2. Проводити виховні заходи для дітей, роз'яснювати принцип рівності та норми етичного спілкування з іншими дітьми.
Свобода думки, совісті та релігії		
Право на доступ до інформації національних та міжнародних джерел		
Право на освіту	1. Відсутність рівного доступу до освіти для дітей з інвалідністю. 2. Незабезпечення спеціальними технічними засобами для реалізації цього права.	1. Додаткове фінансування. 2. Впровадження інклюзивної освіти.
Право на піклування батьків	1. Державна політика направлена на підтримку спеціалізованих інтернатів для дітей з інвалідністю. 2. Підтримка сімей із такими дітьми у порівнянні є значно меншою.	1. Вжиття заходів психологічної підтримки дітей з інвалідністю та їх батьків. 2. Створення соціальних гарантій, електронних порталів для спілкування, фінансової та психологічної підтримки.
Право на відпочинок і дозвілля	1. Спеціальне обладнання на реалізацію цього права. 2. Облаштування майданчиків для дітей з інвалідністю.	Враховуючи активний розвиток технологій віртуальної реальності в сучасному світі, для дітей з порушенням опорно-рухового апарату було б доцільно придбати апаратуру для VR-ігор.
Право на захист від економічної експлуатації	1. Діти з інвалідністю, зазвичай, є обмеженими у спілкуванні з іншими дітьми і можуть мати викривлене сприйняття реальності, є більш піддатливими для маніпуляцій з боку недоброчесних дорослих. Останні можуть вчиняти сексуальне насильство, в тому числі й розповсюдження дитячої порнографії. 2. Фізичне, економічне та психологічне насильство є також розповсюдженим, адже деякі батьки звинувачують дитину у своїх життєвих проблемах. До того ж, працівники інтернатів доволі часто вчиняють насильство стосовно своїх вихованців.	1. Для захисту дитини необхідно задіяти комплекс заходів, в яких суб'єктами виконання будуть і правоохоронні органи, і органи місцевого самоврядування, і служби соціального захисту, і небайдужі громадяни. 2. Для того, щоб виявити факти насильства щодо дитини, необхідний соціальний контроль та особлива увага до дітей з інвалідністю, які обмежені в соціальних контактах. 3. Ефективним було б залучення на регулярній основі психологів, що спеціалізуються на проблемах насильства щодо дитини.
Право на захист від усіх форм сексуальної експлуатації		
Право на захист з боку держави від різних форм насильства		
Право на захист з боку держави усіх дітей, яких торкається збройний конфлікт	Військова агресія з боку РФ проти України, через яку частина сімей з дітьми з інвалідністю залишилися на непідконтрольній території, а відтак способи допомоги їм значно обмежилися.	З'ясувати причину неможливості переїзду на підконтрольну Україні територію та визначити обсяг допомоги, яку необхідно надати

* Складено автором.

Виходячи з табл. 2, державна політика має бути спрямована на пошук індивідуального підходу до кожної дитини з інвалідністю. Реалізація цього напряму залежить від органів місцевого самоврядування та представників державних органів на місцях. Останнім часом набирає обертів інклюзивна освіта, адже таким чином дитина не буде обмежена у спілкуванні з однолітками та це потребує меншої кількості економічних витрат. Матеріальна допомога для дітей з інвалідністю за останні роки збільшилася. Проте, на жаль, неможливо на даний час стовідсотково забезпечувати таких дітей всім необхідним.

Отже, держава має спрямовувати вектор політики захисту прав дітей з інвалідністю із врахуванням загальноновизнаних прав дитини та окремих прав дітей з інвалідністю а також загальнополітичного, економічного та соціального стану в Україні. Реформи мають бути спрямовані на соціальну інтеграцію таких дітей, щоб вони не відчували себе обмеженими у порівнянні з іншими.

Список використаних джерел

1. Балдинюк О. Нормативно-правове регулювання соціально-правового захисту дітей з інвалідністю в Україні. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова: збірник наукових праць*. № 63. 2018. С. 5–9.
2. Галицький О. Світовий досвід реалізації державної політики підтримки осіб з інвалідністю та його імплементація в Україні. *Інвестиції: практика та досвід. Державне управління*. № 6. 2019. С. 122–127.
3. Гасай В.Ф. Реалізація державної політики у сфері захисту прав дітей та охорони дитинства шляхом реформування системи закладів інституційного догляду та виховання дітей: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра; спец.: 281 – публічне управління та адміністрування. Суми, 2020. 64 с.
4. Ігнатенко К. В. Органи місцевого самоврядування як суб'єкт системи соціального захисту дітей у територіальній громаді. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса. 2020. № 3 (132). С. 41–47.
5. Олійник В. В., Казарян Г. Г., Щербата М. Ю. Публічна політика державних інститутів щодо соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 9. С. 91–97.
6. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-ХІІ. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 20.02.2022).
7. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 18.02.2022).
8. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III № Дата оновлення: 01.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 19.02.2022).
9. Соціальний захист населення України у 2020 році. Державна служба статистики України. Статистичний збірник. Київ, 2021. 122 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_szn_2020.pdf (дата звернення 22.03.2022).
10. Підсумки роботи Департаменту соціального захисту населення Сумської міської ради за 2020 рік. Суми, 2021. 30 с.
11. Сумська обласна військова адміністрація. Офіційний сайт. URL: <http://sm.gov.ua/uk/oda> (дата звернення 27.03.2022).
12. Про державний бюджет України на 2016 рік: Закон України від 25.12.2015 р. № 928-VIII. стаття 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19#Text> (дата звернення 05.04.2022).
13. Про державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 02.12.2016 р. № 2191-VIII. стаття 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19#Text> (дата звернення 05.04.2022).
14. Про державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 07.12.2017 року № 2246-VIII стаття 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19#Text> (дата звернення 05.04.2022).
15. Про державний бюджет України на 2019 рік: Закон України від 23.11.2018 р. № 2629-VIII стаття 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19#Text> (дата звернення 05.04.2022).

16. Про державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14.11.2019 р. № 294-IX стаття 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text> (дата звернення 05.04.2022).
17. Про державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15.12.2020 р. № 1082-IX стаття 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text> (дата звернення 05.04.2022).
18. Про державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX стаття 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text> (дата звернення 05.04.2022).

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ІЛЬІНОЇ А. О.

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

**ГУМЕНЮК Н., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті проаналізовані підходи до визначення поняття «лідерські компетентності керівника. Уточнено сутність поняття «лідерські компетентності державних службовців»

The article analyzes the approaches to the definition of «leadership competencies of the leader. The essence of the concept «leadership competencies of civil servants» is specified.

В сучасних умовах система державного управління повністю не відповідає вимогам часу. Тому одним з першочергових завдань адміністративної реформи є запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як ефективної діяльності щодо надання державних послуг. Це можливо в умовах розвитку лідерських компетентностей державних службовців.

Зазначена проблема сьогодні є достатньо розробленою як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, які зазначають, що державні службовці мають відігравати провідну роль під час реформи державної служби, бути її провідниками, лідерами. Якість лідерства є фундаментом для подальшого успіху у розбудові держави. Діджиталізація організаційних та інформаційних процесів на державній службі зумовили потребу в постійному розвитку лідерських компетентностей в органах державної влади, а також у формуванні нових підходів до професійного розвитку державних службовців.

Важливість приділення уваги питанню лідерства є очевидним як для приватних, так і державних інституцій, які визнають, що їхнє робоче середовище постійно змінюється, і що успіх організацій значною мірою залежить від якості їхніх лідерів. Кожна країна визначає свій підхід до розвитку спроможності лідерів. В Європейському Союзі компетенції лідерства визначено як на наднаціональному рівні – компетенції лідерства для європейських лідерів, так і на рівні окремих країн-членів ЄС – у Нідерландах, Польщі, Естонії, Ірландії тощо [4].

Як демонструють сучасні дослідження А. Антонова, О. Васильєвої, Н. Гончарук, С. Калашнікової, Н. Липовської, Є. Литвиновського, М. Логунової, В. Міщишина, Ю. Мохової, Н. Непрядкіної, М. Орлів, Н. Орлової, О. Пархоменко-Куцевіл, Т. Підлісної, С. Серьогіна, А. Халецької, А. Чечель, якість підготовки та діяльності державних службовців на компетентнісних засадах має першочергове значення для вирішення економічних і соціальних завдань, які постали перед Україною сьогодні.

Мета статті – уточнити сутність поняття «лідерські компетентності державних службовців».

Об'єкт дослідження процес розвитку лідерських компетентностей державних службовців.

Предмет дослідження теоретичні та прикладні засади розвитку лідерських компетентностей державних службовців.

Наразі в українському суспільстві продовжується реформа системи державної служби у напрямку її приведення у відповідність до принципів і стандартів Європейського Союзу. Один з ключових аспектів вказаної реформи – розвиток лідерів, чиновників усіх рівнів державної служби. Саме якість лідерства є основою подальшого реформування інституту державної служби. Суспільні трансформації потребують не лише зміни управлінських підходів та процесів, але й суттєвих культурних трансформацій, визнання нових цінностей та способів співпраці.

За підрахунками Р.Дафта існує понад 350 визначень лідерства. Одне з них наступне: лідерство – це управління, що реалізується шляхом впливу на послідовників (їх поведінку та дії) на основі особистих якостей (лідерських компетенцій) задля досягнення суспільно значущих цілей та відповідно до суспільно вагомих цінностей [8].

В роботі «Довідник з лідерства» [4], автором якої є Р. Стогділл, згруповано основні уявлення про лідерські компетентності згідно з 11 ключовими ідеями, які визначали різні дослідження феномена лідерства та різні підходи до його розуміння протягом ХХ століття. Запропонована зазначеним автором класифікація загалом зберігає свою наукову актуальність і сьогодні (рис. 1).

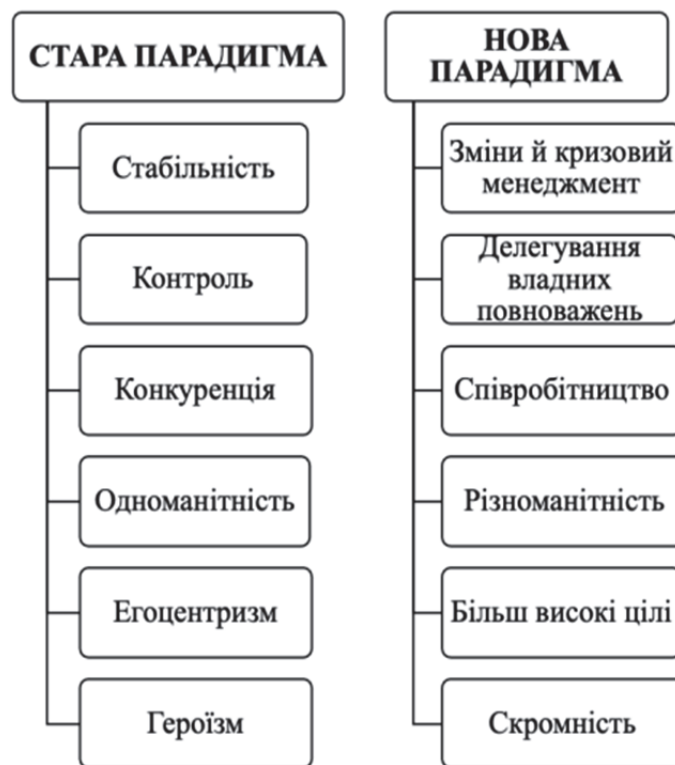

Рис. 1. Основні підходи до визначення поняття «лідерські компетентності»
(автор Р. Стогділл)

Джерело: розроблено автором.

Отже, усі сучасні теорії лідерства зводяться до одного висновку: справжній лідер – це командний гравець, тому на перше місце серед складових лідерської компетентності виходять здатності до колективної взаємодії. Це, в свою чергу, зумовлює суттєві структурні зміни

у розширенні та спрощенні умов взаємодії всередині організацій та із зовнішніми зацікавленими сторонами, зменшенні взаємозалежності та управлінських рівнів, децентралізацією, делегуванням управлінських повноважень щодо менеджменту на нижчі рівні. В сучасних умовах успішні організації є згуртованими навколо спільного бачення, спільних цінностей, відкриті до навчання, експериментування, ведення змін, готові до ризиків, інноваційні та творчі.

Аналіз проблеми розвитку лідерських компетентностей дав змогу презентувати узагальнене розуміння даного феномену як здатність керівників управляти з орієнтацією на результат, аналітичне мислення та стратегічне планування, відповідальність за управління людськими ресурсами та навички ефективної комунікації, як усної, так і письмової [8, с.6]. Лідерські компетентності державних службовців охоплюють здатність до реалізації організаційного керівництва, яке охоплює розробку бачення, планування, прийняття рішень, мотивування, організацію, розвиток, наділення повноваженнями і спрямування діяльності людей на досягнення конкретних цілей.

Сучасне лідерство у державному управлінні має низку особливостей. Насамперед це демократичне лідерство, яке включає демократичну поведінку лідерів і сприяє демократизації суспільства в цілому [8]. Лідерство набуває сенсу як чинник стабільності, інтеграції інтересів різних груп населення. Лідери є ініціаторами перетворень та ключовими постатями успішного проведення адміністративної реформи на демократичних засадах. Вони формують стратегію, визначають способи її реалізації, тому питання розвитку парадигм лідерства в державному управлінні на сьогодні є дуже важливим і розглядається як ключове у підвищенні управлінської спроможності суспільства, від вирішення якого залежатиме стабільний та поступальний розвиток держави.

Дослідження теми розвитку лідерських компетентностей державних службовців потребує врахування численних чинників, зокрема, теоретичних, інституційних, психологічних, ціннісних, історичних та моральних. Особистість лідера відіграє вагомий роль у житті малих і великих груп, створенні своєї діяльності, у прийнятті групових рішень, значимих для кожного з членів таких груп.

У зв'язку із цим, сучасні науки про державне управління визначають лідерські компетентності державних службовців як явище багатогранне та багатозначне. Природа лідерських компетентностей як таких досить складна і не піддається однозначній інтерпретації, але найчастіше вона визначається через систему управлінських взаємин між керівником і підлеглими, заснованими на ефективному поєднанні різних джерел влади, які спрямовані на спонукання людей до досягнення спільних цілей.

У Всесвітній доповіді ООН «Розкриття людського потенціалу для підвищення ефективності державного сектору» зазначається, що «здатність урядових установ домогтися від свого персоналу результативної роботи виключно в державних інтересах залежить від здібностей, мотивації, чеснот особистості державного службовця, від його лідерських якостей [3].

Сучасний стан справ у системі державної служби різних країн світу все більше переконує, що успішність розвитку лідерських компетентностей державних службовців залежить від наявності у них певних особистісних характеристик та від управлінського майстерності. Лідерські компетентності державних службовців охоплюють здатність до реалізації організаційного керівництва, яке охоплює розробку бачення, планування, прийняття рішень, мотивування, організацію, розвиток, наділення повноваженнями і спрямування діяльності людей на досягнення конкретних цілей [8, с. 6].

Морін Метклаф у своїй книзі «Leadership 2050» презентував модель лідерських компетентностей керівника, яку, на нашу думку, можна з успіхом застосувати і до державної служби (рис. 2) [1].

Рис. 2. Модель лідерських компетентностей керівника (автор М. Метклаф)

Джерело: розроблено автором на основі [1; 6].

Вважаємо, що саме за такого підходу до змісту лідерських якостей державних службовців, можна забезпечити впевнене майбутнє та успіх держави. Державна служба повинна бути зацікавленою, аби на ній працювали справжні лідери, віданні служінню громадськості, своїй справі, спроможні працювати у динамічних складних умовах та відповідати викликам часу.

Список використаних джерел

1. Leadership 2050: CriticalChallenges, KeyContextsandEmergingTrends (BuildingLeadershipBridges). URL: <https://www.amazon.com/exec/obidos/ASIN/1785603493/managementc09-20>.
2. Stogdill R. Handbook of leadership. A survey of theory and research. NY.: 2013
3. Бертуччі Г. Розкриття людського потенціалу задля підвищення ефективності державного сектору: міркування щодо головних висновків Всесвітньої доповіді UNDESA'S 2005 про стан державного сектору// Демократичний розвиток: вищі державні службовці та політико-адміністративні стосунки. // Матеріали XVIII Міжнародного конгресу з підготовки вищих державних службовців, Україна, Київ, 15–17 червня 2005 р. / Укладач С.В. Соколик. К.: «К.І.С.», 2005. С. 141–147.
4. Науменко Р. А., Тимцуник В. І. Професійна компетентність державних службовців у контексті реформ в Україні. *Теорія та практика державного управління та місцевого самоврядування*. 2015 р. №2. URL: http://el-zbirndu.at.ua/2015_2/7.pdf
5. Орлова Н. С. Лідерство та комунікації у системі державної служби України. Публічне управління для сталого розвитку: виклики та перспективи на національному та місцевому рівнях (21-22 травня, Маріуполь) : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф.Київ:ПП Халіков Р. Р., 2020. С. 236–238.
6. Пабат В. О., Жовнірчик Я. Ф. Управлінські компетентності державних службовців. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 1(50). Ч. 1.
7. Профілі компетенцій лідерства на державній службі в Україні. Проект.URL: <http://www.center.gov.ua/attachments/article/14>
8. Хаїтов П. О. Розвиток трансформаційного лідерства на державній службі: дис. ...канд. наук з держ упр.: 25.00.03/ НАДУ. Дніпр. регіон. інст. держ. управл. Дніпро, 2017. 212 с.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ЛАЗЕБНОЇ І. В.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ДЕРКАЧОВА А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

У статті розглядається нормативно-правове регулювання державної політики в сфері вищої освіти. Визначено принципи, цілі та мету нормативно-правового регулювання державної політики в сфері вищої освіти в Україні. Класифіковано, структуровано та охарактеризовано впровадження державної політики в сфері вищої освіти, наведено шляхи її удосконалення. Вивчено суттєві причини, що перешкоджають якісному формуванню та розвитку впровадження вищої освіти. Виявлено засади, на яких базується нормативно-правове регулювання державної політики в сфері вищої освіти.

The article considers the legal regulation of state policy and its implementation in the field of higher education. The object, subject, principles, goals and purpose of normative-legal regulation of the state policy and its implementation in the sphere of higher education in Ukraine are determined. The implementation of the state policy in the field of higher education is classified, structured and characterized, the ways of its improvement are given. Significant reasons that hinder the quality formation and development of higher education have been studied. The principles on which the normative-legal regulation of the state policy in the sphere of higher education is based are revealed.

Важливою умовою існування будь-якої держави є розвиток вищої освіти як вирішального фактору мобільності на місцевому рівні. Саме тому проблема формування та реалізації державної політики в сфері вищої освіти має першорядне значення у реалізації системи стратегічного мислення та управління знаннями. Зростаюча роль освіти у забезпеченні сталого розвитку та конкурентоспроможності країн на світових економічних та фінансових ринках незмінно супроводжується посиленням ролі органів державної влади у розробці стратегії та політики у галузі освіти, координації зусиль та ресурсів, необхідних національним системам освіти у глобальному масштабі ринках освіти. У сучасних умовах змінюється та ускладнюється державне управління у системі вищої освіти, а також державна політика в галузі управління вищою освітою, визначаються державний та громадський характер управління освітою та самостійність освітніх установ, організаційно-правові форми. розвиваються освітні установи. На сьогоднішній день існує необхідність у врегулюванні конституційних положень, що потребують адміністративно-правового регулювання освітніх відносин та формування єдиної освітньої політики в українському суспільстві за новітньою освітньою моделлю, яка є частиною державної соціальної політики.

Об'єктом дослідження є процес нормативно-правового регулювання державної політики в сфері вищої освіти.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та прикладні засади державної політики в сфері вищої освіти.

Мета дослідження – розглянути нормативно-правове регулювання державної політики в сфері вищої освіти в Україні.

Багато українських вчених провели цілеспрямовану наукову роботу у напрямку відображення різних аспектів та принципів функціонування освіти, світових тенденцій її трансформації. Значні проблеми у контексті державної політики у сфері освіти, формування сучасної освіти та напрями формування державної освітньої політики розглянуто у роботах: О. Юлдашев, К. Корсак, В. Тертички, О. Дем'янчук, Н. Губерська та інші. У контексті вивчення вищевказаної теми, насамперед необхідно провести історіографічний аналіз поняття «державна освітня політика», оскільки думки, висловлені у роботах учених щодо його трактування, розходяться.

Так, вперше у 1959 р. американський професор Т. Еліот наголосив на необхідності досліджень у галузі освітньої політики. Терміни «державна освітня політика» та «державна освітня політика» використовуються з 1960-х та 1970-х років, коли роль освіти на державному рівні розглядалася як важливий фактор економічного розвитку та соціального прогресу, як галузь, яка потребує особливої уваги. увага. національний рівень. Освіта є основним джерелом розвитку людини протягом усього її життя, найсильнішим фундаментом формування особистості, а тому управлінню цією сферою на державному рівні слід приділяти значну увагу [13, с. 2].

Загалом сьогодні вища освіта відтворює основи безперервного розвитку науки, культури, норм життя та суспільства. Адже без освіти немислиме формування людських ресурсів. Відповідно, безрозсудна політика у сфері вищої освіти загрожує безпеці держави, суспільства та особистості, адже з падінням освіченості населення закономірно знижується якість людських ресурсів, інтелектуальний потенціал суспільства. Державна політика – це діяльність органів структури державної влади щодо реалізації виробленого політичного курсу та досягненню конкретних політичних цілей. Провідними завданнями державної політики у всіх сферах суспільного життя є: своєчасне виявлення проблем суспільства, аналіз їх причин та шляхи вирішення [12, с. 83].

Реалізація держави у вищій освіті полягає в тому, щоб визначити, яких освітніх результатів суспільство та держава хотіли б і могли досягти. Держава ставить перед вищою освітою конкретні цілі, вибудовує план дій та чіткий курс політики у цій сфері. У статті 10 Закону України «Про основи внутрішньої та зовнішньої політики» одним із основних засад внутрішньої політики у гуманітарній сфері визначила підвищення ролі вищої освіти та науки як основи ефективної «економіки знань» в Україні [7].

Політика набуває статусу державної політики, коли виражається через офіційні документи та органи державної влади. Так, О. Юлдашев запропонував вважати основним критерієм тлумачення поняття «державна політика», результати якої (проекти правових актів, рішень) стають офіційними, а вся інша політична діяльність належить до недержавної політики [14, с. 118].

К. Корсак розглядає «державну політику в галузі освіти» як сукупність пріоритетів та цілей, поставлених державою або іншим вищим органом для реалізації заходів щодо вдосконалення та розвитку системи освіти або її елементів [5, с. 112].

На думку В. Тертички, головною рисою державної політики є свідоме регулювання суспільних справ та колективних ресурсів за допомогою офіційних державних інституцій [11, с. 33]. Основними атрибутами державної політики О. Дем'янчук вважає: – адміністративні повноваження; – легітимність прийняття рішень та їх реалізації відповідно до ієрархії, що забезпечується громадсько визнаними органами державної влади, тобто, органами державної влади та громадського самоврядування; – компетентність у сфері державної політики – освіти, соціального забезпечення, екології тощо; – упорядкованість і наступність – наявність системи вироблення та прийняття рішень, відстеження результатів, оцінки та коригування дій [2].

Н. Губерська визначила державну політику в сфері вищої освіти як невід'ємну частину загальноосвітньої політики держави, змістом якої є формування та правове закріплення загальної стратегії вищої освіти, визначення цілей, завдань та відповідних напрямів діяльності із забезпечення функціонування та розвитку системи вищої освіти. Формування державної освітньої політики загалом та державної політики у сфері вищої освіти можна розглянути в (табл. 1).

В Україні сформовано нову правову базу у сфері освіти. Серед основних джерел сучасного міжнародного освітнього права, які становлять основу державної політики України у сфері вищої освіти, зазначено, насамперед, документи, які прийняті ООН та її спеціалізованими установами та регіональними міжнародними організаціями, у тому числі: Загальну декларацію прав людини; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права; Європейська конвенція про права людини; Всесвітня декларація про вищу освіту для

XXI століття: підходи та практика; Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти та ін. Зокрема, у статті 26 Декларації проголошує право кожного на освіту. Освіта має бути спрямована на всебічний розвиток людської особистості, на взаєморозуміння, терпимість і дружбу між усіма народами, расовими чи релігійними групами і є безкоштовною, чи то початковою чи загальною, початковою освітою обов'язковою, технічною та професійною, вона має бути однаково доступним для всіх на основі здібностей кожного; батьки мають переважне право вибору виду освіти для дітей [3].

Таблиця 1

Формування та правове закріплення загальної стратегії вищої освіти

Рекомендація	Характеристика
Визначення основних завдань	Серед завдань вищої школи особливу увагу слід звернути на такі: – формувати у студентів потребу в самоосвіті, постійному вдосконаленні навичок, озброювати їх раціональними методами самостійної навчальної діяльності; – сприяти розвитку самостійного, критичного, творчого мислення, творчої активності майбутніх спеціалістів; – сприяти соціальній самореалізації особистості у сучасному інформаційному суспільстві; – розвивати навички грамотного збору та обробки інформації; – сприяти розвитку комунікативних навичок та культури спілкування майбутніх фахівців.
Намітьте довгострокові та короткострокові цілі, які мають бути досягнуті вчасно	В Україні цілі вищої освіти мають ставитися з урахуванням процесів глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства. Освіта має бути спрямована на гармонізацію розвитку особистості, нашого суспільства та держави. Виклики, що стоять перед країною та її громадянами у зв'язку із суттєвими соціально-економічними змінами в країні, вимагають від кожного громадянина та суспільства загалом адаптації до нових політико-правових та економічних умов.
Розробка методів, засобів, форм діяльності	З філософської точки зору зброя постає як єдність матеріальних компонентів, сукупність об'єктивних факторів та дій, що спрямовують мету. Як такі обов'язкові компоненти у державній політиці у сфері освіти ми розглядаємо нормативно-правові документи, державні програми та проекти, державні стандарти вищої освіти, різні положення та угоди у сфері вищої освіти.

Джерело: розроблено автором за [1].

Щодо національного законодавства, крім Конституції України, яким визнається право на освіту за кожним, незалежно від статі, раси, національності, соціального та майнового стану, статі та роду занять, світогляду, партійної приналежності, віросповідання, стану здоров'я та інші обставини та обов'язки держави є забезпечення функціонування та розвитку вищої освіти [4, ст. 53], в Україні діє низка законів та підзаконних актів, спрямованих на реалізацію державної освітньої політики. Щодо вищої освіти, то базовим документом у цій сфері праввідносин є актуалізований Закон України «Про вищу освіту», яким встановлено, що державна політика у сфері вищої освіти визначається Верховною Радою України та реалізується Кабінетом Міністрів та центральний виконавчий орган. наука. Згідно з новим законом державна політика у сфері вищої освіти будується на засадах: 1) незалежності вищої освіти від політичних партій, громадських та релігійних організацій; 2) інтеграція системи вищої освіти України до Європейського простору вищої освіти за умови збереження та розвитку досягнень та прогресивних традицій вітчизняної вищої школи; 3) сприяння реалізації державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти; 4) державна підтримка діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, у тому числі надання пільг щодо сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів вищим навчальним закладам. Важливо наголосити на принципі «загальної міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України в Європейський простір вищої освіти» [6].

Важливим компонентом правової бази державної освітньої політики є нормативно-правові акти, які видаються Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України, зокрема – Указ Президента України «Про Національну доктрину освіти». У доктрині наголошується, що її основними напрямками є: «створення умов для

особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати та навчатися, громадянського суспільства, розвивати та зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну державу як невід’ємну частину європейської та світової спільноти» (глава II, ч. 1). У доктрині наголошується на важливості освіти для формування цінностей громадянського суспільства, а також на необхідності виховання у молоді почуття приналежності до європейської та світової цивілізацій. Важливо, що держава має забезпечити освіту людини з демократичним світоглядом, орієнтованої на реалії та перспективи соціокультурної динаміки, підготовленої до життя та роботи у світі, що змінюється, конкурентоспроможного на ринку праці [10]. Для формування загальної стратегії державної політики у сфері вищої освіти Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення випереджувального розвитку освіти в Україні» від 30.09.2010 р., спрямований на вдосконалення функціонування та інноваційний розвиток освіти в Україні, підвищення її якості та доступності, інтеграції у європейський освітній простір шляхом реалізації комплексу заходів, зокрема: – забезпечення своєчасного та повного фінансування державних цільових програм у сфері освіти; – залучення громадськості у підготовку та реалізацію основних заходів щодо реформування системи освіти; – удосконалення структури освіти шляхом надання провідним вишам реальної автономії як підвищення якості вищої освіти; – оптимізація мережі вищих навчальних закладів та їх підпорядкованості, створення укрупнених регіональних університетів; – посилення інтеграції вищої освіти, науки, виробництва, науково-інноваційної складової у діяльності вищих навчальних закладів та ін. [8].

Ще один важливий документ в освітньому законодавстві затверджено Указом Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013 – Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. Основним завданням стратегії є забезпечення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного, сталого, демократичного розвитку суспільства, економіки, науки та культури. Зміни в освіті повинні забезпечувати створення умов для розвитку особистості відповідно до його індивідуальних схильностей, здібностей, потреб у навчанні протягом усього життя. Стратегія також повинна визначати основні довгострокові цілі та завдання, однозначно формулювати курс національної освіти, містити план дій та розподіляти ресурси, необхідні для досягнення цих цілей. В умовах економічного розвитку, швидкої зміни технологій, нової якості суспільства можна прогнозувати, що сучасна освіта та освіта майбутнього – це освіта на основі високотехнологічних засобів навчання, що характеризується значною мобільністю, універсальністю та фундаментальністю [9]. Вибір організацій (установ), через які здійснюватиметься діяльність та досягатиметься поставленої мети. Саме поняття «державна освітня політика» має на увазі, що суб’єктом її реалізації є державні органи, що регулюють освітній процес (законодавча, виконавча та судова влада, інститути громадянського суспільства). При цьому в сучасних політичних умовах суб’єктами державної освітньої політики виступають регіональні структури управління освітою та міжнародні органи та інститути, що реалізують освітню політику на глобальному рівні (наприклад, ЮНЕСКО, Міжнародний валютний фонд, ЄС, Міжнародний фонд «Відродження» та ін). Склад та компетенція органів та установ освітньої політики специфічні для кожної держави. Відповідно до Закону про вищу освіту державна політика у сфері вищої освіти визначається Верховною Радою України та реалізується Кабінетом Міністрів України та центральним органом виконавчої влади у сфері освіти та науки.

Таким чином, державна освітня політика України забезпечена правовою основою, але немає чітко визначених організаційних механізмів її реалізації. Декларовані принципи та завдання державної політики у сфері вищої освіти вимагають практичної реалізації, що забезпечується не лише визначенням основних завдань та завдань освітньої політики, а й конкретною розробкою методів, інструментів, форм та суб’єктів її реалізації. Стратегічні орієнтири та цілі державної політики України у сфері вищої освіти орієнтовані на її інтеграцію до європейського освітнього простору, що дозволить підвищити конкуренто-

спроможність вітчизняної вищої школи у світі та Європі, всебічний розвиток особистості людини як рівноцінної цінності, підвищення інтелектуального та культурного потенціалу українського народу. Відповідно, наша країна гармонізує та наближає діяльність вітчизняної системи вищої освіти до європейських освітніх стандартів та вимог, зберігаючи та примножуючи власний досвід у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Губерська Н. Л. Державне регулювання вищої освіти в умовах демократизації публічних відносин в Україні / Н. Л. Губерська // Право і суспільство. – № 2. – С. 153–158. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_2_27
2. Дем'янчук О. П. «Державна політика» та «публічна політика»: [Електронний ресурс]. URL: http://www.library.ukma.kiev.ua/elib/NZ/NZV18_2000_polityk/05_demyanchuk_op.pdf
3. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ від 10 грудня 1948 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/995_015
4. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Корсак К. Освіта, суспільство, людина в XXI столітті: інтегрально-філософський аналіз / К. Корсак. – К. – Ніжин, 121 2014. – С. 112.
6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 N 1556-VII [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
7. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 // База даних «Законодавство України», ВР України. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
8. Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні: Указ Президента України : від 30.09.2010 р., № 926/2010 // Офіційний вісник Президента України. – 2010. – № 27. – Ст. 896.
9. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України : від 17.04.2002 р., № 347/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – Ст. 860.
10. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України : від 25.06.2013 р., № 344/2013 [Електронний ресурс]. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>
11. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. В. Тертичка. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи» – 750 с.
12. Тертичка В. Механізм формування і здійснення державної політики / В. Тертичка // Вісн. держ. служби України. – № 4. – С. 83–89.
13. Шульга Н. Д. Сутнісні характеристики поняття «державна освітня політика». [Електронний ресурс]. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Shulga.pdf>
14. Юлдашев О. Х. Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні : монографія / О. Х. Юлдашев. – К. : МАУП – 336 с.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ДЬЯЧЕНКО О. В.

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У СФЕРІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

ДІДИК В., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

У статті досліджено вплив ефективних організаційно-фінансових механізмів побудови місцевої фіскальної політики на розвиток державно-приватного партнерства та надано рекомендації щодо його удосконалення.

The article examines the impact of effective organizational and financial mechanisms for building local fiscal policy on the development of public-private partnership and provides recommendations for its improvement.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що наразі в Україні місцеве самоврядування є можливістю територіальної громади забезпечувати розвиток економічних відносин на власній території, зокрема зміцнювати матеріальну базу та модернізувати інфраструктуру території власного поселення. Сучасний організаційний механізм процесу децентралізації влади пропонує таку системи управління, за якої частина функцій органів державної (центральної) влади переходить до органів місцевого самоврядування. Ефективність реалізації владно-управлінських повноважень органів місцевої влади територіальних громад, може бути забезпечена при наявності достатньої кількості фінансових ресурсів у розпорядженні місцевих бюджетів, які міститимуть надходження на виконання повноважень органів місцевого самоврядування. «Такі надходження разом з витратами становлять єдиний баланс відповідного бюджету, а склад доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад становлять податкові та неподаткові платежі» [1].

У соціально-економічному розвитку сільських територіальних громад, зокрема у процесі забезпечення наповнення коштами місцевих бюджетів, сільськогосподарські виробники є найбільш представленими за кількістю суб'єктами підприємницької діяльності на селі. Крім того, факт використання такими суб'єктами земель сільськогосподарського призначення, як головного засобу виробництва, володіння іншим рухомим і нерухомим майном забезпечує успішне здійснення виробничого процесу та високих результатів праці. Все це впливає на розмір отриманої виручки від реалізації сільськогосподарської продукції та інших доходів, які у сукупності є основною базою для нарахування та сплати податкових зобов'язань, у тому числі й до місцевих бюджетів сільських територіальних громад.

Метою статті є обґрунтування особливостей державно-приватного партнерства та його місце у сфері регіонального розвитку в Україні.

Об'єктом дослідження є процес державно-приватного партнерства у сфері регіонального розвитку.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти державно-приватного партнерства у сфері регіонального розвитку.

Аналіз наукових публікацій за тематикою дослідження показує, що питання: взаємодії органів державного і територіального управління; взаємної обумовленості фінансових (бюджетних, податкових) та економічних відносин між державою та об'єднаними територіальними громадами; ефективності контролю за нагромадженням та витрачанням публічних коштів тощо у своїх працях досліджували вітчизняні науковці. Зокрема: державно-приватне партнерство як інструмент регіонального розвитку аналізує Клевцевич Н.А. (2017) [2]; шляхи модернізації державного фінансового контролю окреслили Новікова Н.Л., Дешко Л.М., Гуржій Т.О., Гуржій А.В. (2018) [3]; аналіз українського досвіду та напрацювань країн-членів ЄС у царині реалізації основних засад фіскальної політики здійснили Курило В.І.,

Дуліба Є.В., Курило І.В., Мушенко В.В. (2020) [4] тощо. Однак, питання державного управління, адміністрування, захисту та підтримки місцевих бюджетів сільських територіальних громад, у контексті постійних змін пріоритетів у вітчизняній економічній системі нашої держави, стає все більш актуальним, а тому потребує більш детального дослідження.

Отже, проголошення незалежності України та формування демократичної, орієнтованої на європейські традиції системи економічних відносин стали передумовою для розвитку процесів демократизації державного управління. Невід'ємним елементом державного управління в Україні стало визнання і гарантування за міжнародними стандартами місцевого самоврядування, зокрема і у частині його фінансово-бюджетного організаційного механізму.

У відповідності до припису Європейської хартії місцевого самоврядування, «органи місцевого самоврядування мають володіти необхідним обсягом власних джерел для виконання покладених повноважень, а частина їх фінансових ресурсів має надходити за рахунок місцевих податків чи зборів, ставки яких ці органи визначають у межах закону» [5], у Конституції України закріплено: 1) матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти (стаття 142); 2) органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади, а держава фінансує здійснення цих повноважень шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків (абз. 3 статті 143) [6].

У зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи в Україні та для продовження процесу імплементації передового зарубіжного досвіду організації та здійснення місцевого самоуправління, у 2020 році Верховна Рада України законодавчо закріпила проведення місцевих виборів до 1420 новостворених територіальних громад на новій територіальній основі громад і районів [7]. Крім того, для забезпечення функціонування новостворених територіальних громад було приведено у відповідність положення бюджетного законодавства шляхом змін до БК України [1] у частині трансформації структури бюджетної системи та бюджетних повноважень органів місцевого самоврядування. Зокрема, Законом України «Про Державний бюджет на 2021 рік» [8] забезпечено однакові бюджетні повноваження для усіх новостворених територіальних громад та, як ресурсне забезпечення, визначено конкретний перелік платежів, що стануть податковою базою для формування місцевих бюджетів таких громад.

В контексті забезпечення мети дослідження щодо ролі та місця суб'єктів аграрного сектору у формуванні доходів місцевих бюджетів сільських територіальних громад, зазначимо, що такі суб'єкти є найбільшими платниками податкових та неподаткових платежів до місцевих бюджетів для значної кількості сільських територіальних громад. Тому, з метою обґрунтування та деталізації нашої позиції: 1) охарактеризуємо суб'єктів аграрного сектору як потенційних платників податків до місцевих бюджетів територіальних громад; 2) на підставі дослідження норм Податкового кодексу України (надалі – ПК України) [9], здійснимо надамо короткий аналіз загальнодержавних та місцевих податків і зборів, а також неподаткових обов'язкових платежів (за БК України), що зараховуються до місцевих бюджетів територіальних громад.

Отже, у відповідності до ст. 15 ПК України, платниками податків визнаються фізичні особи та/або юридичні особи (резиденти і нерезиденти України), які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування згідно з Кодексом або податковими законами, і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів [9].

Виходячи з викладеного вище, слід узагальнити, що наразі аграрному сектору досить поширеною формою організації виробничої діяльності є господарські товариства, які представлені переважно у формі акціонерних товариств (АТ) та товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ). Такі суб'єкти аграрного господарювання можуть бути як національними, так і іноземними або з іноземними інвестиціями. Використовуючи норми Господарського кодексу України (надалі – ГК України), який встановлює «відповідно до Конституції

України правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності» [10], охарактеризуємо зазначену організаційно-правову форму суб'єктів аграрного сектору.

Отже, статутний капітал АТ «поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості, а акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства тільки в межах належних їм акцій. Засновниками таких можуть бути як фізичні, так і юридичні особи» (п.2 статті 80). ТОВ – це «господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів» (п. 3 статті 80).

Приватні підприємства – це «юридичні особи, що діють на основі приватної власності та можуть засновуватися громадянами України, а також іноземцями, особами без громадянства» (п. 1 статті 113) [10].

Відповідно особливістю приватного сільськогосподарського підприємства є те, що таке підприємство діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи) на засоби сільськогосподарського виробництва (земельні та інші матеріальні ресурси, нематеріальні активи), чи шляхом використання (оренди) чужої власності, а також із використанням власної та/або залученням найманої праці.

До підприємств колективної форми власності відносяться різні види кооперативів. Найпоширенішими з них є виробничі та обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи. *«Виробничий кооператив* може утворюватися виключно фізичними особами для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку. *Обслуговуючий кооператив* утворюється фізичними та/або юридичними особами для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою провадження їх господарської діяльності» (стаття 2) [11].

У відповідності до Закону України «Про фермерське господарство» фермерські господарства є суб'єктами аграрного сектору, які створюються «для реалізації ініціативи громадян щодо виробництва товарної сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках, а також для забезпечення раціонального використання і охорони земель фермерських господарств, правового та соціального захисту фермерів України» [12].

Надаючи характеристику великих сільськогосподарських виробників (аграрних холдингів), Ю.О. Лупенко та М. Ф. Кропивко, визначають їх як «господарське товариство або об'єднання – юридична особа, яка володіє, користується та розпоряджається корпоративними правами (акціями, частками, паями) двох або більше корпоративних (у тому числі сільськогосподарських) підприємств, а також користується землями сільськогосподарського призначення, у тому числі наданими у власність громадянам України земельними паями для ведення сільськогосподарської діяльності на правах оренди» [13, с. 16].

На сучасному етапі децентралізації влади, на зростання кількісного показника надходження коштів до місцевих бюджетів від сплати податків та зборів, а також вирішення проблем підвищення зайнятості сільського населення, зростання соціально-економічного рівня забезпечення їх життя, впливають не лише суб'єкти аграрного сектору (юридичні особи та їх об'єднання), а й фізичні особи-підприємці, особисті селянські та домашні господарства сільського населення, які займаються виробництвом, первинною переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції.

Узагальнюючи зазначену вище інформацію зазначимо, що охарактеризовані суб'єкти є кількісно найбільш поширеними організаційно-правовими формами аграрного господарювання юридичних осіб (їх об'єднань) та фізичних осіб-підприємців у сільській місцевості. Як платники мають статус «місцевого резидента», оскільки виробничу діяльність провадять на території певної сільської територіальної громади (району, області, чи кількох областей України), там же (у переважній більшості випадків) постійно знаходяться їх органи управління.

Після аналізу організаційно-правових форм функціонування таких суб'єктів, які є основними платниками податків та зборів до місцевих бюджетів сільських територіальних громад, продовжимо дослідження особливостей сучасного організаційного механізму фінансової бази таких громад, шляхом вивчення структури правових механізмів загальнодержавних податків, кошти від сплати яких, у тому числі суб'єктами аграрного сектору, згідно статті 64 (Склад доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад) БК України, повністю чи частково зараховуються до місцевих бюджетів. Зазначимо також відсоткову ставку такого зарахування, яка у 2021 році визначена Законом України «Про Державний бюджет на 2021 рік» [8].

1. Податок на доходи фізичних осіб (60%) – це прямий загальнодержавний платіж, базою оподаткування якого є загальний оподатковуваний дохід платника податку (фізична особа, податковий агент), тобто будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь цього платника податку протягом звітного податкового періоду.

2. Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності (100%) – це прямий загальнодержавний платіж, платниками якого є юридичні особи (комунальні підприємства та фінансові установи), утворені компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами та отримують прибуток.

3. Рентна плата – це загальнодержавний платіж, якій являє собою дохід від власності, який сплачують орендарі власникам матеріальних невироблених активів (землі і надр) за право використання цих активів протягом певного періоду та згідно ПК України поділяється рентну плату: 1) за спеціальне використання лісових ресурсів: а) державного значення (рубки головного користування) (37%), б) місцевого значення (100%); 2) за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення (100%); 3) за користування надрами для видобування корисних копалин: а) загальнодержавного значення (5%), місцевого значення (100%); за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (3%).

4. Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів (100%) – непрямий загальнодержавний податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених ПК України як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції) при продажі таких товарів у процесі здійснення комерційної діяльності в торгових центрах, салонах, магазинах тощо [9].

В контексті дослідження ролі та місця суб'єктів аграрного сектору у формуванні доходів сільських бюджетів, зазначимо, що такі суб'єкти можуть бути найбільшими платниками як перерахованих вище податкових та неподаткових платежів, так і місцевих податків, які у повному обсязі зараховуються до місцевого бюджету сільської територіальної громади.

1. Податок на майно: 1.1. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (у складі податку на майно) – сплачується суб'єктами, які є власниками об'єктів житлової та /або нежитлової нерухомості. 1.2. Транспортний податок (у складі податку на майно) – сплачується суб'єктами, які мають зареєстровані в Україні згідно з чинним законодавством власні легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного року. 1.3. Земельний податок сплачується власниками земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачами таких об'єктів; базою оподаткування є: нормативна грошова оцінка ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного відповідно до ПК України та площа земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено [8].

2. Єдиний податок сплачується суб'єктами, які відповідають вимогам, встановленим ПК України та поділяються на чотири групи. Платниками IV групи, є сільськогосподарські товаровиробники: а) юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, у яких

частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків; б) фізичні особи-підприємці, які провадять, діяльність виключно в межах фермерського господарства [9].

Отже, здійснений аналіз механізмів адміністрування загальнодержавних податків, які зараховуються повністю чи пропорційно до місцевого бюджету, місцевих податків дає підстави до узагальнення, що зазначені вище платежі слід вважати для сільських територіальних громад основним дохідним джерелом, яке складає основу формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Проте, на нашу думку, місцеві податки, а особливо – збори, потребують подальшого удосконалення їх податкового механізму, особливо об'єкта та бази оподаткування у відповідності до сучасних реалій економіки села.

Висновки. У результаті проведеного дослідження управлінських механізмів нарахування та сплати суб'єктами аграрного сектору податкових платежів, що зараховуються до місцевих бюджетів та забезпечують основу фінансової бази сільських територіальних громад в Україні, установлено наступне. Одним із державних управлінських напрямів у сформованій парадигмі децентралізації влади в Україні повинно стати забезпечення місцевих бюджетів сільських територіальних громад власними фінансовими ресурсами як основним інструментом, за допомогою якого місцеві органи можуть впливати на локальну активність громади, створювати умови для економічного та соціального розвитку своєї території. Проте, особливості державного податкового регулювання є наразі такими, за яких лише окремі загальнодержавні та місцеві податки і збори мають раціональне фіскальне спрямування до місцевих бюджетів.

В умовах зростання попиту на сільськогосподарську продукцію на світових ринках в умовах війни в Україні та блокади її логістичних маршрутів агресором, а також довго триваючої загальної економічної кризи, викликаной пандемією Covid-19, запропоновано для органів місцевого самоврядування здійснення практичних організаційно-управлінських дій по забезпеченню розширення бази оподаткування у межах їх територіальних юрисдикцій. По перше, створення на базі відокремленої частини комунальної власності сільськогосподарських підприємств, які входять до керівної сфери повноважень сільського самоуправління. Такі підприємства, ефективно здійснюючи виробничу діяльність, отримуватимуть прибуток та будуть у повному обсязі сплачувати до місцевого бюджету сільської територіальної громади: а) податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності; б) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань. Слід додати, що значним резервом для забезпечення прибуткової діяльності сільськогосподарських підприємств комунальної форми власності є передача їм в оренду на підставі рішення відповідної сільської ради нерозподілених земельних ділянок та не витребуваних часток (паїв) для використання їх за цільовим призначенням на підставі договорів оренди. По друге, обрання для сільських підприємств комунальної форми власності, зокрема виробничих та обслуговуючих кооперативів, спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності (сплата єдиного податку (IV групи). Тобто, зазначені вище суб'єкти можуть скористатися можливістю податкової оптимізації фінансових ресурсів та зниженням рівня навантаження на працівників власного обліково-фінансового підрозділу.

Перспективами здійснення подальших досліджень державного, муніципального та приватного партнерства для розвитку сільських регіонів є подальший пошук інших ефективних організаційно-управлінських механізмів побудови місцевої фіскальної політики в Україні за міжнародними нормативно-правовими стандартами з урахуванням традицій, набутих українським народом.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>

2. Клевцевич Н.А. Державно-приватне партнерство як інструмент регіонального розвитку // Економіка і суспільство. 2017. Випуск 9. С. 237–241.
3. Novikova N., Deshko L., Gurzhii T., Gurzhii A. Leading approaches to modernization of state financial control: a case of Ukraine. Proceedings of the 2nd International Conference on Social, Economic and Academic Leadership (ICSEAL 2018). Prague: Prague Institute for Qualification Enhancement, 2018. P. 149-156.
4. Kurylo, V., Duliba, Y., Kurylo, I., Mushenok V. (2020). Fiscal Policy Measures of Air Protection: Ukrainian Realities and the EU Experience // European Journal of Sustainable Development», №9 (2), P. 315-324.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. Офіційний вісник України від 03.04.2015 № 24.
6. Конституція України: Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua>
7. Податкова база громад і районів для підготовки бюджетів 2021 року – орієнтир від фінансових експертів. Децентралізація. URL : <https://decentralization.gov.ua/>
8. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15.12.2020 № 1082-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.
9. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>
10. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV: Офіційний текст. Міністерство юстиції України. К.: Юрінком Інтер, 2020. 214 с.
11. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 № 1087-IV. URL : https://kodeksy.com.ua/pro_kooperatsiyu.htm
12. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06 2003. № 973-IV. Відомості Верховної Ради. 2003. № 45. Ст. 363.
13. Лупенко Ю. О., Кропивко М. Ф. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності. Економіка АПК. 2013. № 7. С. 5–21.
14. Навальнєв Олександр. Оподаткування агробізнесу: останні новели. Юридична газета від 25.10.2018 № 43-44 (645–646).

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, доцента
НОВІКОВОЇ Н. Л.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

**ЗАХАРЧУК Н., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті проаналізовано процес стратегічного планування розвитку територіальної громади. Проаналізовано сучасний стан соціально-економічного розвитку Городницької територіальної громади, а також викладено пропозиції щодо удосконалення механізму стратегічного планування програм та стратегій розвитку Городницької територіальної громади.

In the article the process of strategic planning for the development of territorial community is analysed. The current state of socio-economic development of the Gorodnytsya territorial community is analyzed, and proposals for improving the mechanism of strategic planning of programs and development strategies of the Gorodnytsia territorial community are presented.

Акуальність обраної теми полягає у стрімкому зростанні ролі стратегічного планування розвитку територіальними громадами у зв'язку із децентралізацією влади та реформою державного управління, що передбачає передачу повноважень і фінансових ресурсів для розвитку територій на місцевий рівень. Це доволі непроста для реалізації реформа, що викликає необхідність удосконалення та розвитку методології й інструментів стратегічного планування як на державному, так і на місцевому рівнях.

Метою статті є поглиблення теоретичних засад стратегічного планування розвитку територіальної громади та розроблення рекомендацій щодо його вдосконалення в Україні.

Об'єктом дослідження є процес стратегічного планування розвитку територіальної громади в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти стратегічного планування розвитку територіальної громади в Україні.

Питання аналізу теоретичних і методичних засад планування економічного розвитку регіонів розглянуті в наукових працях таких визначних вчених: Андрейченко О. А., Ансофф. І, Балан В. Г., Басков В. Н., Беззубко Б. І., Берданової О. В., Бойко А., Вакуленко В. М, Ватченко О. Б., Войнаренко М. П, Герасимчук З. В, Горблюк С. А., Грищенко І, Ендрюс К, Жаворонкова Г. В, Кам'яничук А. В, Кащук К. М, Ковальов В. В Кулаєць М., Кухарська Н. О, Романюк С. А, Сментини Н.В., Тертички В. В., Трещов М.М, Чандлер А.

Незважаючи на те, що питання аналізу стратегічного планування розвитку територіальних громад досліджували багато науковців, окремі аспекти щодо теоретичних засад та практики аналізу регіонального стратегічного планування залишаються недостатньо вивченими і потребують окремого розгляду.

На сучасному етапі розвитку України, в умовах посилення інтеграційних процесів відбуваються доволі значні зміни на місцевому рівні управління. Надання ' територіальним громадам більшої самостійності, делегування відповідних повноважень щодо організації процесу соціально-економічного розвитку підвищує рівень складності управління громадою як системою. Це вимагає в свою чергу формування ефективних методів регіонального управління, які б відповідали не лише новому статусу громади, але й умовам зовнішнього середовища, що характеризуються високим рівнем нестабільності. Отже, новий статус території визначає необхідність формування стратегічних методів управління, а саме планування, які реалізують функцію стратегічного бачення розвитку територіальної громади. Це надає особливого значення дослідженням наукових, організаційних, законодавчих основ соціально-економічної політики, яка виступає сьогодні на перший план в структурі основних елементів державного регулювання економіки, і передбачає переваги регіонів у вирішенні структурних, економічних, інвестиційних та соціальних, проблем, в підвищенні науково-технічного потенціалу територій.

Дослідженню сутності категорії «стратегічне планування», що виникла шляхом симбіозу двох категорій «стратегії» та «планування» в науковій літературі приділяється досить багато уваги. Проте погляди науковців доволі неоднозначні відносно того, коли вона з'являється вперше. Одні, наприклад, Кухарська Н. А., Ковальов В. В., датують її появу 60-ми роками, а інші, наприклад, Басков В. Н., Кам'яничук А. В., – 70-ми роками ХХ століття.

Незважаючи на розбіжності в часі, у науковців не виникає сумнівів з приводу того, що з початку свого становлення науковий напрямок стосувався бізнесу (підприємств та корпорацій) і лише з плином часу інтегрував на більш складні соціально-економічні системи, такі як: національна економіка, регіональна економіка, міська економіка.

Засновниками стратегічного планування як наукового напрямку, так званими «батьками стратегічного планування» чи, вірніше, батьками «корпоративного менеджменту» (оскільки, як відмічалось вище, бере свій початок стратегічне планування саме з комерційних структур) вважаються І. Ансофф. А. Чандлер, К. Ендрюс. З іменами цих науковців та інших закордонних дослідників пов'язують формування основних шкіл стратегій у бізнесі: дизайну, планування, позиціонування, підприємництва, пізнання (чи когнітивна школа), навчання, влади, культури, зовнішнього середовища та конфігурації, які досить детально описуються у

науковій літературі, що присвячена питанням стратегічного управління підприємством [розр44, с. 95–97]. Усі ці школи розвивають опорну схему стратегічного планування, акцентуючи увагу на її окремих аспектах. Але визначення самого терміну «стратегічне планування» доволі неоднозначні.

А. Бойко під стратегічним плануванням регіонального розвитку розуміє постійний поетапний процес визначення поточного стану та тенденцій розвитку об'єкта; бажаного стану, умов та якості розвитку; напрямів та шляхів досягнення бажаного стану; відповідальних виконавців і необхідних економічних ресурсів; моніторингу реалізації стратегічних та оперативних цілей і внесення за його результатами змін до Стратегії регіонального розвитку [2, с. 22].

Відповідно до поглядів вітчизняних дослідників О. В. Берданової, В. М. Вакуленко, В. В. Тертички, в системі державного управління стратегічне планування слід розглядати водночас як процес і як результат [1, с. 10]. Це пояснюється тим, що, з одного боку, в основу стратегічного планування покладено вибір цілей та завдань, що мають сприяти отриманню бажаного результату соціально-економічного розвитку, а саме: привести до покращення добробуту суспільства, з іншого боку, його основу складає визначення найбільш дієвого способу досягнення цілей та завдань – тобто сам процес планування.

Згідно з поглядами вітчизняних науковців (О. В. Берданової, В. М. Вакуленко, В. В. Тертички), оптимальним слід визнати дещо скорочене визначення стратегічного планування, згідно з яким категорія розглядається як систематизований процес, за допомогою якого підприємство, регіон чи територіальна громада планує та прогнозує свою діяльність на майбутнє [1, с. 10].

На наш погляд, визначення терміну Сментини Н.В. є найбільш повним та всеохоплюючим. Вона вважає, що під стратегічним плануванням слід розуміти неперервний процес планової діяльності органів місцевого самоврядування щодо визначення цілей, пріоритетів та завдань розвитку соціально-економічної системи на середньострокову та довгострокову перспективу з одночасним формуванням основ механізму їх реалізації та прогнозних значень економічних та соціальних показників, які 'здатні охарактеризувати результати впровадження планових стратегічних заходів, що дозволять відстежити заплановані заходи, та в разі необхідності відкоригувати їх на шляху досягнення стратегічної мети [7, с.54]. Результатом такого процесу є стратегія розвитку як гнучкий інструмент довгострокової орієнтації управлінських владних структур на досягнення перспективного бачення майбутнього соціально-економічної системи, опрацьованого з урахуванням адаптації до мінливого зовнішнього середовища.

Головними проблемами, що перешкоджають підвищенню спроможності територіальних громад науковці І.Грищенко та М.Кулаєць вважають: брак організаційної стратегії, низький ступінь організаційної здатності органів місцевого самоврядування, недостатнє співвідношення між організаційною структурою, місією та завданнями.

До схожих висновків приходять і А. Ткачук, заявляючи, що стратегічне планування ОТГ на даному етапі розвитку української держави повинно розвиватися на принципах інноваційності, урахувати сучасні тренди розвитку Європейського Союзу, враховуючи наявну вітчизняну систему нормотворення та особливості кожної окремої громади [11].

Однією з найголовніших умов стабільного соціально-економічного розвитку територіальних громад є наявність у них актуальних стратегій та стратегічних планів розвитку, а також ефективних органів місцевого самоврядування, які спроможні реалізувати їх. Стратегія розвитку дає можливість виявити найважливіші проблеми, що стоять перед громадою та дозволяють визначити подальші напрямки розвитку ОТГ, для яких склалися найсприятливіші умови та наявні всі необхідні для цього ресурси. Однак, для ефективного використання цього інструменту треба розуміти, що саме робить його таким важливим для забезпечення прогресу в життєдіяльності ОТГ. Обумовлюють виникнення та сприяють стрімкому розвитку процесів стратегічного планування в територіальних громадах наступні чинники:

– нормативно-правові: нормативно правова база в сфері децентралізації передбачає впровадження процесів стратегічного планування та запроваджує підходи до формування

місцевих бюджетів на основі середньо- та довгострокового планування, обумовлюючи наявність стратегії (переліку програми місцевого розвитку, що підлягають бюджетному фінансуванню);

- адміністративно-правові: реформовані в бік розширення повноваження та відповідальності органів місцевого самоврядування за прийняті рішення, перетворюють стратегія не просто у програму дій щодо ефективного управління розвитком ОТГ, вона визначає завдання, що стоять перед територіальною громадою, та наводить безпосередні шляхи їх виконання, демонструючи громаді спроможності влади вирішити наявні проблеми;
- соціально-економічні: усвідомлення в мінливих умовах необхідності планування соціально-економічних процесів ініціює формування стратегії; вона стає основою програм і заходів соціально-економічного розвитку громади, формує напрями росту якості життя населення, враховуючи сучасний стан розвитку ОТГ, та рамки детальнішого планування діяльності у сфері послуг; сприяє легшому збалансуванню обмежених ресурсів з джерелами їх покриття, в т.ч. і за необхідності залучення зовнішніх джерел; забезпечує визначеність для довгострокового інвестування;
- методологічні: загальний розвиток методології та інструментарію планування забезпечує доступ до спеціальних знань та навичок; результати моніторингу фінансової спроможності ОТГ доводять, що громади, які більше уваги приділяли стратегічному плануванню, мають кращі результати і вищі рейтинги;
- комунікаційні: формування свідомості населення, самостійності мислення; необхідність узгодження колективного бачення майбутнього громади місцевою владою, бізнесом і громадськістю вимагає досягнення компромісу; наявність інтересу зовнішніх інвесторів до участі в розвитку громади; розширення форм співробітництва територіальних громад вимагає їх планування та координування, що уможливорюється в процесі формування стратегій та планів; позиціонування громади в регіоні та країні вимагає визначення цілей та стратегічного бачення.

Що стосується правового забезпечення стратегічного планування територіальних громад, то варто зазначити, що Європейським союзом запропонована методологія стратегічного планування розвитку територіальних громад, яка адаптована до сучасних економічних умов України. Методологія розглядає сталий розвиток і соціальну інтеграцію як основні принципи місцевого розвитку. [1]

Методологія передбачає, що процес розробки Стратегії розвитку територіальної громади включає такі дії (етапи):

- а) діагностику стану соціально-економічного розвитку громади,
- б) проведення аналізу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища (SWOT-аналіз),
- в) ідентифікацію бачення майбутнього громади,
- г) визначення стратегічних та операційних цілей Стратегії,
- е) окреслення показників впливу та результатів імплементації Стратегії,
- з) визначення контурів взаємозв'язків між Стратегією розвитку громади з іншими стратегічними документами,
- и) ідентифікацію потенціальних джерел фінансування завдань Стратегії,
- к) опрацювання системи втілення та моніторингу реалізації Стратегії разом із визначенням підходу до актуалізації документу,
- л) розроблення детального плану дій у межах короткострокової перспективи.

Однак на одному з перших етапів можуть виникнути певні труднощі, Що пов'язані із аналізом соціально-економічних тенденцій громад, а також їхнім прогнозуванням та плануванням, адже громади як цілісні соціально-економічні системи поки що не мають своєї спільної «історії», хоча кожен населений пункт громади має свою окрему «історію». Саме тому при розробленні соціально-економічного аналізу новоутвореної громади, необхідно брати до уваги умовність тих даних, які складає математична сукупність даних населених пунктів – суб'єктів нової ОТГ. Наприклад, підсумовуючи статистичні демографічні дані по громаді, частково може «загубитися» специфіка якогось селища, проте виходимо на певні

узагальнення картини по всій громаді. Тому такий аналіз «сукупності даних», не будучи у строгому сенсі науковим, все ж дозволяє побачити певну загальну картину, а відтак – і побудувати певні прогнози на період планування.

Проведемо діагностику стану однієї із створених в Житомирській області територіальної громади – Городницької. Городницька територіальна громада утворена 5 серпня 2016 року шляхом об'єднання Городницької селищної ради та Кленівської, Лучицької, Червоновільської сільських рад Новоград-Волинського району Житомирської області. Адміністративним центром громади є смт. Городниця Новоград-Волинського району Житомирської області. Економічна база територіальної громади формується за рахунок підприємств/установ, що представляють різні види економічної діяльності: від туристично-відпочинкової до сільського господарства та промислового комплексу. Більшість населення громади зайняте в промисловості та сільському господарстві. У 2022 році суттєвих змін в структурі промислового виробництва району не відбулося, зокрема: практично 95 % складає – оброблення деревини та виробництво виробів з деревини (ДП «Городницький лісгосп», ТОВ «Вудпак» ПП «Дубчак»); 5% харчова промисловість (СТ «Городницький хлібозавод»). У СТ «Городницький хлібозавод» завершується реконструкція переведення технологічного процесу на альтернативні енергоносії. Підприємствами вкладаються інвестиційні кошти в їх розвиток, зокрема місцевими лісгоспами – в будівництво лісгосподарських доріг на території Городницького лісгоспу. Малий бізнес працює перш за все у сфері торгівлі (головні продовольчі магазини промтоварів).

Освітній сектор Городницької територіальної громади складає 3 дошкільні та 5 загальноосвітніх навчальних закладів. Мережа закладів охорони здоров'я налічує лікарську амбулаторію загальної практики сімейної медицини, 6 фельдшерсько-акушерських пунктів та центр соціальної реабілітації дітей з інвалідністю. Для задоволення культурних потреб мешканців в різних населених пунктах Городницької територіальної громади діють 3 будинку культури, які всі обладнані бібліотеками.

Слід відмітити і низку локальних факторів, що посилюють унікальність вищезазначених: великі площі землі, що придатні для обробітки та вирощування с/г культур (переважно чорноземи) та водні ресурси, наявність об'єктів, доступних для інвестування та земель за межами населених пунктів, які потенційно можуть бути інвестиційними ділянками в поєднанні з екологічно чистим регіоном та достатньою наявністю природних ресурсів може сприяти позитивній динаміці розвитку Городницької громади.

Загальна характеристика Городницької територіальної громади дозволяє зробити висновок, що громада має значний потенціал розвитку в розрізі економічного, соціального, культурного напрямків.

Важливим етапом у процесі обґрунтування стратегії розвитку ОТГ є проведення аналізу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища (SWOT-аналіз). Він дозволяє визначити сильні та слабкі сторони території, а також зовнішні шанси та ризики її подальшого розвитку. За допомогою SWOT-аналізу можна сформулювати порівняльні переваги, виклики і ризики, які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку громади на середньострокову та довгострокову перспективу.

В результаті аналізу сильних сторін і можливостей перевагами Городницької ОТГ можна вважати такі:

- 1) вдале географічне розташування; наявність приватних підприємств в селах громади; наявність соціальної інфраструктури; наявність сільськогосподарських угідь; наявність достатньої кількості кваліфікованих трудових ресурсів; наявність рекреаційного потенціалу в громаді стимулюють розвиток на даній території промислового комплексу, сільськогосподарського сектору та рекреаційної зони;

- 2) зростання попиту на продовольство на світовому ринку може привабити інвесторів в деревообробний сектор на території громади, стимулюватиме розвиток наявних у громаді підприємств виробників та переробників з оброблення деревини та виробництво виробів з

деревини (ДП «Городницький лісгосп», ТОВ «Вудпак» ПП «Дубчак»); а також стимулюватиме розвиток харчової промисловості.

3) участь у міжнародних грантових програмах розвитку сільських населених пунктів та громад та отримання фінансування Міністерства регіонального розвитку, ЖКГ та будівництва на реалізацію міжрегіональних проектів дозволить фінансувати соціальну, медичну, комунальну інфраструктуру громади, вирішити екологічні проблеми.

Але в громаді є достатньо слабких сторін розвитку, які формують певні виклики. Таким є: 1) нестримне старіння, зменшення кількості працездатного населення та високий рівень загальної захворюваності; відтік трудових ресурсів, неповернення молодих спеціалістів у сільську місцевість після закінчення навчання, високий відсоток безробітних з вищою освітою; недостатній кадровий резерв працівників бюджетних установ (лікарі, працівники культури та спорту) відтік цих кадрів до інших регіонів;

2) неналежна якість, або відсутність дорожнього покриття між населеними пунктами в середньостроковій перспективі можуть бути частково усунуті завдяки бюджетній підтримці, що надається для громад.

3) інвестиційна активність та покращання бізнес-клімату може сприяти підвищенню підприємницької активності у громаді. Водночас, активне використання механізмів державної підтримки громад дозволить набуті досвіду у залученні позабюджетних коштів.

SWOT-аналіз наведений у таблиці 1.

Таблиця 1

SWOT-аналіз Городницької ОТГ

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Привабливі природно-рекреаційні умови громади: річка Случ та лісові масиви, наявність природно-заповідного фонду (заказник «Модрини») 2. Вигідне економіко-географічне положення – 39 км від залізничної станції та 36 км від траси міжнародного значення Київ-Чоп і міста обласного значення – Новоград-Волинського 3. Економічний потенціал промисловості громади базується на лісопереробному комплексі 4. Розвинута сфера послуг, торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, охорони здоров'я, освіти, культури. 5. Наявність розвинутої мережі зв'язку (телефонний, мобільний, поштовий, Інтернет-зв'язок) 6. Політика місцевої влади направлена на розвиток МСБ та залучення інвестицій 7. Наявність соціальної інфраструктури (опорна школа, дитячі садки, школа мистецтв, будинки культури, бібліотеки, фельдшерсько-акушерські пункти, аптеки) та спортивно-оздоровчої інфраструктури. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Не встановлені межі ОТГ та не проведена інвентаризація землі 2. Нестримне старіння, зменшення кількості працездатного населення та високий рівень загальної захворюваності 3. Слабкий рівень розвитку та залучення інвестицій 4. Економічний потенціал промисловості громади незначний 5. Недостатній рівень якості послуг, що надаються ОТГ, необхідність розбудови якісної інфраструктури 6. Відтік трудових ресурсів, неповернення молодих спеціалістів у сільську місцевість після закінчення навчання, відсутність умов для закріплення молодих спеціалістів, високий відсоток безробітних з вищою освітою 7. Нерозвинена медична інфраструктура 8. Дорожнє покриття, зокрема, в сільській місцевості, потребує ремонту.
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Розширення меж громади за рахунок приєднання сіл, які не створили громаду. 2. Створення переробних підприємств сільсько-господарського профілю. 3. Розвиток альтернативної енергетики. 4. Участь у міжнародних грантових програмах розвитку сільських населених пунктів та громад 5. Розвиток підприємницької діяльності, малого та середнього бізнесу 6. Задіяння механізму державно-приватного партнерства для будівництва та реконструкції соціальних об'єктів. 7. Розвиток туризму та рекреації. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відтік людських ресурсів (міграція до великих міст та за кордон через відсутність робочих місць з належною оплатою праці). 2. Зростання цін на енергоносії (газ, електроенергія, нафтопродукти). 3. Погіршення демографічної ситуації (старіння громади, низька народжуваність та поширення алкоголізму і наркоманії). 4. Нестабільна політична та економічна ситуація в країні. 5. Фінансова залежність від районного та обласного бюджетів. 6. погіршення матеріального стану громадян.

Після проведення SWOT-аналізу вибудовуємо «дерево цілей», що ґрунтується на їх чіткому ранжуванні відповідно до пріоритетів регіонального розвитку і наявних фінансових ресурсів. Це забезпечує взаємозв'язок системи цілей на різних рівнях управління за ступенем значущості та пріоритетності. Щоб розробити та реалізувати найбільш ефективні програми і проекти регіонального розвитку для перетворення стратегічного бачення розвитку області в реальність, визначено три оперативні цілі. Для досягнення кожної з них сформульовані завдання у їх рамках, що є основними векторами для визначення конкретних дій для кожного етапу реалізації стратегічного планування протягом 2022–2027 років (табл. 2).

Таблиця 2

«Дерево цілей» Городницької ОТГ

Стратегічна ціль – стійкий соціально-економічний розвиток Городницької територіальної громади		
Оперативні цілі	Завдання	Індикатори досягнення
1. Стимулювання активізації економіки регіону, сприяння розвитку малих та середніх підприємств у пріоритетних секторах економіки громади	1.1. Розбудова потенціалу для існуючих та розроблення нових видів продукції. 1.2. Сприяння просуванню продукції підприємств області на нові зовнішні ринки та залученню інвестицій, у тому числі іноземних у високотехнологічні сектори економіки	1. Поглиблення переробки деревини та покращення споживчих якостей продукції, що випускається: ДП «Городницьке лісове господарство», ТОВ «Вудпак» та ПП «Дубчак». 2. Продовження робіт по розробці наявних родовищ гранітів та піску суб'єктами господарювання району «Бронницький склозавод». Постійний пошук нових ринків збуту промислової продукції. 3. Завершення реконструкції, технічного переоснащення виробництва, впровадження енергозберігаючих заходів, переведення з природного газу на тверде паливо (СТ «Городницький хлібзавод»).
2. Забезпечення ефективного функціонування соціально-гуманітарної сфери громади	2.1. Розроблення Програми соціального захисту; щорічне визначення потреб населення громади у соціальних та реабілітаційних послугах; 3.2. Покращення матеріально-технічної бази закладів освіти; модернізація структури та змісту позашкільної освіти, створення науково-освітніх гуртків і секцій, підвищення якості освітньої діяльності; 3.3. Покращення соціальної реабілітації дітей з інвалідністю через подальший розвиток Комунального закладу «Городницький центр реабілітації дітей з інвалідністю».	1. Розроблений та затверджений Плану розвитку освіти в громаді на 2017–2025 роки; створений чіткий опису інвестиційних потреб опорної школи; 2. запровадження багатоканального фінансування діяльності закладів охорони здоров'я та програм у сфері охорони здоров'я із використанням надходжень з таких джерел: державний, місцевий бюджети, отримання підтримки благодійних та донорських організацій для реалізації проектів; 3. Кількість підготовлених мікропроектів для залучення інвестиційних та грантових коштів; розроблена Програма соціального захисту; обсяги залучених грантових та спонсорських коштів.
Оперативні цілі	Завдання	Індикатори досягнення
3. Залучення активної частини громади для реалізації проектів з подолання локальних проблем	3.1. Стимулювання громадської діяльності; забезпечення молоді інформаційною та методологічною підтримкою, залучення до співпраці з органом місцевого самоврядування, зокрема, через проведення тренінгів, конкурсів для молоді, тощо; 3.2. Налагодження проектної діяльності організацій громадянського суспільства з залученням громади для подолання локальних проблем громади: стихійні сміттєвалища, недостатня кількість зон відпочинку в межах громади, озеленення і т.д.; 3.3. Залучення громади до участі в проектах розвитку громади за міжнародної технічної допомоги, Державного фонду регіонального розвитку та інших джерел фінансування;	1. Кількість реалізованих проектів та ініціатив з благоустрою громади за ініціативи громадських організацій та мешканців громади; 2. Кількість публікацій про події, що відбуваються в громаді; 3. Кількість проведених спеціальних заходів з залученням молоді; кількість проведених тренінгів та конкурсів для молоді; 4. Кількість культурних, рекреаційних та спортивних заходів

Результати стратегічного аналізу свідчать, що промисловість і сільське господарство є паралельними важливими галузями в економіці регіону та секторами, в які найбільше вкладається вітчизняних інвестицій. Але в кожному з цих секторів недостатня, з урахуванням сучасних викликів, інноваційна активність, що є головною умовою зростання ефективності виробництва і підвищення конкурентоздатності підприємств. Інноваційна активність в регіоні, як основа розвитку конкурентних переваг, може бути лише при умові постійної модернізації виробництва і оновлення технологій, виготовлення високоякісної продукції з глибинною обробкою. Тому важливим орієнтиром є розвиток нагромадженого конкурентного потенціалу і створення нових конкурентних переваг на базі наявних ресурсів. Саме унікальність ресурсів і традиційне галузеве виробництво на місцях може бути важливою регіональною перевагою.

Для покращення процесу стратегічного планування розвитку Городницької територіальної громади потрібно втілити у життя наступні кроки:

1. Використання смарт-спеціалізації. Однією з перспективних форм стратегічного планування економічного розвитку територіальної громади є використання стратегії смарт-спеціалізації. Дослідження «Smartspecialisation in E&IA countries», який був проведений групою експертів JointResearchCentre Європейської комісії, виявило що для Житомирської області в цілому можуть бути визнані п'ять видів економічної діяльності, які володіють інноваційним потенціалом. На думку експертів JRC до них, згідно класифікації видів економічної діяльності, слід віднести: деревообробна промисловість; виробництво скла та виробів зі скла; виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу; органічне сільськогосподарське виробництво та виробництво органічних харчових продуктів;

Пріоритетні сфери смарт-спеціалізації у Городницькій громаді: деревообробна та меблева промисловість. Галузь деревообробки відіграє важливу роль в економіці Городницької ОТГ, оскільки є традиційною для громади та щорічно демонструє стійкі темпи росту. Основними видами продукції галузі в області є плити деревостружкові, фанера, деревина розпиляна та розколота, бруски, фризи та покриття для підлоги, меблі. Деревообробне виробництво представлене : ДП «Городницьке лісове господарство», ТОВ «Вудпак» та ПП «Дубчак».

Тому важливим стратегічним орієнтиром на 2021–2027 роки є інтенсифікація деревообробної промисловості, шляхом впровадження інновацій, що дозволить оновити технологічні процеси на основі наукових досягнень і прогресивних практик.

2. Залучення інвестицій. Громаді потрібно залучити інвесторів, які зуміють по господарськи використати потенціал об'єктів, які можуть становити інвестиційний інтерес, з користю для територіальної громади. Це забезпечить створення нових робочих місць, збільшення надходжень до міського бюджету, зростання добробуту жителів громади.

3. Підвищити менеджмент в ОТГ. Для цього потрібно переглянути регламент ради ОТГ в частині формування візії майбутнього громади, при необхідності внести відповідні зміни. Недостатня увага у стратегічному плануванні регіонального розвитку приділяється моніторингу та урахуванню постійно змінних умов. Успіх стратегічного планування регіонального розвитку можливий за умови тісної співпраці, узгодженості дій і координації ресурсів органів державної регіональної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, підприємствами та науковцями, консолідації зусиль усієї спільноти регіону.

4. Розробити напрями удосконалення механізму планування програми економічного розвитку Житомирської області фінансовими ресурсами. Аналізуючи Стратегію соціально-економічного розвитку Городницької ОТГ 2021–2027 років, можна помітити, що розділ «Фінансове забезпечення реалізації Стратегії» не містить конкретних вказівок на джерела ресурсів для здійснення проектів для досягнення визначених цілей (крім коштів бюджету), а також не вказується механізм використання коштів державного та місцевих бюджетів. Лише зазначається, що необхідно ефективно використовувати мінімальний обсяг бюджетних коштів. До ключових джерел фінансування запланованих заходів крім бюджетних коштів також варто віднести: державну підтримку регіонального розвитку (державний фонд регіонального розвитку); цільові державні програми (у агропромисловій сфері та сфері харчової промисловості); залучення інвестицій.

5. У сфері надання послуг слід провести інформаційно-роз'яснювальну роботу з надання послуг та підвищувати якість надання соціальних послуг.

У результаті реалізації заходів стратегічного планування Городницької ОТ, можна буде побачити у якому напрямку громаді потрібно рухатися для поліпшення добробуту та якості проживання громадян, що в свою чергу сприятиме сталому розвитку Городницької територіальної програми.

Ефективне планування є одним із важливих механізмів державного регулювання соціально-економічних процесів на регіональному рівні. Процес планування націлений на формування перспективних показників розвитку об'єднаної територіальної громади в майбутньому для здійснення вибору найбільш раціональних шляхів досягнення мети за умови найбільш ефективного використання регіональних ресурсів. Представлені в статті результати даного дослідження дозволять органам державної влади Городницької об'єднаної територіальної громади скоригувати основне бачення процесів соціально-економічного розвитку регіону та задекларувати його у стратегіях соціально-економічного розвитку. Перспективи розвитку громади, що визначені з огляду на її основні конкурентні переваги, слугуватимуть основою посилення конкурентних позицій регіону, модернізації процедур прийняття управлінських рішень та пошуку нових механізмів взаємодії влади, бізнесу, суспільства у напрямку сприяння розвитку Городницької об'єднаної територіальної громади.

Список використаних джерел

1. Берданова О. В., Вакуленко В. М., Валентюк І. В., Ткачук А. Ф. Стратегічне планування розвитку об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / [О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, І. В. Валентюк, А. Ф. Ткачук] – К. : – 2017. – 121 с.
2. Бойко А. Планування регіонального розвитку в Україні / А. Бойко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2017. – № 1. – С. 19–35. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2017_1_3
3. Брусак Р.Л. Стратегічне планування в управлінні розвитком території: електронний посібник / Р.Л. Брусак. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2010. – 173 с.
4. Зверяков, М.І., Ковальов, А.І. та Сментина, Н.В., 2017. Стратегічне планування збалансованого розвитку територіальних соціально-економічних систем в умовах децентралізації: монографія. Одеса: ОНЕУ.
5. Кухарська Н.А. Стратегування соціально-економічного розвитку регіону як нового підходу до розробки та реалізації стратегій регіонального розвитку / Н. А. Кухарська // ISSN 2071-4653. Соц.-ек. проблеми сучасного періоду України. 2019. вип. 3 (107).
6. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону: практичний посібник / [А. Вігода, Б. Боврон, В. Мамонова та ін.]; за ред. І. Санжаровського. – К.: Вид-во К.І.С., 2008. – 214 с.
7. Сментина Н.В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика: монографія. – Одеса: Атлант, 2015. – 365 с
8. Сментина Наталія, Гейко Людмила, Байрам Рамазан. Методологічний аспект стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад// Науковий вісник Одеського національного економічного університету 2018, № 9, с. 177–193
9. Стратегія сталого розвитку Городницької об'єднаної територіальної громади на період до 2025 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://rada.info/upload/users_files/04348786/49db8173f4036b1406bdc52237df83f7.pdf
10. Тертичка В. В. Стратегічне управління: підручник. Київ: К.І.С., 2017. 932 с.
11. Ткачук А.Ф. Від перспективного плану до стратегії розвитку громади (через призму досвіду об'єднаних територіальних громад Хмельниччини) / Ткачук А.Ф. – К.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2018. – 76 с.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, доцента
НОВІКОВОЇ Н. Л.

МЕХАНІЗМ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ

ЗВОНИК А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

У статті розглянуто сутність механізму організації роботи управління освітою. Проведено аналіз змісту управління освітою. Класифіковано, структуровано та охарактеризовано елементи механізму управління освітою. Систематизовано ефективний механізм управління освітою. Досліджено організуючий механізм в системі управління освітою. Викладено пропозиції щодо удосконалення механізму управління освітою в Україні.

The article examines the essence of the mechanism of organizing the work of the education administration. An analysis of the content of education management was carried out. The elements of the education management mechanism are classified, structured and characterized. An effective education management mechanism has been systematized. The organizing mechanism in the education management system was studied. Proposals for improving the mechanism of education management in Ukraine are outlined.

Формування та перебудова системи управління освітою, зокрема, пошуку нових відкритих і демократичних моделей управління. Стратегічні завдання реформування механізму управління освітою передбачають модернізацію системи управління та перехід від адміністративно-бюрократичного до громадсько-державного його рівня. Незважаючи на 20-річний досвід реформування і трансформації системи освіти в Україні дотепер переважають державно-адміністративні методи і механізми в управлінні освітньою галуззю і загальноосвітніми навчальними закладами, попри проголошення в Національній доктрині розвитку освіти в Україні та Стратегії розвитку освіти в Україні до 2025 року переходу до державно-громадського управління, демократизації, децентралізації управління, чіткому розмежуванні функцій управління по всій вертикалі, забезпечення самоврядування загальноосвітніх навчальних закладів

Освіта – це соціальна, суспільно важлива, складноструктурована, багатофункціональна, динамічна система. Її впорядкування досягається завдяки управлінню, що включає як державне / зовнішнє управління, так і самоуправління або самоврядування. Загалом управління у сфері освіти – складна діяльність, у процесі здійснення якої необхідним є врахування системних характеристик освіти як об'єкта управління та розвиток самої теорії організації і управління складними соціальними системами, у тому числі на синергетичних засадах. Вимогою часу є оновлення змісту освіти, урізноманітнення типів закладів освіти і джерел їх фінансування, обґрунтування адекватної системи державного управління, адже, недосконалість останньої є одним з гальмівних чинників розвитку вітчизняної системи освіти.

Ускладнення процесів у соціальній, економічній і політичній сферах суспільного розвитку супроводжуються розбудовою української державності, де велика роль надається механізму держави, який має бути структурований на засадах організованості, чіткості та узгодженої взаємодії всіх його елементів [14, с. 225]. Для налагодження ефективного механізму роботи управління освіти необхідною умовою є взаємодія з органами державної влади, громадськістю, а також, відповідно, формування сталого механізму державного управління. Концептуально механізм державного управління взаємодією органів державної влади та громадянським суспільством безпосередньо включає «механізм організації роботи управління освіти».

У наявних наукових дослідженнях недостатньо висвітлено позитивний зарубіжний досвід демократизації управління, автономності навчальних закладів, розподілу повноважень між органами влади, навчальними закладами та органами місцевого самоврядування, передачі функцій держави органам місцевої влади, громадськості і приватним організаціям.

У дослідженнях вітчизняних учених управління й самоуправління в загальноосвітньому навчальному закладі, як правило, розглядалися ізольовано, а часом і протиставлялися. Немає спеціальних досліджень щодо механізмів упровадження державно-громадського чи громадсько-державного управління у загальній середній освіті, неповною мірою розкрита логіка взаємодії адміністрації шкіл та самоврядних структур, повноваження участі органів громадського самоврядування в управлінні освітою по вертикалі, не висвітлені організаційні механізми і технології їх конструювання та реалізації.

У наукових розвідках останніх років та на практиці доволі часто сьогодні застосовуються два поняття – «державно-громадське управління» та «громадсько-державне управління», сутність, шляхи впровадження й принципи дії яких висвітлені в науковому доробку О. Бочкарьова, В. Грабовського, Л. Даниленко, І. Довбиш, В. Грабовського, Н. Іщенко, Л. Калініної, М. Комарницького, В. Лугового, О. Онаць, І. Осадчого, О. Пастовенського, В. Фадєєва; теорія адаптованого управління, моделі державно-громадського управління – Г. Єльнікової, О. Касьянової; аспекти громадсько-державного управління освітою та загальноосвітнім навчальним закладом розглядаються у наукових працях Л. Калініної, С. Корольок, А. Малицького, О. Пастовенського та ін. Організаційні механізми управління висвітлені в наукових розвідках О. Амелницької, Я. Клейнера, А. Новікова, організаційні механізми державно-громадського та громадсько-державного управління в освіті – у працях В. Маслова, Л. Калініної, О. Онаць, І. Осадчого, О. Пастовенського, Л. Паращенко, Ф. Фадєєва та ін.

Мета дослідження – охарактеризувати механізм організації роботи управління освіти.

Умовою ефективного управління освітою постає збалансований розподіл повноважень, прав та відповідальності органів освіти і науки як на загальнодержавному, так і на регіональному та місцевому рівнях, врегулювання механізму взаємовідносин органів виконавчої влади та самоврядування щодо забезпечення функціонування як системи освіти в цілому, так і конкретного закладу освіти в умовах децентралізації управління та суспільних змін щодо формування державної освітньої політики, освітньої, науково-дослідницької, методичної, фінансово-економічної діяльності у межах визначених чинним законодавством повноважень. Під час дослідження було вивчено сутність поняття механізм, яке має багато тлумачень. Зокрема, подається три варіанти визначення поняття «механізм», а саме:

- 1) механізм – як пристрій, що передає або перетворює рух;
- 2) механізм – як внутрішня будова, системи чого-небудь, устрій;
- 3) механізм – як сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та ін. явище.

Механізм – це сукупність процесів, прийомів, методів, підходів, здійснення певних дій для досягнення мети.

Механізм управління тлумачиться як: сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління та впливу на їхню діяльність, що забезпечують узгодження інтересів учасників державного управління та громадського врядування, які взаємодіють; спосіб організації управління суспільним виробництвом із притаманними йому формами, методами, засобами, що відповідають кожній історичній епосі як штучно створена система управлінських засобів, за допомогою якої здійснюється прийняття науково обґрунтованого управлінського рішення і досягається ефективна його реалізація [9, с. 111]; принципи та завдання управління, методи, форми й інструменти управління, організаційна структура управління підприємством та його персоналом, інформація та засоби її обробки [10].

До структури організаційних механізмів входять: мета, суб'єкти й об'єкти, структура, методи, важелі, інструменти впливу, стимули, засоби, практичні заходи тощо. Л. Калініна обґрунтувала концепцію розроблення та запровадження організаційних механізмів управління загальноосвітнім навчальним закладом, яка містить чотири концепти: методологічний, онтологічний, теоретичний, технічний та здійснила класифікацію організаційних механізмів управління в діяльності загальноосвітнього навчального закладу [5]. За визначенням ученої методологічний концепт охоплює фундаментальні філософські ідеї, передусім положення

теорії наукового пізнання про активну роль особистості в перетворенні дійсності, діалектичну теорію про загальний зв'язок, взаємозумовленість і цілісність явищ об'єктивної дійсності, а також відображає взаємозв'язок і взаємодію різних підходів загальнонаукової й конкретно-наукової методології щодо вивчення проблеми концептуальних підходів до створення та запровадження організаційних механізмів управління в діяльність закладів ЗСО.

До методологічного концепту належать: структурно-організаційний підхід, який характеризує механізм управління ЗНЗ як сукупність певних складових елементів, що формують організаційну основу певних явищ, процесів; структурно-функціональний підхід, який акцентує увагу не тільки на організаційній основі його побудови, а й на його динаміці, реальному функціонуванні механізму; онтологічний підхід, що допомагає визначити специфіку розуміння сутності й призначення базових категорій – «механізм», «механізм управління», «організаційний механізм управління», «механізм управління розвитком ЗНЗ» та їх різновидів [5].

Технологічний концепт передбачає розроблення науково обґрунтованих технологій формування різних видів організаційних та економічних механізмів управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів [5].

Термінологічний аналіз наведених визначень механізмів управління та їх компонентного складу дають змогу зробити висновок про те, що організаційний механізм управління – це система, призначена для практичного здійснення керівництва й досягнення поставлених цілей, що має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним нормативно-правовим та інформаційним забезпеченням.

Сутність організаційних механізмів так комплекс їх різновидів визначив О. Новіков, який вважає, що це «організація діяльності, реалізація на практиці управління ЗНЗ, яке складається із суб'єкта і об'єкта та взаємодії між ними. Це сукупність цілей, завдань, методів, організаційних структур» тощо [11]. О. Амельницька визначила такі види механізмів: організаційний та процесний механізми управління, механізми вироблення цілей менеджменту. Організаційними механізмами управління вона вважає організаційну структуру управління, що становить форму впорядкованості служби підрозділів, які забезпечують відповідність служб підрозділів 26 суб'єктів [1, с. 11–18]. Л. Калініна розглядає педагогічні та психологічні детермінанти в умовах державно-громадського управління, визначає лідерство як організаційний механізм соціального впливу [6, с. 191]. Я. Клейнер визначає психологічні, соціальні, організаційні та структурно-функціональні механізми управління [8, с. 340–341]. Н. Довбиш визначає кілька рівнів організаційних механізмів: I – шкільна рада, II – участь в управлінні школи педагогів, учнів і громадських самоврядних структур, III – індивідуальна участь через партисипативні структури тимчасового характеру (творчі групи, комісії, конференції, збори) [4, с. 69–75]. Д. Баюра вважає, що організаційні механізми управління містять елементи не лише предметної складової, а й функціональних основ. Предметною складовою він вважає суб'єктів управління, всіх зацікавлених осіб, рівні відповідальності між суб'єктами управління. До функціональних основ науковець відносить функції, принципи, ціннісні орієнтири, інструменти управління й зазначає, що на їх формування безпосередньо та опосередковано зовнішні та внутрішні фактори [2].

Організаційний механізм управління діяльністю підприємства (школи) досліджувала О. Гавриляк. Вона зазначає, що цей механізм буде ефективним тільки за умови дотримання таких принципів: організаційна структура відповідає обраній стратегії; вона відповідає середовищу, в якому функціонує; немає суперечностей між її елементами. О. Гавриляк виокремлює основні елементи організаційного управління діяльністю підприємства (школою): мета управління; функції управління; технології управління; завдання управління; методи управління; організаційні процеси, правила та норми, що функціонують усередині організації. За її визначенням, організаційний механізм – це всі організаційні та розпорядчі дії, які є взаємозалежними та в сукупності забезпечують виконання досягнення поставлених цілей [3].

Л. Паращенко розглядає механізми державного управління ЗСО: розвитку педагогічного персоналу; управління ліцеєм; управління навчальним середовищем; оцінювання

розвитку освіти; освітньої політики та ін. Науковець запропонувала структурну модель механізму державного управління ЗСО як системи-конфігуратора, що регулює потоки системи ЗСО (підготовка вчителів, розроблення контенту ЗСО, соціально-економічний статус учнів, фінансування ЗСО), зміна яких визначає рівні системи ЗСО (інтегральні характеристики людського капіталу випускників і учителів, інфраструктури й навчального середовища, якість контенту, що вноситься системою ЗСО у суспільство) і виявляється як сукупність матеріальних (організаційна система, «набір виконавців» у системі управління) й ідеальних компонентів – сервісного (цільового), нормативно-правового (регулювання взаємодії учасників), організаційного (процедури ухвалення управлінських рішень) та інформаційного і мотиваційного (засіб «перетворення руху» – управлінської енергії (енергії вищих цілей і функціонерів) в енергію керованої системи) [13].

Актуальним завданням, що впливає з Національної концепції забезпечення якості вищої освіти, вчений С. Шевченко називає формування та запровадження механізмів участі споживачів освітніх послуг, громадських інститутів у оцінюванні та управлінні якістю вищої освіти. Основними проблемами, на розв'язання яких націлена концепція, є: невідповідність сучасним викликам, пріоритетам Болонського процесу законодавчої та нормативно-правової бази щодо розвитку державно-громадського механізму управління якістю вищої освіти; неспроможність державного управління скоординувати та об'єднати вищу освіту, науку і бізнес, вплинути на суспільне сприйняття значення розвитку державно-громадського управління якістю вищої освіти для реалізації конкретних кроків у напрямі взятих на себе зобов'язань у межах приєднання до Болонського процесу; невідповідність структури та змісту вищої освіти сучасним проблемам суспільства, ринку праці, економічним викликам, запитам особистості, неефективна практика працевлаштування випускників ВНЗ, їх професійного супроводу тощо [15].

Таким чином, на підставі аналізу визначених різними авторами тлумачень, можна зробити висновок, що організаційні механізми громадсько-державного управління – це організаційна структура, що становить форму впорядкованості служб і підрозділів, забезпечує відповідність їх взаємодії; організація управління системою освіти, яка охоплює об'єкт і суб'єкта управління та взаємовплив між ними; сукупність цілей, завдань, функцій, методів управління, організаційної структури та результати функціонування ЗНЗ; узгоджена взаємодія громади і влади у вирішенні різних питань освіти, прийнятті управлінських рішень, виконанні адміністративно-управлінських функцій, створенні прозорого соціального середовища для всіх суб'єктів, опора на громадські організації та спільноти, створення «горизонтальних» управлінських структур, делегування повноважень. Механізмом громадсько-державного управління також є створення освітніх громадських організацій, агенцій, спілок тощо [12].

У розробленні концептуальних засад організаційних механізмів громадсько-державного управління важливим їх елементом є структура організаційних механізмів та їх види за призначенням. До структури організаційних механізмів нами віднесено: мету, суб'єктів і об'єктів управління, саму структуру (побудову) механізму, методи, важелі, засоби і способи та фактори впливу, стимули, практичні заходи тощо.

Відповідно до завдання дослідження класифіковано організаційні механізми, необхідні для громадсько-державної форми управління, окреслено їх структуру. Таким чином, до концептуальних засад розроблення, конструювання та запровадження організаційних механізмів в громадсько-державного управління віднесено: *мету* громадсько-державного управління, концепти дослідження (методологічний, онтологічний, теоретичний, техніко-технологічний); наукові підходи (структурно-організаційний, структурно-функційний, онтологічний); закономірності управління в сфері освіти та *загальні закономірності управління загальноосвітніми навчальними закладами на демократичних засадах* шляхом демократизації, децентралізації, розвитку суспільно-громадських засад в управлінні; циклічність логічної послідовності функцій управління; єдність тенденцій та факторів; відповідність внутрішньої структури управління меті і змісту діяльності навчального закладу; залежність ефективності управління від рівня аналітичного прогнозування та якості моделювання наступної діяльності; збалансованість стратегічного і оперативного регулятивного менеджменту;

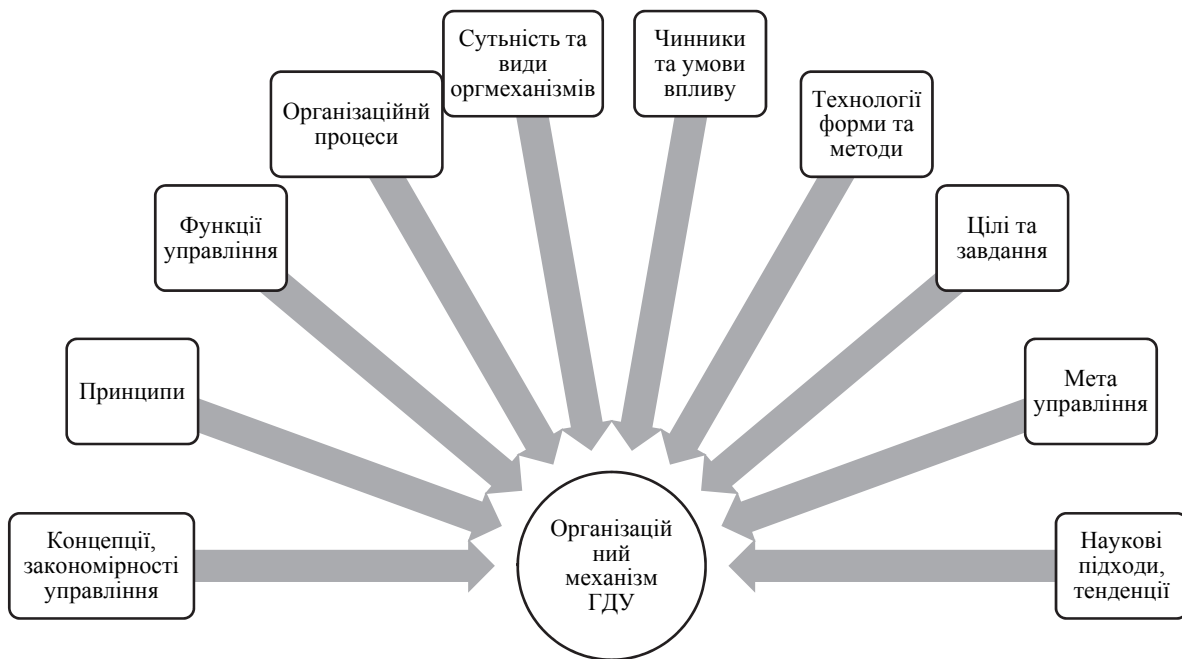

Рис. 1. Схеми-модель концептуальних засад організаційних механізмів громадсько-державного управління

ієрархічність і якісна взаємозалежність всіх структурних елементів управління; прямо пропорційна залежність якості управління від організаційно-оперативної єдності між прямим і зворотним зв'язками; наявність руйнівних деструктивних, дестабілізуючих факторів і процесів та необхідність постійних важелів їх попередження та протидії їм; залежність ефективності управління від адекватного керівництва на всіх структурних рівнях і всієї системи в цілому; *тенденції розвитку державно-громадського управління в сфері освіти*, які притаманні функціонуванню в сучасних умовах; *принципи управління* (системність, безперервність і адаптивність, цілеспрямованість і збалансованість, дотримання етики і педагогічної культури, проектування і прогнозування, діалогізм, інноваційність, гуманізація, демократизація, альтернативність); цілі та завдання навчального закладу (стратегічні й тактичні); чинники (зовнішні та внутрішні, сприятливі й несприятливі) та умови впливу (об'єктивні й суб'єктивні, загальні, місцеві); види організаційних механізмів і групи оргмеханізмів (механізми-системи, механізми-інструменти, механізми-процеси).

За допомогою організаційного механізму реалізовується комплекс завдань, спрямованих на узгодження цілей і функцій вищої школи, а також на раціоналізацію взаємозв'язків між відповідальними за освітянський процес інституціями та структурами. Завдяки ефективному запровадженню такого механізму і мають створюватися належні умови для ефективного реформування вищої освіти в Україні. У руслі налагодження ефективного соціокомунікативного механізму управління вищою освітою слід звернути увагу на «Національну доктрину розвитку освіти», яка визначає систему концептуальних ідей і поглядів на стратегію й основні напрями розвитку освіти в першій чверті XXI ст.

Модернізація системи механізмів державного управління освітою насамперед передбачає впровадження інституту вимірювання та оцінювання результатів діяльності освітньої галузі, створюючи національну систему моніторингу якості освіти, визначення ефективності управлінських рішень та їхнього впливу на якість освіти в Україні.

Якісні зміни в системі вищої освіти мають супроводжуватися й вдосконаленням ціннісних пріоритетів українського суспільства. Реформування вищої освіти в Україні має здійснюватися системно, на основі та за допомогою різнобічних механізмів державного управління. У конкретному чи навіть «конкретно-цільовому» контексті мова першочергово має йти про повноцінне застосування правового, організаційного, комунікативного, інноваційного, інформаційного та ціннісно-орієнтаційного механізмів державного управління

вищою освітою. Саме на зазначеній основі й видається можливим досягнення такого рівня вищої освіти, що передбачає перетворення набутих знань на здатність людини до професійної та водночас творчої діяльності. Це, власне, і становить основу механізму управління освіти.

Список використаних джерел

1. Амеліницька О. В. Механізми в системі управління виробничо-господарською діяльністю локальних електричних мереж / О. В. Амеліницька // Інновації в державному управлінні та місцевому самоврядуванні: зб. наук. пр. Донецького держ. ун-ту управління. Серія «Державне управління». – Донецьк, 2007. – Т 8. – Вип. 88. – С. 11–18.
2. Баюра Д. О., Кутувий О. В. Структурні зміни в корпоративній моделі управління // Економіка і управління. Науково-практичний журнал. – 2013. – № 2. – С. 107–113.
3. Гавриляк О. Організаційний механізм управління діяльністю підприємства [Електронний ресурс] / Ольга Гавриляк // Електронний науковий вісник «Керівник. ІНФО». – Режим доступу: <http://kerivnyk.info/2012/04/gavryljak>.
4. Довбиш І. Модель державно-громадського управління ЗНЗ / І. Довбиш // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 1. – С. 69–75.
5. Древаль Ю.Д. Механізми державного управління вищою освітою в Україні: проблеми формування та вдосконалення // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. – 2014. – Вип. 2. – С. 107–111. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2014_2_16
6. Калініна, Л.М. Проблеми та реалії державно-громадського управління освітою на сучасному етапі розвитку демократичного суспільства /Л.М. Калініна // Прозоре управління. – 2012. – №3. – С. 2–10.
7. Калініна,Л. М. Організаційні механізми управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів у змісті підручника для керівника / Л. М. Калініна // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр. / [ред. кол. ; наук. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2012. – Вип. 12. – С. 408 – 415.
8. Клейнер Я. С. Механізми державного управління: підходи до визначення / Я. С. Клейнер // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами: зб. наук. пр. Донецького державного університету управління. Серія «Державне управління». – Донецьк, 2012. – Т. VIII, Вип. 90. – С. 340–344.
9. Козаченко Г.В. Основи корпоративного управління / Г.В. Козаченко, А.Е. Воронкова, Е.Н. Коренев. – Луганськ : Вид-во СПУ, 2016. – 480 с.
10. Коротич О.Б. Методологічні засади державного управління регіональним розвитком. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2015. Вип. 3 (12). 316 с.
11. Малицький А. А. Організаційно-економічний механізм управління підприємством: сутність та структура [Електронний ресурс] / А.А. Малицький // Рубрика: Соціум. Наука. Культура. Економіка. – Режим доступу: <http://intkonf.org>.
12. Онаць,О. М. Роль АКШУ у підвищенні якості управління освітою /О.М. Онаць // Директор школи,ліцею, гімназії. – 2013. – №6. – С. 90–97.
13. Паращенко Л. І. Державне управління розвитком загальної середньої освіти в Україні: методології, стратегії, механізми: моногр. / Л. І. Паращенко. – К. : Майстер книг, 2014. – 536 с
14. Прохоренко О. Організаційні особливості механізмів державного контролю на сучасному етапі розвитку України / О. Прохоренко // Стратегія реформування системи державного управління на засадах демократичного врядування. – 2007. – № 31. – С. 225.
15. Шевченко С. О. Проблеми і перспективи державно-громадського управління якістю вищої освіти в Україні / С. О. Шевченко // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол.: С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д.:ДРІДУ НАДУ, 2015. – Вип. 3 (9). – С. 23 – 34.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ДЬЯЧЕНКО О. В.

СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

КАРАТАЄВА К., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

В статті розкриті сутність та особливості комунікативної політики, а також специфіка взаємодії в системі органів державної влади та громадськості, враховуючи зміни в соціально-економічному та політичному розвитку суспільства. Детально обґрунтовується механізми її вдосконалення та обираються ефективні інструменти, завдяки яким можна досягти комунікативного балансу між держава і громадянським суспільством. Це дозволяє, розширити простір для подальшої участі громадськості при формуванні, подальшої реалізації та ефективного контролю за політикою держави.

The article describes the essence and features of communication policy, as well as the specifics of interaction in the system of government and civil society organizations, taking into account changes in the socio-economic and political development of the cycle. Mechanisms for improvement are detailed and effective tools are chosen, thanks to which it is possible to achieve a communicative balance between the government and civil society. This makes it possible to create a template for further public participation in the formation, further implementation and effective control of state policy.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що основні питання, які стосуються проведення ефективної комунікації при взаємодії різних органів влади та громадськості постає в сучасних умовах більш гостро. Цьому процесу сприяє те, що державна влада досить відкрито визнала той факт, що при відсутності взаємного зв'язку з суб'єктами господарювання вона перетворює процес кризи на більш глибоку проблему. Основною причиною неспроможності органів державної влади впроваджувати ефективні реформи в цій сфері є повна відсутність підтримки держави зі сторони громадськості, партнерського діалогу між бізнесом та державними органами на системній основі, а також взаємної співпраці при розробці та впровадженні політики держави.

Метою статті є розкриття сутності та характерних ознак впровадження комунікативної політики в системі державних органах, а також обґрунтування взаємодії державних органів та громадськості.

Об'єктом дослідження є процес впровадження комунікативної політики в системі державних органів.

Предметом дослідження є теоретико-наукові засади впровадження комунікативної політики в державних органах.

При сучасних умовах, в яких розвивається суспільство та оптимізується функціонування існуючої системи управління державою основним елементом управління стає комунікативна політика. Вона має на меті забезпечити більш демократичні форми для подальшої взаємодії всіх органів влади та громадськості. В цьому питанні варто акцентувати увагу на самому понятті громадянського суспільства, яке виступає у вигляді інституційної структури, що в комплексі відображає тип взаємодії між державними органами та громадянином. Відзначимо, що така взаємодія можлива тоді, коли можлива дискусія у відносинах різних суб'єктів управління державою, тобто при розвитку громадянського суспільства [7].

Комунікативна філософія стала базою для досліджень різних вчених таких як іноземних, а саме в К. Апеля, Ю. Габермаса, К. Ясперса, В. Кульмана, Мак-Люєна, П. Ульріха, Д. Белла, Е. Тоффлера, так й вітчизняних –В. Г. Горпенка, В. Д. Демченка, Л. А. Доценка, В. М. Дрешпака, В. Б. Кісіна, О. В. Литвиненка, В. Я. Міронченка, А. З. Москаленка, Г. Г. Почепцова, В. В. Різуна, В. Л. Чубасова. Проте залишається проблема обґрунтування теоретичних основ для створення комунікативної політики на державному рівні з врахуванням економічного розвитку країни.

У суспільстві, яке трансформується така взаємодія між різними державними органами влади та громадськістю може обмежуватися виключно різними скаргами та зверненнями. Тому в державних органах та органах місцевого самоврядування функціонують служби, які займаються роботою з такими скаргами та зверненнями, що дозволяють налагодити зворотній зв'язок з громадськістю. Варто відзначити той факт, що при перетворенні громадянського суспільства всі ініціативи надходять виключно за принципом «зверху-вниз» та можуть відбуватися в інтересах держави більше, ніж громадянина. Однак це позбавляє суспільство самого потенціалу розвитку. Це пояснюється тим, що суспільство за таким принципом перебуває під безпосереднім протекторатом державних органів, тому немає можливості отримати надійний захист від олігархії та бюрократії, цим самим ігнорується принцип розподілу суспільних благ, належного добробуту та законодавчих прав на самореалізацію. Тому спостерігається ситуація, за якою громадяни потребують формування більш ефективних механізмів комунікації з органами влади, що забезпечують досягнення більш позитивного ефекту. Подібний ефект можливим при умові оптимального розвитку відносин між державними органами та громадськістю, що дозволить забезпечити двосторонній взаємозв'язок: органів державної влади на громадськість та громадськість на органи державної влади.

Перейдемо до розгляду сутності комунікативної діяльності, що полягає в першу чергу в формуванні динамічної системи, при якій зв'язки, зокрема в формуванні взаємовідносин з громадськістю встановлюватися однозначно та мати певну прогностичну спрямованість. Подібна діяльність є багатоканальним механізмом взаємодії, включає в себе комплекс завдань, які можуть стосуватися міжособистісного та між групового спілкування, комунікації, спілкування між особистістю та групою, а також зовнішніх та внутрішніх чинників для спонукання їх до роботи (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритм комунікативної діяльності*

* Розроблено автором на основі джерела [6].

Як вважає А. В. Кулінченко, більш оптимальним механізмом взаємодії між державними органами та громадськістю є оптимальна модель партнерства та діалогу. На основі

проведеного аналізу взаємодії державних органів та громадськості можна виділити наступні специфічні риси, а саме:

1. потреба в поступовому розширенні суб'єктів комунікації органів влади та громадськості;
2. необхідність в злагодженій координації їх роботи через формування спеціальних рад експертів у відповідних державних органах;
3. поглиблення існуючої практики взаємодії засобів масової інформації з різними інститутами громадянського суспільства;
4. своєчасний моніторинг суспільства та засобів масової інформації та проблеми, які виникають в формуванні та реалізації державної політики;
5. формування моделі комунікативної взаємодії між державними органами та групами громадськості.

Основні компоненти, які використовуються в комунікативній діяльності органів державної влади наведено на рис. 2.

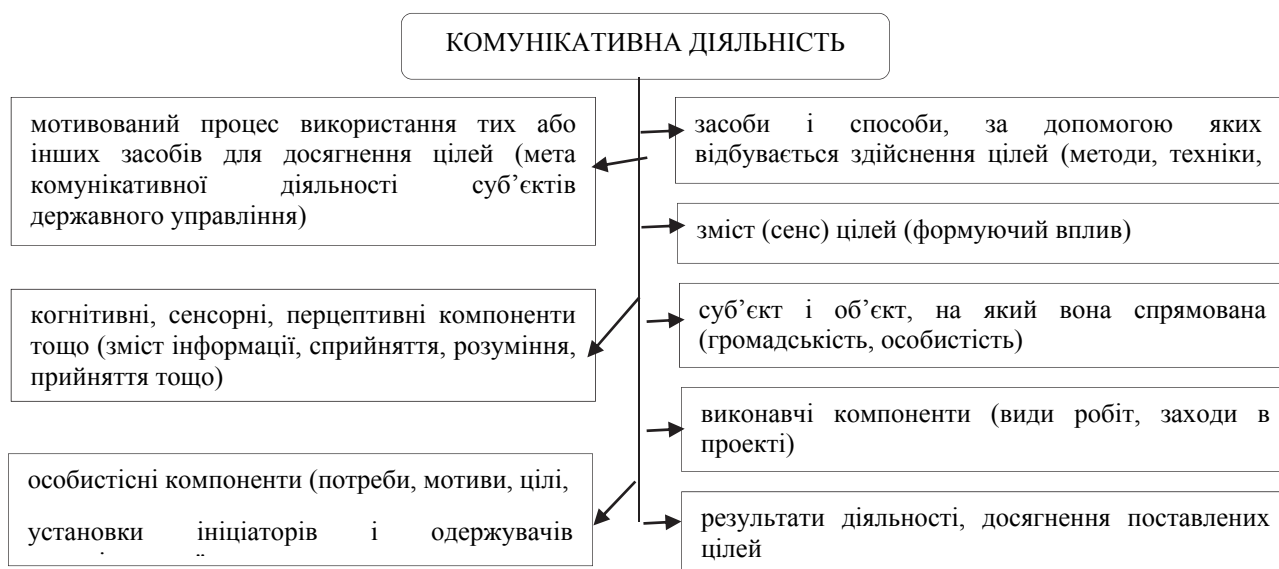

Рис. 2. Компоненти комунікативної діяльності органів державної влади*

* Розроблено автором на основі джерела [3].

В процесі реалізації комунікативних відносин вагоме місце займають державні службовці. Комунікативні навички державних службовців можуть стосуватися таких складових частин як «зв'язків з громадськістю (PR), стратегічних комунікацій, міжособистісного спілкування, зовнішніх комунікацій: е-Уряд, інформатизація, адміністративних комунікацій, суспільної інформації як інструменту сучасного управління, свободи інформації і прозорості уряду, New Public Management та інформації та кризових комунікацій».

При здійсненні комунікацій в державних службовців виникають багато проблем, серед яких виділимо наступні:

- не врегульований порядок для надання послуг державою;
- недостатньо сформоване нормативно-правове регулювання висунутих вимог відносно дотримання професійної етики державних службовців;
- не у всіх напрямках закріплений порядок для надання послуг держави [1].

Основні складові внутрішньо спрямованої комунікативної діяльності суб'єктів державного управління розглянемо на рис. 3.

Виділяють такі функції комунікації в органах державної влади:

1. інформаційна, яка включає в себе дані, що мають відношення до послуг, які забезпечують належне державне управління, а також до встановлених правил через які можуть

здійснюватися функції держави;

2. активне просування послуг, що можуть надаватися різними державними установами;

3. надання відповідних пропозицій, які включають в себе проекти та політичні пропозиції, що повинні виноситися на публічні дебати.

Для того, щоб більш повно розуміти сутність та характерні риси комунікаційної взаємодії варто розглянути її на прикладу громади, зокрема Монастирищенської громади Черкаської області.

Рис. 3. Складові внутрішньо спрямованої комунікативної діяльності суб'єктів державного управління

* Розроблено автором на основі джерела [2].

В цій громаді сформовані старостинські округи, а саме Цибулівський (с. Цибулів, с. Антоніна), Новоміський (с. Нове Місто, Кудинів Ліс), Аврамівський (с. Аврамівка, с. Лети-чівка), Бачкуринський (с. Бачкурине, с. Попудня, с. Сарни, с. Володимирівка), Івахнянський (с. Івахни), Княжекриницький (с. Княжа Криниця, с. Новосілка), Копіюватський (с. Копію-вата, с. Теолин, с. Степівка, с. Панський Міст), Коритнянський (с. Коритня, с. Бубельня), Леськівський (с. Леськове, с. Матвіїха, с. Хейлове), Лукашівський (с. Лукашівка, с. Тара-сівка, с. Долинка, с. Балка), Сатанівський (с. Сатанівка, с. Покрівка, с. Тарнава, с. Терлиця, с. Половинчик), Халаїдівський (с. Халаїдове, с. Дібрівка), Шарнопільський (с. Шарнопіль, с. Зарубинці, с. Княжики, с. Владиславчик, с. Зюбриха) та Шабастівський (с. Шабастівка, с. Вільно). В кожному із наведених округів є староста, який вирішує всі нагальні проблеми та актуальні питання, що можуть виникати в процесі комунікативних взаємовідносин із суспільством.

У 2021 році до міської ради Монастирищенської громади Черкаської області надійшло 24 запити від громадян, які проживають на території, з них 22 запити отримано електронною поштою, 2 – звичайною. На рис. 3 відобразимо запити, які надіслані у 2021 році за категоріями осіб.

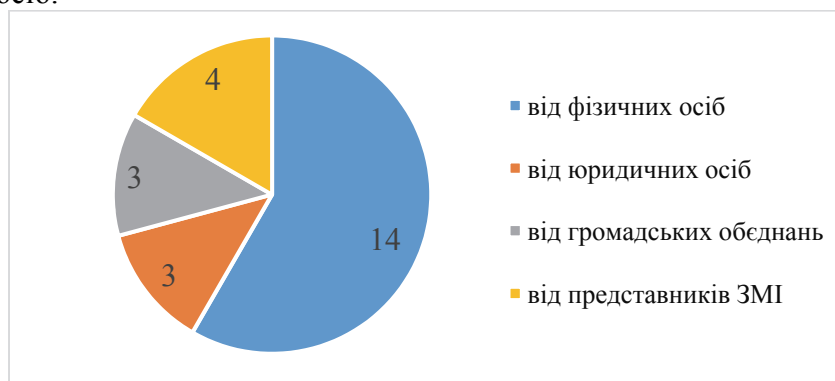

Рис. 3. Структура запитів від осіб, які проживають на території Монастирищенської громади Черкаської області

* Розроблено автором на основі джерела [4]

Переважає більшість осіб надавали запити на таку інформацію як:

- інформація довідково-статистичного характеру;
- інформація про посадових осіб міської ради;
- фінансування соціальних послуг ветеранів війни;
- створення центру допомоги учасникам АТО/ООС;
- забезпечення практичних і дієвих засобів із запобігання та протидії на території громади стихійним підпалам, браконьєрству, знищенню первоцвітів, умисне пошкодження дерев тощо;
 - харчування дітей у дошкільних навчальних закладах та загальноосвітніх навчальних закладах територіальної громади;
 - наявність вільних земельних ділянок для ведення особистого селянського господарства, ведення садівництва, індивідуального дачного будівництва тощо;
 - наявність земель державної та комунальної власності, які ще не надані в користування та можуть бути використані та, в подальшому, передані безоплатно у приватну власність;
 - надання копії рішення щодо розробки проекту землеустрою та встановлення ставок земельного податку та встановлення ставок зі сплати податку на нерухоме майно [4].

На всі отримані запити Монастирищенської громади Черкаської області були надані роз'яснення та відповіді в закріплені діючим законодавством терміни. Натомість у 2022 році за перше півріччя були надіслані 4 запити, з яких 2 надіслано електронною поштою та 2 запити поштою. За категоріями запитувачів запити надходили від фізичних осіб та громадських об'єднань. Запитувачів цікавила інформація відносно:

- виконання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та пропаганди їхньої символіки»;
- парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Парк»;
- діяльності Громадської ради;
- отримання проекту рішення про місцевий бюджет тощо.

Відзначимо, що всі запити Монастирищенська міська рада зобов'язана надати обґрунтовану відповідь у той спосіб, який був обраний запитувачем протягом 5 робочих днів з дня надходження запиту. У тому разі коли запит стосується безпосередньо «інформації, яка потрібна для захисту життя та свободи особи, даних відносно наявного стану навколишнього природного середовища, а також якості харчових продуктів, предметів побуту, аварій,

катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних ситуацій, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян, відповідь надається протягом 48 годин з дня отримання запиту» [4]. Якщо запит буде стосуватися великого обсягу даних та потребує пошуку інформації серед загальної кількості даних, термін розгляду такого запиту продовжується до 20 робочих днів з відповідним обґрунтуванням. Відносно продовження терміну запитувачу надається повідомлення обов'язково в письмовій формі не пізніше п'яти робочих днів з дня надходження запиту. У тому разі коли інформація містить документи, обсяг яких 10 сторінок, тоді п'яти робочих днів надходить повідомлення запитувачу із визначенням обсягу витрат, які пов'язані із друком та копіюванням документів, реквізитів та порядку відшкодування витрат. Надання конкретної інформації проводиться протягом трьох робочих днів після підтвердження сплати вартості витрат.

Отже, можемо на основі дослідження зазначити, що комунікативна взаємодія між державними органами та громадськістю є важливим та стратегічним елементом для функціонування самого суспільства. Основною умовою для впровадження системної взаємодії між державними органами та громадськістю є застосування різних інноваційних технологій в комунікаціях. При цьому діалогові технології є важливими управлінськими механізмами, які спрямовані на оптимізацію взаємодії державних органів та громадськості. Ефективність роботи державних органів обґрунтовується не лише затвердженням рішення, яке може максимально відповідати інтересам громадськості, а й обов'язковою реалізацією завдяки діючим контролю, що можливий при більш розвинених форм взаємодії між ними. При таких обставинах, державні органи можуть наділятися механізмами зворотного зв'язку та контролю, що передбачає впровадження моніторингу громадської думки на системній основі з врахуванням суспільно-політичної ситуації та ефективності влади. Саме завдяки цьому взаємодія державних органів та громадськості дозволяє забезпечити певний баланс між державно-управлінських, державно-громадських та державно-приватних інтересами у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бельська Т. В., Дегтяр О. А., Волик С. В. Лідерство і комунікації в публічному управлінні : конспект лекцій для студентів спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 51 с.
2. Григор'єв Г. Механізм державного регулювання фінансово-економічних процесів. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. 2018. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15434/Hryhoriev_Mekhanizm_derzhavnoho_rehuliuвання_finansovo.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
3. Дяченко С. А. Публічні, державні та місцеві фінанси: співвідношення понять. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2018. № 4 (64). С. 59–63. URL: http://www.pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/13.pdf
4. Електронний сайт Монастирищенська міська рада Черкаської області. URL: <https://monastyrysche-gromada.gov.ua>.
5. Єгорова Т.Д. Ефективна комунікація: публічний виступ: навч. посібник. Нац. Академія держ. упр. при Президентові України. Київ: НАДУ, 2018. 163 с.
6. Реформи в Україні: громадська думка населення-2019. *Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва* : веб-сайт. URL: <https://dif.org.ua/article/reformi-v-ukraini-gromadska-dumka-naselennya2019>.
7. Чаплай І. Цілі державних комунікативних планів Верховної Ради України за ступенем загальності та точності. *Ефективність державного управління*. 2018. № 1 (54). С. 175–181. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_54/fail/22.pdf.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЛОВНІ Ю.І.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ В МУНІЦИПАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ

**КІКОТЬ А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті розглянуто теоретичні й практичні питання стратегічного планування місцевого розвитку, актуальність його запровадження на сучасному етапі розвитку України, сутність та переваги цього процесу, охарактеризовано нову систему планування розвитку територій, досліджено особливості здійснення стратегічного планування діяльності органів самоорганізації населення в Україні. Визначено, що впровадження стратегічного планування в діяльність органів самоорганізації населення підвищить ефективність інститутів локальної демократії та посилить їх ресурсні можливості.

The article considers theoretical and practical issues of strategic planning, the relevance of its introduction at the present stage of development of Ukraine, the essence and benefits of this process, describes a new system of territorial development planning, explores the features of strategic planning of self-organization in Ukraine. The introduction of strategic planning in the activities of self-organization of the population as a mechanism of public influence on local government will increase the effectiveness of local democracy institutions and strengthen their resource capacity.

Органи місцевого самоврядування базового рівня в Україні отримали більше повноважень та фінансових ресурсів для забезпечення збалансованого місцевого розвитку у контексті децентралізації публічної влади. З огляду на це, стратегічне планування на рівні територіальних громад набуло якісно нового значення. З одного боку, цьому сприяло встановлення прямих міжбюджетних відносин органів місцевого самоврядування базового рівня з державним бюджетом. З іншого – стимулюючим фактором, що спричиняв необхідність впровадження у територіальних громадах принципів стратегічного планування, стала зміна підходів до здійснення державної регіональної політики, зокрема в частині фінансування державних програм. Водночас на сьогодні бракує актуальних досліджень стану стратегічного планування на місцевому рівні та в діяльності органів самоорганізації населення.

Незважаючи на те, що сьогодні активно йде робота по розробці організаційних засад запровадження стратегічних планів на регіональному рівні, що відображається у дослідженнях О. Амоши, П. Беленького, С. Білої, А. Бойко, О. Качния, С. Савчука, Д. Сухініна, Л. Оленковської, В. Чужикова, Ю. Шарова та інших, поки що недостатньо опрацьована методологія стратегічного планування розвитку території громади. Існує необхідність розробки методичних рекомендацій по прогнозуванню комплексного соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць з урахуванням впливу діяльності органів самоорганізації населення в Україні.

Метою дослідження є вивчення теоретичних і практичних питань стратегічного планування як складової цілісної системи місцевого розвитку, яка включає органи самоорганізації населення, розробка напрямків його вдосконалення щодо покращення умов життя населення та розвитку територіального утворення.

Для того, щоб ефективніше спланувати майбутнє територіальної громади найбільш доцільним є використання стратегічного плану, оскільки він охоплює широке коло питань, передбачає формування стратегічної цілі та відповідних задач, дозволяє визначити зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі та багато інше. [2] На місцеве самоврядування покладено обов'язки регулювання процесу відтворення населення та забезпечення вирішення усіх проблем, які існують зараз чи можуть виникнути в майбутньому.

Слід наголосити, що існує безліч потенційних переваг від процесу стратегічного планування, хоча відсутні гарантії, що вони будуть втілені в практику. Це наступні вигоди:

- зростання ефективності. Оскільки фінансові ресурси використовуються виходячи зі стратегічних цілей, а не з метою «латання дірок». Витрати і доходи підраховані заздалегідь;
- збільшення результативності;
- вдосконалення розуміння та покращення вивчення. В силу того, що стратегічний план складається з урахуванням усіх верств населення, зростає порозуміння між владою і громадськістю у тому, чому кошти було витрачено на певні потреби;
- кращий процес прийняття рішень;
- вдосконалення комунікацій та зв'язків з громадськістю;
- зростання потенційної підтримки. Виборці, які задоволені співпрацею з місцевою владою, на наступних виборах віддають свої голоси за таких публічних політиків [3, с. 22].

Як видно, з вищевикладеного значну роль у стратегічному плануванні приділяється залученню громадськості до процесу стратегічного планування розвитку територіальної громади. Коли влада залучає громадськість до таких важливих процесів як стратегічне планування, формування та прийняття бюджету, то це є дуже ефективним кроком на шляху до розвитку соціального партнерства. Сутність цього поняття полягає в налагодженні конструктивної взаємодії між трьома силами, які діють на суспільній арені країни, області чи територіальної громади, між державними організаціями, комерційними підприємствами і некомерційними організаціями в реформуванні і вдосконаленні соціальної сфери. Ці сторони мають різну уяву, щодо природи цієї проблеми. Ніхто з цих сторін самостійно не може здолати соціальну несправедливість і конфлікти.

Отже, можна констатувати, що стратегічне планування дозволяє територіальній громаді: ідентифікувати і проаналізувати середовище прийняття рішень; позиціонувати адміністративно-територіальну одиницю у даному середовищі; виявити зовнішні загрози і можливості для територіальної громади; визначити порівняльні слабкі і сильні сторони територіальної громади; пояснити і чітко сформулювати місію територіальної громади; забезпечити достатню інформацію для стратегічних рішень про ресурси.

Для успіху стратегічного планування необхідні: переконане логічне обґрунтування його використання; постійна і значна підтримка лідерів громади; внутрішні і зовнішні стейкхолдери, які бачать зміст у стратегічному плануванні; орган, який ефективно функціонує як єдине ціле; чітке розуміння ролей і відповідальності; достатня кількість ресурсів (фінансових, професійних, матеріальних); вибіркоче використання квазіраціонального, інтуїтивного прийняття рішень.

Процес розробки стратегічного плану є достатньо складним, тому потребує від виконавців відповідного рівня підготовки, вміння комплексно мислити під час прийняття рішень.

Стратегічне планування розвитку територіальної громади, за своєю суттю, є процесом вироблення і здійснення комплексу програм, заходів з метою сталого розвитку міста.

Перш, за все слід враховувати такі характеристики процесу і структури стратегічного планування:

1. Стратегічне планування розглядається як безперервний процес, на основі якого формується політика і конкретні плани заходів.
2. Стратегічне планування представляє собою діяльність, інтегровану з повсякденним менеджментом, адміністративним управлінням і регулюванням.
3. Збір і управління інформацією з метою стратегічного планування зорганізується як постійна (повсякденна) практика на комплексній основі.
4. Стратегічне планування розглядається не як технічний процес, який здійснюється експертами (хоча саме їх робота забезпечує значну частину аналізу і управління), а як комплексна участь і облік інтересів суб'єктів муніципального утворення [8].

Модель здійснення процесу стратегічного планування складається з трьох етапів. Перший етап-концептуально-аналітичний – пов'язаний з отриманням результатів, що

виражають концептуальні категорії стратегічного планування – стратегічне бачення, політики, стратегії. Це найскладніший етап, через високий ступінь невизначеності й неоднозначності. Центральне місце на цьому етапі посідає SWOT – аналіз. Другий етап – проблемно-орієнтовний, на якому опрацьовуються пріоритетні проблеми, що потребують розв’язання, для реалізації стратегії. На третьому – проектно-орієнтовному етапі, здійснюється планування дій реалізації стратегічних пріоритетів і розв’язання проблем. Цей етап характеризується найменшим ступенем невизначеності. Основним результатом цього етапу є проекти, програми, плани дій.

Місцевий розвиток характеризується комплексом різноманітних просторових, економічних, соціальних, культурно-духовних, екологічних та інших чинників, які необхідно враховувати в процесі здійснення територіального планування. Саме тому на території розробляється не один, а низка планувальних документів, кожен з яких має свій об’єкт, принципи, призначення, однак разом вони формують цілісну систему планування місцевого розвитку.

Обов’язковими для розробки, базовими видами планувальних документів на місцевому рівні є:

1. Стратегії місцевого розвитку.
2. Просторові програми (Генеральні плани населених пунктів).
3. Щорічні програми соціально-економічного розвитку та культурного розвитку території.

Стратегії та щорічні програми місцевого розвитку спрямовані на формування сприятливого середовища для розвитку підприємницького сектору, залучення інвестицій, забезпечення соціальних потреб населення, підвищення рівня його життя.

Просторові програми (Генеральні плани) стосуються розвитку території як об’єкта реалізації містобудівної політики місцевої влади. Усі види документів тісно пов’язані між собою, сприяють вирішенню питань підвищення ефективності функціонування території, але водночас різняться між собою.

Розробка довгострокового стратегічного документа необхідна для визначення діючих тенденцій і закономірностей місцевого розвитку, формування на цій основі сценаріїв перспективного соціально-економічного та екологічного розвитку, визначення етапів і термінів досягнення місцевих пріоритетів. Для забезпечення реалізації окремих пріоритетних напрямів стратегії розробляються та виконуються місцеві цільові програми розвитку окремих сфер економічної діяльності, які мають перетворитися на дієвий інструмент реалізації довгострокової місцевої політики.

В умовах становлення демократичних традицій особливо актуалізуються проблеми впливу громадян на формування місцевої політики через органи самоорганізації населення (ОСН), які є найбільш впливовими інституціями у житті місцевих спільнот і здатні акумулювати та задовольнити їх потреби й інтереси.

Стратегічне планування на муніципальному рівні для України не є зовсім новим явищем. Раніше даний процес акцентував увагу лише на створенні плану на рік з урахуванням тільки якихось нагальних проблем, без дій, які можна було б зробити в майбутньому. Починаючи з 1998 року, завдяки програмам допомоги іноземних урядів було реалізовано багато різних проектів для сприяння стратегічному плануванню міст. Всі зміни були закріплені в нормативно-правових актах, таких як: Закон України «Про засади державної регіональної політики» (2015 р.) та Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2027 року.

Застосування стратегічного планування на муніципальному рівні створює для територіальної громади перспективи для більш достовірного передбачення майбутнього та планомірного розподілу в часі, а також цільового використання ресурсного потенціалу.

Важливо всій територіальній спільноті столиці усвідомити, що розвиток ОСН як дієвої форми демократичної самоорганізації забезпечить вирішення головних питань сфери життєзабезпечення:

- захист своєї території: протести проти розміщення на території небажаних будинків, прокладання автомагістралей, проблемних об'єктів, а останнім часом проти реконструкції мікрорайонів, що фактично руйнують уклади життя;
- поліпшення середовища прожиттєвих умов: благоустрій та озеленення, освітлення, збереження середовища проживання при реконструкції;
- дозвілля громадян;
- поліпшення соціальних послуг;
- поліпшення іміджу території, підвищення її привабливості для нових мешканців та інвесторів, адреса як показник соціального статусу мешканців;
- боротьба з бідністю та деградацією мікрорайонів, створення нових робочих місць, протидія вселенню небажаних груп мешканців та поліпшення взаємодії між мешканцями.

Комісія Київради з питань місцевого самоврядування приділяє особливу увагу процесу формування напрямів із удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності органів самоорганізації населення і реалізації їх потенціалу.

Визначені проблеми є важливими для залучення мешканців до участі у місцевому самоврядуванні та стали пріоритетними в роботі Комісії з питань місцевого самоврядування в реалізації програми самоорганізації населення.

Співпрацю і взаємодію Деснянського району здійснює Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації з органами самоорганізації населення здійснює відділ з питань внутрішньої політики, зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації. Відділ аналізує діяльність ОСН, визначає напрями співпраці, надає методичну та організаційну допомогу.

Комітет мікрорайону «Фестивальний» став одним з переможців міського конкурсу проектів і програм розвитку місцевого самоврядування «Турнір з футболу серед аматорських команд Деснянського району». Кошти на реалізацію проектів та програм розвитку місцевого самоврядування передбачені у міській цільовій програмі «Сприяння розвитку громадянського суспільства у Києві на 2020–2022 рр.» та у бюджеті міста Києва на 2020 рік».

Програмою передбачено комплекс навчально-інформаційних заходів (семінарів, засідань за круглим столом, конференцій тощо) та висвітлення діяльності ОСН у ЗМІ.

Станом на 01.02.2022 Єдиного реєстру органів самоорганізації населення у м. Києві 184 організації. (рис. 1).

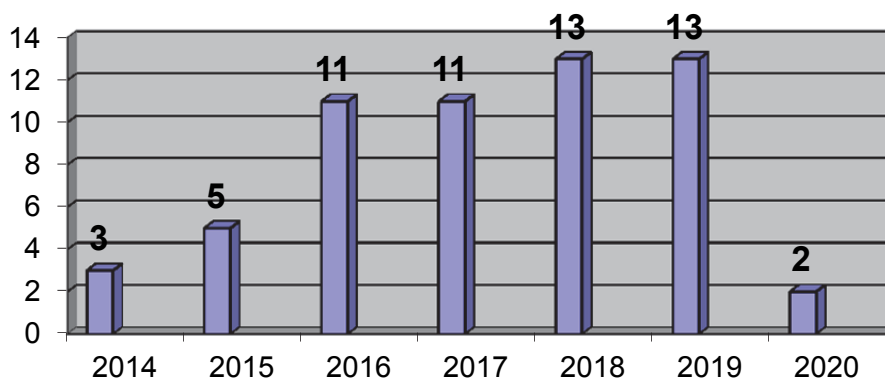

Рис. 1. Кількість ОСН, зареєстрованих у м. Києві [4]

Як видно з рис. 1, м. Київ на сьогодні не є республіканським лідером з розвитку ОСН, Заходи Програми передбачають суттєву фінансову та матеріально-технічну допомогу діючим ОСН м. Києва (рис. 2).

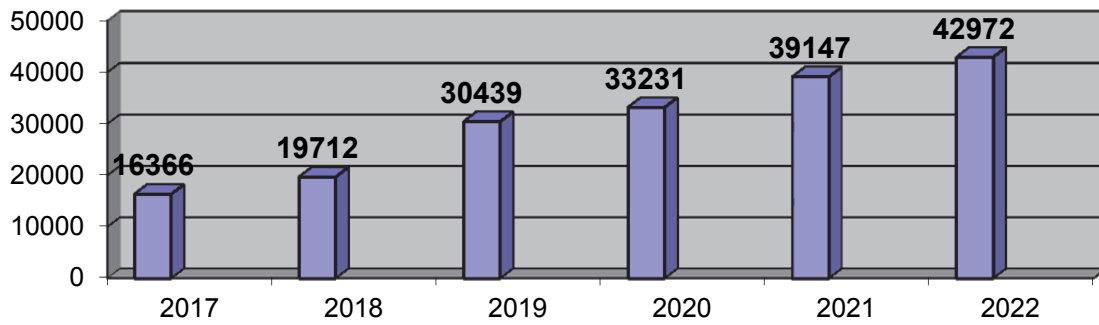

Рис. 2. Обсяги фінансової підтримки ОСН у м. Києві [4]

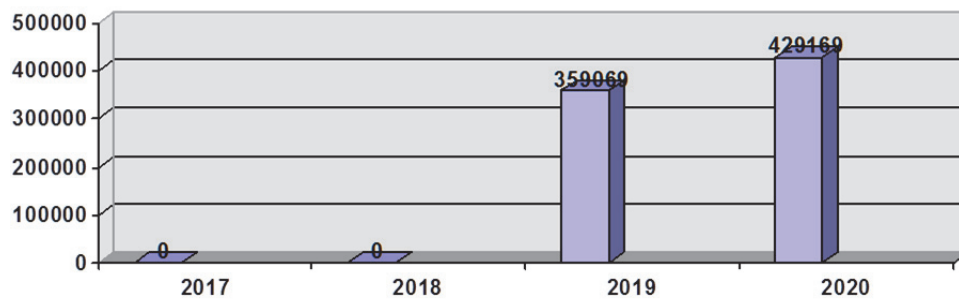

Рис. 3. Фінансування ОСН «КМ «Фестивальний» КМДА, грн.[4]

Планування роботи повинно охоплювати всі напрямки діяльності, виходячи із завдань, що стоять перед ОСН.

В якості прикладу розглянемо проект ОСН «КМ «Фестивальний» «Баскетбольний турнір серед дворових команд «Вулична ліга». Тривалість 1 місяць. Сума коштів з місцевого бюджету – 150 000,00 грн.

Суть проекту полягає в пропаганді і повчанням на здоровий спосіб життя, Баскетбол може сприяти розвитку особистих і суспільних цінностей, які є дуже важливими в освітньому процесі дитини і підлітка. А конкретнішими шляхом проведення змагань з баскетболу за первінство і нагородження переможців цінними призами

Актуальність проекту. Міні баскетбольна та баскетбольна команда надають чудові виховні можливості дітям за підліткам навчитись розуміти одне одного та виконувати свої обов'язки. Це навчання може виявитись дуже корисним у їхньому майбутньому дорослому житті. Після реалізації проекту, кожна команда отримає цінний приз, що дасть можливість грати у вільний час у баскетбол, трійка лідерів отримає сертифікати з подарунками на команду, щоб падалі займатися та розвивати особисті та командні спортивні навички Деснянського району

Реалізація проекту передбачає виконання ряду заходів його учасниками, зокрема: Інформаційний етап:

- розклейка оголошень та рекламна кампанія в соціальних мережах щодо проведення змагань, з метою організації швидкого набору команд різних вікових категорій;
- набір та реєстрація команд-учасників змагань;

Підготовчий етап:

- закупівля інвентаря для проведення змагань;
- закупівля призів та кубків для нагородження команд-переможців;
- оренда звукової техніки;
- залучення організацій-партнерів;

Основним результатом, що очікується, це популяризація баскетболу на території Деснянського району, проект направлений на зростання рівня масовості цього виду спорту серед молоді, а також провадження оздоровчої, аматорської, спортивної, культурної, просвітницької, освітньої та наукової діяльності, завдяки турніру за першість району, підрастаюче покоління району матиме можливість вести активний спосіб життя. Під час турніру учасники командно будуть приймати рішення, що буде сприяти особистим знайомствам, спілкуванню і обміну професійним, спортивним досвідом, налагодженню дружніх стосунків, об'єднання груп молоді для подальшого розвитку спортивного життя району.

В організації роботи необхідно рівномірно розподіляти навантаження на членів комітету ОСН, враховуючи їхні ділові якості та можливості.

Планування роботи ОСН повинно узгоджуватись з планами роботи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Планування роботи ОСН повинно бути спрямоване на досягнення певного результату від проведення заходів.

Обов'язково невід'ємними складовими планування роботи повинні бути:

- а) облік і контроль за проведенням запланованих заходів;
- б) аналіз результатів;
- в) оцінка діяльності членів комітету ОСН, які залучаються до проведення заходів.

Планування роботи ОСН повинно здійснюватись на основі наявної інформаційної бази та з урахуванням специфіки діяльності цього органу.

При плануванні роботи ОСН мають враховувати основні завдання, що поставлені перед ними. Відповідно до Закону України «Про органи самоорганізації населення» ними є:

- а) створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;
- б) задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;
- в) участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм.

За своєю суттю будь-який план – це рішення про те, що робити, коли робити і кому робити. Стосовно діяльності ОСН планування полягає на майбутній період, у виробленні найбільш раціональних шляхів та засобів їх досягнення з урахуванням особливостей оперативної обстановки, ресурсних можливостей, а також можливих (прогнозованих) змін обставин.

Річний план повинен передбачати комплексні вузлові проблеми, що зачіпають інтереси всіх, забезпечувати максимальне зосередження сил та цілеспрямовану роботу всього колективу на ключових пріоритетних напрямках, визначати найбільш ефективні шляхи і засоби виконання завдань, що стоять перед ОСН.

Найважливішими вимогами, що висуваються до планів, є їх обґрунтованість і реальність, стабільність, конкретність [5, с. 17].

Розробка планів здійснюється на основі: аналізу стану справ з усіх напрямків діяльності органу; прогнозу розвитку ситуації по напрямках діяльності; керівних документів вищих органів державної влади та управління, директивних документів, планів та нормативно-правових актів; пропозицій відповідних служб, органів та установ; заходів, що реалізуються спільно з іншими органами, установами, організаціями та підприємствами.

Вимоги при формуванні планів: максимальна відповідальність заходів, що плануються, оперативній обстановці, результатам прогнозів її розвитку; планування лише реальних і конкретних заходів з визначенням термінів виконання та виконавців.

При плануванні заходів з термінами, що виходять за межі періоду, що планується, визначаються етапи з конкретними цілями і термінами виконання; рівномірний розподіл заходів по кварталах і місяцях.

Умовою результативної роботи ОСН є чітке планування цієї роботи, організації її виконання, контроль за виконанням ухвалених рішень і наказів (розпоряджень), своєчасна звітність.

Висновки та перспективи розвитку дослідження. Планування – це один із засобів, за допомогою якого забезпечується об'єднання зусиль усіх членів територіального колективу на досягнення загальної мети. Проте через зміни зовнішніх та внутрішніх умов або уточнення завдань, що стоять, в процесі виконання планів доводиться їх переглядати і коригувати. Контроль виконання ухвалених рішень ОСН є обов'язковою складовою його ефективного управління. Мета контролю не зводиться тільки до виявлення розбіжностей між фактичними і плановими параметрами. Головна мета контролю – виявити і усунути причини, які породжують цю невідповідність, і забезпечити безумовне виконання планів рішень, нормативних вимог. Визначено, що застосування стратегічного планування може дати можливість досягти зростання ефективності використання бюджетних ресурсів, збільшення результативності від проведених заходів, вдосконалення розуміння та покращення зв'язків між місцевою владою та громадянами, процесу прийняття рішень, вдосконалення комунікацій та зв'язків з громадськістю та зростання потенційної підтримки.

У подальшому дослідженні мають бути розглянуто планування діяльності ОСН з розроблення та втілення місцевих програм, що сприятимуть розвитку органів самоорганізації населення в Україні.

Список використаних джерел

1. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2625-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>
2. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. Київ : ТОВ «Софія-А». 2012. 88 с.
3. Бойко А. Планування регіонального розвитку в Україні. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2017. № 1. С. 19-35.
4. Офіційний портал м. Києва URL: <https://kyivcity.gov.ua/>
5. Попадинець Н. М. Роль стратегічного планування в економічному розвитку регіону. *Територіальний розвиток та регіональна економіка*. 2017 Випуск 6 (128). С. 16–19.
6. Проніна О. В. Місцеві програми як метод сприяння розвитку органів самоорганізації населення в Україні. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. – 2019. – № 2. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2019_2_30
7. Роговенко О.В. Правовий статус і порядок утворення органу самоорганізації населення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. – 2019. – Вип. 57(1). – С. 52-57
8. Стратегічне планування розвитку об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / [О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, І. В. Валентюк, А. Ф. Ткачук] – К. : – 2017. – 121 с.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. наук з держ. упр., доцента
МІРКО Н. В.

ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

**КИРИЯЧЕНКО І., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

Розглядається інституційно-правовий механізм забезпечення процесу планування соціально-економічного розвитку регіону. Досліджуються теоретичні засади, характеризуються особливості системи планування соціально-економічного розвитку регіону. Аналізується інституційно-правовий механізм забезпечення процесу планування соціально-економічного розвитку Теофіпольської територіальної громади Хмельницької області.

The institutional and legal mechanism for ensuring the process of planning the socio-economic development of the region is considered. The theoretical foundations are studied, the peculiarities of the planning system of socio-economic development of the region are characterized. The institutional and legal mechanism for ensuring the process of planning socio-economic development of Teofipol territorial community of Khmelnytskyi region is analyzed.

Соціально-економічний розвиток регіону це процес, який необхідно прогнозувати, планувати та контролювати. Необхідною умовою для успішного вирішення даних завдань є наявність відповідної нормативно-правової бази.

Для України, яка побудує нову систему стратегічного планування, програмування та прогнозування, наявність нормативно-правового забезпечення у цій сфері є необхідним чинником дієвого регіонального розвитку.

Актуальність цієї проблеми полягає в тому, що інституційно-правовий механізм забезпечення процесу планування соціально-економічного розвитку регіонів відповідає на вимоги оптимізації державного управління та еволюції повноважень регіональних/місцевих органів влади, які мають можливість ефективного впливу на розвиток, включаючи активізацію інвестицій, розвиток підприємництва, зростання малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць та підвищення рівня життя населення.

Питанням стратегічного планування регіонів і формуванню стратегії їх розвитку присвячено фундаментальні дослідження таких вітчизняних науковців, як З. С. Варналій [1], М. І. Долішний [2], О. В. Черевко [3], О. Берданова [4], В. Вакуленко [4], Н. В. Сментина [5] та ін. Переважна більшість українських науковців, оцінюючи політику держави відносно розвитку регіонів в Україні, зазначають збереження суттєвого розділення соціального та економічного їх розвитку та необхідність застосування науково обґрунтованої державної політики структурних зрушень. Сутєвий внесок у дослідження регіонального розвитку та застосування системи стратегічного планування на мезорівні зробили і закордонні вчені: І. Ансофф [6], Мінцберг [7], Б. Альстренд, Дж. Лемпел та ін. Окрім того, дослідження цих праць продемонструвало, що мають місце немало дискусійних питань, які відображають недостатній ступень опрацювання цієї проблеми. Наслідком цього є безсистемність при формуванні (а також реалізації) стратегій регіонального розвитку та слабка ефективність моніторингу (часто відсутні навіть показники та індикатори) їх реалізації. Особливості стратегічного планування на регіональному рівні в сучасних умовах потребують подальшого дослідження та значної модернізації.

Метою дослідження є аналіз інституційно-правового механізму забезпечення процесу стратегічного планування регіонального розвитку в Україні на сучасному етапі, визначення проблем, які існують з цього питання, чинників, під впливом яких вони формуються, та обґрунтування напрямків його удосконалення.

Об'єктом дослідження є процес планування соціально-економічного розвитку регіону в системі державного управління.

Предметом дослідження є сукупність інституційно-правових механізмів забезпечення процесу стратегічного планування регіонального розвитку.

Безпосередньо соціально-економічний розвиток регіону передбачає співвідношення між рівнем економічного розвитку і рішенням соціальних проблем регіону її господарюючих суб'єктів. В такому контексті, під даним терміном можна визначити процес трансформації відносин між економічними суб'єктами та різноманітними соціальними групами населення. Соціально-економічна мотивація інноваційної активності стає моторним прогресом та передумовою якісного технологічного прориву розвитку регіону.

Інституційно-правовий механізм забезпечення процесу стратегічного планування регіонального розвитку існує в більш-менш ефективному розумінні лише з початком процесу децентралізації.

В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [13] (01.04.2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» [14] (17.06.2014), «Про

добровільне об'єднання територіальних громад» [15] (05.02.2015) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації [16].

Планування соціально-економічного розвитку регіону стає можливим після впровадження децентралізації, яка в свою чергу стала можливою завдяки, в першу чергу, затвердженню Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [8], яка передбачала децентралізацію певних державних повноважень шляхом їх передачі на місцевий рівень, органам місцевого самоврядування, територіальним громадам, з одночасною передачею відповідних фінансових ресурсів, а також удосконалення процесів стратегічного планування та виконання поставлених завдань на всіх рівнях, впровадження більш ефективного механізму координації та контролю дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування під час здійснення своїх повноважень та реалізації галузевих пріоритетів і завдань на різних територіальних рівнях.

Значний прорив у соціально-економічному розвитку регіону відіграла постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17.07.2020 року № 807-ІХ [9]. Утворення, ліквідація та реорганізація районів забезпечує відповідність та унормування системи адміністративно-територіального устрою районного рівня сучасним вимогам, а найголовніше європейським стандартам. Це також сприяє визначенню обґрунтованої територіальної основи для виконання своїх повноважень та діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Зміни в адміністративно-територіальному устрої прискорило створення нових одиниць, а саме територіальних громад, що має ряд переваг в соціально-економічному розвитку регіону, що відображено на рис 1.

Основними завданнями попередніх стратегій регіонального розвитку були реформа децентралізації і місцевого самоврядування та побудова триланкової системи адміністративно-територіального устрою, здійснення бюджетної децентралізації, укріплення фінансової основи місцевого самоврядування, стимулювання об'єднання територіальних громад і розвитку державно-приватного партнерства.

Децентралізація управління, відповідно до мети реформи, мала стати чинником виходу з фінансової кризи та стабілізації соціально-економічної ситуації; сприяти подоланню розбіжностей між різними рівнями влади, центром, регіонами та територіальними громадами на принципах розподілу сфер відповідальності й компетенції; забезпечити умови щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління; сприяти побудові соціального партнерства для забезпечення громадян України державними та місцевими благами [11].

За результатами моніторингу процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування [17] станом на 10 січня 2022 року нова система адміністративно-територіального устрою складається: з 1470 територіальних громад, серед яких у 1420 громадах 25 жовтня 2020 року проведено місцеві вибори, кількість районів скоротилася до 136 одиниць, у 119 з яких проведено 25 жовтня 2020 року відбулися місцеві вибори.

Деталізація по областях відображена у табл. 1.

Наразі затверджено постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» від 5 серпня 2020 р. № 695 [10], в якій змінюється основна мета, завдання та пріоритети та яка за своєю суттю, у порівнянні з попередніми, стала людиноцентричною.

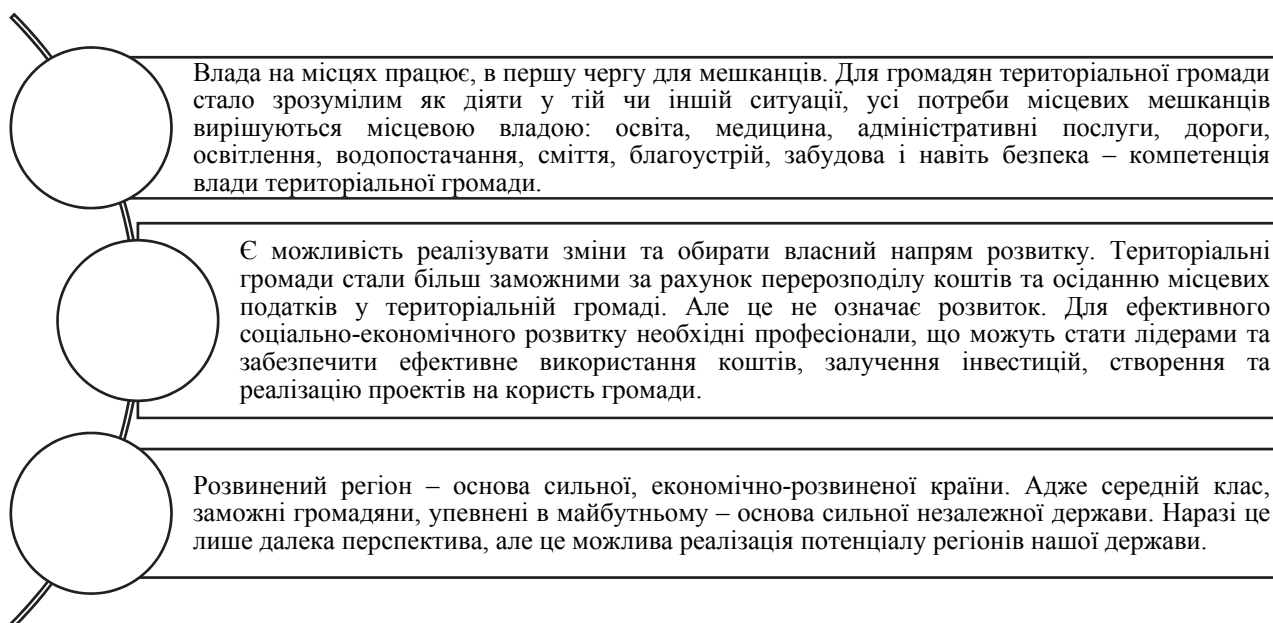

Рис. 1. Переваги соціально-економічного розвитку регіону в результаті децентралізації

Джерело: розроблено автором.

Діюча ж стратегія регіонального розвитку акцентує увагу саме на соціально-економічному розвитку регіонів та відповідно до плану заходів на 2021–2023 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 497-р [12], враховуючи: стимулювання центрів економічного розвитку, збереження навколишнього природного середовища та стале використання природних ресурсів, посилення можливостей розвитку територій, які потребують державної підтримки, створення умов для реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях в український простір, розвиток інфраструктури та цифрова трансформація регіонів, формування єдиного освітнього, інформаційного, культурного простору в межах всієї території України, ефективне використання економічного потенціалу культурної спадщини для сталого розвитку громад, а також підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, за рахунок розвитку людського капіталу, підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримки залучення інвестицій, сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів, сталого розвитку промисловості.

Також доцільно зауважити, що планування соціально-економічного розвитку регіонів включає і розбудову ефективного багаторівневого врядування, а саме: формування ефективного місцевого самоврядування та органів державної влади на новій територіальній основі на засадах нового адміністративно-територіального устрою України, формування горизонтальної та вертикальної координації державних секторальних політик та державної регіональної політики, побудова системи ефективного публічного інвестування на всіх рівнях врядування, розбудова потенціалу суб'єктів державної регіональної політики, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидія домашньому насильству та дискримінації, розбудова системи інформаційно-аналітичного забезпечення та розвиток управлінських навичок для прийняття рішень, що базуються на об'єктивних даних та просторовому плануванні.

Нова система адміністративно-територіального устрою України [10]

ОБЛАСТЬ	Кількість адміністративно-територіальних одиниць базового рівня (громад)	Кількість територіальних громад, у яких відбулися місцеві вибори 25 жовтня 2020 р.	Кількість адміністративно-територіальних одиниць субрегіонального рівня (районів)	Кількість районних рад, у яких відбулися місцеві вибори 25 жовтня 2020 року
АР Крим	Буде утворено громади після деокупації АР Крим		10	Буде проведено вибори після деокупації
Вінницька	63	63	6	6
Волинська	54	54	4	4
Дніпропетровська	86	86	7	7
Донецька	66	36	8	5
Житомирська	66	66	4	4
Закарпатська	64	64	6	6
Запорізька	67	67	5	5
Івано-Франківська	62	62	6	6
Київська	69	69	7	7
Кіровоградська	49	49	4	4
Луганська	37	18	8	4
Львівська	73	73	7	7
Миколаївська	52	52	4	4
Одеська	91	91	7	7
Полтавська	60	60	4	4
Рівненська	64	64	4	4
Сумська	51	51	5	5
Тернопільська	55	55	3	3
Харківська	56	56	7	7
Херсонська	49	49	5	5
Хмельницька	60	60	3	3
Черкаська	66	66	4	4
Чернівецька	52	52	3	3
Чернігівська	57	57	5	5
м. Київ	1		-	-
РАЗОМ	1470	1420	136	119

Зауважимо, що кожна територіальна громада повинна на основі діючої Державної стратегії регіонального розвитку самостійно розробити стратегію розвитку територіальної громади, враховуючи усі особливості функціонування та можливі плани розвитку. Та найважливіше, задля ефективного планування соціально-економічного розвитку регіону необхідно не лише розробляти стратегію розвитку територіальної громади, а й здійснювати систематичний моніторинг виконання такої стратегії задля своєчасного реагування на виклики та відхилення від плану. Задля мінімізації відхилень, також слід розробляти план ризиків та враховувати його при визначенні показників та плану заходів у розробці стратегій розвитку.

Теофіпольська селищна територіальна громада створена в грудні 2020 року у результаті об'єднання двадцяти однієї сільської та двох селищних рад Теофіпольського району. Депутатський склад ради VIII скликання – 26 депутатів. Станом на 01 жовтня 2021 року в 55 населених пунктах селищної ради проживає 26018 осіб. Територія селищної ради, крім селища Теофіполь та сіл Михнівка, Кунча, Дмитрівка, Коров'є, поділена на 13 старостинських округів. На території громади свої повноваження в межах відповідних старостинських округів здійснюють 12 старост та 21 діловод.

Соціально – економічна діяльність Теофіпольської селищної ради станом на 01 грудня 2021 року

Об'єкт	Профінансовано
Реконструкція водопровідної мережі в смт Теофіполь	Сума договору – 16687, 294 тис.грн 2020 р. – 4100, 00 тис.грн 2021 р. – Кошти державної субвенції – 10217, 00 тис.грн Залишок – 2370,294 тис.грн
Будівництво водозабірної свердловини в с. Колісець	Кошти обласного бюджету – 1051,60 тис.грн (використано 891,065 тис.грн) Кошти місцевого бюджету – 17,020 тис.грн
Придбання шкільних автобусів	Місцевий бюджет – 1755,00 тис.грн
Будівництво ЦНАПу	Кошти державної субвенції – 6447,645 тис.грн Місцевий бюджет – 1560,554 тис.грн
Реконструкція Святецького ЗДО «Орлятко»	Кошти державної субвенції – 10000,00 тис.грн Місцевий бюджет – 32,000 тис.грн
Облаштування дитячого майданчика в с. Воронівці	Благодійні кошти – 150,00 тис.грн
Встановлення дитячого майданчика в с. Гаврилівка	Кошти державної субвенції – 250,00 тс.грн
Облаштування скверу в смт. Теофіполь	Місцевий бюджет – 150,00 тис.грн
Встановлення ігрового майданчика в сквері смт.Теофіполь	Місцевий бюджет – 96,270 тис.грн
Капітальний ремонт Шибенської АЗПСМ	Кошти державної субвенції – 200 тис.грн
Закупівля обладнання для Поляхівської АЗПСМ	Кошти державної субвенції – 230 тис.грн
Проведено ремонт вуличного освітлення	Місцевий бюджет – 596,679 тис.грн
Оформлення спецдозволу на водокористування, виготовлення паспортів на свердловини	Місцевий бюджет – 130,00 тис.грн
Капітальний ремонт дорожнього покриття по вул. Берегова в смт. Теофіполь	Місцевий бюджет – 1433,526 тис.грн Державний бюджет – 3000,00 тис.грн
Капітальний ремонт дороги Немиринці-Мар'янівка	Державний бюджет – 15000,00 тс.грн
Поточний ремонт вулиці Грушевського в смт. Теофіполь	Місцевий бюджет – 49,948 тис.грн
Грейдерування дороги Рідка-Поляхова	Місцевий бюджет – 28,658 тис.грн
Закупівля білощелевеної суміші для поточного ремонту доріг старостатів	Місцевий бюджет – 445,050 тис.грн
Придбання обладнання для початкових класів	Кошти державної субвенції – 747,041 тис.грн Місцевий бюджет – 83,005 тис.грн
Придбання дидактичних матеріалів для початкових класів НУШ	Кошти державної субвенції – 298,732 тис.грн Місцевий бюджет – 33,192 тис.грн
Придбання комплексу сучасних меблів для початкових класів НУШ	Кошти державної субвенції – 304,037 тис.грн Місцевий бюджет – 174,160 тис.грн

Джерело: розроблено автором на основі звіту голови Теофіпольської селищної ради

Всього залучено коштів: 61088,846 тис. грн, з них: кошти місцевого бюджету – 10902,526 тис. грн, державного бюджету – 47672,655 тис. грн, обласного бюджету – 1891,065 тис. грн, благодійні кошти (не заборонені законодавством) – 622,600 тис. грн

Узагальнюючи розгляд нормативно-правового забезпечення стратегічного планування регіонального розвитку України можемо відмітити, що механізми, що використовуються, досить різноманітні. Але, розглядаючи достатньо широкий спектр нормативних актів, комплексний механізм законодавчого та нормативного забезпечення цих процесів поки що не сформовано. Обумовлено це різноманітними чинниками. У сфері вдосконалення правових основ регіонального розвитку в Україні в найближчий час особливо важливими стають такі заходи як усунення протиріч між положеннями певних законів, що регламентують відношення у цій сфері; підвищення рівня обґрунтованості та доцільності застосування ряду викладених в законодавстві норм; врахування думки суб'єктів правового регулювання при розробці законодавчих актів; розробка механізмів реальної реалізації ряду положень.

Реалізація цих заходів позитивно вплине на удосконалення державної регіональної політики.

Подальші наукові дослідження полягають у поглибленому вивченні та формуванні науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення стратегічного планування регіонального розвитку.

Список використаних джерел

1. Варналій З. С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : [монографія] Київ : НІСД, 2017р. 768 с.
2. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі XX-XXI століть: нові пріоритети; НАН України. Ін-т регіональних досліджень. К. : Наукова думка, 2016. 512 с.
3. Черевко О. В. Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів України : [монографія] Черкаси : Брама-Україна, 2016р. 424 с.
4. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку: практ. посіб. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «СофіяА», 2020. 88 с.
5. Сментина Н. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика : [монографія] Одеса : Атлант, 2015 р. 365 с.
6. Ансофф І. Стратегічне управління: Пер. з англ. під ред. Л. І. Євенко М. : Економіка, 2019. 519 с.
7. Минцберг Г., Альстрэнд Б., Лэмпел Дж. Школы стратегий: Пер. с англ. Под ред. Ю. Н. Каптуревского. : Экономика, 2018. 336с.
8. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385.
9. Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17 липня 2020 року № 807-ІХ.
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 5 серпня 2020 р. № 695.
11. Нечаєва І. А. Напрями, особливості та проблеми формування та використання місцевих фінансів в Україні в умовах бюджетної децентралізації. Економіка та держава. 2017. № 7. С. 40–48.
12. План заходів на 2021–2023 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 497-р.
13. Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р.
14. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 року № 1508-VIII № 1508-VII.
15. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05 лютого 2015 року № 157-VIII.
16. Реформа децентралізації. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>
17. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring#main_info

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЛОВНИ Ю. І.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

**КОВАЛЬ Ю., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

В статті проаналізовано особливості стратегічного планування в публічному управлінні на прикладі Житомирської міської ради Житомирської області. Обґрунтовано доцільність використання стратегічного планування в публічному управлінні.

The article is about the peculiarities of strategic planning in public administration based on the example of the Zhytomyr City Council of the Zhytomyr region. This work substantiates the feasibility of using strategic planning in public administration.

Актуальність обраної теми полягає у необхідності визначення рівня впливу процесів стратегічного планування на ефективність роботи організації та прийняття нею управлінських рішень. Інтерес до даної тематики зумовлений тим, що за теперішніх умов стрімкого та нестабільного розвитку зазнають усі підприємства.

З метою подолання форс-мажорних обставин організаціями розробляються стратегії, плани активних заходів та ін., що включають у себе процеси планування та прогнозування як короткострокове, так і довгострокове. Від правильності та універсальності розробленого проекту залежить весь подальший успіх компанії.

Житомирська міська рада є органом місцевого самоврядування Житомирської міської територіальної громади, що розміщений у м. Житомир із статусом міста обласного значення. Для даного органу застосування стратегічного планування є обов'язковим та вихідним в роботі з огляду на необхідність встановлення та закріплення на законодавчому рівні стратегічних планів та цілей регіону із подальшим їх дотриманням та розвитком у довгостроковій перспективі.

Метою статті є обґрунтування особливостей стратегічного планування в публічному управлінні та визначення його місця у системі управління підприємством.

Об'єктом дослідження є процес формування та управління стратегічним плануванням на прикладі Житомирської міської ради.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти стратегічного планування в публічному управлінні, а саме в Житомирській міській раді.

Ефективне здійснення управлінської діяльності – головна мета роботи підприємства, установи та організації, що зумовлює активний його розвиток та запровадження певних механізмів роботи, що постає неможливим без складання стратегічного плану дій. Серед таких механізмів роботи можна виділити саме процес планування, що постає основним кроком на шляху до успішного управління.

Загалом, планування – це вид управлінської діяльності, що визначає перспективу й майбутній стан організації, шляхи й способи його досягнення [1].

Ціллю планування можна вважати визначення необхідного обсягу тих чи інших ресурсів, що є необхідними для організації діяльності компанії, а також стратегічне запровадження новітніх механізмів роботи, встановлення вчасного реагування на фактори впливу та найголовніше – оцінку процесів, що відбуваються всередині на зовні організації та уміле прогнозування подальших результатів, складання цілей та подальших задач для компанії.

Планування вважають необхідною умовою успішної діяльності організації в майбутньому та процесом підготовки обґрунтованих перспективних рішень [1]. В результаті його здійснення розробляється певна стратегія діяльності чи розвитку компанії (рис. 1).

Рис. 1. Сутність стратегії [2]

Для дослідження методики планування необхідним постає також розгляд його класифікаційних ознак, які поділяють за різними критеріями [3].

Так, за ціллю планування виділяють стратегічне та поточне планування. За періодом воно буває довгострокове, середньострокове та короткострокове.

В залежності від предмета планування його поділяють на наступні види: операції, постачання, збут, персонал, фінанси та інше.

Планування також здійснюється на різних рівнях, серед яких: планування на рівні робітника, проекту, підрозділу та підприємства.

За змістом планування поділяють на: номенклатурне, ресурсне, календарне, за призначенням – на стандартне та нестандартне.

Наразі існує безліч видів планів підприємства, основні з яких зазначені на рис. 2.

Рис. 2. Система планів підприємства [авторська розробка на основі [4]]

При цьому, усі вищенаведені плани входять до стратегічного розвитку підприємства, до якого ще додаються: плани диференціювання та диверсифікації.

До функцій планування відносяться [5]: встановлення мети; прогнозування; моделювання; програмування.

Таким чином, планування являє собою складний процес, метою якого є можливість регулювання та коригування діяльності компанії, що здатна вплинути на ефективність результатів її роботи в цілому.

Сама по собі управлінська діяльність із планування включає у себе чотири види дій:

1. Розпорядження ресурсами;
2. Організація діяльності компанії з урахуванням впливу зовнішніх факторів;
3. Налаштування внутрішніх процесів;
4. Безпосередньо планування, що включає у себе оцінку та аналіз показників, а також розробку стратегії розвитку.

При цьому, у розумінні останнього пункту варто виділити три складові:

1. Оцінка факторів впливу, що існують на даний момент.
2. Визначення загроз для подальшого розвитку.
3. Визначення факторів позитивного впливу на стратегію розвитку підприємства, тобто тих умов, за яких відбуватиметься активних розвиток компанії.

При цьому, деталізація та конкретизація планувальних рішень, відбувається шляхом створення схем планування.

Метою застосування планування є декілька ключових факторів (рис. 3).

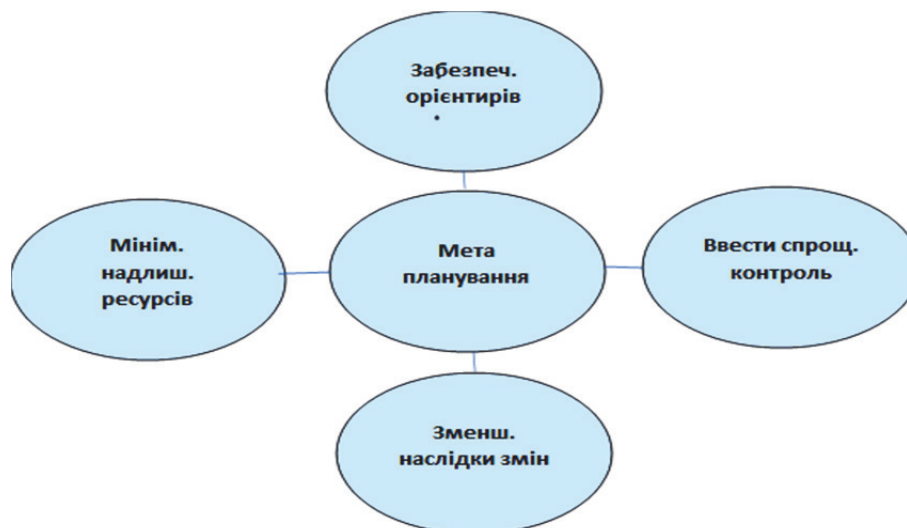

Рис. 3. Причини планування [авторська розробка на основі [6, с. 60]]

Планування базується на низці принципів, що встановлюють загальні правила проектування і реалізації цієї функції управлінської діяльності. Зокрема, до принципів планування належать [7, с. 61–62]:

Принцип послідовності планів (стратегічних, поточних, тактичних і оперативних). Відповідно до нього вбачається, що стратегічні плани включають в себе поточні, проте, останні є більш розгалуженими та охоплюють більшу кількість показників.

Принцип системності, відповідно до якого усі плани та стратегії, що створюються на підприємстві, утворюють одне ціле, тобто систему, де усі елементи є взаємопов'язаними. При цьому, стратегічні плани відповідають за втілення можливостей організації, тактичні – за засоби реалізації таких можливостей, а оперативні відслідковують правила використання засобів реалізації можливостей суб'єкта.

Принцип систематичності планування відображає систематичну розробку стратегій, їх активні зміни, вдосконалення та впровадження. Тобто, із урахуванням даного принципу відбувається постійне коригування планів. Проте, при цьому, необхідним постає систематичний відбір зворотного зв'язку та його аналіз з метою вдосконалення вже існуючих стратегій.

Принцип соціальної орієнтації планів передбачає відповідальне ставлення суб'єкта планування до використання наявних в організації матеріальних та нематеріальних ресурсів. Тобто, поруч із вирішенням технічних, економічних та організаційних проблем підприємства стоять проблеми безпеки товарів, їх відповідності вимогам ДСТУ, а також проблеми ефективності використання ресурсів, заощадження електроенергії, переходу на альтернативні джерела енергії, сортування відходів, емоційної стабільності та соціального розвитку колективу та ін.

Принцип економічної обґрунтованості планів вважається базовим у системі усіх принципів планування, оскільки він відповідає за ефективність впроваджуваних змін, за цілі та засоби, а також за досягнення максимальних показників роботи при використанні мінімальної кількості ресурсів організації. Він реалізується під час здійснення вибору

стратегії розвитку на основі аналізу планових показників, а також включає у себе необхідність застосування методів прогнозування, системного аналізу та оптимізації.

Принцип узгодженості плану з параметрами зовнішнього середовища системи менеджменту реалізується за допомогою аналізу динамічності факторів зовнішнього середовища і дослідження впливу даних факторів на планові показники.

Принцип варіативності плану передбачає обов'язкову розробку низки альтернативних рішень та варіантів з урахуванням появи можливих факторів впливу та ризику. Використання даного принципу відповідає за досягнення мети за допомогою обрання найбільш оптимального варіанта, що передбачає ефективне досягнення цілей за умов використання найменшої кількості витрат на їх розробку та реалізацію.

Принцип збалансованості плану досягається шляхом узгодженості показників за ієрархією, а також наявністю балансу між надходженнями і розподілом ресурсів, а також між потребами та можливостями фірми.

На мою думку, слід виділити ще декілька базових принципів планування, зокрема:

- Принцип безперервності, що передбачає циклічність у розробці стратегії.
- Принцип гнучкості, що відповідає за зміну стратегії у зв'язку із виникненням певних обставин та є засобом реагування на вплив зовнішнього середовища.
- Принцип єдності та участі усіх структурних елементів у плануванні, що передбачає розгляд колективу підприємства як єдиної системи, де кожен співробітник робить свій внесок, беручи участь у процесі планування.

Окрім цього, планування повинно бути цілеспрямованим, комплексним, збалансованим, багатофункціональним, адаптивним, несуперечливим та стабільним.

Процес планування передбачає наявність низки етапів (рис. 4).

Рис. 4. Діяльність із планування на підприємстві [авторська розробка на основі [8]]

З огляду на вищезазначене, найголовнішим у процесі планування постає отримання зворотного зв'язку, тобто коригуючої інформації, без аналізу якої постає неможливим здійснення ефективного планування.

Щодо визначення основних підходів до здійснення планування, то їх можна виокремити три: концептуальний; стратегічний; тактичний.

Стратегічний підхід передбачає визначення основних перешкод у досягненні поставлених цілей. Як правило, такі перешкоди торкаються виробничого процесу. Ними можуть бути проблеми із виробничими потужностями, терміни введення об'єкта в експлуатацію та інші терміни. Стратегічне планування вбачає своєю метою також розробку прогнозів із необхідних для реалізації поставлених завдань ресурсів.

При цьому, планування відбувається за допомогою встановлення цілей, засобів та потреб на певний термін, тобто на місяць, квартал, рік та ін.

Стратегічний характер діяльності вимагає врахування стратегічних принципів планування, які забезпечують досягнення критеріїв якості та динамічності створюваної системи планування в довгостроковій перспективі [9, с. 91].

На нашу думку, перевагою стратегічного планування є його комплексність та стабільність у визначенні зовнішнього та внутрішнього середовища організації, а також його покликання на створення загального уявлення про наявну стратегію та заходи, що вживатимуться для її реалізації.

Тобто, даний підхід передбачає наявність чіткого плану на певний строк вперед. При цьому, такий план подрібнюється на мікро цілі, досягнення яких відображається як певні показники. Останні аналізуються та у своїй сукупності складають єдину систему із реалізації великої задумки. Окрім цього, стратегічне планування передбачає покрокове досягнення мети з урахуванням усіх можливих варіантів розвитку подій.

Планування складається із наступних кроків:

1. Планування цілей.
2. Визначення основних цілей.
3. Визначення дій та заходів, що потрібно буде вчинити для досягнення цілей.
4. Розподіл взаємозв'язків між діями та заходами.
5. Визначення терміну, необхідного для реалізації поставлених завдань.
6. Планування ресурсів.
7. Складання безпосередньо плану реалізації проекту із зазначенням основних заходів та строків їх виконання.
8. Оцінка вартості проекту.
9. Розробка бюджету проекту.
10. Розподіл відповідальності, ролей та ресурсів.

Проте, на мою думку, усі вищезазначені кроки на шляху до реалізації цілі неможливі без оцінки результатів та отримання зворотного зв'язку. При цьому, аналізуючи результати планування, уповноважені на прийняття рішень особи здатні здійснювати ефективне керівництво діяльністю компанії.

Тобто, на мою думку, процес планування напряму залежить від кваліфікаційних здібностей осіб, що приймають відповідні рішення.

На наше переконання, оцінити вплив процесів планування на ефективність роботи організації допомагають спеціальні статистичні дані та показники, що є індивідуальними для кожного підприємства. Зокрема, до них відносять: кількість нових клієнтів, прибутковість компанії, збільшення обсягів виробництва та інші.

Тобто, наявність на кожному підприємстві власних цілей та перспектив розвитку забезпечує можливість із аналізу впроваджуваної діяльності. Іншими словами, досліджуючи статистичні показники, отримані в результаті збирання інформації та реалізації певних проектів, можливим стає дослідження причинно-наслідкового зв'язку між конкретним прийнятим рішенням із планування діяльності організації та його наслідком.

На нашу думку, ефективність прийнятих рішень також напряму залежить від курсу планування, який було попередньо затверджено, оскільки у випадку неякісного складання плану автоматичному застосуванню підлягає юридичний принцип «плодів отруйного дерева», що тягне за собою подальше прийняття менш ефективних рішень.

Варто зауважити, що на офіційному сайті Житомирської міської ради наявний спеціальний розділ, який присвячено стратегічним та секторальним планам розвитку громади. Він включає в себе [10]:

- Стратегію розвитку послуг щодо забезпечення законних прав та інтересів дітей у Житомирській міській об'єднаній територіальній громаді на 2021–2026 роки;
- Програму розвитку КП «Житомирводоканал» Житомирської міської ради (Стратегія 2030);

- План сталого енергетичного розвитку міста Житомира на 2015–2024 роки;
- План сталої міської мобільності м. Житомира;
- Концепцію інтегрованого розвитку м. Житомира до 2030 року;
- План місцевого економічного розвитку на 2021–2022 роки.

Кожен із вищезазначених документів знаходиться у вільному доступі для усіх бажаючих ознайомитися осіб, що відвідують офіційний сайт органу.

При цьому, приймаючи рішення щодо стратегічного планування, Житомирська міська рада попередньо оцінює стан галузі на момент розгляду даного питання, залучаючи до цього відповідних спеціалістів та проводячи ґрунтовний аналіз. Окрім цього, вказуються актуальні тенденції розвитку та наявні тренди у даній галузі. Після цього подається структурований план розвитку за напрямками, що включає в себе основні тезисні положення та короткі пропозиції щодо їх реалізації.

З метою оцінки роботи органу а також дотримання стратегічних цілей на базі Житомирської міської ради функціонують відповідні відділи та комісії, проте, можуть також додатково створюватися спеціальні органи.

Загалом, варто зауважити, що процес стратегічного планування за своєю суттю є складним механізмом, повноцінна робота якого досягається за допомогою проміжного аналізу та оцінки результатів. При цьому, встановлені цілі мають обов'язково відповідати інтересам громади.

Список використаних джерел

1. Планування як загальна функція менеджменту. URL: https://pidru4niki.com/75128/menedzhment/planuvannya_zagalna_funktsiya_menedzhmentu
2. Сім ключових питань про створення стратегічного плану медіа та ГО. URL: <https://irrp.org.ua/sim-klyuchovyh-pytan-pro-stvorennya-strategichnogo-planu-media-ta-go/>
3. Види планування у сфері послуг. URL: https://pidru4niki.com/18471227/menedzhment/vidi_planuvannya_sferi_poslug
4. Нечаюк Л.І., Телеш Н.О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент. Розділ VIII. Планування як функція менеджменту. URL: https://tourlib.net/books_ukr/nechauk8.htm
5. Планування: функції, методи та інструменти, інформаційні ресурси. Реферат. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/management/15423/>
6. Шаповалова О. Н. Балансовий метод в аналізі розвитку регіональної економіки. Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. 2013. № 2/1, Т. 18. С. 219–221.
7. Шкільняк М. М., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Крисько Ж. Л., Демків І. О. Менеджмент: Навчальний посібник. Тернопіль: Крок, 2017 р. 252 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31710/1/Менеджмент%20Шкільняк.pdf>
8. Довгань Л. Є., Мохонько Г. А., Малик І. П. Управління проектами: навчальний посібник. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/19481/1/DMM_UP_2017.pdf
9. Білан О. С. Принципи концептуального підходу до формування системи інвестиційного планування на підприємстві. Інноваційна економіка. 2013. № 6 (44). С. 89–93. URL: http://ie.at.ua/IE_2013/InnEco_6-44-2013.pdf
10. Житомирська міська рада: Офіційний сайт. URL: <https://zt-rada.gov.ua/>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЛОВНІ Ю. І.

ПОЛІТИКИ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ НА ШЛЯХУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

КОРОГОД А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

В статті проаналізовано тенденції до зміни політик на шляху декарбонізації країн світу в контексті досягнення енергетичної незалежності. Обґрунтовано доцільність врахування кліматичних та екологічних політик, зокрема політик Європейського зеленого курсу у повоєнному відновленні та відбудові України.

The article analyzes trends in policy changes on the way to the decarbonization of world countries in the context of achieving energy independence. The expediency of taking into account climate and environmental policies, in particular the policies of the European Green Deal in the post-war recovery and reconstruction of Ukraine, is substantiated.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що до 24 лютого 2022 року однією із основних задач для країн світу та європейських лідерів стояло питання зменшення глобального потепління та впровадження політик декарбонізації на шляху до кліматичної нейтральності. Широкомасштабне вторгнення росії в Україну по всій довжині спільного кордону, а також з території білорусі 24 лютого 2022 року ще більше стимулювало цивілізований світ приймати рішення спрямовані на безвуглецевий розвиток та позбавлення енергетичної залежності від країни агресора.

Метою статті є аналіз сучасних тенденцій декарбонізації України та країн світу в умовах глобальних змін клімату та важливості досягнення енергетичної незалежності.

Об'єктом дослідження є політики декарбонізації на шляху до кліматичної нейтральності.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади політики країн Європи та України в умовах Європейського зеленого курсу на шляху енергетичної незалежності.

Запит на зменшення енергетичної залежності від викопних видів палива, зокрема енергоресурсів росії, впровадження політик декарбонізації знаходиться на порядку денному в урядів країн, міжнародних організацій, фондів та фінансово-кредитних установ вже довгий час. І всі вони прогнозують появу нових перспективних шляхів вирішення цієї проблеми. Значний внесок у дослідження проблем та шляхів забезпечення енергетичної безпеки, позбавлення енергетичної залежності від викопних видів палива, визначення загроз національним інтересам держав зробили вітчизняні вчені, серед яких: Гура К. Ю., Петрук В.Г., Сабадаш, В. В., Майстро, С. В., Більовський, М., Медвідь, Ф. М., Суходоля, О. М. [1, 2, 3, 4, 5]. Зарубіжні науковці також досліджували цю проблематику, зокрема: Ang, B. W., Choong, W. L., & Ng, T. S., Li X, Damartzis T, Stadler Z, Moret S, Meier B, Friedl M and Maréchal F [6, 7] та ін. Втім, зважаючи на значну кількість напрацювань за даним напрямком дослідження, поглибленої уваги потребує питання впровадження політик декарбонізації з метою стимулювання енергетичної незалежності країн світу на шляху кліматичної нейтральності.

За останні десять років суттєво зросла кількість країн, які на рівні національного законодавства закріпили політики та ініціативи з протидії змін клімату. На сьогоднішній день, більше 90 держав, які емітують 65% парникових газів активно впроваджують політики декарбонізації. Оцінка таких дій досить ґрунтовно виражається у відповідному індексі (CCPI – Climate Change Performance Index 2022), який враховує чотири компоненти: емісія парникових газів; частка відновлювальних джерел енергії (ВДЕ); рівень енергоефективності; кліматична політика [8].

Станом на 2022 рік, згідно з ССРІ, жодна країна світу не має достатньо високих показників у всіх категоріях індексу, щоб отримати загальний високий рейтинг у ССРІ. Тож знову три перші місця в загальному рейтингу залишаються порожніми. Данія є країною з найвищим рейтингом у ССРІ 2022, але вона недостатньо ефективна, щоб отримати загальний дуже високий бал [9].

Варто згадати країни G20, на які припадає близько 75% світових викидів парникових газів. Чотири країни G20 входять до числа найефективніших країн у рейтингу ССРІ 2022, включаючи Велику Британію (7 місце), Індію (10 місце), Німеччину (13 місце) та Францію (17 місце). Тоді як, одинадцять країн отримують низький або дуже низький загальний рейтинг.

Щодо ЄС, 27 держав-членів несуть відповідальність за результати представлені у рейтингу. Загалом ЄС опустився на шість сходинок порівняно з минулим роком і зараз посідає 22 місце, і більше не входить до числа лідерів. Серед країн-лідерів рейтингу серед ЄС – Данія та Швеція, які займають 4 та 5 місця відповідно.

Що стосується України, міжнародні експерти оцінюють політики України на шляху до декарбонізації на середньому рівні. У ССРІ 2022 Україна посідає 20 місце, як і в попередній версії індексу, та не характеризується прогресом впровадження нових політик на шляху до декарбонізації, порівняно з минулим роком [9].

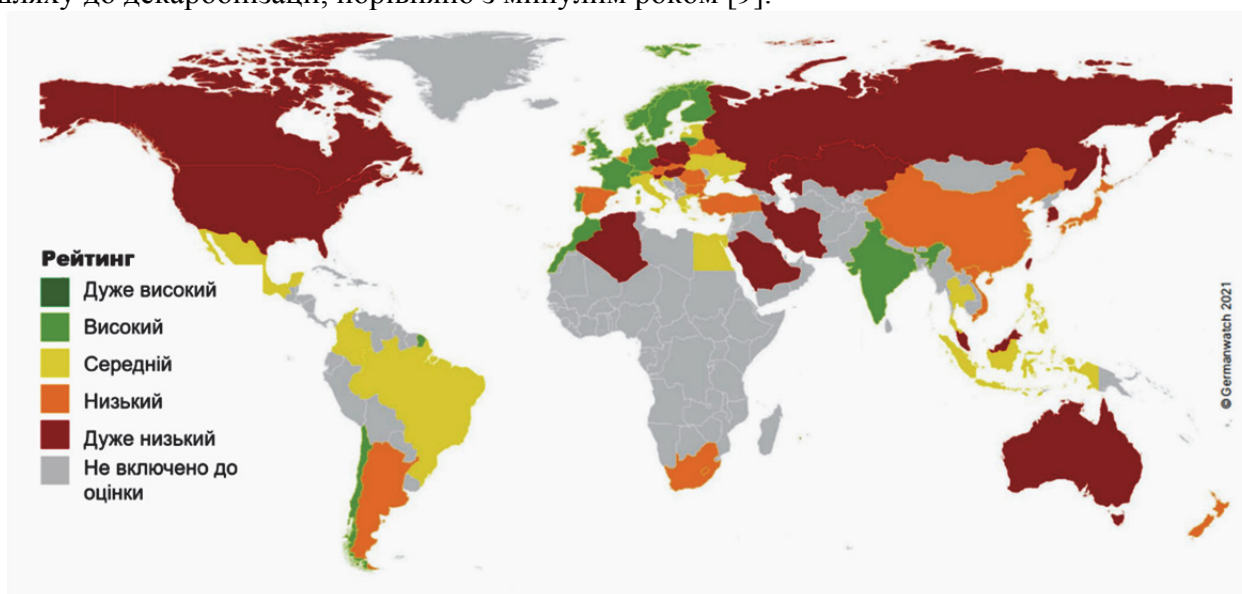

Рис. 1. Індекс ефективності політик в області зміни клімату [9]

Тенденція до екологічно орієнтованих рішень тримається вже десяток років. Проте у 2022 році повномасштабне вторгнення росії на територію України посилило градус активності в обговоренні та стимулювало прийняття політик щодо стійкого розвитку задля позбавлення енергетичної залежності, в той же час слідуючи екологічним орієнтирам на шляху кліматичної нейтральності.

Неприкритий акт російської збройної агресії проти України продемонстрував ті проблеми, які західні демократії воліли не помічати протягом останнього десятиліття, зокрема в енергетичній сфері. Сьогодні є очевидним, наскільки міцно росія затягнула енергетичний зашморг насамперед для країн Європейського Союзу, та на що витрачаються прибутки від продажу нафти та природного газу, які становлять понад третину від доходів бюджету кремля [10].

ЄС імпортує 90% спожитого природного газу, з яких 45% надходить з росії. Окрім того, країна-агресор також постачає до ЄС 25% нафти, 45% вугілля та 20% урану із загального імпорту. Так, у 2021 році витрати Європейського Союзу на енергоносії окупантів склали 99 млрд. євро. І ця цифра продовжує зростати щодня, навіть від початку повномасштабного вторгнення в Україну. За даними ресурсу Europe Beyond Coal [11], щодня

країни ЄС платять сотні мільйонів євро злочинному режиму Кремля за нафту, вугілля та газ. Як показано на рисунку, станом на 2 вересня 2022 року сума надходжень від лютого 2022 року вже перевищує 89 млрд євро та продовжує збільшуватись щосекунди (рис. 2).

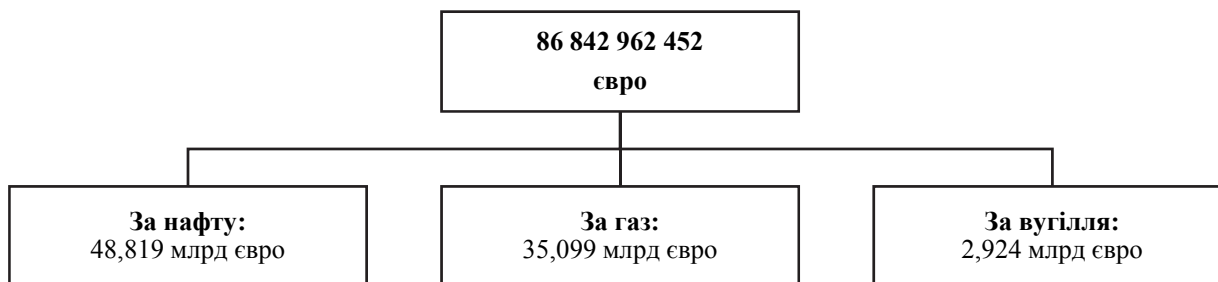

Рис. 2. Надходження коштів від придбання викопних палив росії країнами ЄС з 24 лютого 2022 року

[Авторська розробка за даними Europe Beyond Coal, CREA].

На початку березня 2022 року, США оголосили негайну заборону імпорту російської нафти, таке ж рішення було ухвалено Великою Британією, хоча частка російського імпорту нафти, природного газу та вугілля у структурі енергоспоживання обох країн є доволі незначною, всього лиш 1% та 7% відповідно [10].

Втім, великого значення для російського бюджету мають саме країни ЄС, які сплачують кошти за імпортовані енергоресурси. Країни ЄС різною мірою залежать від постачання природного газу з росії, але в сукупності їх частка становить близько 45% імпорту газу до ЄС для промисловості, житлових будинків та виробництва електроенергії [12].

Більше того, росія почала чинити тиск на країни ЄС за їх підтримку Україні, перериваючи постачання електроенергії та газу в Болгарію, Польщу [13] та у Фінляндію [14].

Саме тому, Європейська Комісія, стурбована енергозалежністю та наслідками від цього, на початку травня представила програму REPowerEU [15] для того, щоб позбутися російського викопного палива та прискорити «зелену» трансформацію. Даною програмою визначена можливість ЄС скоротити залежність від російського газу на 2/3 вже до кінця 2022р. та повністю відмовитись від імпорту викопних палив із РФ до 2030 р. Така ціль вимагатиме здійснити ряд короткострокових заходів (пом'якшення цінового шоку, фіскальні стимули, зобов'язання із заповнення сховищ, ініціатива спільних закупівель газу та функціонування відповідної платформи) та заходів для забезпечення довгострокової безпеки постачання і дотримання цілей Європейського зеленого курсу (нарощування імпорту скрапленого газу, виробництво відновлюваних газів, розвиток ВДЕ, декарбонізація тощо).

В рамках REPowerEU Єврокомісія також надаватиме технічну експертизу державам-членам ЄС щодо відмови від викопного палива російського походження та консультування у випадку цінових шоків. Станом на 6 квітня отримувати таку експертизу захотіли 17 країн ЄС.

Варто відмітити, що важливе значення цього плану спрямоване саме на сектор відновлюваних джерел енергії, де зокрема пропонується [16]:

- наростити частку потужностей дахових сонячних установок, побутових вітроустановок, теплових насосів та впровадження дій з енергозбереження, щоб покращити енергоефективність будівель;
- спростити процедуру видачі дозволів, щоб прискорити реалізацію проектів з ВДЕ та вдосконалити мережеву інфраструктуру в електроенергетиці;
- прискорити декарбонізацію промисловості шляхом переходу до електрифікації та відновлюваного водню, розширення низьковуглецевих виробничих можливостей;
- до 2030 року подвоїти цілі ЄС щодо виробництва біометану до 35 млрд кубометрів на рік, особливо з відходів агросектору;

- прискорити розробку нормативної бази для європейського ринку водню та розвитку інтегрованої газової та водневої інфраструктури, сховищ водню та портової інфраструктури, а також пілотні проєкти з виробництва та транспортування відновлюваного водню, виробленого у країнах-сусідах ЄС.

Так, за даними Єврокомісії, щорічне виробництво додаткових 15 млн тонн відновлюваного водню на додачу до 5,6 млн тонн, що передбачені в рамках програми «Fit for 55», можуть замінити 25–50 млрд кубометрів імпорту російського газу вже до 2030 року [17].

Таким чином, дана політика Європейського Союзу спрямована не лише на позбавлення залежності від вугілля та нафти, а й на вирішення інших проблем, які роблять вразливою європейську економіку, зокрема на прискорення «зеленого» переходу, впровадження політик декарбонізації, що має невід’ємне значення у досягненні світових кліматичних амбіцій.

Варто відмітити, що Європейський Союз провадить послідовну політику вуглецевої нейтральності. Досягненню цієї мети сприятиме, зокрема, прийнята у 2021 році концепція енергетичної дипломатії ЄС. Головна ціль даного документу прискорити глобальний енергетичний перехід шляхом зниження викидів вуглецю, поширення енергоефективних ініціатив, а також через розвиток і впровадження нових технологій.

Дана концепція фокусується на таких політиках [8]:

1. Завершення переходу від викопних видів палива до вуглецево-нейтральних джерел енергії.
2. Підвищення вимог до прямих іноземних інвестицій в енергетичну інфраструктуру ЄС.
3. Запобігання імпорту електроенергії із атомних об’єктів третіх країн, що не відповідають затвердженим рівням безпеки у ЄС.
4. Обмеження інвестицій в інфраструктурні проєкти, які спрямовані на розвиток традиційних джерел енергії у третіх країнах.
5. Надання переваг у співпраці з країнами із G20 в частині створення альянсів для об’єднання зусиль з метою пом’якшення наслідків зміни клімату.

При вивченні останніх змін на ринку та в політиці станом на квітень 2022 року МЕА прогнозує нові глобальні прирости потужностей відновлюваних джерел енергії та попит на біопаливо на 2022 та 2023 роки.

Зокрема, у новому звіті МЕА щодо розвитку ринку відновлюваних джерел енергії за травень 2022 року зазначається, що хоча ринкова невизначеність, що насувається, посилює проблеми, новий акцент на енергетичній безпеці – особливо в Європейському Союзі – також викликає безпрецедентний політичний імпульс у напрямку прискорення енергоефективності та розвитку відновлюваних джерел енергії. За даними МЕА, очікується, що світові відновлювані потужності зростуть більш ніж на 8% у 2022 році порівняно з минулим роком, що вперше перевищить позначку в 300 ГВт [18].

Так, згідно з прогнозом МЕА, у 2022-2023 роках прослідковуватиметься збільшення встановлених потужностей відновлюваних джерел енергії по світу. Лідируватиме у цьому процесі Китай, втім частка зростання ЄС теж буде значною і, як прогнозується, збільшиться до 52,3 ГВт потужностей у 2023 році.

Що стосується України, країна взяла на себе зобов’язання з досягнення вуглецевої нейтральності до 2060 року та проголосила підтримку Європейського зеленого курсу, який має на меті звести баланс викидів до нуля до 2050 року. До 2030 року, переглянутий Національно-визначений внесок (НВВ2) встановлює мету зі зменшення викидів парникових газів у всіх галузях економіки принаймні до 35% рівня 1990 року.

Тоді як загальні цілі щодо зменшення викидів загалом відповідають Паризькій угоді, на думку експертів [19], поточна політика залишається нескоординованою за секторами та недостатньою за обсягом і масштабами. Не в останню чергу через відсутність скоординованої політики країні важко мобілізувати достатній інвестиційний капітал для фінансування низьковуглецевої інфраструктури. Доступ до капіталу для приватних компаній залишається складним, капітальні витрати високі, а можливості зовнішнього фінансування обмежені.

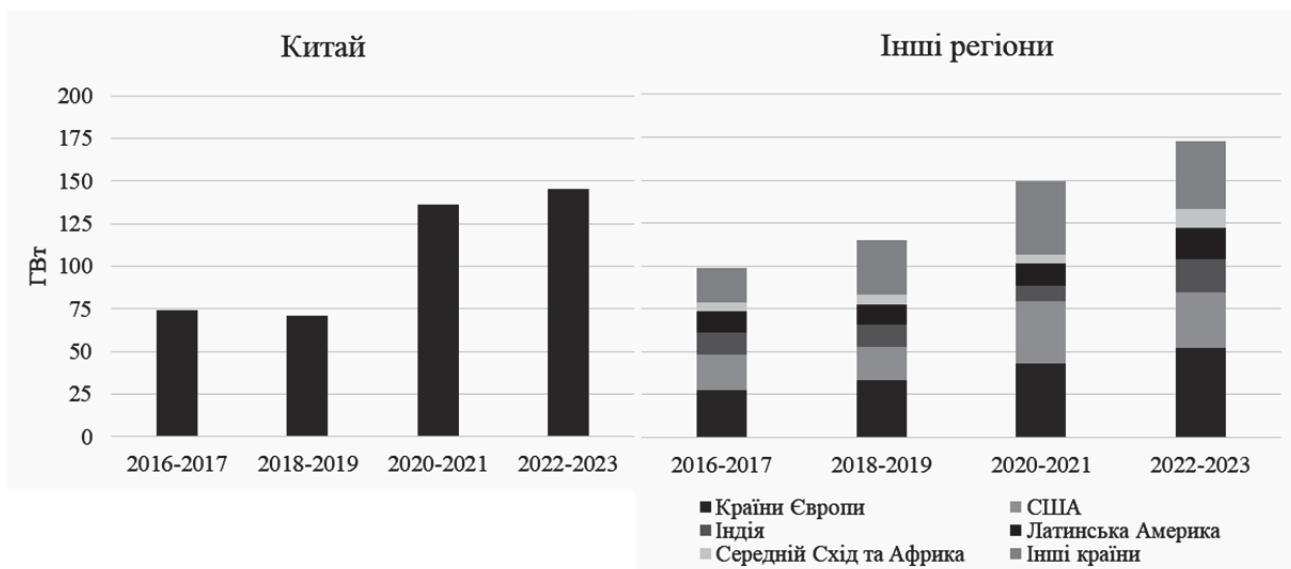

Рис. 2. Середньорічне збільшення потужностей ВДЕ за країнами та регіонами, 2016–2023 рр.
[Авторська розробка за даними МЕА].

До цього всього, фактором який значно стримує та відсуває на другий план кліматично та екологічно орієнтовані рішення стало повномасштабне вторгнення росії на територію України. Наскрізним питанням для України після перемоги постає процес відбудови і щоб слідувати глобальним тенденціям до декарбонізації, таке відновлення має бути «зеленим», тобто враховувати екологічні та кліматичні політики.

Певні наміри працювати у напрямку «зеленого» відновлення вже було заявлено на рівні українського уряду. Зокрема, Міністерство енергетики України підписало Меморандум про взаєморозуміння з Програмою розвитку ООН з метою розроблення та реалізації ініціатив для забезпечення екологічно сталої та соціально інклюзивної післявоєнної відбудови країни. Згідно з Меморандумом, сторони, серед іншого, працюватимуть над відбудовою енергетичної системи, що зробить її більш стійкою до екологічних, технічних, соціальних та управлінських ризиків [20].

Свої пропозиції до політик «зеленого» відновлення вже представив і громадський сектор. Представники громадянського суспільства зазначили, що місія нової «зеленої» політики має бути у рівновазі між інтересами громадськості, бізнесу та довіллія. Мова має йти не лише про відбудову, а й про творення сталого майбутнього з врахуванням екологічних рішень.

Таким чином, загальні принципи «зеленого» відновлення на думку громадянського суспільства мають включати [21]:

1. Наскрізність природоохоронної та кліматичної політики у всіх секторах.
2. Відновлення має слугувати потребам українців і сприяти сталому розвитку України.
3. Розвиток зеленої економіки.
4. Екологічні стандарти на всіх рівнях.
5. Дотримання європейських екологічних інструментів планування у розбудові України.
6. Роль місцевого самоврядування, прозорість, залучення громадськості та громад до прийняття рішень.
7. Ефективне функціонування і використання цільових/донорських фондів для післявоєнного відновлення і розбудови зеленої економіки.

Ще до війни в Україні весь цивілізований світ тримав курс на декарбонізацію, зменшення залежності від викопних видів палива та прискорений перехід на відновлювані джерела енергії. Втім, війна росії проти України виступила певним каталізатором цих процесів, змушуючи трансформувати своє ставлення до викопних видів палива та російських енергоресурсів.

Так, широкомасштабне вторгнення росії в Україну, постійний газовий шантаж, відключення Польщі, Болгарії та Фінляндії від поставок газу з РФ змушують країни ЄС йти на кардинальні кроки. Такі зусилля ЄС знаходять відображення у зовнішній політиці Євросоюзу та у його глобальному партнерстві. Більше того, мета ЄС позбутися енергоресурсів країни-агресора є сумісною із середньостроковими завданнями щодо досягнення кліматичної нейтральності ЄС до 2050 року, що значно посилює її цінність.

Що ж стосується України, хоча країна зараз перебуває у стані війни, питання відновлення та відбудови вже знаходиться на порядку денному не лише громадянського сектору, уряду України, а й міжнародних партнерів та світових організацій. Втім, у випадках прагнення до швидкої реконструкції, першочергове значення буде мати саме відновлення критичної інфраструктури та забезпечення базових потреб постраждалих, тим самим витісняючи важливість кліматичних та екологічних рішень, політик на шляху до декарбонізації.

Таким чином, варто зауважити, що відбудова України – це не повернення до довоєнного стану, а повноцінна розбудова та інтегрування до Європейського співтовариства, на засадах сталого розвитку та з урахуванням Європейського зеленого курсу, що також є запорукою виконання Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС. Саме тому, у контексті відновлення України, важливим є і подальше врахування екологічного та кліматичного компоненту, слідування політикам на шляху до декарбонізації та врахування політик Європейського зеленого курсу.

Список використаних джерел

1. Гура, К. Ю., & Петрук, В. Г. (2021). АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ТА ЕКОМОДЕРНІЗАЦІЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ І СВІТУ. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, (5), 19–26. <https://doi.org/10.31649/1997-9266-2021-158-5-19-26>
2. Сабадаш, В.В. Енергетична безпека України: конфліктність геополітичного вибору. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 2. С. 52–59.
3. Майстро, С., Більовський, М.. Державна політика енергоефективності та енергозбереження як необхідна передумова забезпечення енергетичної безпеки України. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1 (54). Ч. 1. С. 80–87.
4. Медвідь, Ф.М. Енергетична безпека України: становлення національної стратегії. *Наукові праці МАУП*. 2010. Вип. 1(24), С. 201–206.
5. Суходоля, О. М. Проблеми визначення сфери регулювання енергетичної безпеки. *Стратегічні пріоритети*. 2019. №1. С. 5–17.
6. Ang, B. W., Choong, W. L., & Ng, T. S. (2015). Energy security: Definitions, dimensions and indexes. *Renewable and sustainable energy reviews*, 42, 1077-1093.
7. Li X, Damartzis T, Stadler Z, Moret S, Meier B, Friedl M and Maréchal F (2020) Decarbonization in Complex Energy Systems: A Study on the Feasibility of Carbon Neutrality for Switzerland in 2050. *Front. Energy Res.* 8:549615. doi: 10.3389/fenrg.2020.549615
8. Білявський М. Україна і глобальна політика декарбонізації / Центр Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_Ukraine%20and%20the%20Global%20Policy%20of%20Decarbonisation.pdf.
9. Climate Change Performance Index 2022. URL: <https://ccpi.org/wp-content/uploads/CCPI-2022-Results-1.pdf>.
10. Як фінансується військова машина росії / Екодія. – URL: [https://ecoaction.org.ua/ finans-vijsk-rosii.html](https://ecoaction.org.ua/finans-vijsk-rosii.html).
11. Payments to Russia for fossil fuels by European Union countries since 24 February 2022. – URL: <https://beyond-coal.eu/russian-fossil-fuel-tracker/>.
12. Kudyrko L., Buonocore M. N., Korohod A. Renewable energy of the eu countries in the context of risks of import dependence. *Zovnishnja trgovlja: ekonomika, finansy, pravo*. 2022. № 4. S. 17-28. Serija. Ekonomichni nauky. [https://doi.org/10.31617/3.2022\(123\)02](https://doi.org/10.31617/3.2022(123)02).

13. російський «Газпром» зупинив постачання газу компаніям Болгарії та Польщі. – URL: <https://suspilne.media/233043-gazprom-zupiniv-postacanna-gazu-bolgarskij-i-polskij-kompaniam/>.
14. росія зупинила поставки газу до Фінляндії. – URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/21/7139803/>.
15. REPowerEU: A plan to rapidly reduce dependence on Russian fossil fuels and fast forward the green transition / European Commission. – URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3131.
16. Україна та Європейський зелений курс, кварталний огляд №1 січень-квітень 2022 / DiXi Group. – URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/06/2022_q1_egdmonitor_ua-final_new_logo.pdf.
17. COM(2022) 108 final / REPowerEU: Joint European Action for more affordable, secure and sustainable energy. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A108%3AFIN>.
18. Renewable Energy Market Update – May 2022 / Outlook for 2022 and 2023 / International Energy Agency. – URL: <https://www.iea.org/reports/renewable-energy-market-update-may-2022>.
19. Рувен Штуббе, Георг Цахманн. Назустріч програмі зеленої модернізації України. URL: <https://voxukraine.org/nazustrich-programi-zelenoyi-modernizatsiyi-ukrayiny/>.
20. Кращі практики реструктуризації боргу та повоєнного «зеленого» відновлення: можливості для України. Квартальний звіт №2 / DiXi Group. URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/08/2-quart_d4cl.pdf.
21. Зелена відбудова України: Позиція громадськості. URL: https://www.irf.ua/green_recovery_ukraine/.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЛОВНІ Ю. І.

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМУНІКАЦІЙ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

**КОРОЛЬКОВА М., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті розглянуто теоретичні основи комунікативної діяльності в державному управлінні. Визначено сутність, функції внутрішніх та зовнішніх комунікацій в органах державної влади, розглянуто поняття комунікативний процес. Також висвітлено модель комунікацій, ґрунтуючись більшою мірою на моделях Г. Лассуел К. Шеннона, У. Уівера та М. Дефлера.

The article theoretical bases of communicative activity are considered in state administration. Essence is certain, functions of internal and external communications in public authorities, a concept is considered communicative process. The model of communications, is also reflected, being based on in a greater degree models of H.Lasswell, C. Shannon, W/ Weaver, and M. De Fleur.

Система публічного управління серед багатьох своїх елементів включає таку важливу складову як комунікаційну. Ефективність її організації чинить безпосередній вплив на процес забезпечення втілення суспільних функцій органів публічного управління, організації їх діяльності на принципах відкритості й прозорості діяльності, впровадження механізмів якнайширшої участі громадськості в процесі практичного прийняття й реалізації рішень.

Важливим є вивчення розвитку комунікацій в органах державної влади, через велику увагу в суспільстві цього явища. Без функціонування та створення ефективної системи співробітництва органів державного управління і суб'єктів громадянського суспільства, прогрес демократичної держави є неможливим. Комунікативна діяльність має надзвичайно важливу роль, бо відіграє неабиякий вплив на створення прозорого та відкритого іміджу суб'єкта владних повноважень. Великий процент факторів впливає на ефективну комунікативну взаємодію у публічному управлінні. Одним із цих факторів можна виділити усвідомлення та розуміння суб'єктом комунікації самої суті комунікаційного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питання комунікацій присвятили себе багато хто з світових науковців, а саме такі як: Г. Лассуел, К. Шеннона, У. Уівера та М. Дефлера, К. Дойч роботи яких зробили великий внесок про уявлення механізму комунікативного процесу. Серед вітчизняних науковців можна виділити Г. Почепцов, Л. Литвинова, І. Шавкун, Г. Тригуб, та інші. Це свідчить про чітку необхідність вивчення принципів, функцій, моделей комунікативної взаємодії в органах публічного управління для ефективної діяльності в державних установах, особливо, в умовах сьогоденного державного демократичного розвитку.

Метою статті є дослідження теоретичних основ комунікацій в органах державної влади, їх різновиди та функції, для правильного розуміння ефективного функціонування комунікаційного простору.

Об'єктом дослідження є процес організації комунікативної діяльності в публічному управлінні.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти забезпечення комунікацій між органами державної влади та громадськістю.

Сучасна сфера публічного управління відзначається підвищеною відповідальністю за результат комунікації. Працівники публічних організацій повинні бути не лише професійно компетентними та освіченими, але й володіти вміннями працювати з людьми. На сучасному етапі, коли назріла потреба втілення змін у різноманітних сферах суспільного життя, формування ефективної політики публічного управління є надзвичайно важливим завданням. До працівників публічних установ висувається вимога володіти вміннями й навичками втілення ефективної комунікативної діяльності установи. Це сприяє налагодженню процесу корисної співпраці між органами державної влади, суспільними інституціями, громадськими організаціями й окремими громадянами [1]. Комунікація в системі державного управління вважається вирішальним фактором для досягнення ефективного та економічного функціонування всієї системи управління як специфічний інституційний інструмент реалізації державної політики. Якість інформаційних відносин між окремими суб'єктами визначається низкою факторів і впливає на загальну системна структура всієї організації державного управління [12].

Термін «комунікація» у загальному розумінні визначається, як процес обміну фактами, думками, інформацією, емоціями, що призводить до спільного розуміння, з метою одержання необхідної інформації. Іншими словами, встановлення спільності через переміщення ідей, думок, почуттів тощо від однієї до іншої або між групами осіб, за допомогою різних комунікаційних систем та медіа-засобів. Цей процес обміну інформацією може залежати від комунікаційних каналів, числа учасників, засобів, цілей сторін-учасниць, що призводить до змінення різноманітних форм комунікації [2].

Існують погляди, що поняття «спілкування» та «комунікація» є ідентичними. Адже мають тотожні визначення. Але запереченням цієї думки виступає значно ширше тлумачення комунікацій, тому що вони забезпечуються обміном інформацією через різні носії, у тому числі за допомогою застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. До того ж, у спілкуванні можна виділити емоційне забарвлення, що не завжди відноситься до комунікацій.[14]

Розвиток та ефективне функціонування систем комунікацій має вплив на успіх та результативність діяльності управління людськими ресурсами кожного колективу, громади

та держави. В комунікаційній системі, за спрямованістю щодо організації, виділяють два види комунікацій: зовнішню і внутрішню [4].

Зовнішня організаційна комунікація націлена на суспільство для одержування згоди позицій або рекомендацій із представниками громадськості. Сюди входить комунікація з метою інформування або надання публічних послуг, з причин прийняття владних рішень або також це може бути з причин неможливості прийняти проектів без участі громадськості.

Основними зовнішніми функціями є:

- трансляційна, що полягає у використанні встановлених комунікативних зв'язків для здійснення обмінів повідомленнями у внутрішньому та зовнішньому середовищі;
- номінативна, що полягає у відображенні через певні семіотичні елементи предметів, явищ і процесів, притаманних системі публічного управління, шляхом встановлення ustalених зв'язків між цим означуванням та означником – функція називання цих предметів, явищ і процесів;
- соціального управління, що полягає у використанні комунікативних засобів для упорядкування та спрямування діяльності людей, забезпечення її ціннісного наповнення.

Внутрішня організаційна комунікація спрямована на забезпечення діяльності із ухваленням управлінських рішень. Фундаментом для сучасного державного адміністрування виступає використання стратегічного планування та менеджменту, застосування інноваційного підходу до управління державою. За допомогою системи внутрішніх комунікацій відбувається постановка та контроль завдань, аналіз результатів зробленої роботи.

Основними внутрішніми функціями є:

- формування та підтримання ustalених комунікативних зв'язків між елементами системи публічного управління та ними й елементами середовища;
- виробництва та зберігання значень і смислів, носіями яких є елементи її семіотичної підсистеми, що забезпечує генерування та збереження управлінської інформації, а також створює «ідейно-смысловий каркас» системи публічного управління. [10].

В рамках комунікативного простору здійснюється комунікативна діяльність в державному управлінні.

Комунікативний простір публічного управління визначається, як соціокультурне середовище, в якому проходять процеси, що здійснюють функції публічного управління, за допомогою відповідної інформаційної інфраструктури та ресурсів, з прийняттям участі суб'єктів, які входять до системи публічного управління, визначені суб'єктно-об'єктивними відносинами і мають відношення до поставлення, поширення та здійснення повідомлень, за допомогою яких, здійснюється функціонування системи публічного управління.[8]

У результаті маємо організацію органів державної влади (рис. 1). Метою комунікативного взаємозв'язку виступає задоволення суб'єктивних інформаційних потреб та вимог у сфері публічного управління.

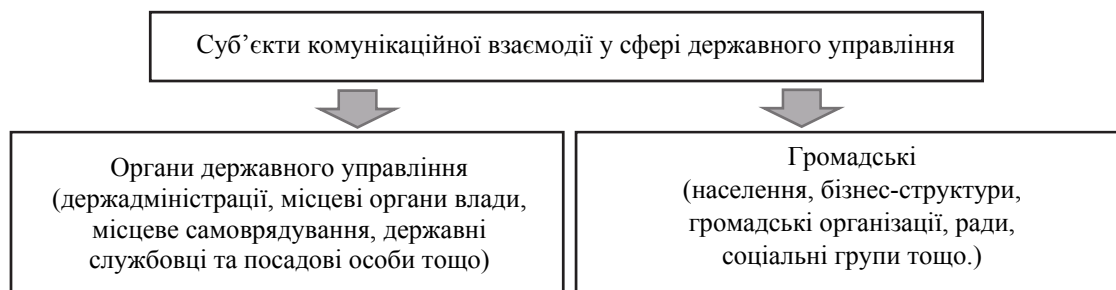

Рис. 1. Суб'єкти комунікаційної взаємодії у сфері публічного управління

Джерело: розроблено автором.

До зазначених у сформульованій вище ілюстрації визначено суб'єкти комунікативної взаємодії: органи державного управління, держадміністрації, місцеві органи влади, місцеве

самоврядування, державні службовці та посадові особи, ділові кола та неполітичні об'єднання громадян, населення, бізнес-структури, громадські організації, ради, соціальні групи релігійні та інші об'єднання громадян, журналісти, блогери, групи в соціальних мережах тощо [13].

Вивчаючи процес комунікацій в публічному управлінні, неможливо не висвітлити різноманітну кількість теоретичних моделей, розроблену дослідниками. Однією із таких є інтегрована модель комунікацій, що демонструє весь комплекс досліджень елементів під час комунікацій (рис. 2) [11].

Рис 2. Інтегрована модель комунікацій

Джерело: розроблено автором на основі [3].

Дана модель має п'ять функціональних і один дисфункціональний (шум) факторів. До функціональних елементів ставляться: джерело інформації, повідомлення, відправник, що кодує повідомлення в сигнали, канал, що проводить це повідомлення, одержувач, ціль, або місце призначення та петлю зворотнього зв'язку Сигнал уразливий настільки, наскільки він може бути перекручений шумом. Прикладом викривлення може бути накладення сигналів, що одночасно проходять через один канал [3].

Продемонстровано зв'язок головних елементів комунікативного процесу. За допомогою цієї схеми можна уявити процес комунікацій, який поєднує в собі прямий та зворотній зв'язок, що надає завершений цикл та результативний обмін повідомлень між суб'єктами процесу.

В комунікативному процесі приймають участь вісім головних елементів, які взаємодіють між собою.

1. Відправник або адресант – суб'єкт (одна особа, група чи організація, суспільний інститут тощо) який формує і вирішує, кому донести сформовану ідею чи інформацію та за допомогою якого комунікативного каналу буде передана ця інформація.

2. Кодування – це етап на якому відбувається трансформація ідеї у повідомлення. У вигляді слів, жестів, звуків, зображення, інтонацій голосу тощо. Потрібно враховувати та забезпечити такий рівень кодування, щоб відбулося правильне отримання одержувачем повідомлення, тобто було зрозумілим для нього. Від здібностей кодування відправника, його ставлення до переданої інформації, ступеня обізнаності залежить ефективний результат кодування.[9]

3. Повідомлення – це закодована інформація або ідея, за допомогою певних знаків та символів, яка в певній формі має передатися одержувачу. Інформація має бути максимально якісною та зрозумілою.

4. Канали – засіб, за допомогою якого від відправника до одержувача передається інформація. Для того щоб обрати канал для комунікації потрібно враховувати тип символів, характер повідомлення, відповідність меті та найбільш привабливий канал для одержувача, переваги та недоліки каналу.

5. Шум – це перешкода на етапі передавання повідомлення від відправника до одержувача. Ці шуми (перешкоди) можуть викривляти або спотворювати зміст інформації, яка доставляється. Вони характеризуються техніко-технологічним та соціально-культурним характером. Потрібно вчасно з'ясувати причини утворення шумів та вплинути на їх послаблення.

6. Декодування – це процес під час якого відбувається переклад отриманого повідомлення у належну форму, яка зрозуміла для отримувача. Якщо обрані відправником знаки та символи співпадають із значенням отримувача, тоді повідомлення буде донесено правильно та буде мати ефективний результат.

7. Адресат або одержувач – це одна особа, група чи організація тощо, яка отримує інформацію та декодує її. Процес комунікацій завершується якщо на одержану інформацію не виникає або не потрібна реакція одержувача. В іншому випадку, може виникнути відгук на повідомлення або зворотній зв'язок, за власним бажанням адресата чи за потреби.

8. Зворотній зв'язок – етап комунікацій, який має на меті передати відгук на отримане повідомлення. Під час цього одержувач повинен повідомити відправника про отримання та розуміння змісту направленої інформації, обрати для цього підходящий канал для здійснення комунікацій та направити свій відгук відправнику.

У системі публічного управління за організацію комунікативного процесу зазвичай відповідають окремі особи або відповідні структурні підрозділи.

Внутрішніми комунікаціями займаються: посадові особи, патронатні служби, служби діловодства.

До питань організації зовнішніх комунікацій залучені департаменти комунікативної діяльності, відділи роботи комунікацій з громадськістю та засобами масової інформації, сектори зі звернень громадян, прес-служби та центри тощо [5].

Не дивлячись на посаду службовців чи спрямованість департаменту, головною метою їх діяльності залишається для всіх одна – ефективний комунікаційний процес між фахівцями та підрозділами, з додержанням принципів під час здійснення комунікацій, а саме:

- точна, своєчасна, доступна, повна інформація, яка донесена до зацікавлених суб'єктів комунікативного процесу, що дає змогу прийняти результативні управлінські рішення;
- відкритість, тобто діяльність органів влади та інформація про неї повинна бути оприлюднена для громадськості, за винятком обмежень;
- стимулювання до відкритості органів державної влади;
- відповідальність за обмеження правил надання інформації чи їх порушення (при повній наявності всіх достатніх підстав для цього);
- безоплатне надання публічної інформації органами державної влади (винятками можуть бути послуги які потребують надмірних витрат чи обмежені законодавством);

Також при комунікативному процесі у публічному управлінні потрібно виконувати правила, які вимагають якісної та ефективної трансляції інформації. Інформація повинна бути повною, змістовною, актуальною, правдивою, ґрунтовною, докладною, простою у подачі, доступною при отриманні та мала змогу пристосовуватися до певних каналів комунікацій [6].

Таким чином, комунікація виступає важливим аспектом у публічному управлінні тому одним з актуальних питань є дослідження комунікативних процесів в органах державної влади для налаштування всіх форм взаємодії. Розглянувши теоретичні аспекти, можна визначити, що комунікації мають у собі обмін певною інформацією. Ефективне публічне управління багато в чому залежить від правильно організованого обміну відповідної системи внутрішніх та зовнішніх комунікацій в органах державної влади, які займають майже весь час роботи державних службовців. Зовнішня комунікативна система направлена на реалізацію відкритості та вплив на громадськість, також зовнішні комунікації допомагають отримати думку суспільства стосовно узгодження певних рішень. Внутрішні комунікації пронизують систему публічного управління в середині та впливають на результат у сфері прийняття управлінських рішень. Комунікаційна взаємодія є важливою передумовою ефективного розвитку демократичного суспільства на основі постійного діалогу, правильно налагоджена комунікаційна взаємодія дозволить здійснити весь спектр завдань комунікаційної політики держави.

Список використаних джерел

1. Гошовська В. А., Пашко Л. А., Ларіна Н. Б. Комунікації в публічному управлінні: аспекти організаційної культури та ділового спілкування. Серія «Бібліотека лідера місц. самоврядування», 2016. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/458/2.pdf>.
2. Гринчишин М. Р. Дослідження шляхів та впровадження PR-технологій в умовах забезпечення фінансово-економічної безпеки на ПП «Керамічний цех» Львівської фабрики мистецтв». *Ефективна економіка*. 2016. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5117>.
3. Дегтяр О. А. Інформаційно-комунікативна діяльність в державному управлінні як інструмент інтенсифікації соціального партнерства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/>.
4. Запровадження комунікації органів державної влади: виклики та завдання. Київ: The communication reform group, 2016. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-06/Verstka_ost_ispr-2eea8.pdf.
5. Комунікаційний інструментарій для державних службовців. Київ, 2018. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/communication-toolkit-a4u-mip-ukr.pdf>.
6. Литвинова Л., Збираник Ю. В. Теоретичні аспекти розвитку комунікації у органах публічної влади в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Dutp_2015_2_3.
7. Почепцов Г. Нові комунікативні можливості у сфері державного управління. *Media Sapiens*. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/6757/2012-07-08-novi-komunikatyvni-mozhlyvosti-u-sferi-derzhavnogo-upravlinnya/>.
8. Тригуб Г., Хникіна О. Особливості вербальної професійної комунікації. 2015. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=akpif_2015_3_32.
9. Шавкун І., Дибчинська Я. С. Д. Комунікація як ефективний інструмент забезпечення «доброго врядування» («GOOD GOVERNANCE»). *Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку*. 2017. № 1. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=mnnt_2017_1_7.

10. Штурхецький С. Комунікативний потенціал місцевого самоврядування в Україні. Рівне : ТОВ «Овід». URL: https://books.google.com.ua/books?id=y2vyu_MQn7AC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
11. Dr. Lawrence A. K., Yager M. M. The Development of Communication Models Quick Look. *Prepared for: Strategic Multilayer Assessment Integrating Information in Joint Operations (IIJO)*. 2020. URL: https://nsiteam.com/social/wp-content/uploads/2020/11/Quick-Look_Communication-Models_FINAL.pdf.
12. HROCH M. Three Encounters with Karl W. Deutsch. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. URL: https://www.researchgate.net/publication/293130764_Three_Encounters_with_Karl_W_Deutsch.
13. Major Concepts of Karl Deutsch Communication Theory. *Gk Scientist*. 2021. URL: <https://gkscientist.com/karl-deutsch-communication-theory/>.
14. Orlov V., Poliakova V., Shylova V. Communication of the Public Authorities and SelfGovernmental Organizations: Challenges of the Digital Society. *SHS Web of Conferences*. 2021. URL: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2021/11/shsconf_iscsai2021_03009.pdf.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ЛАЗЕБНОЇ І. В.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОСВІТИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

**КРЕСАН Є., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті досліджено значення освіти для сучасного суспільства та сутність державної політики у сфері освіти. Визначено сутність, завдання та пріоритетні напрямки державної політики у сфері освіти в Україні. Досліджено засоби реалізації державної політики в сфері управління освітою на місцевому рівні. Охарактеризовано особливості та етапи розробки місцевих цільових програм в сфері освіти.

In the article examines the importance of education for modern society and the essence of state policy in the field of education. The essence, tasks and priority directions of state policy in the field of education in Ukraine are defined. The means of implementation of state policy in the field of education management at the local level have been studied. Features and stages of development of local target programs in the field of education are characterized.

Актуальність дослідження реалізації державної політики у сфері освіти обумовлена тим, що головним та незмінним чинником зовнішньополітичного пріоритету України на сьогодні виступає євроінтеграція, яка передбачає розбудову й поглиблення взаємовідносин між Україною та ЄС в усіх сферах життя. Однією з найбільш важливих складових цього процесу є входження національної системи освіти України до Європейського освітнього простору. З цією метою в Україні вже певний час відбувається реалізація державної політики в сфері освіти, яка спрямована на запровадження та утвердження в українському суспільстві найкращих європейських освітніх тенденцій за допомогою адаптації законодавства України в сфері освіти та освітніх програм до стандартів ЄС. Особливе значення в забезпеченні поставлених завдань має реалізація державної політики у сфері освіти саме на місцевому рівні, що передбачає застосування нових підходів до навчання та змісту освіти.

Метою статті є обґрунтування особливостей реалізації державної політики у сфері освіти на місцевому рівні.

Об'єктом дослідження є процес реалізації державної політики у сфері освіти на місцевому рівні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти реалізації державної політики у сфері освіти на місцевому рівні в Україні.

Проблемам державної політики в сфері освіти в цілому та на місцевому рівні присвячені праці таких дослідників, як П. Алієва [1], І. Грекова, М. Марушевська, В. Полторак, Л. Жабенко, А. Пуцова [2], Ю. Жулавель, О. Коцко, Т. Лазоренко [3], Д. Синяк [4], Н. Ногас [5]. Проте стрімкий розвиток суспільно-економічних відносин, євроінтеграційні процеси, зростання вимог до якості освіти вимагають подальшого дослідження реалізації державної політики на місцевому рівні.

Розглядаючи державну політику у сфері освіти як одну із важливих складових загальної державної політики необхідно зазначити, що освіта виступає головним джерелом розвитку людини упродовж усього її життя, а відповідно і основною складовою формування особистості. Вищезазначене свідчить про необхідність приділення значної уваги управлінню освітою на рівні держави в цілому та на місцевому рівні зокрема.

Одним із головних завдань освіти є передача суспільних знань, цінностей та соціального досвіду від покоління до покоління. Основою для формування змісту освіти виступають знання, культурні та наукові досягнення в найбільш широкому розумінні цих понять. З цих причин освіта є одним із найбільш важливих та необхідних чинників розвитку суспільства загалом та кожної окремої особи зокрема.

В загальному розумінні освіта характеризує постійний розвиток науки, культури, стандартів суспільного життя та суспільства. В сучасних умовах без освіти неможливе формування людських ресурсів, а відповідно неефективна державна політика в сфері освіти створює загрозу безпеці держави, суспільству, особистості, оскільки при зменшенні рівня освіти населення закономірно зменшується якість людських, а відповідно і трудових ресурсів країни, а також інтелектуального потенціалу суспільства [5, с. 88].

Поняття «державна політика у сфері освіти» з'явилося у 60-70-их роках ХХ ст. Саме в цей час роль освіти почали розглядати на державному рівні, визначаючи її як важливий фактор соціального та економічного прогресу. Саме в цей період освіті починає приділятися особлива увага на загальнодержавному рівні.

Сутність поняття «державна політика у сфері освіти» в різних джерелах характеризується по-різному. Але в загальному розумінні державна політика в сфері освіти визначається як найбільш важлива складова державної політики, визначається як інструмент забезпечення фундаментальних прав і свобод людини та як засіб підвищення темпів соціально-економічного та науково-технічного розвитку, гуманізації суспільства та підвищення рівня культури населення. Державна політика в сфері освіти визначає на основі суспільної згоди основоположні цілі та завдання розвитку освіти, виступає гарантом втілення їх в життя шляхом узгодження дій держави та суспільства як на державному так і на місцевому рівнях. Для більш точного визначення сутності державної політики в сфері освіти можна зазначити, що вона виступає сукупністю цілей та задач, які практично реалізуються державою та органами державної влади на загальнодержавному та місцевому рівнях у сфері освіти, а також засобів, які при цьому використовуються. Вплив держави на сферу освіти здійснюється за допомогою правових, економічних, політичних та адміністративних інструментів [1, с. 1–2].

На законодавчому рівні сутність державної політики визначено в Законі України «Про освіту». Зокрема в п.1 ст. 5 Закону України «Про освіту» визначено, що освіта виступає пріоритетом держави, оскільки вона забезпечує інноваційний, соціально-економічний та культурний розвиток суспільства. Обов'язок визначення державної політики у сфері освіти покладено на Верховну Раду України, а її реалізацію на Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти та науки, тобто на Міністерство освіти та

науки України, а також на інші центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування [6].

Основним завдання державної політики у сфері освіти виступає досягнення високої якості освіти, яка забезпечення її відповідності перспективним та актуальним потребам особи, суспільства та держави. Організаційною основою державної політики у сфері освіти виступають програми розвитку освіти, які приймаються найвищим органом законодавчої влади. Суб'єктами формування та реалізації державної політики в сфері освіти виступає держава через органи законодавчої та виконавчої влади, політичні партії, громадські організації, роботодавці, педагогічна спільнота.

Слід зазначити, що на формування державної політики в сфері освіти як на державному так і на місцевому рівні впливають міжнародні процеси, світові тенденції загальноосвітнього розвитку, які сприяють прискоренню темпів розвитку суспільства України, необхідність підготовки населення до життя в умовах, які постійно та швидко змінюються; перехід до інформаційного суспільства, зростання рівня цифровізації економічних процесів, суттєве розширення масштабів міжкультурної взаємодії; поява та збільшення глобальних проблем, які можна вирішити лише в умовах співробітництва у рамках міжнародної спільноти, що вимагає формування сучасного мислення у молодого покоління; демократизація суспільства; динамічний розвиток економіки тощо [1, с. 2–3].

Основні пріоритетні напрямки державної політики в сфері освіти представимо на рис. 1.

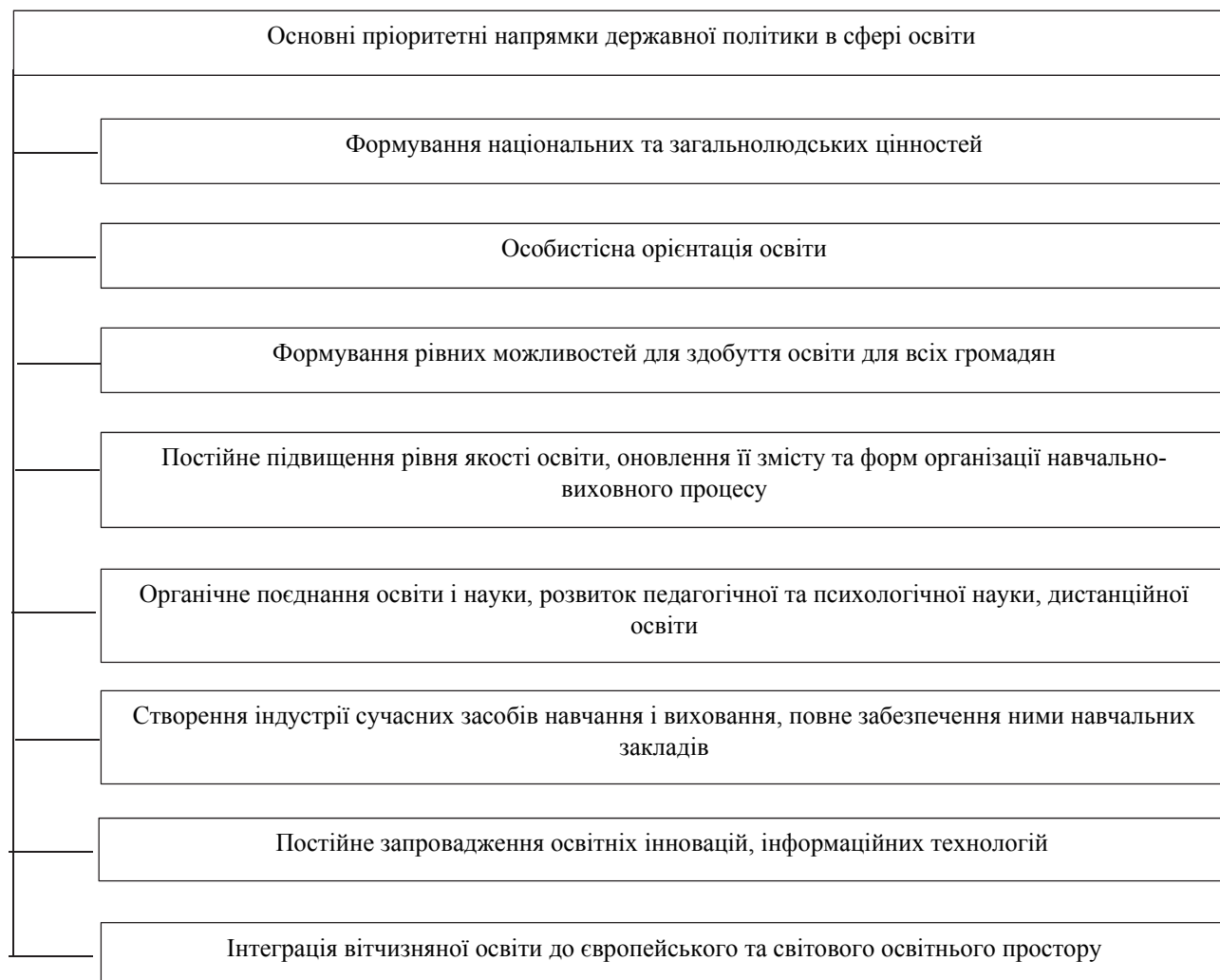

Рис. 1. Основні пріоритетні напрямки державної політики в сфері освіти [розроблено автором]

На реалізацію державної політики в сфері освіти на місцевому рівні значний вплив здійснила децентралізація в сфері освіти. Секторальна реформа децентралізації в сфері освіти передбачає докорінну зміну системи управління. Раніше в Україні переважала централізована модель, але вже майже два роки то прийняття рішень в сфері освіти, максимально наближено до громадян, окільки повноваження з управління освітою були передані місцевим радам. В результаті реалізації реформи щодо децентралізації влади, в тому числі і у сфері освіти, засновниками установ дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, центрів професійного розвитку педагогічних кадрів, інклюзивно-ресурсних центрів сьогодні виступають територіальні громади [4].

Реалізація державної політики в сфері освіти на місцевому рівні здійснюється за допомогою розробки та реалізації місцевих цільових програм в сфері освіти.

Місцеві цільові програми в сфері освіти виступають тим інструментом, який дозволяє обрати найбільш оптимальний варіант вирішення проблеми в сфері освіти та за умов мінімального використання ресурсів отримати запланований результат.

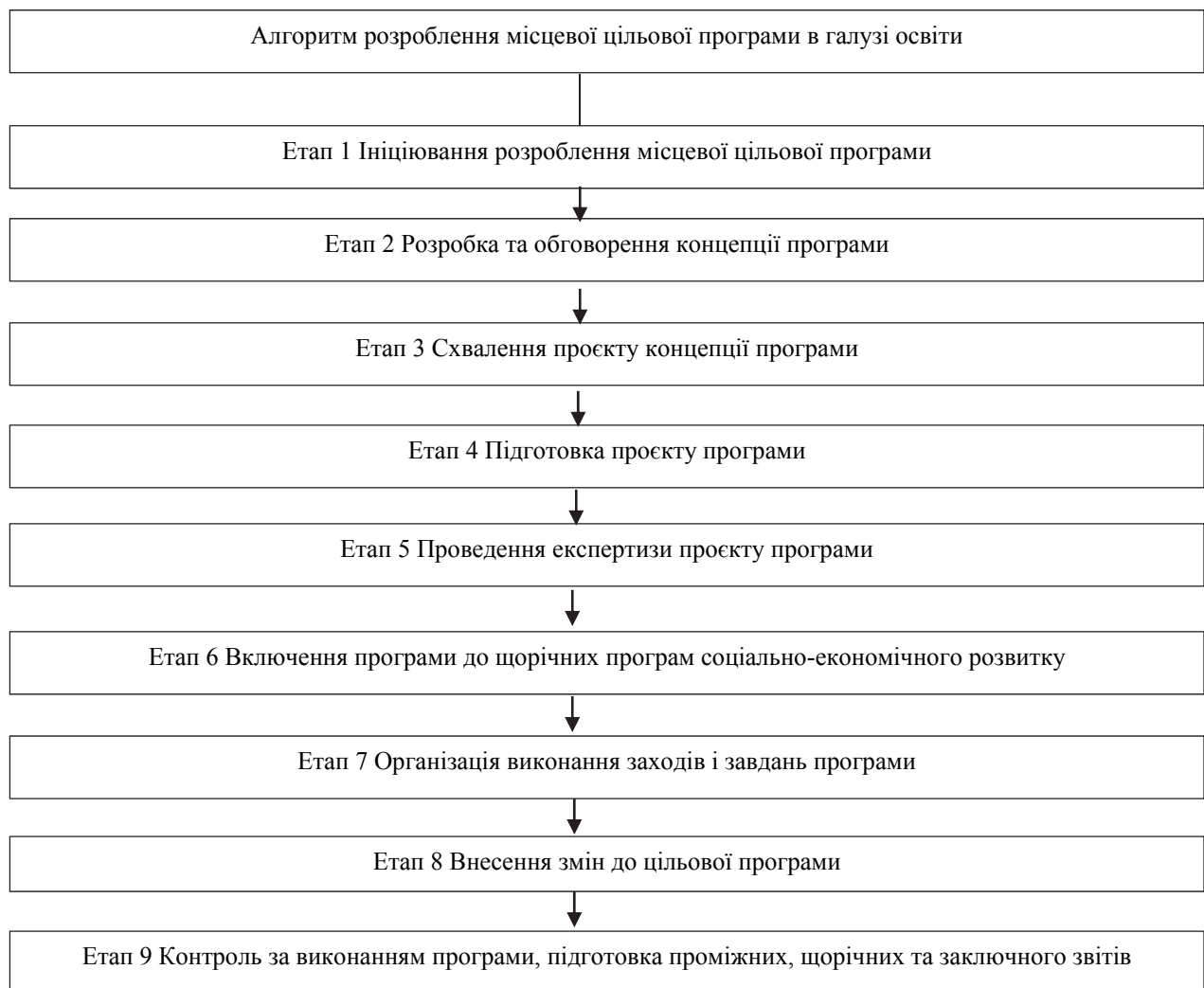
В процесі розробки місцевих цільових програм в сфері освіти посадовим особам органів управління освітою необхідно враховувати наступні аспекти щодо формування місцевих програм:

- чітке визначення місцевих проблем у сфері освіти та розуміння ресурсних можливостей територіальної громади;
- спроможність встановити причини негативних явищ та визначити способи їх подолання;
- уміння прогнозувати можливі ризики та наслідки, які можуть виникнути, якщо не буде вжито відповідних заходів;
- можливість визначити конкретні цілі, які повинні бути досягнуті в результаті реалізації програми;
- уміння розробити чітку та ефективну систему завдань та заходів, призначити відповідальних виконавців;
- спроможність визначити етапність заходів, передбачених програмою та визначити показники їх оцінки;
- уміння визначити бюджет цільової програми [2, с. 5].

Розробка місцевих цільових програм в сфері освіти здійснюється в ряд етапів, які представлені на рис. 2.

Як приклад цільової програми в сфері освіти на місцевому рівні можна назвати «Стратегію розвитку дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти Ніжинської територіальної громади на 2022–2024 роки». Відповідно до зазначеного документа – найважливіше питання в освіті Ніжинської територіальної громади – це реалізація стратегічної цілі: модернізації навчальних закладів та створення ефективної, сучасної освітньої мережі усіх закладів: дошкільних, позашкільних та загальної середньої освіти. Стратегічними цілями державної політики у сфері освіти, визначеними Національною стратегією зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. N 366-р), є створення інклюзивного освітнього середовища, яке задовольняє особливі освітні потреби всіх учасників освітнього процесу. Це одна із стратегічних цілей і Ніжинської територіальної громади [7].

На державному рівні в рамках реалізації державної політики в сфері освіти відбувається розробка та затвердження стандартів та навчальних програм та планів. Державні освітні стандарти в Україні є системою нормативів, які періодично переглядаються і затверджуються на різних рівнях освіти, для галузей і спеціальностей підготовки, професій (зайнятих у сфері освіти). Освітні стандарти часто розглядають як соціальні норми, вбачаючи в цьому їх спрямованість на суспільство та зворотні реакції виконання. Основними ознаками освітніх стандартів в Україні є обов'язковість виконання, орієнтація на зміст, результати навчання і виховання.

*Рис. 2. Алгоритм розроблення місцевої цільової програми в галузі освіти
[розроблено автором на основі [2]]*

В Україні освітні стандарти встановлюють адміністративні норми різних аспектів діяльності закладів освіти. Їх можна розділяти за різними критеріями і підходами. За напрямками дії стандарти можуть стосуватись змістовного наповнення, обсягів навчального навантаження, вимог до підготовки, способів оцінювання якості знань і самих освітніх послуг, нормування тривалості навчання [3, с. 45].

Таким чином, реалізація державної політики в сфері освіти відіграє важливу роль в процесі формування ефективного кадрового, наукового й інноваційного потенціалу як регіонів, так і України загалом, забезпечує підтримку національних інтересів України у процесі європейської інтеграції. Забезпечення високої якості освіти є одним із найбільш пріоритетних напрямів державної політики в сфері освіти на місцевому рівні, що сприятиме підвищенню соціально-економічного рівня розвитку регіонів. Оскільки сьогодні Україна здійснює кардинальних змін на всіх ланках освітнього процесу, то саме якість ухвалених рішень на державному та місцевому рівнях визначить рівень розвитку та якості освітніх послуг у межах областей, районів та об'єднаних територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Алієва П. І. Аналіз сутності поняття «державна освітня політика». *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління.* 2016. Вип. 1. С. 1–6.

2. Грекова І., Марушевська М., Полторак В., Жабенко Л., Пуцова А. Розробка місцевих цільових програм органом управління освітою: Порадник для голів та управлінців освітою територіальних громад. Київ: Швейцарсько-український проєкт DECIDE – «Децентралізація для розвитку демократичної освіти», 2021. 26 с.
3. Журавель Ю. В., Коцко О. А., Лазоренко Т. В. Адміністративні механізми забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти України. *Регіональна економіка*. 2022. № 1(103). С. 43–50.
4. Синяк Д. Що насправді відбувається з освітою у громадах? Результати масштабного дослідження. 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14490>
5. Ногас Н. *Державна політика у галузі освіти України: сутність та зміст. Актуальні проблеми правознавства*. 2020. 1 (21) С. 87-95.
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Стратегія розвитку дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти Ніжинської територіальної громади на 2022-2024 роки схваленої на засіданні робочої групи 03 травня 2022 р. URL: <https://drive.google.com/file/d/1YNpo2KEkhyO7YUvxUDB056STnBTZQpGj/view>

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, доцента
НОВІКОВОЇ Н. Л.

СУТНІСТЬ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

**КУЗЬМШИН К., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті визначено сутність та цілі кадрової політики в органах місцевого самоврядування. Розглянуто завдання, принципи та основні напрями кадрової політики органів місцевого самоврядування. Охарактеризовано види кадрової політики органів місцевого самоврядування за різними ознаками.

The article defines the essence of personnel policy in local self-government bodies. The tasks, principles and main directions of personnel policy of local self-government bodies are considered. The types of personnel policy of local self-government bodies are characterized according to various characteristics.

На сучасному етапі розвитку державотворення значної загостреності набула проблема пошуку найбільш оптимального механізму формування та реалізації кадрової політики органів місцевого самоврядування як центральної ланки місцевої влади. Проблема формування та реалізації ефективної кадрової політики органів місцевого самоврядування загострюється в умовах виникнення реальних можливостей розвитку територіальних громад внаслідок реформування бюджетної системи в напрямку фінансової децентралізації. Кадрова політика органів місцевої влади має враховувати усі сучасні наукові здобутки та надбання практики державного управління та публічного адміністрування як вітчизняного, так і закордонного досвіду, використовувати нові механізми державного управління, а також позитивні напрацювання та сучасні технології менеджменту персоналу приватних корпорацій.

Сутність кадрової політики органів місцевого самоврядування, її завдання та принципи досліджувалися багатьма авторами, серед яких, зокрема, можна виділити напрацювання О. Аксьонової, А. Волківської, О. Яценко О., В. Якобчук, А. Завгороднього [1], Є. Белоусової [2], Н. Воробйової, Т. Познякової [3], Якубовський О. [4], К. Козака [10], А. Мельниченко [12].

Метою статті є визначення сутності кадрової політики органів місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є процес формування кадрової політики органів місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні засади кадрової політики органів місцевого самоврядування.

У даний час все гостріше постає проблема ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, яку неможливо уявити без персоналу та кадрової політики, що передбачає сукупність певних правил та системи норм відповідно до яких формуються та узгоджуються напрямки діяльності, пов'язані з управлінням персоналу на підставі загальних цілей та завдань органів місцевого самоврядування.

Кадрова політика є особливо пріоритетним виправленням муніципальної політики, оскільки від високопрофесійних кадрів, які мають високі моральні та ділові якості, залежить рівень розвитку місцевого самоврядування.

У науковій літературі виділяють три підходи до визначення кадрової політики в органах управління [1-4]:

- з погляду технології управління персоналом, до якої входять підбір та розстановка службовців, зайнятих у системі управління, тобто фахівців, керівників та технічного персоналу;

- як підбір і вибір керівників, фахівців, тобто об'єднання всіх працівників без виключення на підприємства та у державних органах.

- як важливий процес соціального управління колективом з його професійними групами для вирішення завдань і цілей, що висувуються перед ним.

Кадрова політика це завжди робота з людьми, але робота особливої якості, пов'язана з їх підбором, навчанням, розстановкою, переміщенням з метою досягнення певного результату.

Кадрова політика органів місцевого самоврядування є комплексом заходів щодо формування відтворювального процесу кадрового потенціалу відповідно до цілей, завдань та інтересів муніципалітету. Кадрова політика у цих галузях формує цілісність структури. У місцевому самоврядуванні кадрова політика нерозривно пов'язана з державною кадровою політикою, метою якої є визначення та реалізація стратегічних напрямів роботи з персоналом на державному рівні, формування, розвиток та раціональне використання людських ресурсів.

Ціль кадрової політики органів місцевого самоврядування можна визначити як формування високопрофесійного та стабільного кадрового потенціалу в органах місцевого самоврядування, що відповідає сучасним вимогам місцевого співтовариства та існуючій системі муніципального управління.

Ця ціль може досягатися за допомогою вирішення таких завдань [5; 6]:

1. Розробка та впровадження системи пошуку та відбору до органів місцевого самоврядування кваліфікованих фахівців.

2. Професійний розвиток службовців органів місцевого самоврядування через підвищення кваліфікації, навчання, атестацію тощо.

3. Формування надійного кадрового резерву на відповідальні посади, як із внутрішніх, і із зовнішніх джерел.

4. Створення системи правового та соціального захисту службовців органів місцевого самоврядування.

До основних завдань кадрової політики можна віднести такі:

- управління розвитком професійних та особистих якостей кадрів органів місцевого самоврядування;
- підвищення результативності кадрових технологій, що застосовуються в органах місцевого самоврядування з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- поліпшення системи оцінки роботи кадрів органів місцевого самоврядування.

Складовими кадрової політики є: політика зайнятості, навчання, оплати праці, добробуту, трудових відносин. Розглянемо ці елементи докладніше.

Політика зайнятості включає сукупність різних заходів прямого чи непрямого впливу на соціально-економічний розвиток суспільства загалом, і навіть кожного його члена окремо. До цієї політики входять і заходи, спрямовані на оптимізацію розподілу робочої сили та підтримки ефективної зайнятості. Основне завдання цієї політики полягає у забезпеченні органів місцевого самоврядування висококваліфікованим персоналом, створенні сприятливих умов та забезпечення безпеки праці персоналу, а також наданні можливості для кар'єрного зростання [6].

Навчання є однією з найважливіших умов формування кадрового потенціалу. Метою навчання є надання можливостей працівникам професійно розвиватися, отримуючи нові знання, вміння та навички, а також перспективу для професійного просування.

Політика оплати праці складається з обґрунтування та вибору форм і системи оплати праці, системи заходів матеріального і морального впливу на працівника задля досягнення цілей організації. Завданням цієї політики є регулювання відносин між роботодавцем та службовцями у сфері оплати праці. Звісно, ця політика має бути розрахована на надання високої заробітної плати, яка базується на підставі здібностей, досвіду, відповідальності та особистих якостей персоналу [7].

Добробут покладає в основу забезпечення соціальних груп або окремої особистості певними благами, до основних з яких можна віднести фінансові, матеріальні, соціальні та духовні. Така політика, перш за все, ставить завдання – надати широкий набір пільг та послуг службовцям. Саме це є ефективною мотивацією для службовців і має бути взаємовигідно для організації. Діяльність органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб має бути спрямована на забезпечення соціальної та матеріальної захищеності службовців та створення безпечних та сприятливих умов їхньої праці [8].

Останній елемент кадрової політики є політика у сфері регулювання трудових відносин. Такі відносини пов'язані з погодженням між роботодавцем та працівником про особисте виконання трудової функції співробітника, його посадових обов'язків чи конкретного виду роботи, яка йому була доручена. Крім того, ця політика спрямована на встановлення певних процедур для вирішення будь-яких конфліктів [9].

Розглядаючи кадрову політику як систему, що складається з окремих елементів, доцільно навести її принципи, тобто правила, що визначають ефективність (рис. 1).

Стратегічна спрямованість передбачає при прийнятті кадрового управлінського рішення орієнтуватися, перш за все, не на короткострокові ефекти, а на цілі, стратегію, довгострокові перспективи.

Комплексність означає поєднання кадрової політики з іншими стратегіями організації в цілому та різними підрозділами зокрема.

Системність орієнтується на правило – зміна одного елемента системи управління персоналом вимагає змін у всіх інших елементах управління кадрами (наприклад, змінивши посадові обов'язки службовця, треба змінити систему професійного розвитку, мотивацію, ділову оцінку тощо).

Послідовність передбачає дотримання певної послідовності дій, що забезпечують ефективність кадрової політики, яку необхідно суворо дотримуватись – кадрове планування, найм на роботу, адаптація персоналу, ділова оцінка, професійний розвиток, ділова кар'єра тощо.

Законність пред'являє вимоги до дотримання трудового законодавства.

Рис. 1. Принципи кадрової політики органів місцевого самоврядування

Джерело: складено автором за [1; 3; 10].

Гнучкість пов'язана з постійними змінами зовнішнього середовища, що змушують змінювати зовнішнє середовище організації та кадрову політику в тому числі (це може бути зміна як загалом кадрової політики, так і окремих її елементів – вимог до персоналу, системи мотивації, навчання, адаптації, ділової оцінки тощо).

Наукова обґрунтованість говорить про те, що ефективність кадрової політики пов'язана насамперед із постійним вивченням передових досліджень у цій сфері діяльності, обліку зовнішніх та внутрішніх факторів, які суттєво впливають на діяльність органів місцевого самоврядування, тощо.

Принцип демократизму – відповідність діяльності службовців органів місцевого самоврядування інтересам громадян; гласність та відкритість у роботі з кадрами; загальнодоступність муніципальної служби для всіх громадян.

Принцип плановості – застосування прогнозування потреби у кадрах, планування підготовки та підвищення кваліфікації службовців.

Принцип комплексної оцінки – зобов'язує у кадровій роботі під час підбору, розстановки, висування працівників враховувати у комплексі їх службові, ділові, особисті якості, зокрема фізичний, психологічний стан.

Принцип професіоналізму та компетентності – професійні знання, вміння та навички кандидата на посаду повинні відповідати кваліфікаційним вимогам, що висуваються до посади.

Принцип конкретності – необхідність урахування не лише загальної відповідності якостей кандидата та вимог до посади, а й конкретної ситуації, що склалася в місті, районі чи регіоні в цілому, а також у конкретному апараті.

Принцип компенсації – поєднання в апараті молодих та досвідчених кадрів, жінок і чоловіків, представництв різних соціальних верств, що дозволяє повніше і точно відображати інтереси населення у вирішенні соціальних питань, прохань та звернень громадян.

Принципи, що визначають кадрову політику органів місцевого самоврядування, передусім, мають бути спрямовані на досягнення цілей організації, але в той же час мають бути враховані інтереси працівників та надано можливість розвитку ринку праці.

Визначимо основні напрями кадрової політики в органах місцевого самоврядування:

- формування оптимальної та результативної структури органів управління, що відповідають завданням та функціям місцевого самоврядування;
- підвищення ефективності діяльності органів муніципальної влади та управління за рахунок зростання професіоналізму службовців органів місцевого самоврядування;
- підвищення авторитету службовців органів місцевого самоврядування серед місцевого населення, колег, керівництва;
- удосконалення системи професійного розвитку кадрів у системі кадрової політики;
- створення оперативних механізмів для кадрів в органах місцевого самоврядування;
- формування системи соціального забезпечення для службовців органів місцевого самоврядування, діяльність яких безпосередньо пов'язана з ризиком, високою напруженістю, вирізняється складністю та підвищеною відповідальністю при виконанні та забезпеченні завдань та функцій місцевого самоврядування.

Процес роботи з персоналом має бути організований і налагоджений так, щоб у найкоротші терміни досягти бажаного результату і своєчасно вирішувати поставлені завдання. Це можливо лише за налагодженої системи підбору кадрів, їх адаптації, системи стимулювань, оцінки, навчання та розвитку персоналу, спрямованої на постійне вдосконалення професійних знань, умінь і навиків кожного співробітника органів місцевого самоврядування.

Аналізуючи кадрову політику можна назвати дві підстави її угруповання: рівень усвідомленості правил і норм, які у основі кадрових заходів, принципова орієнтація на власні кадри чи зовнішні кадри (табл. 1).

Таблиця 1

Види кадрової політики органів місцевого самоврядування

Ознака	Вид	Характеристика
Рівень усвідомленості тих правил та норм, які покладено в основу кадрових заходів	Пасивна	характерна відсутність прогнозу кадрових потреб, засобів оцінки праці та персоналу, діагностики кадрової ситуації в цілому
	Реактивна	керівництво здійснює контроль за негативним станом в роботі з кадрами, причинами та ситуацією розвитку кризи
	Превентивна	керівництво має обґрунтовані прогнози розвитку ситуації, але відсутні механізми впливу на неї
	Активна	керівництво має не лише прогноз, а й засоби впливу на ситуацію, а кадрова служба здатна розробити антикризові кадрові програми, проводити постійний моніторинг, а також коригувати кадрові програми
Принципова орієнтація на власні кадри чи зовнішні кадри	Відкрита	місцеві органи влади прозорі для потенційних працівників на будь-якому рівні
	Закрита	місцеві органи влади орієнтуються на включення нових співробітників лише з нижчого посадового рівня, а заміщення відбувається лише з числа вже наявних кадрів

Джерело: складено автором на основі [11; 12].

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що сутність кадрової політики органів місцевого самоврядування полягає у залученні висококваліфікованих фахівців, визначенні стану та потреб органів муніципального управління в кваліфікованих кадрах, створенні умов для реалізації ними свого професійного потенціалу задля успішного виконання посадових обов'язків та забезпечення на цій основі ефективного функціонування органів місцевого самоврядування. Завданням кадрової політики органів місцевого самоврядування є здійснення такої політики, щоб вона якомога більше сприяла підвищенню ефективності діяльності організації, можливості досягати поставлених цілей. Реалізація кадрової політики в органах місцевого самоврядування здійснюється з використанням широкого спектра кадрових технологій, що охоплюють усі етапи кадрової роботи. Кадрова політика органів місцевого самоврядування спрямована на рішення різних завдань, зокрема управління професійним розвитком працівників, які необхідні для ефективної роботи співробітників органів місце-

вого самоврядування. Кадрова політика органів місцевого самоврядування має бути орієнтована на формування такого кадрового потенціалу, який у професійному та діловому відношенні дозволяв би забезпечити ефективне функціонування та розвиток органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Аксьонова О. В., Волківська А. М., Яценко О. М., Якобчук В. П., Завгородній А. А. Теоретичні та організаційні аспекти формування та реалізації кадрової політики в органах державної влади та місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=2602>. DOI: 10.32702/2307-2156-2022.1.30
2. Белоусова Є. В. Роль і місце кадрової політики в підвищенні конкурентоспроможності регіону. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2021. Вип. 2. С. 223–231. DOI: 10.52363/2414-5866-2021-2-27
3. Воробйова Н. П., Познякова Т. В. Кадрова політика як основа формування інноваційної стратегії в системі менеджменту організації. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2021. № 26. С. 60–73. DOI: 10.33813/2224-1213.26.2021.6
4. Якубовський О.П. Сучасна регіональна кадрова політика та нова модель її реалізації. *Теоретичні та прикладні питання державотворення* : електрон. наук. фах.вид. / Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2019. Вип. 25. – 102 с. С. 66–76. URL: <http://oridu.odessa.ua/9/buk/E-25.pdf#page=66>
5. Антонова Л. В., Козлова Л. В. Професіоналізація державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування як напрям реалізації теорії лідерства в публічному управлінні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 1. DOI: 10.32702/2307-2156-2020.1.4
6. Gurkovski V., Krynychna I. Professional competence as a factor of the efficiency of the activity of a public servant. *Public Administration and Law Review*, 2020. Випуск. 1. С. 30–38. URL: <https://public.scnchub.com/palr/index.php/palr/article/view/12>
7. Гавкалова, Н. Л., Мосумова, А. К. (2020). Інструментарій підвищення якості кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*, (3(9)), 274–281. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3\(9\)-274-281](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3(9)-274-281)
8. Кормишкін Ю. А., Уманська В. В. Дієві інструменти управління персоналом в органах місцевого самоврядування. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2021. Вип. 4 (112). С. 24–34. DOI: 10.31521/2313-092X/2021-4(112)-3
9. Вольська, О. (2020). Кадрове забезпечення органів влади: проблеми та шляхи вирішення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, (2), 186–193. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.2.23>
10. Козак К. Б. Сучасні підходи покращення кадрової політики органів державного управління. Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ : зб. тез доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф., Херсон, 25 берез. 2020 р. / Херсон. держ. аграр.-екон. ун-т. – Херсон, 2020. С. 239–241. URL: https://card-file.ontu.edu.ua/bitstream/123456789/19682/1/Publich_upravlinnia_ekonomich_reform_20_Kozak2.pdf
11. Положешна І.В. Застосування кадрового механізму для створення інституційно спроможних територіальних громад. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2021 р. № 1 (71). С. 63–68. DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2021.1.10>
12. Мельниченко А. С. Види кадрової політики та механізм її реалізації у регіоні. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2021. Вип. 2. С. 232–241. DOI: 10.52363/2414-5866-2021-2-28

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
МІНЯЙЛА О. І.

СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

КУКСА О., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

У статті проаналізовано теоретичні засади управління державним боргом та систематизовано методи управління державним боргом.

In the article the theoretical principles of public debt management are analysed and the methods of public debt management are systematized.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що державний борг здійснює безпосередній вплив на всі процеси, які мають місце бути у економічній сфері держави, а саме: зміну показника сукупного попиту та пропозиції, розмір дефіциту бюджету, розподіл доходів, кількість грошей в обігу, збільшення обсягу ВВП та НД, рівень життя населення, платіжний баланс та платоспроможність. Тому, на нашу думку, державний борг являє собою не лише засіб отримання необхідних фінансів для реалізації державних потреб, а й вагомий інструмент фінансової політики, який у разі некоректного застосування може спричинити значний розлад фінансової системи країни [1].

Розглядаючи тему під призму сьогоденної ситуації з пандемією коронавірусної інфекції та спричиненою нею кризовими загостреннями: ускладненням макроекономічної ситуації, збільшення абсолютної суми державного боргу та колосальними борговими виплатами, – ефективне управління державним боргом задля зниження боргових ризиків є вкрай актуальним. Необмірковані політичні рішення щодо державних запозичень та нераціональна структура державного боргу вимагають негайного вирішення проблеми зменшення боргового навантаження та недотримання боргових зобов'язань [1].

Метою статті є поглиблення теоретичних засад управління державним боргом.

Об'єктом дослідження є процес управління державним боргом.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти управління державним боргом.

Різні аспекти проблеми управління державним боргом висвітлені у працях таких вітчизняних і зарубіжних учених як: С.В. Олексійчук, О.С. Босенко, Г.М. Скороход, Т. Г. Бондарук, В. В. Козюк, І. Лютий, Н. Зражевська, О. Рожко П. А., С. Лондар, О. Тимошенко, О. Романенко, О. Длугопольский, Самуельсон, С. Л. Брю, К. Р. Макконнелл. Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються невирішеними.

Оскільки для здійснення ефективного та поміркованого управління необхідно розуміти об'єкт управління, виникає потреба дослідити сутність поняття «державний борг».

Заслуговує на увагу позиція С.В. Олексійчук, який під державним боргом розуміє заборгованість держави, яка виражається у особливих кредитно-фінансових відносинах, у яких держава займає позицію позичальника, які розраховані на певний період часу перед сформованим колом кредиторів та за певних умов [2].

Доволі схоже трактування поняття «державний борг» наведено О.С. Босенко: «Державний борг – це сукупність фінансових інструментів, використаних для формування відносин між державою Україна як позичальника з економічними суб'єктами інших секторів економіки нашої країни, зарубіжними суб'єктами економіки, державами, міжнародними організаціями як кредиторами, яка характеризується певною сумою заборгованості держави перед кредиторами на певну звітну дату, часовим графіком погашення цієї заборгованості та її обслуговування [3].» На нашу думку, дане визначення є більш детальним та повним для опису суті державного боргу на відмінну від попереднього, через те що тут окрім таких характеристик як обмеження у часі та розширеного кола осіб, також згадано невід'ємний елемент для управління державним боргом – його обсяг.

Г.М. Скороход визначає державний борг у загальному розумінні як обсяг коштів, який уряд винен боржникам ззовні, а у вузькому розумінні – як комплекс специфічних відносин, які мають зобов'язальний характер та які виникають через нездатність держави за рахунок власних коштів гарантувати сталий розвиток усіх суспільних сфер у повному об'ємі [4]. У цьому випадку ми вважаємо, що автор розглядав проблему державного бюджету як засобу покриття бюджетного дефіциту з метою покращення соціально-економічних умов життя населення. Ми погоджуємося з автором, оскільки зазвичай саме нестача бюджетних коштів сприяє виникненню державного боргу.

Професор Т. Г. Бондарук досить лаконічно вказує, що державний борг це сукупність усіх зовнішніх та внутрішніх позик держави, які були випущені та непогашені, включно з виданими гарантіями за кредитами, що надаються іноземним постачальникам, місцевим органам влади, державним підприємствам [5].

В свою чергу В. В. Козюк розкриває економічний зміст державного боргу – це сукупність усіх випущених та непогашених позик з відповідно нарахованими відсотками, а також зобов'язань, які держава взяла на себе певним чином [6]. Проте у такому визначенні, на нашу думку, відсутня конкретизація основних характеристик державного боргу порівнюючи з попередніми сформульованими положеннями.

Звертаючись до національного законодавства, Бюджетний кодекс України трактує поняття «державного боргу» як сукупну кількість боргових зобов'язань держави, що були отримані та непогашені станом на звітну дату, та що формуються шляхом державних запозичень [7]. У цьому випадку відсутня інформація щодо кола кредиторів перед якими виникає заборгованість, внаслідок чого немає можливості визначити пасуючі джерела залучення та встановити напрями погашення.

До проблеми з'ясування суті державного боргу зверталися не лише вітчизняні науковці, а й зарубіжні. Відтак П. А. Самуельсон подає наступне визначення державного боргу – це загальна сума боргових зобов'язань уряду у формі облігацій та короткострокових позик [3, с.30]. Ми вважаємо, що дане трактування не є коректним та актуальним на сьогоднішній день, оскільки не беруться до уваги інші форми залучення кредитних коштів, наприклад міжнародні кредитні договори, що використовуються наразі повсякчас. Американські економісти С. Л. Брю та К. Р. Макконнелл окреслюють поняття «державного боргу» як загальну суму перевищення видаткової частини бюджету над дохідною мінус надлишки [3, с.30]. На перший погляд, ми погоджуємося з авторами цієї думки, оскільки під час економічного росту збільшення бюджетних надходжень повинно перекривати запозичення держави, що були використані у період кризи, але з іншого боку, не є виправданим по відношенню до країн з перехідною економікою, у яких навіть у період розквіту економіки дохідна частина не перевищує видаткову.

Таким чином, резюмуючи дані отримані в ході категоріального аналізу, можна зробити наступні висновки, що вчені при вивченні сутності поняття «державний борг» розділилися на дві групи. Перші визначають державний борг як загальну суму усіх заборгованостей держави, що утворилися внаслідок зовнішніх запозичень, інші – як специфічні кредитно-фінансові відносини, що виникають внаслідок емітованих та не погашених позик держави перед певним колом кредиторів на встановлений період часу за певних умов та мають певний обсяг.

На нашу думку, не відкидаючи правомочність усіх тлумачень, варто застосовувати другий підхід, тому що перший неповністю відтворює зміст поняття та властивих йому особливостей (табл. 1) та у свою чергу не відображає повною мірою механізм формування державного боргу.

Ми також вважаємо за необхідне підкреслити, що державний борг може як гарантувати стабільність держави, так і підвищувати рівень загроз та ризиків, тому в даному випадку слід зосередити увагу на забезпеченні найбільш сприятливого балансу між внутрішніми та зовнішніми джерелами фінансування соціально-економічних сфер життя держави, що вимагає у свою чергу розширення власних фінансових джерел та покращення

інвестиційного клімату [4]. За таких умов, дослідивши сутність державного боргу виникає проблема ефективного управління державним боргом з метою уникнення боргових криз, зменшення боргового навантаження та мінімізації боргової залежності країни від зовнішніх позикодавців.

Таблиця 1

Особливості державного боргу

№ з/п	Ознака, що характеризує державний борг
1.	Виникає між державою та кредитором.
2.	Являє собою строкові боргові зобов'язання
3.	Має визначене коло кредиторів.
4.	Обмежені часові рамки, тобто стадії виплати.
5.	Наявний обсяг (певна сума заборгованості)
6.	Покриває бюджетний дефіцит та є інструментом закриття існуючих зобов'язань держави перед кредиторами.
7.	Є засобом відкладення виплати фінансових зобов'язань на виробництво суспільних благ.
8.	Виникає внаслідок укладення міжнародно-правової угоди.

Джерело: складено автором за [4].

Слід зазначити, що серед науковців відсутній єдиний підхід до трактування «управління державним боргом», тому нами було систематизовано основні думки з приводу цього поняття (табл. 2).

І. Лютий, Н. Зражевська та О. Рожко трактують дефініцію досить детально, враховуючи усі етапи боргової політики держави, починаючи від того як позики були залучені, у процесі розміщені та використані, до вивчення ефективних інструментів обслуговування та погашення боргу. Водночас автори не зазначили конкретні стадії боргового процесу, які вони виокремили.

С. Лондар, О. Тимошенко, та О. Романенко визначають поняття управління державним боргом не так широко як попередньо згадані науковці, проте вони конкретизують окремі етапи боргового процесу. Помітно прогалиною такого погляду являється не зазначення мети управління державним боргом та його суб'єктів.

О. С. Босенко, О. Длугопольский та Т. Бондарчук мають споріднені думки щодо формулювання сутності досліджуваного процесу, однак останній виділяє лише окрему частину державного боргу, сформовану ринковим шляхом, за рахунок випуску та розміщення цінних паперів, що є недоліком цієї позиції.

Бюджетний кодекс України розглядає поняття управління державним боргом через призму процесного підходу, виділяючи при цьому певні його етапи та розчленовуючи борг на загальнодержавний та місцевий [2].

Таблиця 2

Основні визначення поняття «управління державним боргом»

Автор/джерело	Визначення
О. С. Босенко	у загальному розумінні, управління державним боргом являє собою сукупність дій держави практичного характеру щодо мінімізації боргового навантаження, усунення проблем пов'язаних з погашенням боргу, сплатою відсотків за кредитами, освоєння нових запозичень, корегування розміру безпосередньо державного боргу.
І. Лютий, Н. Зражевська та О. Рожко	це єдність принципів, форм та методів планомірного впливу держави на стадії боргового процесу за рахунок уповноважених органів заради забезпечення соціально-економічного розвитку, гарантування національної безпеки та задоволення інтересів позичальників та кредиторів.
С. Лондар, О. Тимошенко та О. Романенко	це комплекс заходів, які спрямовані на окреслення умов зарахування коштів, їх розміщення та повернення, гарантування потрібної платоспроможності держави.

Автор/джерело	Визначення
Т. Бондарчук	це комплекс заходів держави, що спрямовані на випуск та погашення боргових зобов'язань держави, формулюванням умов випуску нових цінних паперів, встановлення процентної ставки і виплати доходу у зв'язку з державними цінними паперами, утвердження боргового ліміту, забезпечення курсу державних зобов'язань.
О. Длугопольский	це комплекс державних заходів, що взаємопов'язані із дослідженням ситуації на ринку позичкових капіталів, випуском нових позик, виплатою процентів, зміною дохідності та строкових умов позики, встановленням процентних ставок за кредитом та ліквідації позик, які були випущені раніше.
Бюджетний кодекс України	«сукупність дій, пов'язаних із здійсненням запозичень, обслуговуванням і погашенням державного (місцевого) боргу, інших правочинів з державним (місцевим) боргом, що спрямовані на досягнення збалансованості бюджету та оптимізацію боргового навантаження».
С. В. Олексійчук	Це плановий інтегральний процес, що реалізується за допомогою суб'єктів боргової політики та вбачає сукупність певних дій та процедур, які пов'язані із залученням державних позик, їх застосуванням, обслуговуванням боргу та його ліквідації, направлених на нарощення ефективності боргового фінансування державних витрат, гарантування економічної безпеки держави та встановлення сталого соціально-економічного зростання та розвитку інновацій.

Джерело: складено автором за [2, 3].

На нашу думку, С. В. Олексійчук запропонував найбільш доцільний підхід, оскільки його трактування є комплексним та у ньому відсутні усі недоліки згадані вище, а саме зазначена мета та суб'єкти управління державним боргом, окреслені окремі стадії боргового процесу.

Заслуговує на увагу позиція Г. М. Скороход, яка вказує, що управління боргом є досить непростою стороною державного управління та економічної політики, яка безпосередньо пов'язана з непереривною взаємодією усіх органів державної влади та місцевого самоврядування. У додаток має місце бути прийняття не визнаних населенням засобів зменшення обсягу державного боргу або наповнення державного бюджету, щоб мати відповідні кошти на погашення боргу [4].

Для ефективного управління державним боргом, а саме залучення додаткових фінансових ресурсів, їх обслуговування та погашення, використовують такі методи (рис. 1): конверсія, консолідація, новація, уніфікація, рефінансування державного боргу, відстрочення погашення заборгованості, дострокове погашення, обмін облігацій за регресивним співвідношенням, реструктуризація, анулювання державного боргу [2, 3].

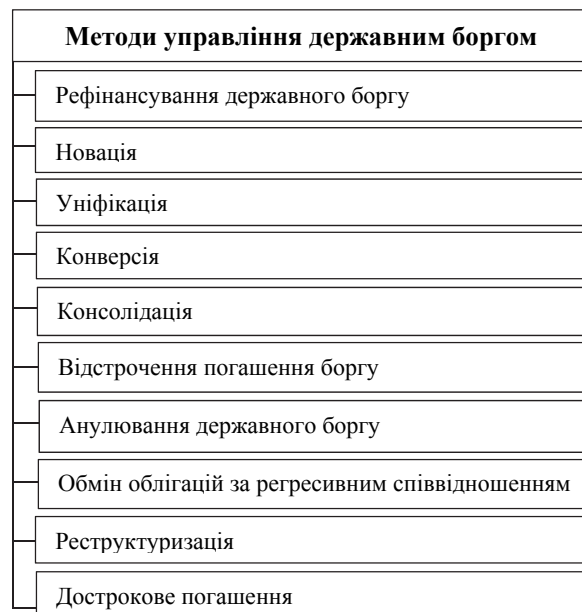

Рис. 1. Методи управління державним боргом

Джерело: складено автором за [2, 3].

Рефінансування державного боргу передбачає отримання додаткових фінансових ресурсів за новими позиками задля погашення ключової заборгованості та відсотків за попередньо отриманими позиками. Найчастіше згаданий метод використовують з метою сплати відсотків та погашення зовнішнього державного боргу, у тому числі – для реалізації соціально-економічних програм держави. В той же час слід зазначити, що це можливо за високого кредитного рейтингу країни [2, 3].

Новація – це домовленість між позичальником та кредитором щодо субституції одних зобов'язань з деякого фінансового кредиту іншими зобов'язаннями. Новація може бути засобом як погашення так і обслуговування державного боргу, проте вона не утворює додаткові ресурси у державі [2, 3].

Уніфікація дає змогу полегшити управління державним боргом завдяки об'єднанню кількох позик в одну. Цей механізм доречно віднести до методів обслуговування державного боргу, у крайньому випадку погашення за умови настання строку оплати, так як додаткове фінансування не надходить при згурпуванні присутнього боргу [2,3].

Конверсія – це зміна дохідності, що виникає внаслідок зміни фінансової кон'юнктури чи ускладнення фінансового становища держави. Цей метод не передбачає структурних змін зобов'язань чи отримання нових позик. Усього існує три види конверсії: добровільна, обов'язкова, примусова. Суть добровільної конверсії полягає у тому, що уряд висуває пропозицію власникам за власним бажанням обміняти старі облигації на нові (вірогідніше з більш низьким доходом). За обов'язкової конверсії здійснюється обмін старих облигацій на нові або повернення державі в обмін на кошти. Примусова конверсія відображається у стримуванні нових облигацій упродовж визначеного строку [2,3].

Консолідація являє собою зміну або збільшення терміну дії позики, завдяки перенесенню зобов'язань за попередньо випущеною позикою на нову. Цей метод дає змогу отримати додаткові кошти, оскільки перенесення зобов'язань дає більше часу для використання тимчасових фінансів для вирішення необхідних питань. У той же час, зміна дохідності боргових зобов'язань, яка може з'явитися внаслідок заміщення, може характеризувати консолідацію як інструмент обслуговування державного боргу [2,3].

Відстрочення погашення боргу полягає у відкладанні терміну виплати заборгованості. Особливістю цього методу є те, що на цей проміжок часу виплата доходів також призупиняється. Застосовується цей інструмент у разі, якщо подальший випуск нових запозичень є нецільеспрямованим та фінансово неефективним для держави. Відстрочення погашення боргу продовжує строк сплати боргу і тим самим уможливорює використовувати кошти для реалізації соціально-економічних програм. Цей інструмент ніяк не пов'язаний з процесом погашення державного боргу, проте він здійснює прямий вплив на його обслуговування, а саме на рішення держави щодо випуску нових боргових цінних паперів [2,3].

Анулювання державного боргу проявляється в усебічній відмові держави від раніше взятих на себе боргових зобов'язань. Підставою для використання даного інструменту може бути фінансова неспроможність держави або політичне підґрунтя. Здебільшого анулювання державного боргу вказує на банкрутство країни, тому є найбільш загрозливим методом [2,3].

Реструктуризація – це домовленість між позичальником та кредитором про новий порядок погашення боргу. Разом з реструктуризацією може бути використано часткове списання боргу і/або конверсія в нові боргові інструменти. У короткостроковому періоді цей метод вивільняє кошти для фінансування державних видатків, проте у подальшому може призвести до пошуку нових ресурсів для покриття додаткових процентів у період погашення [2, 3].

Обмін з регресивним співвідношенням означає обмін попередньо випущених облигацій на нові. В свою чергу, це дає змогу скоротити державний борг, але й передбачає часткову відмову держави від своїх боргів, що є негативним явищем [2,3].

Таким чином, детально дослідивши методи управління державним боргом умовно їх можна поділити на дві групи: перші, встановлюють процес залучення додаткових ресурсів державою, тобто становлять державний борг, як засіб залучення додаткових фінансів

держави та друга група, яка відповідає за обслуговування та погашення державного боргу, забезпечує можливість вчасно розраховуватися перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами [2, 3].

Узагальнюючи досліджений матеріал, можна зробити наступні висновки. По перше, незважаючи на численні дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців наразі відсутній єдиний підхід до визначення понять «державний борг» та «управління державним боргом». Це, в свою чергу, свідчить про багатогранність досліджених явищ. По друге, додаткові кредитні ресурси можуть слугувати і як поштовхом та шансом для соціально-економічного зростання, і як значною загрозою для боргової безпеки країни, тому з метою зниження боргового навантаження та оптимізації управління державним боргом слід застосовувати відповідні методи. Результати дослідження можуть слугувати теоретичною основою для подальшого розгляду практичного питання управління державним боргом в Україні.

Список використаних джерел

1. Стойко О. Я., Шубенко І. А. Оцінка стану державного боргу та напрями його оптимізації. Проблеми економіки. 2021. № 1(47). С. 123–133. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-1_0-pages-123_133.pdf
2. Олексійчук С. В. Державний борг України: оптимізація формування та ефективність управління: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Тернопіль, 2017. 215 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28239/1/dis_pdf.pdf
3. Босенко С. В. Управління державним та гарантованим боргом як складова євроінтеграційного процесу України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2019. 272 с. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=1007&num=2
4. Скороход Г. М. Адміністративно-правове регулювання державного боргу України: дис... д-ра філ.: 081. Київ. 2021. 237 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/19391/1/dysert_skorokhod.pdf
5. Бондарук Т. Г., Бондарук О. С., Мельничук Н. Ю. Державний борг України та видатки бюджету на його обслуговування. Статистика України. 2018. № 1. С. 30–39. URL: <file:///C:/Users/XXX/Desktop/169-Article%20Text-288-1-10-20180725.pdf>
6. Ізюмська В. А., Куряча Н. В. Історико-економічні аспекти дослідження державного боргу. Економіка та суспільство. 2018. № 16. С. 745–750. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/113.pdf
7. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 №2456-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50–51 Ст. 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ДЬЯЧЕНКО О. В.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ САНІТАРНИХ ТА ФІТОСАНІТАРНИХ ЗАХОДІВ

МАЗМАНІШВІЛІ А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

У статті розкривається сутність механізмів реалізації державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів. Досліджено сфери, межі та способи їх реалізації, а також перспективи розвитку державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів.

The article reveals the essence of the mechanisms for implementing state policy in the field of sanitary and phytosanitary measures. The areas, boundaries and methods of their implementation, as well as prospects for the development of public policy in the field of sanitary and phytosanitary measures are studied.

Актуальність проблеми дослідження полягає у стрімких змінах, які спостерігаються у сучасному глобалізованому світі. Ці перетворення змушують переглянути концептуальні підходи до нормативно-правового регулювання відносин застосування санітарних та фітосанітарних заходів у різних сферах господарювання.

Метою статті є теоретичне обґрунтування й розробка пропозицій щодо напрямів удосконалення реалізації державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти реалізації державної політики України у сфері санітарних та фітосанітарних заходів.

Реалізація державної політики суттєво залежить від моделі організаційно-функціонального її забезпечення. Реалізація державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів покладається на органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які у співпраці та партнерстві з громадськими організаціями безпеки та захисту здоров'я, станціями санітарної безпеки забезпечують розробку і виконання програм для запобігання виникненню перешкод стосовно введення чи застосування заходів, необхідних для захисту життя чи здоров'я людини, тварин чи рослин, за умови, що ці заходи не застосовуються в спосіб, який є засобом свавільної чи невинуватої дискримінації між країнами-членами міжнародної торгівлі; покращення здоров'я людини, здоров'я тварин та фітосанітарної ситуації на території країни, створення багатосторонньої основи правил та норм, що регулюють розробку, введення та застосування санітарних та фітосанітарних заходів.

Суспільство має свої закони розвитку, які, в свою чергу, ґрунтуються на суспільних цінностях й виражаються через державну політику, адже жити в суспільстві й бути вільним від його цінностей практично неможливо. Окрему увагу приділяється проблемам визначення стандартів та координації діяльності органів виконавчої влади у сфері санітарних заходів.

Важливою складовою нормативно-правової основи державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів є правові акти, видані Верховною Радою України, Президентом України та Кабінетом Міністрів України, рішення та накази МОЗ України, накази Держпродспоживслужби та інших органів центральної виконавчої влади, зокрема – Водний кодекс України, Земельний кодекс України, Кодекс України про надра, закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», Наказ Мінекономіки № 750 «Про затвердження інструкцій з виявлення, локалізації та ліквідації деяких регульованих шкідливих організмів картоплі» від 13.04.2021 року та ін.

Для формування загальної стратегії державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів принципове значення має Угода про асоціацію «Україна-ЄС» (далі – УА), мета глави 4 (четверта) якої спрямована на сприяння здійсненню торгівлі товарами, що охоплюються санітарними та фітосанітарними заходами між Україною та ЄС, забезпечуючи при цьому охорону життя і здоров'я людей, тварин та рослин та інтеграції країни до європейського освітнього простору шляхом здійснення комплексу заходів. Так, до прикладу, згідно статті 64 УА Україна повинна наблизити своє законодавство про санітарні та фітосанітарні заходи з охорони тварин до права ЄС та зобов'язується співпрацювати і регулярно проводити моніторинг з питань наближення законодавства та розвитку можливостей.

В 2016 році Уряд ухвалив розпорядження «Про схвалення Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV (санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. В стратегії було визначено

графік систематичної нормативно-правової адаптації вітчизняного законодавства у сфері санітарних та фітосанітарних заходів до законодавства Європейського Союзу.

Згідно з Всеохоплюючою стратегією імплементації Глави 4 Україна повинна була до кінця 2021 року запровадити в національне законодавство більше, ніж 250 актів ЄС, що стосуються державного контролю у таких сферах, як:

- громадське здоров'я, яке включає вимоги до базового законодавства, маркування та інформації про харчові продукти, заходи, що застосовуються до продуктів тваринного походження, які призначено для споживання людиною, інші заходи (щодо хімічних речовин, які мігрують з пакувальних матеріалів, ГМО, забруднюючих речовин, композитних продуктів тощо);
- здоров'я тварин, що містить заходи, які застосовуються до основних категорій живих тварин, хвороб тварин, стандартів утримання та поводження з тваринами, ідентифікації та реєстрації тварин, кормових добавок та кормів для тварин;
- фітосанітарних заходів, що включають заходи щодо рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання. У випадку охорони здоров'я рослин слід керуватись стандартами та рекомендаціями, розробленими під керівництвом Секретаріату Міжнародної конвенції із захисту рослин у співробітництві із регіональними організаціями, що діють у рамках Міжнародної конвенції із захисту рослин.

Також слід виділити цілу низку нормативно-правових актів, пов'язаних із забезпеченням реалізації державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів: Закони України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [1], Закони України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [2], «Про захист населення від інфекційних хвороб» [3], «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [4], «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» [5], Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [6] та ін.

Сучасна екологічна ситуація в Україні складається під впливом взаємодії елементів техногенезу, з одного боку, та біогеоценотичного покриву – з другого. Останній регулює або врівноважує вплив складових техногенезу на довкілля. На сьогодні вже усвідомлено, що для повної ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС необхідною (поряд з інженерно-технічними та санітарно-технічними заходами) є фітомеліорація – рекультивация уражених ґрунтів і відновлення рослинності. Людство дедалі більше розуміє, що існує пряма залежність здоров'я людей від екологічного стану довкілля. При цьому різко зростає значення зелених насаджень як природного фактору захисту та нейтралізації негативного техногенного впливу на здоров'я людей, тому основна увага має бути спрямована як на збереження та примноження рослинних ресурсів, так і на підвищення екологічної ефективності існуючих лісовкритих територій. Головним документом у цій галузі можна вважати Концепцію про збереження біологічного різноманіття України. Об'єктами Концепції є різноманіття всіх рослин, тварин та мікроорганізмів (разом із середовищем їх існування) в стані природної волі, у неволі чи напіввільних умовах, на суші, у воді, ґрунті та повітрі, що постійно чи тимчасово населяють територію, територіальне море, континентальний шельф та виключну (морську) економічну зону.

Природоохоронну діяльність у зазначеній сфері можна здійснювати у кількох напрямках: охорона і збереження рослинного світу, охорона тваринного світу, охорона та збереження природно заповідного фонду. Завданням законодавства України про рослинний світ є регулювання суспільних відносин у сфері охорони, використання та відтворення дикорослих та інших несільськогосподарського призначення судинних рослин, мохоподібних, водоростей, лишайників, а також грибів, їх угруповань і місцезростань. До системоутворюючих документів, що регулюють правові відносини у сфері охорони рослинного світу, належать: закони України «Про рослинний світ», «Про охорону навколишнього середовища» та Лісовий кодекс України. Природоохоронна діяльність у даній галузі здійснюється в кількох напрямках: охорона і

збереження рослинного світу та охорона тваринного світу. Рослинний світ – це сукупність усіх видів рослин, грибів та утворених ними угруповань. До нього належать лісові ресурси; природна рослинність, яку не відносять до лісових ресурсів; рослинність сільськогосподарського призначення; лишайники, мохи, водорості та ін. Чинним законодавством України визначено, що до об'єктів рослинного світу загальнодержавного значення належать:

а) дикорослі та інтродуковані несільськогосподарського використання судинні рослини, мохоподібні, а також гриби, що утворюють природні рослинні угруповання: внутрішніх морських вод та територіального моря, континентального шельфу та виключної (морської) екологічної зони України; поверхневих вод (озер, водосховищ, річок, каналів), що розміщені і використовуються на території більше як однієї області, а також їх приток усіх порядків; природних та біосферних заповідників, національних природних парків, а також заказників, пам'яток природи, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, парків – пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення;

б) рідкісні, зникаючі і типові природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України;

в) рідкісні і такі, що перебувають під загрозою зникнення у природних умовах, дикорослі та інтродуковані несільськогосподарського використання судинні рослини, мохоподібні, водорості, лишайники, а також гриби, види яких занесені до Червоної книги України.

Накопичення, збирання та утилізація відходів є однією із найбільш гострих проблем функціонування будь-якого регіону. Відходи виробництва та споживання при їх накопиченні є джерелом значної екологічної небезпеки та соціального напруження, створюють негативний імідж населеного пункту. Разом з тим, накопичення значної кількості відходів свідчить про нездатність держави використовувати достатньою мірою такий вид місцевої сировини, якою є вторинні матеріальні ресурси. Проблема утворення, накопичення, збирання, видалення та утилізації відходів у сільській місцевості має три аспекти, пов'язані:

- з побутовими відходами; збирання та знешкодження виробничих, побутових відходів та їх переробка (сутність категорії «населення»),
- з відходами біологічного походження;
- з відходами виробничого походження.

Кількість твердих побутових відходів постійно збільшується, а їх склад змінюється, що, в свою чергу, пов'язане із застосуванням нових пакувальних матеріалів, які ввозяться із-за кордону, та деяких матеріалів вітчизняного виробництва.

Протягом звітного періоду результати перевірки Держпродспоживслужби (І квартал 2020 р.) показали, що до Державного реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва занесено 19 суб'єктів господарювання, які мають право на виробництво та реалізацію насіння. З них 13 суб'єктів господарювання займаються виробництвом насіння зернових, зернобобових та олійних культур, 5 – садивного матеріалу картоплі та 1 – насіння овочевих культур. Фітосанітарний моніторинг посівів сільгоспкультур на виявлення, заселення шкідниками та ураження хворобами проведено на площі більше ніж 20,0 тис. га. Спеціалісти відділу контролю у сфері насінництва і розсадництва надали 518 консультацій фізичним особам-підприємцям та юридичним особам, які здійснюють господарську діяльність у сфері насінництва та розсадництва.

Відповідно до річного плану здійснення заходів державного нагляду (контролю) відділом проведено 3 планові перевірки, за результатами яких складено 3 приписи [7]. У сфері захисту рослин проведено 1055 перевірок, під час яких виявлено 484 порушення. За аналогічний минулий період ці показники були меншими – 761 перевірка та 295 порушень. Також за звітний період Держпродспоживслужбою видано 237 підтверджень на 432,3 тис зразків насіння та затверджено 480 план-схем розташування насінневих посівів перехреснозапильних рослин [7].

У відповідності до Плану Відновлення України на перший етап, що припадає на червень 2022 р. – кінець 2022 р., на Україну поставлено ціль виконання плану дій Україна-ЄС «Шляхи солідарності» для вдосконалення українського аграрного експорту та

двосторонньої торгівлі, у тому числі: оптимізація режиму проходження пропускних пунктів на кордоні, спрощення процедур фітосанітарного та митного оформлення експортних вантажів із с/г продукцією та покращення взаємодії всіх учасників перевезень шляхом впровадження наскрізної системи планування перевантажень, впровадження електронних черг для автомобілів в портах тощо. А також проведення заходів щодо збільшення обсягів зі зберігання зернових та олійних культур, в тому числі за рахунок ПЕТ-рукавів для зберігання та тимчасових зерносховищ [7].

На стадії розробки перебуває проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо харчових продуктів та інших об'єктів санітарних заходів, у частині встановлення вимог до простежуваності харчових продуктів, поняття харчового шахрайства та відповідальності за харчове шахрайство, відповідальність за виконання покладено на Мінагрополітику із граничною датою набрання чинності 3 січня 2023 року [8].

Згідно із Планом Відновлення України, на етап 3, а саме з січня 2026 року по грудень 2032 року передбачається:

- впровадження кращих світових практик контролю та розповсюдження ГМО (проект 5.13);
- приєднання до системи електронного обігу фітосанітарних сертифікатів Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ePhyto) для забезпечення можливості оформлення міжнародних фітосанітарних сертифікатів в електронному форматі (проект 5.13);
- імплементація в повному обсязі зобов'язань у сфері сільського господарства, санітарних та фітосанітарних заходів передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, проведення аудитів (проекти 5.5, 5.13);
- розвиток «Розумної Зеленої Угоди»: поступове приведення вимог до українських сільськогосподарських виробників у відповідність до вимог Зеленого курсу ЄС з урахуванням української національної специфіки (проект 5.10) [8].

Таким чином, реалізація державної політики суттєво залежить від моделі організаційно-функціонального її забезпечення. Реалізація державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів покладається на органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які у співпраці та партнерстві з громадськими організаціями безпеки та захисту здоров'я, станціями санітарної безпеки забезпечують розробку і виконання програм для запобігання виникненню перешкод стосовно введення чи застосування заходів, необхідних для захисту життя чи здоров'я людини, тварин чи рослин, за умови, що ці заходи не застосовуються в спосіб, який є засобом свавільної чи невинуватої дискримінації між країнами-членами міжнародної торгівлі; покращення здоров'я людини, здоров'я тварин та фітосанітарної ситуації на території країни, створення багатосторонньої основи правил та норм, що регулюють розробку, введення та застосування санітарних та фітосанітарних заходів.

Список використаних джерел

1. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>
2. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: закон України від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80>
3. Про захист населення від інфекційних хвороб: закон України від 06.04.2000 р. № 1645-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>
4. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: закон України від 24.02.1994 р. № 4004-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»:

указ Президента України від 30 липня 2021 року № 400/2022. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U510_21

7. Офіційний вебсайт Держпродспоживслужби. URL: <https://dpss.gov.ua/news/>

8. План відновлення України // Група «Нова аграрна політика» // *Національна рада з відновлення України від наслідків війни*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/new-agrarian-policy.pdf>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. наук з держ. упр.
ДИННИК І. П.

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

**НЕКРАШЕВИЧ М., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті проаналізовано аспекти державної політики у сфері цифрової трансформації. Визначено особливості діджиталізації публічного управління в Україні. Наведено принципи державної політики у сфері цифрової трансформації. Охарактеризовано роль Міністерства цифрової трансформації України в реалізації державної політики у сфері цифрової трансформації.

In the article aspects of public policy in the field of digital transformation are analyzed. Peculiarities of digitalization of public administration in Ukraine are determined. The principles of state policy in the field of digital transformation are given. The role of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine in the implementation of state policy in the field of digital transformation is described.

Впровадження «Індустрії 4.0» зумовлене інтелектуалізацією суспільства та сучасною концепцією розвитку економіки, що характеризується збільшенням витрат на процеси досліджень і розробок, а також значних розмірів фінансування у процесі кооперації держави та бізнесу [1]. Розвиток «Індустрії 4.0» призводить до поширення цифровізації в усі сфери суспільства. Системний підхід реалізації державної політики у сфері цифрової трансформації стимулює до створення робочих місць, підвищення продуктивності, темпів економічного зростання та якості життя громадян України.

Пандемія, спричинена Covid-19, відкриває нові можливості для розвитку держави, суспільства та окремих суб'єктів господарювання, а також визначає проблемні зони [2]. Впровадження е-урядування в Україні характеризується визначенням оптимального співвідношення взаємовідносин між державою, бізнесом та суспільством. Завдяки імплементації е-урядування на усіх етапах підвищується ефективність функціонування держави. Найбільш поширеними показниками міжнародних рейтингів, котрі відображають рівень цифровізації країн та визначають основні напрями реалізації цифрового потенціалу України в контексті забезпечення підвищення країни у світових рейтингах цифрового розвитку на основі реалізації комплексної державної політики, є Індекс розвитку електронного уряду (EGDI) та Індекс електронної участі (EPI), що дозволяють оцінити прогрес країни у сферах електронного врядування [3]. У 2020 році показник Індексу розвитку електронного уряду України склав 0,71 (69 місце у рейтингу) та показник Індексу електронної участі України склав 0,81 (46 місце у рейтингу, що на 29 позицій вище за показник 2019 року) [4; 5; 6].

Питання розвитку державної політики у сфері цифрової трансформації є предметом досліджень багатьох науковців, серед яких: В.І. Андріяш [7], Є. Бабкова [8], Ю.І. Головня [2; 3], С.О. Гриньов [9], О.В. Дьяченко [2; 3], О.В. Карпенко [10], С.О. Криниця [11], В.С. Куйбіда [9], І.К. Мартинів [1], В.В. Наместнік [9], Н.Л. Новікова, В.І. Петришина [9], Г.Ю. Разумей [12], М.М. Разумей [12], С.І. Туль [13], Г.В. Уманців [1], Ю. Уманців [8]. Зважаючи на значні наукові напрацювання, і досі існує необхідність у дослідженні питань розвитку діджиталізації публічного управління у процесі розвитку цифрової трансформації України. Розвиток цифрового потенціалу стимулюватиме взаємодію всіх категорій населення, бізнесу, підприємців, влади та всередині кожної окремої категорії.

Метою статті є дослідження сутності та принципів державної політики у сфері розвитку цифрової трансформації в Україні.

Основні результати дослідження. Державна політика – це реакція держави на конкретні проблеми суспільства або окремих соціальних груп, наприклад, громадян, неурядових організацій, яка спрямована на погодження інтересів, пошук консенсусу, необхідного для стабільного функціонування й розвитку суспільства та держави [7].

Державна політика у сфері цифрової трансформації характеризується високим рівнем діджиталізації, що як термін впроваджена у сучасну українську термінологію у 2019 році [12]. Науковці зазначають, що діджиталізація охоплює усі сфери діяльності та здійснюється під впливом інтеграції цифрових технологій, даних та мережі Інтернет [13]. Сутність діджиталізації полягає у тому, що це є процес впровадження цифрових технологій для вдосконалення життєдіяльності людини, суспільства і держави. Внаслідок цього цифрове врядування буде сприйматися як цифрова реалізація публічної влади (цифрова форма публічного врядування), яка стане етапом еволюційного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність органів публічної влади («інформатизація державного управління» → «електронне урядування» → «цифровізація публічного врядування») [10].

У свою чергу, діджиталізація публічного управління, як зазначають Г.Ю. Разумей, М.М. Разумей, є процесом докорінної зміни механізмів публічного управління загалом та діяльності державних органів, зокрема, що базується на впровадженні цифрових технологій у всі аспекти діяльності, та призводить до прогресивного розвитку цифрових трансформацій у країні [12].

З урахуванням статей 85, 102, 116 Конституції України діджиталізація є частиною державної політики у процесі набуття повноправного членства України в Європейському Союзі [14].

З метою упровадження діджиталізації як інструмента підвищення ефективності діяльності сфери державного управління розроблено 10 основних стратегічних технологій державного сектору, що наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Основні стратегічні технології державного сектору у сфері діджиталізації

Стратегічні технології	Характеристика
Цифрове робоче місце	переваги: гнучкість виконання роботи, децентралізація, мобільність, скорочення витрат на апаратне забезпечення, офісні приміщення, відрядження
Багатоканальне інформування та залучення громадян	використання соціальних мереж та комунікацій для активного залучення громадян до політичних процесів, підтримка персоналізації
Відкриті дані	державні дані як інструмент оцінки та контролю вади та держави
Електронна ідентифікація громадян	e-ID
Повсюдна аналітика	неперервний та динамічний процес збирання та аналізу даних з метою отримання релевантної та структурованої інформації для ситуаційної та стратегічної діяльності, розробки планів дій, програм, ініціатив

Стратегічні технології	Характеристика
«Розумні» машина та засоби	глибокі нейронні мережі, автономні транспортні засоби, віртуальні помічники, «розумні» радники, віртуальні секретарі, які інтелектуально взаємодіють з іншими машинами та людьми
Інтернет речей	механізми «оплата за використання» або моделі оподаткування за передплатою, «розумне» збирання сміття на міських вулицях, віддалений моніторинг пацієнтів у будинках для людей похилого віку, моніторинг екології
Цифрові державні платформи	системи класу EPR, CRM
Програмні архітектури	програмно-конфігуровані архітектури
Блокчейн	забезпечення електронних референдумів, е-петицій, е-голосування, е-урядування. Блокчейн забезпечує безпрецедентно високий рівень захисту інформації та дає змогу створювати повністю децентралізовані системи. Високостійкість системи до атак дає можливість використовувати її в таких сферах, як електронні фінанси, держзакупівлі, електронні бюджети

Джерело: сформовано на основі [15].

В Україні прийнято цілу низку нормативно-правових документів, що регулюють питання діджиталізації, а саме:

- Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 №851-IV;
- Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 №2155-VIII;
- Закон України «Про адміністративні послуги» від 11.06.2017 №5203-VI;
- Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 №2297-VI;
- Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 №2939-VI;
- Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 №2657-XII;
- Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.1994 №80-94-ВР;
- Закон України «Про концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 №75/98-ВР;
- Концепція розвитку електронного урядування в Україні, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» [16-25].

З початку цифровізації держсектору вже більше 95% усіх взаємодій відбуваються автоматично, оскільки впроваджено електронні кабінети та електронні цифрові підписи, оцифровано та автоматизовано отримання ліцензій і дозволів, відкрито доступи через мережу Інтернет до багатьох реєстрів та баз даних [15]. Це свідчить про високий рівень якісного та ефективного розвитку e-government в Україні.

Наприклад, у сфері цифровізації економіки, що є об'єктивним явищем, який актуалізує необхідність здійснення глибоких трансформаційних процесів, процеси розвитку цифрових технологій продовжують еволюціонувати з величезною швидкістю, обумовленою можливістю збирати, використовувати та аналізувати значні масиви інформації. Такі процеси покликані сприяти поліпшенню економічних та соціальних результатів і бути поштовхом для зростання інновацій та продуктивності праці [8]. Саме тому доцільно розглянути напрями державної політики на прикладі цифровізації економіки України, що має забезпечувати:

- умови її динамічного розвитку як, наприклад, розбудови інфраструктури цифрової економіки;
- комплексний підхід щодо інтеграції розрізнених ідей, ініціатив і програм у національні та регіональні програми розвитку з метою подолання «клаптиковості» цифровізації окремих сфер і процесів та досягнення синергічного ефекту від усеохоплюваної цифровізації;

- стандартизацію та гармонізацію електронної комерції, фінансових ринків та платіжних систем у глобальному вимірі як основи розвитку конкуренції та зниження витрат;
- кібербезпеку, захист конфіденційності персональної інформації, дотримання прав користувачів інформаційно-комунікаційних технологій;
- трансформацію державного регулювання економіки, яке має сфокусовуватися на знятті бар'єрів на шляху цифровізації, коригуванні вад і провалів ринку, підтримці конкуренції, залученні інвестицій [11].

На законодавчому рівні визначено такі принципи державної політики у сфері цифрової трансформації, що наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Принципи державної політики у сфері цифрової трансформації

Принципи	Характеристика
Відкритості	полягає в забезпеченні відкритого доступу до відомчих даних (інформації), якщо інше не встановлено законодавством
Прозорості	полягає в забезпеченні можливості використання відкритих зовнішніх інтерфейсів до відомчих інформаційних систем, включаючи інтерфейси прикладного програмування
Багаторазовості використання	полягає в забезпеченні відкритого міжвідомчого обміну рішеннями та їх повторного використання
Технологічної нейтральності і портативності даних	полягає в забезпеченні доступу до відомчих сервісів і даних та повторного використання незалежно від технологій або їх продуктів
Орієнтованості на громадян	полягає в забезпеченні першочергового врахування потреб та очікувань громадян під час прийняття рішень щодо форм чи способів здійснення функцій держави
Інклюзивності та доступності	полягає в забезпеченні можливості для всіх громадян користуватися новітніми досягненнями інформаційних технологій доступу до сервісів
Підтримки прийняття рішень	полягає в забезпеченні використання новітніх інформаційних технологій для розроблення програмних продуктів, які підтримують прийняття рішень органами виконавчої влади під час реалізації владних повноважень
Багатомовності	полягає в забезпеченні надання громадянам і суб'єктам господарювання адміністративних, інформаційних та інших послуг, включаючи транскордонні, з використанням мови за їх вибором
Безпечності та конфіденційності	полягає в забезпеченні для громадян і суб'єктів господарювання безпечного та надійного середовища, в якому відбувається електронна взаємодія з державою, включаючи повну його відповідність правилам і вимогам, встановленим законами України щодо захисту персональних даних та інформації, що належить державі, електронної ідентифікації та довірчих послуг
Адміністративного спрощення	полягає в забезпеченні прискорення та спрощення адміністративних процесів шляхом їх цифрового розвитку
Збереження інформації	полягає в забезпеченні зберігання рішень, інформації, записів та даних, достовірності та цілісності, а також їх доступності відповідно до політики безпеки та конфіденційності протягом певного часу
Оцінювання ефективності та результативності	полягає в проведенні всебічного оцінювання та порівняння не менш як двох альтернативних рішень для забезпечення ефективності та результативності реалізації владних повноважень
Принцип рівного доступу	Цифровізація повинна забезпечувати кожному громадянину рівний доступ до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій
Принцип створення переваг	Цифровізація повинна бути спрямована на створення переваг у різних сферах повсякденного життя. Цей принцип передбачає підвищення якості надання послуг з охорони здоров'я та отримання освіти, створення нових робочих місць, розвитку підприємництва, сільського господарства, транспорту, захисту навколишнього природного середовища, сприяння подоланню бідності, запобігання катастрофам, гарантування громадської безпеки

Принципи	Характеристика
Принцип ефективності, продуктивності та конкурентоздатності	Цифровізація є інструментом економічного зростання шляхом підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоздатності завдяки використанню цифрових технологій. Цей принцип передбачає досягнення цифрової трансформації галузей економіки, сфер діяльності, набуття ними нових конкурентних якостей та властивостей
Принцип розвитку інформаційного суспільства	Цифровізація повинна сприяти розвитку інформаційного суспільства та засобів масової інформації. Створення контенту, насамперед українського, відповідно до національних або регіональних потреб сприяє соціальному, культурному та економічному розвитку, а також зміцненню інформаційного суспільства та демократії в цілому
Принцип інтеграції України до ЄС	Цифровізація повинна орієнтуватися на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, виходу на європейський і світовий ринок
Принцип стандартизації	Стандартизація є основою цифровізації, одним із головних чинників її успішної реалізації. Побудова лише на українських стандартах цифрових систем, платформ та інфраструктур, які мають бути використані громадянами, бізнесом та державою для участі, конкуренції та успіху у глобальній економіці та на відкритих ринках, неприпустима. Винятком можуть бути відповідні програми у сфері оборони та безпеки, в яких застосування інших стандартів (національних, міждержавних) є аргументованим
Принцип довіри й безпеки	Цифровізація повинна супроводжуватися підвищенням рівня довіри й безпеки. Інформаційна безпека, кібербезпека, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій, зміцнення та захист довіри у кіберпросторі є, зокрема, передумовами одночасного цифрового розвитку та відповідного запобігання супутнім ризикам, їх усунення та управління ними
Принцип державного управління	Цифровізація як об'єкт фокусного та комплексного державного управління. Основними завданнями держави на шляху до цифровізації країни є корегування вад ринкових механізмів, подолання інституційних та законодавчих бар'єрів, започаткування проєктів цифрових трансформацій національного рівня та залучення відповідних інвестицій, стимулювання розвитку цифрових інфраструктур. Держава має взяти на себе ролі лідера й експериментатора; регулятора й захисника; популяризатора цифрових трансформацій в Україні

Джерело: сформовано на основі [15; 26].

З метою реалізації державної політики у сфері цифрової трансформації у 2019 році створено Міністерство цифрової трансформації України, що забезпечує виконання переліку завдань, наведених на рис. 1.

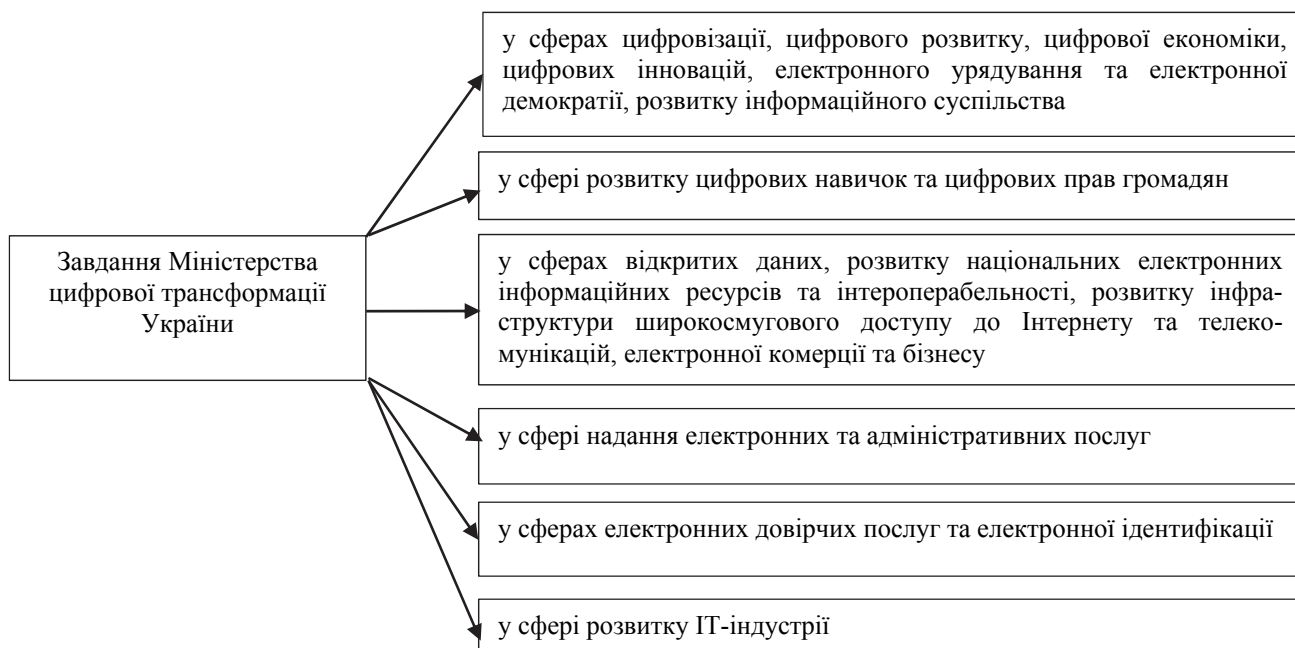

Рис. 1. Завдання Міністерства цифрової трансформації України щодо реалізації державної політики у сфері цифрової трансформації

Джерело: сформовано автором на основі [27]

Основним напрямом діяльності Міністерства цифрової трансформації України є реалізація проекту «Цифрова держава», що дозволить об'єднати всі відомства у зручну онлайн-систему «Дія» [28]. Зручність користування онлайн-сервісом державних послуг «Дія» визначається тим, що це є не лише онлайн-сайт, а також і мобільний застосунок. На порталі «Дія» оцифровано більше 30 адміністративних послуг, у тому числі декілька послуг синтезовані в одну, що свідчить про значну оптимізацію процесу, а також можливо підтвердити ідентифікацію особи у визначених ситуаціях через електронний студентський квиток, ID-картку та біометричний закордонний паспорт, водійські права. Е-паспорти у Дії є цифровими аналогами паперових документів, що затверджено законодавчо.

Стрімкий розвиток цифровізації публічного врядування уможлиблюється шляхом використання інструментів цифрового робочого місця, штучного цифрового інтелекту прийняття типових управлінських рішень, blockchain-, smart-, portal-, cloud-, network-сервісів, що призводить до докорінних трансформацій у діяльності органів публічної влади.

Оцифрування та автоматизація значного переліку адміністративних послуг є ефективним інструментом мінімізації рівня корупції, а також є сучасним напрямом розширення функціональних можливостей держави в умовах пандемії, спричиненої Covid-19. Відповідно в таких умовах державна політика у сфері цифрової трансформації дозволяє популяризувати та формувати культуру цифрових перетворень та інновацій. Саме держава є ініціатором цифрових інновацій у нашій країні та активно бере участь у кожному етапі їх створення – починаючи з фінансування прикладних досліджень аж до формування нових ринків. Показуючи на власному прикладі якісне й постійне впровадження цифрових технологій та цифрових сервісів у своїй діяльності та у процесі надання послуг громадянам, держава дає поштовх для розвитку цифровізації в усіх сферах бізнесу та суспільства.

Список використаних джерел

1. Уманців Г.В., Мартинів І.К. «Індустрія 4.0» у контексті інтелектуалізації економічного розвитку. Теоретико-методологічні трансформації економічної науки у XXI ст.: перспективи нової парадигми: матеріали Всеукр. наук. -практ. конф. (Київ, 28-29 трав. 2019 р.). Київ: Київ. нац. торг. -екон. ун-т, 2019 С. 179–184.
2. Novikova N., Diachenko O., Holovnia Yu. Global trends of digitalization: potential of Ukraine. *Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*. 2020. №6. P. 4-15.
3. Diachenko O., Holovnia Y. Ukraine in the international ranking of digitalization. Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку. 2020. С.123-128
4. Official Site of World Bank. 2020. URL: <https://data.worldbank.org>
5. United Nations E-Government Knowledgebase. 2020. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine>
6. Мінцифри: Україна піднялася на 29 позицій у рейтингу індексу електронної участі ООН. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-ukrayina-pidnyalasya-na-29-pozicij-u-rejtingu-indeksu-elektronnoyi-uchasti-oon>
7. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_6 (дата звернення: 04.06.2022).
8. Уманців Ю., Бабкова Є. Цифровізація економіки у контексті глобальних тенденцій суспільного розвитку. *Збірник наукових праць*. 2021. Вип. 2(27). С. 102–113.
9. Петришина М.О., Гриньов С.О. Діджиталізація як напрям державної політики України. *Молодий вчений*. 2019. № 11(75). С. 106–109.
10. Куйбіда В.С., Карпенко О.В., Наместнік В.В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*. 2018. № 1. С. 5–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2018_1_3 (дата звернення: 04.06.2022).
11. Криниця С.О. Державна політика цифровізації економіки України. Фінансовий простір. 2018. №3(31). С. 50–57.

12. Разумей Г.Ю., Разумей М.М. Діджиталізація публічного управління як складник цифрової трансформації України. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. №2(25). С. 139–145.
13. Туль С.І. Трансформація світового ринку праці в умовах діджиталізації: автореф. дис. канд. екон. Наук : 08.00.02. Вінниця, 2019. 20 с.
14. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
15. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html#6-2-12> (дата звернення: 04.06.2022).
16. Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 №2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 04.06.2022).
17. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 №851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 04.06.2022)
18. Закон України «Про адміністративні послуги» від 11.06.2017 №5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 04.06.2022)
19. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 №2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 04.06.2022).
20. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 №2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 04.06.2022).
21. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 №2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 04.06.2022).
22. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.1994 № 80-94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.06.2022).
23. Закон України «Про концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 №75/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80#Text>
24. Концепція розвитку електронного урядування в Україні, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.06.2022).
25. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.06.2022)
26. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 №56 «Деякі питання цифрового розвитку». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.06.2022).
27. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 № 856 «Питання Міністерства цифрової трансформації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/856-2019-%D0%BF>
28. Офіційний сайт онлайн-сервісу державних послуг Дія. URL: <https://diia.gov.ua/>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ДЬЯЧЕНКО О. В.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

**ОБРАЗЦОВ В., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

В статті проаналізовано нормативно-правову базу в сфері електронних довірчих послуг. Досліджено праці науковців в області надання електронних довірчих послуг. Визначено сутність та особливості надання електронних довірчих послуг в Україні. Проведено аналіз наданих електронних довірчих послуг в Україні з боку органів влади. Проаналізовано загрози безпеці використання та визначено методи захисту систем електронного документообігу.

The article analyzes the regulatory framework in the field of electronic trust services. The works of scientists in the field of electronic trust services have been studied. The essence and features of providing electronic trust services in Ukraine are determined. The analysis of the provided electronic trust services in Ukraine by the authorities is carried out. The threats to security of use are analyzed and methods of protection of electronic document management systems are defined.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що станом на сьогодні усі органи влади переходять від паперового документообігу до електронного. В Україні створено нормативно-правову базу для сприяння впровадженню електронних послуг, що зміцнюють довіру, тобто послуг посередника, який формує зв'язок між контрагентами, не втручаючись у їх відносини. Мета – «автоматизувати» взаємовідносини осіб та замінити печатки й купи паперових договорів. Швидкий перехід від паперового адміністрування до електронних довірчих послуг вимагає вирішення питання щодо впровадження рівня захисту електронного документообігу.

Метою статті є аналіз особливостей надання електронних довірчих послуг в Україні.

Об'єктом дослідження є процес надання електронних довірчих послуг в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні основи надання електронних довірчих послуг в Україні.

На сьогоднішній день дослідження питання надання електронних довірчих послуг зосереджено на застосуванні письмових договорів, тоді як розвиток сучасних інформаційних технологій та мережі Інтернет дозволяє установам укладати електронні договори. Наразі необхідно вивчити процес їх укладання в Україні та за кордоном, зокрема підписання договору за допомогою електронного цифрового підпису. Так, дослідженню форм договірних відносин присвятили свої праці такі науковці як В. Вишня [1], С. Короєд [2], В. Щербина [3] та багато інших. Проте проблематика визначення особливостей процесу надання електронних довірчих послуг в Україні залишилася поза увагою та потребує подальших досліджень.

Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) зумовив їх використання практично в усіх сферах суспільного життя. Мобільні засоби зв'язку полегшили процес підключення до мережі Інтернет та обмін інформацією незалежно від часу та місцезнаходження. Звідси слідує, що доступність інформації є забезпеченою, що не можна сказати про її автентичність як основу якості, без якої не можна говорити про її юридичну значимість в електронному форматі (наприклад, у формі електронного документа). Наразі в Україні й досі триває процес переходу від надання послуг у паперовому виді до електронних.

Актуальним є питання правового вирішення цього процесу. Відповідно до статті 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», електронний документ – це документ із зафіксованою інформацією у вигляді електронних даних з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним цифровим підписом автора, який і завершує його створення [7].

Безумовно, прийняття вищевказаного Закону України мало позитивне значення та сприяло певному поширенню використання електронного цифрового підпису, зокрема з

метою подання податкової звітності. Поряд із цим, до сьогоднішнього дня електронний цифровий підпис не став поширеною та зручною альтернативою паперових документів та звичайних підписів і печаток у сфері відносин між державним та приватним секторами. Факторами впливу у цій ситуації стали, по-перше, складна процедура виготовлення електронного цифрового підпису; по-друге, – низький рівень довіри суспільства до державних органів, особливо якщо йдеться про надання ними електронних послуг. Здебільшого, суб'єкти державно-приватних відносин довіряють традиційним способам об'єктивації інформації. Проте повномасштабна реалізація можливостей ІКТ потребує суттєвих змін усталених моделей поведінки відповідних суб'єктів.

Важливою передумовою прийняття Закону України «Про електронні довірчі послуги» [6] є Регламент (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту і Ради ЄС від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію і довірчі послуги для електронних трансакцій у рамках внутрішнього ринку і про відміну Директиви 1999/93/ЄС. Положення цього Регламенту спрямовуються на підвищення довіри до електронних послуг, що надаються на внутрішньому ринку і забезпечують загальну основу для безпечної електронної взаємодії між громадянами, бізнес-структурами й державними органами (це, в свою чергу, сприяє підвищенню ефективності діяльності державних і приватних установ, які надають електронні послуги); електронного бізнесу й електронної комерції в країнах – членах ЄС. Директива 1999/93/ЄС безпосередньо містить положення про електронні підписи без надання всеосяжної трансграничної й міжгалузевої основи для безпечних, надійних і простих у використанні електронних трансакцій [9]. Ці нормативно-правові акти є орієнтиром для подальшого вдосконалення чинного законодавства України у сфері надання електронних довірчих послуг.

Так, відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» електронна довірча послуга – це послуга, що надається для забезпечення електронної взаємодії двох чи більше суб'єктів, які довіряють надавачу послуг персональні дані, необхідні для одержання відповідних послуг [6]. У цьому випадку виникає питання, яким чином необхідно перевіряти момент «довіри», яка в той же час потребує з'ясування самого терміну «довіра».

Взагалі термін «довіра» розглядається мовознавцями як упевненість в чийсь сумлінності, щирості, правильності; довір'я як ставлення до когось, що виникає на основі віри в добросовісність та щирість осіб, що обслуговують. Входити в довір'я означає домагатися довірливого та доброго ставлення до себе. Отже, слово «довіра» здебільшого тлумачиться як щирість і добросовісність людей по відношенню один до одного. Особливого значення елемент довіри набуває у сфері договірних відносин. Невипадково латинська фраза «*parata sunt servanda*», яка приблизно перекладається як «договори мають дотримуватися», описує ключовий принцип міжнародного права, що лежить в основі всієї системи договірних відносин між суверенними державами [2, 3, 10].

В Законі України «Про електронні довірчі послуги» визначається склад електронних довірчих послуг, які надаються зареєстрованими надавачами, на основі чого формуються, перевіряються та підтверджуються: удосконалений електронний підпис чи печатка, дія сертифікату електронного підпису або друку, шифрування, автентифікація веб-сайту та електронна позначка часу; реєструється електронна доставка; зберігаються удосконалені електронні підписи, печатки, електронні позначки часу та сертифікати, пов'язані із цими послугами. Кожна аналогічна послуга може надаватися як окремо, так і в сукупності зареєстрованим постачальником і кваліфікованим надавачем цих послуг [6].

Оскільки згідно статті 16 Закону України «Про електронні довірчі послуги» такий вид послуг надається, як правило, на договірних засадах надавачами цих послуг, доцільно розглянути, як саме такі послуги забезпечуються договірним регулюванням [6]. Сьогодні особливості послуг електронного цифрового підпису дозволяють дійти до висновку про публічну природу договору, що опосередковує їх надання. Іншими словами, за таким договором одна сторона (Акредитаційний центр сертифікації ключів – АЦСК) бере на себе обов'язок надати послуги всім, хто до неї звернеться на правомірних засадах. Тут рівень довіри до засобів електронної ідентифікації в контексті відповідної схеми за ступенем може бути

низьким (обмежений ступінь), середнім (суттєвий ступінь), високим (найвищий ступінь). На таких засадах органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами / установами / організаціями державної форми власності; державними реєстраторами, нотаріусами та іншими суб'єктами, уповноваженими на виконання функцій держави, задля засвідчення чинності відкритого ключа використовується лише його кваліфікований сертифікат. У той же час, повноваження щодо набуття, зміни чи припинення прав / обов'язків фізичної або юридичної особи реалізуються виключно завдяки засобам кваліфікованого електронного підпису чи печатки з наявними вбудованими апаратно-програмними засобами, що забезпечують захист записаних даних від несанкціонованого доступу, безпосереднього ознайомлення із значенням параметрів особистих ключів, а також їх копіювання.

Міністерством цифрової трансформації України проведено оцінку стану розвитку сфери електронних довірчих послуг в Україні протягом 2019–2020 років [4]. Так, у 2020 році в Україні провели вдвічі частіше операцій з використанням електронного підпису й печатки, ніж у 2019 році (майже 4 млрд операцій). Тут кваліфікованими надавачами електронних довірчих послуг були державні й приватні підприємства, а також банки та інші установи, що видають електронні підписи, печатки й формують позначки часу під час їх накладення. У 2020 році кількість надавачів, що використовують міжнародні алгоритми електронного підпису, помітно збільшилась (6 з 20) у порівнянні з 2019 роком (3 з 22). Більш того, у 2020 році кількість виданих електронних підписів сягнула 7,2 млн, що на 69 % більше, ніж у 2019 (4,3 млн). Також, варто підкреслити, що через зручність та безпечність громадяни України впевнено переходять на користування електронними підписами. Якщо у 2019 році лише 8 % усіх електронних підписів зберігали на захищених носіях, то в 2020 році їх зберігалось вже 11 %. Це означає, що громадяни України стали більш обізнаними у сфері електронних довірчих послуг та почали відповідальніше ставитися до зберігання персональних даних.

Крім того, згідно Наказу Міністерства цифрової трансформації України від 03.03.2021 № 28 «Про затвердження Порядку надання центральному засвідчувальному органу інформації про діяльність надавачів електронних довірчих послуг та засвідчувального центру» [8] Міністерство цифрової трансформації України оцінило стан розвитку електронних довірчих послуг в Україні на кінець 2021 року (табл. 1).

Так, за даними Міністерства цифрової трансформації України [4] в 2021 році кваліфіковані надавачі електронних довірчих послуг мали 992 відокремлені пункти реєстрації, які видали близько 7,5 млн сертифікатів (чинних на кінець року – 5,3 млн сертифікатів).

Таблиця 1

Кількість сформованих електронних сертифікатів за 2020-2021 роки

Показник	Кількість за 2020 рік	Кількість за 2021 рік	Чинні на 31.12.2020	Чинні на 31.12.2021
Електронні підписи	7193698	16298905	7615395	13828319
Електронні печатки	531156	609722	668813	752874
Електронні позначки часу	3923706029	8546293615	н/д	н/д
Унікальні підписувачі, що отримали електронні підписи	4697241	10034642	5104127	9783353
Унікальні створювачі електронних печаток	437160	473425	530670	627869
Створювачі електронних печаток для РРО	1077	3275	1109	4255
Підписувачі удосконаленого електронного підпису	4125781	4400201	4354787	5296261
Створювачі електронних печаток удосконаленого електронного підпису	393032	396906	467062	532235

* Складено автором за даними джерела: [4].

Проте у 2020 році відокремлених пунктів реєстрації було лише 714, а показники за виданими сертифікатами були значно меншими (лише 1,3 млн виданих та 1,7 млн чинних). Кваліфіковані надавачі електронних довірчих послуг повідомили, що за 2021 рік кваліфіковані сертифікати електронного підпису та печатки використовувались у 280 інформаційно-телекомунікаційних системах, тоді як у 2020 році було лише 197 відповідних систем.

Згідно вищевказаної інформації кваліфіковані сертифікати електронних підписів і печаток продемонстрували за 2021 рік суттєве зростання на 220 %, порівняно з 2020 роком. При цьому кількість кваліфікованих сертифікатів електронних печаток залишилась майже однаковою.

Крім того, значної уваги заслуговує показник міток часу, який за 2021 рік зріс більш, ніж у 2 рази, порівняно з 2020 роком (з 4 до 8,5 млрд). Також, у 2021 році кількість унікальних користувачів електронних підписів і електронних печаток збільшилась з близько 5 до 10 млн, тобто у 2 рази, порівняно з 2020 роком. Така ж ситуація спостерігається і по відношенню до активних на кінець року користувачів.

Суттєво збільшилось і використання захищених носіїв. Якщо у 2020 році кількість унікальних користувачів, що отримали електронні підписи на захищених носіях по відношенню до виданих кваліфікованих сертифікатів електронних підписів, становила лише 8,5 %, то в 2021 році було видано 35 % захищених носіїв особистого ключа. На кінець 2021 року носії активно використовували було 33 % користувачів, тоді як 2020 року – 11 %.

Враховуючи дані за попередній період і той факт, що кількість кваліфікованих електронних позначок часу, виданих за 2020 рік, зросла більш, ніж в 2 рази (до майже 8,5 млрд), систему надання електронних довірчих послуг в Україні варто вважати такою, що активно розвивається.

Необхідно чітко оцінити можливі загрози та ризики систем електронних довірчих послуг та можливі втрати від реалізованих загроз. Традиційний підхід до інформаційної безпеки базується на попередньому аналізі загроз і порівнянні набору захисних механізмів.

Так, основні загрози для систем електронних довірчих послуг можна класифікувати наступним чином [1]:

- загроза цілісності;
- загроза конфіденційності;
- загроза працездатності системи: включає навмисні атаки, помилки користувачів, а також збої обладнання та програмного забезпечення;
- загроза неможливості довести авторство, основна суть якої полягає в тому, що за відсутності використання електронного цифрового підпису в системі документообігу неможливо довести, що цей документ створив відповідний користувач і неможливо зробити документи юридично релевантними;
- загроза доступності.

Будь-яка система електронних довірчих послуг повинна бути захищена в різних конструкціях і реалізації, перерахованих вище. Тому в комплексний захист такої системи слід включити наступні заходи [5]:

- обмеження прав фізичного доступу до об'єктів системи;
- розмежування прав доступу до файлів і папок;
- електронне підтвердження автора документа;
- перевірка цілісності електронного документа;
- конфіденційність електронних документів;
- забезпечення юридичної сили електронного документа;
- забезпечення надійності технічних ресурсів;
- забезпечення резервування каналів зв'язку;
- резервне копіювання інформації;
- захист від вірусу;
- захист від «зламу» мереж.

Реалізація системи захисту даних та контролю доступу до відповідних файлів вимагає використання систем ідентифікації та аутентифікації користувача, що є необхідними і

важливими елементами будь-якої безпечної системи електронного документообігу.

Крім того, загальними цілями організацій безпечного документообігу, які використовують системи ідентифікації та аутентифікації, варто вважати наступні:

- суворий процес ідентифікації та аутентифікації користувачів для доступу до критично захищених ресурсів;
- обмеження доступу до конфіденційної інформації та персональних даних;
- блокування та обмеження несанкціонованого доступу;
- забезпечення доступу до публічної інформації.

Важливо також звернути увагу й на методи ідентифікації та аутентифікації користувачів мобільних систем, найпоширенішим з яких є пароль, де основною перевагою аутентифікації є простота у реалізації та використанні. Найбільшою проблемою, яка значно знижує надійність цього методу, є людський фактор. Тут існує кілька факторів, які роблять людей найслабшою ланкою в цьому ланцюгу безпеки.

По-перше, люди хочуть спростити свої паролі, щоб краще запам'ятати їх. Більшість людей використовує ненадійні ключові слова, які можна легко вловити звичайним перебором або звичайним списком паролів. Цьому можна запобігти, реалізувавши політику паролів, яка встановлює правила створення, а саме:

- встановлення довжини пароля;
- використання спеціальних символів;
- обмежене використання пароля та примусова зміна після закінчення попереднього періоду;
- неможливість повторного використання пароля протягом певного періоду часу.

По-друге, здатність зловмисників отримувати особисту інформацію користувачів за допомогою соціальної інженерії, яка включає фішинг, привід і телефонний фішинг.

Так, принцип апаратної ідентифікації заснований на ідентифікації користувача через фізичний об'єкт – ключ, який він має лише для особистого користування [1]. Сьогодні найпоширенішими типами фізичних носіїв є різні картки (безконтактні картки, смарт-карти, магнітні картки) та токени, які підключаються безпосередньо до одного з фізичних портів комп'ютера. Основною перевагою використання апаратної ідентифікації є відносно висока надійність. Однак можливість викрадення зловмисників фізичних жетонів або навіть безконтактних карток є серйозною загрозою. Вони також можуть бути втрачені, пошкоджені, передані іншій особі, розмножені.

Найнадійнішим способом ідентифікації та аутентифікації є біометричний, де ідентифікація користувача здійснюється за особистими біометричними даними згідно списку можливих опцій: відбиток пальця, сканування сітківки ока, голос. Однак вартість системи, що використовує такі технології, різко зростає, а сучасні біометричні технології ще недостатньо досконалі, щоб уникнути помилкових спрацьовувань або збоїв.

Слід зауважити, що одним з найважливіших факторів ідентифікації та аутентифікації є багаторівневність. Це означає, що ці процеси можуть бути однофакторними або багатфакторними, де для ідентифікації та аутентифікації користувача використовуються декілька параметрів. Така комбінація шарів можлива в різних варіантах, включаючи вже згадані способи, а також SMS-повідомлення на контактний номер користувача, електронну пошту на приватну адресу електронної пошти. Сьогодні найпоширенішою комбінацією є пароль і методи підтвердження електронною поштою. Впровадження комбінованих систем збільшує кількість необхідних ідентифікаторів, що значно підвищує рівень безпеки та захисту систем електронного документообігу.

Отже, проаналізувавши чинну нормативно-правову базу України, що регулює сферу електронних довірчих послуг, а також процес надання, особливості забезпечення, статистику застосування цих послуг та можливі загрози безпеці для системи надання електронних довірчих послуг за методами ідентифікації та аутентифікації, варто підкреслити актуальність питання аналізу рівня безпеки відповідної системи. У зв'язку з появою нових і різноманітних атак на електронні підписи та цифрові ключі, модернізація й оновлення систем електронних довірчих послуг в Україні потребує більш детального аналізу.

Список використаних джерел

1. Вишня В. Б., Гавриш О. С., Рижков Е. В. Основи інформаційної безпеки : навч. посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутріш. справ, 2020. 128 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/4206> (дата звернення: 14.04.2022).
2. Науково-практичний коментар до Господарського процесуального кодексу України / за ред. С. Короед. Київ : Професіонал, 2021. 412 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/naukovo-praktichnij-komentar-gospodars-kogo-procesual-nogo-kodeksu-ukraini.html> (дата звернення: 14.04.2022).
3. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / за ред. В. С. Щербини, Н. Б. Пацурії. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 816 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/naukovo-praktichniy-komentar-gospodarskogo-kodeksu-ukraini.pdf> (дата звернення: 14.04.2022).
4. Оцінка стану розвитку сфери електронних довірчих послуг. Центральний засвідчувальний орган Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://czo.gov.ua/development> (дата звернення: 07.05.2022).
5. Піддубна Л. В., Павліченко В. М. Інформаційна безпека в системах електронного документообігу. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2019. № 4 (95). С. 59-66. URL: <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/viewFile/1588/1422>
6. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 01.01.2022 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 27.04.2022).
7. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 01.01.2022 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.
8. Про затвердження Порядку надання центральному засвідчувальному органу інформації про діяльність надавачів електронних довірчих послуг та засвідчувального центру: Наказ Міністерства цифрової трансформації України від 03.03.2021 № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0364-21#Text> (дата звернення: 11.05.2022).
9. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-14#Text (дата звернення: 27.04.2022).
10. Цивільне право: загальна частина. Практикум : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 232 с. URL: <https://vdocuments.mx/-erdduvsinuabitstream12345678949671.html?page=2> (дата звернення: 03.05.2022).

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ІЛЬІНОЇ А. О.

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

**ОЗЕРЯН А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

В статті розглянуто значення та роль публічних закупівель у національній економіці. Розкрито роль державних закупівель як інструменту досягнення соціально-економічних цілей держави. Обґрунтовано доцільність використання публічних закупівель в системі державного регулювання економіки.

The article considers the importance and role of public procurement in the national economy. The role of public procurement as a tool for achieving socio-economic goals of the state is revealed. The expediency of using public procurement in the system of state regulation of the economy is substantiated.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що який саме вплив публічні закупівлі здійснюють на регулювання економічної діяльності.

Метою статті є обґрунтування доцільності та особливостей публічної закупівлі в системі державного регулювання економіки.

Об'єктом дослідження є процес здійснення публічної закупівлі в системі регулювання економіки.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти публічної закупівлі в системі державного регулювання економіки.

Публічна закупівля – придбання замовником товарів, робіт і послуг у порядку, встановленому Законом України про публічну закупівлю.

Регулювання системи публічних закупівель відбувається за такими напрямками (рис. 1).

Рис. 1. Напрями регулювання системи публічних закупівель

Статтею 7 розділу 2 Закону України «Про публічні закупівлі» визначено суб'єктів що здійснюють контроль у сфері закупівель, до яких віднесено: Уповноважений орган – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері публічних закупівель (Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України); центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів (Державна казначейська служба України); Рахункову палату; Антимонопольний комітет України; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю (Державна аудиторська служба України); банки; громадяни і громадські організації та їх спілки. Крім цього до суб'єктів контролю у сфері публічних закупівель слід віднести правоохоронні органи, які реалізують контрольні повноваження в межах компетенцій, визначених Конституцією України та іншими законами України, зокрема такі як: Національне антикорупційне бюро, Прокуратура, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ (рис. 2).

Публічні закупівлі є основою для створення суспільних благ для населення, організацій публічного сектору та для забезпечення виконання функцій держави загалом. За допомогою системи публічних закупівель держава в змозі матеріально забезпечити функціонування економічних агентів, розвиток яких відбувається за рахунок бюджетних коштів, економічний розвиток держави та вирішення загальнодержавних проблем.

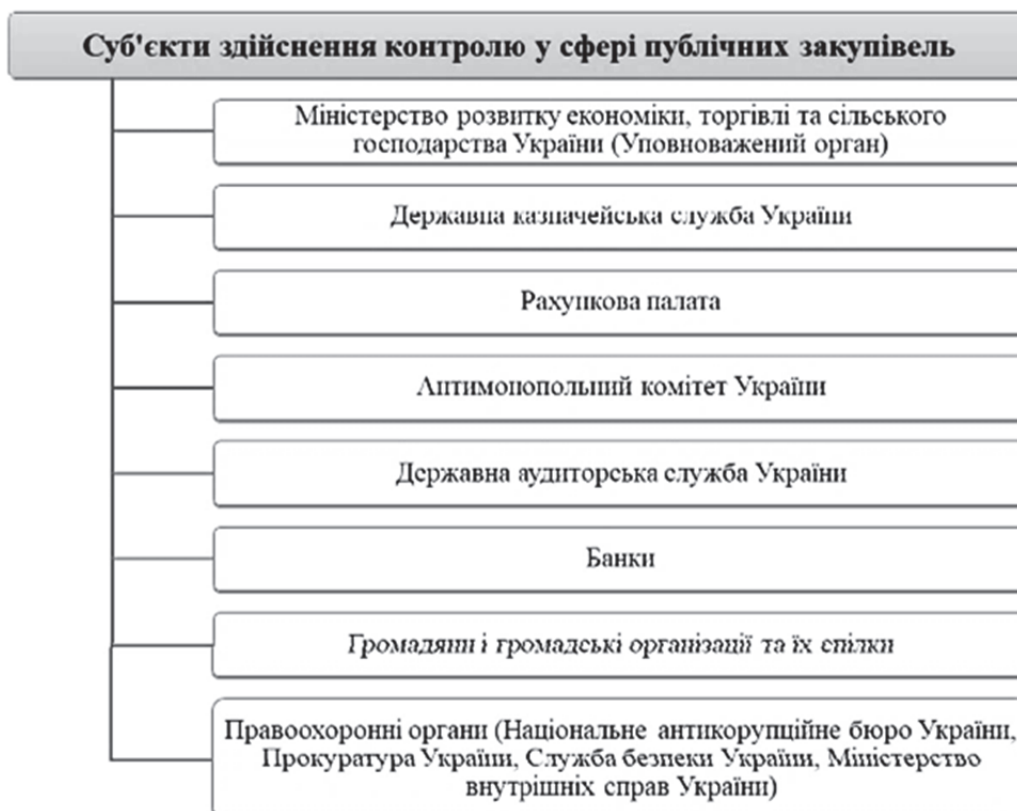

Рис. 2. Суб'єкти здійснення контролю у сфері публічних закупівель

Важливість ролі публічних закупівель обумовлюється не тільки значними обсягами коштів, що спрямовані на задоволення суспільних потреб держави, вони також сприяють таким напрямкам як:

- створення нових робочих місць на ринку праці;
- створення попиту на інноваційні товари, роботи та послуги;
- ефективність використання бюджетних коштів;
- залучення бізнесу до участі в тендерах;
- регулювання кон'юнктури ринку;
- охорона навколишнього середовища;
- підвищення конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу.

Також, визначається фінансова роль державних закупівель, що полягає у регулюванні формування і виконання Державного та місцевого бюджетів. Бюджетний кодекс зобов'язує розпорядників державних коштів здійснювати платежі з бюджету лише за наявності бюджетного призначення, що має кількісні та часові обмеження на бюджетний рік.

Державні закупівлі – самостійний сегмент національного ринку, який, за різними оцінками, складає в середньому 12 % для високорозвинутих країн і до 20 % для інших країн світу. Подекуди вони становлять четверту частину всього національного ринку (Нідерланди – 26,3 % від обсягу ВВП країни, Чехія – 25,4 %) [1]. За таких умов більшість розвинутих країн при застосуванні механізмів державних закупівель встановлюють різноманітні національні умови і заходи для стимулювання внутрішнього підприємницького середовища[2].

Системи державних закупівель у більшості країн вибудовуються на основі рамкової угоди СОТ (The Government Procurement Act, WTO)[3], що отримала розвиток у трьох базових моделях реалізації державних закупівель у розвинутих країнах (США, ЄС і Японії). Для країн з перехідною економікою використовується розроблений Комітетом з міжнародного торговельного права ООН типовий закон «Про закупівлю товарів (робіт) і послуг»[4]. Він інтенсивно впроваджувався у країнах Східної Європи і Тихоокеанського регіону.

В Україні частка державних закупівель складає від 13 до 18 % ВВП країни або від 37 до 45 % загальних видатків держави. Система публічних закупівель має значний вплив на економіку держави. Публічні закупівлі спрямовані на виконання ряду функцій держави, узагальнено дані функції наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Функції держави у здійсненні публічних закупівель

Функція	Напрямок реалізації
Стратегічна	Підтримка перспективних галузей економіки
Інноваційна	Створення економічних передумов для розвитку інноваційної продукції
Контрольна	Контроль за використанням бюджетних коштів
Соціальна	Забезпечення зайнятості населення за рахунок створення нових робочих місць
Регулююча	Вплив на кон'юктуру ринку, створення попиту на певні категорії товарів
Стимулююча	Стимулювання макроекономічних показників держави

Необхідність здійснення публічних закупівель зумовлена потребою в ефективному та економному використанні бюджетних коштів шляхом забезпечення державних підприємств, установ та організацій матеріальними благами (ресурсами). Важливість державних закупівель зумовлено спрямованістю їх на розв'язання економічних, соціальних та інших проблем, що стоять перед державою. Державні закупівлі забезпечують розвиток та функціонування стратегічних галузей економіки, охорони здоров'я, освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, охорони порядку, системи національної безпеки та ін. За допомогою державних закупівель держава задовольняє свої потреби в товарах, роботах та послугах, утримує та фінансує бюджетні установи. Отже, функціонування сучасного соціально орієнтованого суспільства неможливо уявити без державних закупівель.

Система державних закупівель є життєво важливим компонентом національної економіки, за допомогою якого велика кількість держав вирішує свої соціально-економічні проблеми, а також забезпечує проведення наукових досліджень, створення та впровадження нових технологій і розробок.

У багатьох країнах світу публічні закупівлі вважаються ефективним засобом забезпечення економного та оптимального витрачання бюджетних коштів. До позитивних здобутків державного регулювання процедури публічних закупівель у деяких європейських державах, США та Бразилії, які можуть бути використанні під час розроблення пропозицій з удосконалення національного законодавства у відповідній сфері, можна віднести наступні:

- 1) закріплення обмежень щодо учасників процедур публічних закупівель на основі антикорупційного законодавства;
- 2) визначення особливостей здійснення місцевих закупівель, тобто надання права органам місцевого самоврядування самостійно організовувати та проводити закупівлі у межах своїх потреб за кошти місцевих бюджетів;
- 3) визначення та конкретизація засад недискримінації учасників процедури закупівлі;
- 4) недопущення порушення законодавства про економічну конкуренцію, закріплення антиконкурентних вимог та гарантій їх забезпечення при проведенні закупівлі;
- 5) підвищення гарантій захисту прав іноземних учасників процедур публічних закупівель тощо.

Для досягнення максимальної ефективності застосування системи електронних закупівель в Україні доцільно обґрунтувати потребу в таких етапах впровадження інновацій в сфері публічних закупівель:

- 1) детальне дослідження рекомендованих основних вимог (в рамках гармонізації державних закупівель до вимог ЄС) до електронної системи, аналіз ризиків і формування заходів з їх усунення;
- 2) обґрунтування організаційної структури й схеми виконання запланованих заходів (за умови схвалення заходу на 1 етапі);
- 3) підбір і залучення організацій та кадрового складу для проекту;

- 4) розмежування повноважень між суб'єктами (перелік яких був установлений на 3 етапі);
- 5) консультування та проведення інструктажів для учасників проекту;
- 6) розробка інструктивних матеріалів і програмного забезпечення;
- 7) проведення навчань, курсів, ворк-шопів, брифінгів для безпосередніх учасників закупівель;
- 8) зовнішній контроль та регулювання процесів електронних закупівель, збирання й узагальнення інформації про проблеми, які виникли;
- 9) ґрунтовне опрацювання проблемних аспектів та пошук шляхів їх ліквідації;
- 10) збирання, систематизація та підготовка даних для оцінки результатів інновацій і дослідження шляхів подальшого удосконалення електронної системи закупівель, а також документального, в т.ч. облікового їх забезпечення та контролю.
- 11) дотримання рекомендацій щодо успішної участі в тендерній пропозиції під час проведення аукціонних торгів.

Для покращення закупівель для суспільних потреб слід здійснити такі заходи:

1. Розробити гнучкий механізм фінансування державних закупівель, який може реагувати на зміну кон'юнктури ринку, забезпечувати соціальні потреби у разі найбільш ефективного розподілу бюджетних ресурсів.
2. Оптимізувати єдиний інформаційний ресурс для забезпечення найбільшої прозорості, відкритості та достовірності інформації щодо закупівель.
3. Контролювати ефективність розподілу фінансового бюджету шляхом використання таких інструментів як поточне фінансове планування, оцінка початкової (максимальної) ціни та контрактної ціни, використання типових контрактів та бібліотеки договорів, робота з претензіями та контроль за контрактами.
4. Підвищити ефективність механізму фінансування державного замовлення.
5. Апробувати практику здійснення міжнародних аукціонів як регулярних форм організації торгівлі на зовнішньому ринку, які надають можливість усім заінтересованим експортерам та імпортерам брати участь у торгових операціях.

Враховуючи обсяги публічних закупівель та динаміку їх зростання, з впевненістю можна сказати, що такий ринок є привабливим для вітчизняного виробника, а проведення роботи з підвищення конкурентоспроможності товарів та приведення їх у відповідність до європейських стандартів якості дасть змогу в подальшому на рівних умовах конкурувати на ринках ЄС, забезпечуючи зростання прибутку та створення позитивного іміджу.

Закупівельна діяльність повинна здійснюватися чесно, забезпечуючи рівні можливості для всіх постачальників, які беруть участь. Дотримання принципу справедливості в державних закупівлях важливе у зв'язку з тим, що витрачаються державні кошти і здійснюється відповідний державний контроль. Важливо забезпечити, щоб закупівельний процес не тільки був по своїй суті справедливим, але і сприймався як справедливий постачальниками та громадськістю. Справедливість при здійсненні закупівель сприяє формуванню довіри та поваги між державними замовниками та постачальниками. Це, в свою чергу, підвищує привабливість закупівель для постачальників, сприяє залученню більшої кількості їх до участі в торгах і, відповідно, досягненню найвищої віддачі від вкладених коштів. Неетична поведінка, навпаки, збільшує витрати, знижує якість товарів, робіт і послуг, які закуповуються, а також негативно впливає на імідж закупівельної організації [7, с. 33].

Вигоди з точки зору економії для платників податків і постачальників можуть бути також отримані за допомогою удосконалення процесу закупівель та управління контрактами. Закупівельна діяльність сама по собі повинна забезпечувати ефективне витрачання коштів. Ефективність в державних закупівлях припускає, що система функціонує оперативно і з мінімальними бюрократичними процедурами. Витрати самих державних замовників і постачальників, пов'язані із закупівельною діяльністю, повинні бути мінімізовані. З метою підвищення ефективності та результативності закупівельного процесу державні замовники повинні регулярно проводити моніторинг та оцінку своєї закупівельної системи.

Ефективність функціонування національної системи закупівель залежить не тільки від наявності продуманої стратегії і політики у сфері державних закупівель, сильної законодавчо-нормативної бази, ефективного планування закупівель, а й від високого професійного проведення закупівель і управління укладеними контрактами, націленого на отримання найвищої віддачі від вкладених коштів.

Витрачання державних коштів передбачає підзвітність державних замовників і конкретних осіб, які здійснюють закупівлі від їхнього імені, щодо дотримання ними законодавчих вимог і відповідний контроль з боку уповноважених державних органів.

Ринок державних закупівель є місцем, де забезпечується взаємозв'язок бізнес-ринку в особі підприємців та юридичних осіб, державного сектора економіки і кінцевих споживачів.

Взаємодія ринкових суб'єктів у сфері державних закупівель, на нашу думку, здійснюється при:

- підготовці, організації та виконанні процедур розміщення замовлення (органів управління державних закупівель та розпорядників бюджетних коштів);
- відбору учасників розміщення замовлення, визначення переможців, висновків державного контракту і виконання його умов (державного замовника, учасників розміщення замовлення і кінцевим споживачем).

Взаємодія суб'єктів у сфері державних закупівель залежить також від способу розміщення замовлення. При цьому розміщення замовлення може здійснюватися: шляхом проведення торгів у формі конкурсу, аукціону, в тому числі аукціону в електронній формі; без проведення торгів: запит котирувань, у єдиного постачальника (виконавця, підрядника), на товарних біржах.

Отже, можна дати наступне визначення сутності системи державних закупівель – це система відносин між органами влади та юридичними, а також фізичними особами, спрямована на задоволення державних потреб, і заснована на принципах недискримінації, транспарентності, справедливості, ефективності, підзвітності. Формування сучасної системи державних закупівель в Україні стало наслідком реалізації найважливіших напрямів економічних і політичних реформ. Перш за все, до них належать: демонополізація і розвиток конкуренції, формування та вдосконалення нової системи органів державної влади, перетворення фінансово-бюджетної системи. Значно вплинули на цей процес зусилля, спрямовані на забезпечення єдності економічного простору на всій території країни, боротьбу з корупцією, економію коштів бюджетів. Ефективне функціонування системи державних закупівель суттєво впливає практично на всі сторони життєдіяльності, як країни в цілому, так і будь-який регіон.

Список використаних джерел

1. Government at a Glance 2011. – Paris : OECD Publishing, 2011. – P. 149.
2. Integrity in public procurement : good practice from a to z. – Paris : OECD Publications, 2007. – 175 p.
3. WTO. Government procurement: the plurilateral agreement on government procurement (GPA) [Електронний ресурс]. – URL: http://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gp_gpa_e.htm
4. Official Records of the General Assembly, Sixty-sixth Session UN, Supplement No. 17 (A/66/17), Annex I
5. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.
6. Альциванович О. В., Цимбаленко Я. Ю. Теоретико-категоріальний аналіз поняття публічних закупівель та корупційних ризиків при їх здійсненні в Україні. Аспекти публічного управління. 2018. Т. 6, № 9. С. 92–103.
7. Гальчинський Л.Ю., Гаврилова А.Г. Оцінка функціонування електронної системи «Prozorro» як інструмента державних закупівель. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102574/97652>
8. Міняйло О. І., Костенко А. М. Сучасний стан та перспективи розвитку електронних державних закупівель в Україні // Економічний вісник університету. 2016. С. 135–144.

9. Гальчинський Л.Ю., Гаврилова А.Г. Оцінка функціонування електронної системи «ProZorro» як інструмента державних закупівель // Актуальні проблеми економіки та управління: зб. наук. пр. молод. вчен. 2017. Вип. 11. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102574/97652> (дата звернення: 20.04.2020).
10. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Реформа державних закупівель. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=38c083f3-2571-466a-9583-3b43c2804ad9&title=ReformaDerzhavnikhZakupivel>.
11. Зубар В. В. Формування механізму управління системою державних закупівель в Україні : дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Зубар Владислав Володимирович. – Х., 2010. – 222 с.
12. Альошкіна Н. Учасникові про тендер: перші кроки в публічних закупівлях. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/may/issue-37/article36291.html>
13. Вареник В. М., Євчин Л. О. Особливості застосування системи державних закупівель ProZorro (Прозоро). Європейський вектор економічного розвитку. 2016. № 2. С. 6–15.
14. Економічний ефект від використання електронної системи публічних закупівель ProZorro. URL: https://feao.org.ua/wpcontent/uploads/2017/01/FEAO_ProZorro.pdf
15. Кулик Л. Сталі публічні закупівлі. URL: <https://infobox.ProZorro.org/articles/stali-publichni-zakupivli>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
МІНЯЙЛА О. І.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПРОЄКТІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

**ОХРИМЕНКО А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

В статті досліджені особливості реалізації державних проєктів у сфері охорони здоров'я. Виявлені тенденції та проблеми, які є в наявності в цій сфері для їх вирішення та реформування медичної сфери. Досліджено можливість застосування державно-приватного партнерства для реалізації державних проєктів у сфері охорони здоров'я. Розкриті основні функції державного замовника, який бере найбільш активну участь під час реалізації проєктів у формі спільної роботи. Розглянуті форми втілення проєктів з врахуванням галузевих специфічних рис. До них відносять концесію, управління майном, спільну діяльність та оренду. Проаналізовані проєкти, які реалізуються в Київській обласній клінічній лікарні в сучасних умовах.

The article examines the peculiarities of the implementation of state projects in the field of health care. The trends and problems that exist in this area are identified for their solution and reform of the medical field. The possibility of using public-private partnership for the implementation of state projects in the field of health care has been studied. The main functions of the state customer, which takes the most active part during the implementation of projects in the form of joint work, are revealed. Considered forms of implementation of projects, taking into account industry-specific features. These include concession, property management, joint activity and lease. Projects implemented in the Kyiv Regional Clinical Hospital in modern conditions were analyzed.

Актуальність теми роботи полягає у тому, що в сучасних умовах розвитку держави питання охорони здоров'я є важливим та потребує реформування. В цьому аспекті процес

реформування механізму охорони здоров'я передбачає розвиток відносин економічного характеру через реалізацію державних проєктів. Тобто має бути створений приватний сектор в загальній системі охорони здоров'я. Варто відзначити, що в Україні й так достатньо ефективно існують ці сфери охорони здоров'я, а саме державний, до якого надходження фінансових ресурсів здійснюється з державного та місцевого бюджетів та недержавний, що включає в себе різні позабюджетні напрямки забезпечення фінансових ресурсів. Для цього впроваджено медичну реформу, яка передбачає повну автономізацію медичних закладів охорони здоров'я та поступовий перехід від забезпечення фінансовими ресурсами за постатейним кошторисом та із затверджених програм. Це все створює можливості для поглиблення взаємної співпраці між державними органами та приватним сектором. В перспективі варто поглибити реформування державної системи охорони здоров'я для забезпечення всіх закладів охорони здоров'я матеріально-технічним оснащенням, а з врахуванням обмеженості фінансових ресурсів держави оптимальним варіантом є залучення приватних партнерів.

Метою статті є аналіз особливостей реалізації державних проєктів у сфері охорони здоров'я на основі державно-приватного партнерства.

Об'єктом дослідження є процес реалізації державних проєктів у сфері охорони здоров'я.

Предметом дослідження є науково-методичні основи подальшої реалізації державних проєктів у сфері охорони здоров'я.

Поєднання зусиль для державних та приватних партнерів є перспективним, оскільки наразі багато центрів та закладів, які відносяться до медичних установ є недофінансованими. Так, потребують затвердження програми розвитку, які спрямовані на будівництво та оснащення онкологічних центрів, діагностичних центрів, перинатальних та діалітичних центрів, які є важливими для розвитку загальної системи охорони здоров'я. Основним замовником таких програм є Національна служба здоров'я України, яка з 2020 року виконує функцію єдиного замовника від держави в сфері медичних послуг, за якими надаються гарантії для медичного обслуговування всього населення. Потенційними споживачами, яким цікаві такі проєкти є державні та приватні, які зацікавлені в їх реалізації.

Проєктам у сфері охорони здоров'я характерні наступні риси: заборона для скорочення загальної мережі медичних закладів як державної, так і приватної форми власності, структура суб'єктів відносин та забезпечення балансу між різними елементами проєкту, а саме можливість повернення інвестицій для приватного партнера проводиться за рахунок платних послуг невідчуженого характеру. В сучасних умовах вітчизняний механізм охорони здоров'я перебуває в періоді реформування, тому при затвердженні рішень відносно прийняття державних проєктів варто враховувати процеси автономізації закладів охорони здоров'я, вдосконалення загального пакету медичних послуг та їх забезпечення фінансовими ресурсами з відповідністю до закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [8], вимог Національної служби здоров'я України до наданих послуг з медичного обслуговування та процесів утворення округів тощо. Тому державні проєкти у сфері охорони здоров'я обмежуються характерними рисами медичної галузі та приватною ініціативою [5].

У 2021 р. таких проєктів була незначна кількість, тенденція відносно незадовільного стану затвердження та реалізації державних проєктів в охороні здоров'я в першу чергу пов'язаний з наступними чинниками:

1. В сучасних умовах в країні немає єдиного підходу відносно способів ефективної взаємодії державних та комунальних закладів у сфері охорони здоров'я.
2. Розвиток державних проєктів у сфері охорони здоров'я значно стримує настороженість інвесторів, що пов'язано з недосконалістю нормативно-правової бази та корупційними ризиками, а також з відсутністю конкретних гарантій відповідальності за нереалізовані проєкти.
3. У закладів охорони здоров'я відсутня безпосередня можливість для надання медичної допомоги за ринковими цінами, а оплата вартості медичних послуг проводиться за тарифами, які не покривають загальних капітальних витрат закладів.

4. Негативний вплив на реалізацію державних проєктів у сфері охорони здоров'я має недостатньо кваліфікована підготовка та низький рівень мотивації посадовців органів влади та місцевого самоврядування. При цьому існує незадоволений попит на фахівців, які володіють потрібними навичками та знаннями для підготовки та структурування проєктів галузевої належності, проведення аналізу загальної ефективності реалізації державних проєктів та моніторингу виконання договору.

5. На підготовчому етапі впровадження проєкту у сфері охорони здоров'я партнери не можуть вийти за межі записки партнерства, оскільки такий документ регламентований діючим законодавством. Для прикладу, вимагають уточнення нормативних положень концептуальної записки відносно об'єкту регулювання державних проєктів зі сторони Міністерства охорони здоров'я України, обґрунтування можливої зміни профілю закладів освіти, оцінку можливостей для втілення запланованих цілей проєкту, деталізацію критерії для окреслення прогнозованої ефективності державних проєктів, визначення способів управління деякими ризиками. Всі недоліки зумовлюються складністю основного змісту записки, обсягом питань, які потрібно розкрити на експертному рівні, а також відсутністю практики формування та проведення аналізу документів у сфері охорони здоров'я.

6. В Україні стан інституційного середовища є несприятливим, у зв'язку із цим приватним партнерам приходиться реалізовувати державні проєкти в умовах вирішення системних проблем. У зв'язку із цим виникають проблеми, пов'язані із отриманням дозвільних документів, які потрібні для реалізації проєкту, а також у можливості переоформлення на приватного партнера основного права користування земельною ділянкою.

7. Можуть виникати проблеми з реалізацією гарантій, які надаються партнером для впровадження засад державного проєкту.

8. Термін для реалізації проєктів у сфері охорони здоров'я досить тривалий, а процедура оцінки його ефективності досить складна [4].

Тому стимулювання ефективного розвитку та реалізації проєктів у сфері охорони здоров'я залишається важливим питанням для вирішення.

Оскільки замовником розробки медичних проєктів є органи державної влади, а саме:

- якщо проєкт передбачає фінансування лише з державної власності замовником виступає орган центральної виконавчої влади, а саме Міністерство охорони здоров'я України;
- якщо проєкт фінансується і з місцевого бюджету – орган місцевого самоврядування, а саме об'єднана територіальна громада.

Функції державного замовника медичних проєктів на етапі його створення показані на рис. 1.

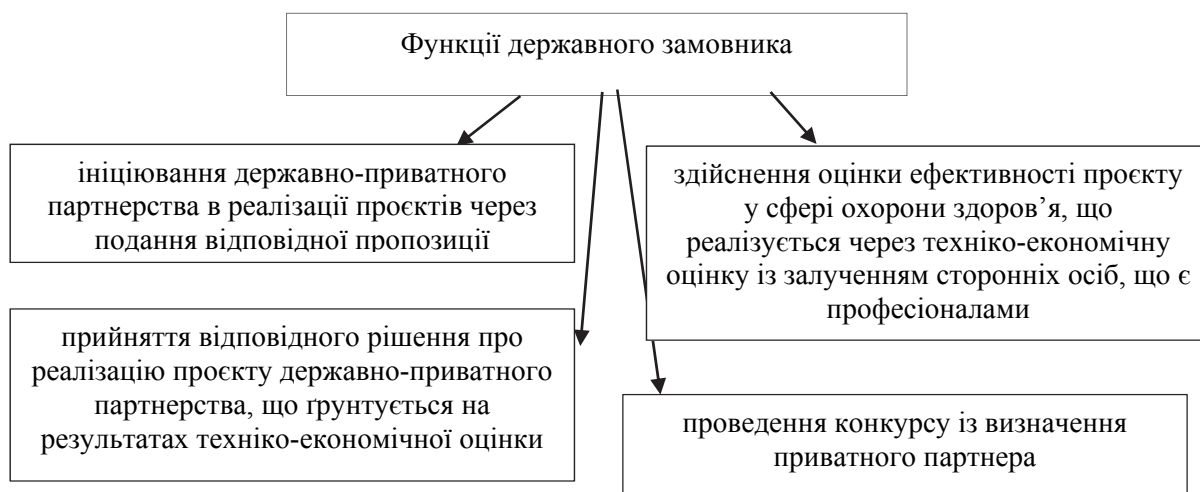

Рис. 1. Функції державного замовника в реалізації проєктів медичної сфери

*Побудовано на основі джерела [1].

В перспективі безпосередня участь державного партнера в процесі впровадження проекту буде залежати від форми реалізації. Найбільш активну участь державний замовник виконує під час реалізації проектів у формі спільної роботи. Якщо проект передбачає оренду або концесію державний партнер є постачальник такого ресурсу [7].

В тому випадку коли проекти в сфері охорони здоров'я формуються на приватній основі проводиться конкурс, на основі якого визначається переможець. Саме з цим укладається договір для реалізації партнерства на основі державно-приватних відносин за конкретною формою, це може бути спільна діяльність, оренда, управління майном або концесія, Функції приватного партнера при затвердженні та реалізації проектів залежать від їх типів (рис. 2).

Рис. 2. Реалізація приватних проектів у сфері охорони здоров'я

*Побудовано на основі джерела [2].

В цілому специфічні риси для функціонування приватного партнера в першу чергу залежать від можливості залучення державно-приватного партнерства. Для кожного виду проектів в медичній сфері по-різному проходять фази реалізації та механізми залучення приватного капіталу, детальніше їх розглянемо в табл. 1.

Методичними рекомендаціями Міністерства охорони здоров'я України для реалізації проектів у сфері охорони здоров'я закріплені наступні форми з урахуванням особливостей кожної галузі:

- концесія передбачає надання Міністерством охорони здоров'я України або органом місцевого самоврядування на 10–50 років та на платній переможцю конкурсу всіх проектів права на управління, при умові взяття підприємством чи організацією на себе зобов'язань, які пов'язані із будівництвом та управлінням об'єктом концесії, можливого ризику та майнової відповідальності. В такому випадку застосовується спеціальна процедура, яка обґрунтована концесійним нормативно-правовим актом;

- управління майном відбувається за відповідним договором управління державний партнер, який займається контролем за проектами у сфері охорони здоров'я надає приватному партнеру на конкретний період державне майно, приватна установа зобов'язана за конкретну плату проводити від свого імені ефективне управління в інтересах проекту;

- спільна діяльність відбувається за відповідним договором роботи публічного та приватного партнера на основі спільних дій, без створення юридичної особи, мета якої є реалізація конкретної мети, як не суперечить нормам законодавства. Досить поширеним варіантом є передача у спільну роботу зі сторони публічного партнера конкретного майна, а зі сторони приватного – інвестицій, які вкладаються в будівництво нових об'єктів або реконструкції. Відносно питання управління форма спільної роботи вимагає ведення справ, однак в практичній діяльності ця функція передається приватному партнеру;

Оцінка державних проєктів у сфері охорони здоров'я

Види державних медичних проєктів	Механізми для залучення приватного капіталу	Інвестиційна фаза реалізації проєкту	Експлуатаційна фаза реалізації проєкту
Інфраструктурний державний медичний проєкт	Зосередження на надання послуг немедичного характеру, а саме технічне переоснащення, будівництво лікарень.	1. Проєктування. 2. Будівництво. 3. Фінансування.	1. Утримання. 2. Експлуатація. 3. Управління. 4. Капітальний та поточний ремонт. 5. Надання послуг немедичного характеру.
Інтегрований медичний проєкт	Передача партнеру функцій: стратегічне планування, надання високоспеціалізованої допомоги у сфері охорони здоров'я, надання медичної освіти, оснащення та переоснащення технічно та необхідним обладнанням для його забезпечення, діагностування та функціонування.	1. Купівля. 2. Забезпечення фінансовими ресурсами.	1. Сервісне обслуговування обладнання. 2. Надання необхідних медичних та діагностичних послуг.
Комбінована моделі	Поєднання інфраструктурних та медичних елементів.	1. Проєктування. 2. Будівництво, модернізація, реконструкція. 3. Фінансування. 4. Придбання.	1. Утримання. 2. Експлуатація. 3. Управління. 4. Проведення капітального та поточного ремонту. 5. Надання послуг немедичного характеру. 6. Сервісне обслуговування. 7. Надання медичних послуг.

**Побудовано на основі джерела [3].*

– оренда базується на основі затвердженого договору строкового користування майном на платній основі, що є необхідним орендареві для проведення підприємницької роботи. Відповідно до загального правила об'єктом оренди є майновий комплекс підприємства, його структурні підрозділи, нерухоме майно та інше індивідуально майно підприємств [6].

Для прикладу розглянемо проєкти, які втілюються в життя у Київській обласній клінічній лікарні у 2020–2022 роках спільно з іншими організаціями. Так, здійснюються такі види проєктів:

1. У 2022 році був заключений договір про взаємну співпрацю між Національним інститутом серцево-судинної хірургії ім. М.М. Амосова та КНП КОР «Київська обласна клінічна лікарня». Основною метою договору є можливе забезпечення взаємодії між закладами у загальних питаннях надання кардіологічної та кардіохірургічної допомоги на сучасному високоспеціалізованому рівні, а також запровадження новітніх технологій у медичний заклад.

2. На 2022 рік затверджена програма медичних гарантій, зокрема:

– виділені захворювання, для яких діє програма «Доступні ліки», зокрема серцево-судинні захворювання, бронхіальна астма, цукровий діабет 2-го типу, нецукровий діабет, розлади психіки та поведінки, епілепсія;

– виокремлено лікарів, до яких не потрібні е-направлення, а саме до педіатра, гінеколога, стоматолога, психіатра, нарколога та фтизіатра;

– підпадає гарантуванню обстеження для раннього виявлення онкології– бронхоскопія, гістероскопія, езофагогастродуоденоскопія, цистоскопія, колоноскопія, мамографія;

– здійснюється охорона материнства і дитинства, в які входять введення вагітності в амбулаторних умовах, неонатальна допомога, медична допомога при пологах, медична реабілітація дітей впродовж перших 3-х років;

- надається пакет медичних послуг у сімейного лікаря;
- проводиться амбулаторна допомога пацієнтів безкоштовно;
- здійснюється лікування в стаціонарі на безоплатних умовах;
- проводиться лікування інсультів, інфарктів для пацієнтів безкоштовно.

3. У 2021 році був створений центр трансплантації органів, хірургії печінки та підшлункової залози. За цей рік в ньому проведено 41 пересадку нирки, з яких 21 від померлого донора і 20 від родинного, двічі поспіль займаємо третє місце в країні за кількістю пересадок виконали 14 мультиорганних вилучень, і надали 7 сердець та 7 печінок для порятунку інших пацієнтів, що є абсолютним рекордом в країні.

4. У 2021 році розпочалася реалізація проєкту делегації з Northwestern Medicine в напрямку трансплантації органів на основі двостороннього співробітництва між командами КОКЛ та Northwestern Medicine.

5. У 2021 році Київська обласна клінічна лікарня приєдналась до пілотного проєкту з аеромедичної евакуації пацієнтів. В рамках цього проєкту до нашої лікарні гелікоптером транспортують пацієнтів, що потребують екстренної допомоги. На сьогодні вже здійснено транспортування 3-х таких пацієнтів.

6. У 2021 році в рамках гранту Київська обласна клінічна лікарня з фахівцями з US – Vitaliy Poylin, MD, FACS, FASCRS, Gastrointestinal and Oncologic Surgery (Northwestern Medical Group) і Keith Miles, CSPDT, CSIS, CCSVP, Executive Director, Safe Surgery Initiative (INDIAN SCHOOL). Keith Miles проводилася перевірка інструментарію «Вузькоспеціалізованого хірургічного відділення». Було проведено сортування хірургічного інструментарію на придатність до використання, на завершення здійснений ремонт інструментарію, що дозволить в майбутньому зменшити ризики інфікування. Ця перевірка надала можливість зекономити до 40% коштів на закупівлю інструментарію.

7. В рамках проєкту у 2020 році мультидисциплінарною командою наших спеціалістів на чолі з завідувачем відділення судинної хірургії Абраменком Артемом Володимировичем вперше було виконано гібридну операцію – ендопротезування аневризми грудної аорти. Через високу технологічність, технічну складність, необхідність використання спеціалізованого дорогого вартісного обладнання, високий ризик ускладнень дані операції виконуються лише в деяких лікувальних закладах України [9].

Отже, основними завданням державних органів влади є поступова реалізація державних проєктів у сфері охорони здоров'я, що дає можливість більш результативно здійснювати вирішення проблеми суспільного життя та дозволяють продемонструвати основні переваги використання проєктів. В інших випадках обґрунтування Урядом пріоритетних напрямків розвитку державних проєктів залишиться декларативним. Не дивлячись на наукову, практичну та правову розробку цієї проблеми є нагальна потреба у здійсненні законодавчого врегулювання та впровадження інституційних змін у формі державно-приватного партнерства в системі охорони здоров'я України.

Список використаних джерел

1. Аніщенко М. А. Перспективний розвиток правової освіти у сфері охорони здоров'я як гарантія реалізації медичної реформи в Україні. *Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики*. 2019. Т. 12, № 1. С. 67–73.
2. Борщ В. В. Система охорони здоров'я як структурний елемент національної безпеки України. *Національний вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 23. С. 19–22.
3. Горбатова Д. І. Форми державного управління у сфері охорони здоров'я. *Право і суспільство*. 2019. Вип. 4. С. 166–173.
4. Крничко Л. Р., Петрик С. М., Крничко Ф. Р. Удосконалення правового механізму реалізації державноприватного партнерства як інвестиційного проєкту в сфері охорони здоров'я. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ. 2020. № 23. С. 131–137.

5. Лехан В. М., Крячкова Л. В., Заярський М. І. Аналіз реформ охорони здоров'я в Україні: від здобуття незалежності до сучасності. Україна. Здоров'я нації, 2018, № 4(52). С. 5–11.
6. Методичні рекомендації для державних та комунальних закладів охорони здоров'я для працівників органів управління у сфері охорони здоров'я для впровадження проєктів державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/1/7840-1234567890.pdf>.
7. Петрик, С. М. Форми реалізації проєктів державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я. *Економіка, управління та адміністрування*, 2020. (2(92), 88–94. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2020-2\(92\)-88-94](https://doi.org/10.26642/ema-2020-2(92)-88-94).
8. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T172168?an=1>.
9. Сайт Київської обласної клінічної лікарні. URL: <https://kokl.ua>.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЛОВНИ Ю. І.

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

**ПЕРЕВЕРА М., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

В статті розкриті особливості реалізації державної молодіжної політики на сучасному етапі розвитку країни. Проаналізована нормативно-правова база, яка регулює питання реалізації молодіжної політики, а саме наведені завдання стратегії розвитку в цьому напрямку, актуальні проблеми та фінансова підтримка держави. Наведені напрямки та основні етапи вдосконалення молодіжної політики з урахуванням як існуючих проблем, так і міжнародного досвіду в цій сфері. Процес удосконалення планування стратегічного характеру в напрямку реалізації молодіжної політики може відбуватися із залученням фахівців, експертів та громадськості, що дозволяє отримувати інноваційну складову.

The article reveals the peculiarities of the implementation of the state youth policy at the present stage of development of the country. The legal framework that regulates the implementation of youth policy is analyzed, namely the tasks of the development strategy in this direction, current issues and financial support of the state. The directions and main stages of improving youth policy are given, taking into account both existing problems and international experience in this field. The process of improving strategic planning in the direction of youth policy can take place with the involvement of specialists, experts and the public, which allows to obtain an innovative component.

Актуальність теми зумовлюється тим, що процес реформування самоврядування на місцях та організації діяльності органів влади являється важливим елементом для перетворень стратегічного характеру в Україні. Від можливості розмежування основних повноважень між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади на основі децентралізації залежить формування інститутів народовладдя, доступність та належна якість державних послуг. Децентралізація органів влади поступово змінює країну та діючий пострадянський механізм управління. Внаслідок цього відбувається поступова передача повноважень більш молодим та перспективним спеціалістам. Це дозволяє підвищити загальну спроможність громад та змінити її вектор. Спроможність молоді в першу чергу обумовлюється такими характерними рисами як високий попит на отримання освіти, їх активна життєва позиція,

підвищений рівень мобільності відносно зміни основного місця роботи, бажання перекваліфікуватися та освоїти нові напрямки діяльності. Сучасні умови розвитку міграційного руху молодого населення України ставить такі основні завдання перед громадами: створення умов для розвитку кожної окремої особистості, сприяння зайнятості та соціальної активності для того, щоб молоде покоління активно приймало участь у розбудові та вдосконаленні роботи громади. На цей процес впливають іноземні країни та високорозвинені регіони. Проте в умовах війни знову доведеться будувати новий механізм державної молодіжної політики, а вже потім його удосконалювати.

Мета статті полягає в дослідженні теоретичних та практичних засад для проведення та реалізації заходів молодіжної політики на державному рівні.

Об'єктом дослідження є процес реалізації державної молодіжної політики.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти реалізації державної молодіжної політики.

Цікаво та розширено було описано наявний стан та актуальні перспективи розвитку державної молодіжної політики науковцями С. Ю. Аксьоною, Т. В. Андріученко, О. М. Балакіревою, Т. В. Бондар, Є. І. Бородіною, О. І. Гейнак, Н. В. Дзюбою, Д. А. Дмитруком, І. О. Курило, Р. Я. Левіном, Л. П. Мукосеєвою А. С. Остріковою, Т. М. Тарасенко, Н. В. Тілікіною [7]. Попри всі позитивні риси проведення та реалізації державної молодіжної політики у цій сфері існує значна частина проблем. Так, за відповідними результатами різних соціологічних досліджень, які були проведені в 2018 р., близько 56 % молоді не мають бажання приймати участі в суспільному житті, 27 % поінформовані про конкретні форми участі та мали уявлення про інструменти такої участі, однак на практиці їх не використовувати і лише 17 % молоді приймали участь в суспільному житті. Тому перейдемо до глибшої оцінки цієї проблеми та виокремимо напрямки реформування і удосконалення державної молодіжної політики в Україні.

Основним документом, який регулює процес реалізації державної молодіжної політики є Указ Президента України «Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року» [6], який є актуальним і до тепер. Головною метою досліджуваної Стратегії являється процес забезпечення впровадження роботи, що має комплексний, послідовний та взаємоузгоджений характер діяльності державних органів, органів на місцях та громадських об'єднань, які в комплексі показують основні інтереси молоді при формуванні та впровадженні основних засад молодіжної політики, забезпечення належних умов політичного, правового, соціально-економічного та організаційного характеру для подальшого стимулювання ініціатив, творчості, освіти, зайнятості та інноваційної роботи молоді.

Головними завданнями досліджуваної стратегії являється:

- 1) консолідація основних зусиль відносно формування умов для фізичного, морального, інтелектуального розвитку молоді, а також впровадження її творчого та освітнього потенціалу;
- 2) залучення до активної участі молоді під час створення та реалізації молодіжної політики на державному рівні;
- 3) збільшення загальної ефективності впровадження молодіжної політики на різних рівнях, а саме на регіональному, державному та місцевому;
- 4) зростання рівня конкурентоспроможності молоді на ринку праці [6].

При цьому важливо дотримуватися таких принципів як залучення об'єднань, які відображають інтереси молоді у процесі прийняття органами виконавчої влади на центральному та місцевому рівнях відповідних рішень відносно розв'язання першочергових проблем молоді, пріоритетність впровадження молодіжних ініціатив та програм, які спрямовуються на розв'язок діючих проблем молоді, а також інформаційна відкритість.

Виокремимо основні проблеми, які прослідковуються серед молоді:

- 1) складність в отриманні якісної та доступної освіти;
- 2) неможливість отримати від держави гідного місця роботи та конкурентоспроможної заробітної плати;
- 3) проблеми із забезпеченням молодого покоління житлом;
- 4) обмежене коло доступу до оволодіння іноземними мовами, які досить поширені в країнах – членах ЄС.

Серед актуальних проблем саме в процесі реалізації молодіжної політики на державному рівні є наступні:

- 1) недосконала нормативно-правова база, яка регулює ці проблеми, та неідеальний механізм правового регулювання;
- 2) низький рівень обґрунтування з наукової позиції самого процесу впровадження молодіжної політики на державному рівні;
- 3) неузгодженість в процесі окреслення прав, обов'язків молодого покоління та суб'єктів, що безпосередньо приймають участь у впровадженні молодіжної політики на державному рівні;
- 4) неефективність взаємодії між центральними та місцевими виконавчими органами та громадськими об'єднаннями, що в комплексі представляють інтереси молоді [6].

На рис. 1 розглянемо основні пріоритети реалізації молодіжної політики на державному рівні, що може реалізовуватися шляхом розробки та затвердження нормативно-правових актів відносно розвитку молоді, її соціального становлення та координації роботи виконавчих органів з метою забезпечення процесу реалізації політики держави у молодіжній сфері та сфері фізичної культури і спорту.

Рис. 1. Основні пріоритети розвитку молодіжної політики на державному рівні
* Побудовано автором за інформацією джерела: [6].

Крім відображених пріоритетів реалізації молодіжної політики на державному рівні потрібно активізувати участь молоді в різних сферах суспільно-політичного життя, що можна здійснити через її залучення до самого процесу формування та реалізації цієї політики, до безпосереднього виконання обов'язків в органах місцевого самоврядування та державних органах, а також до можливого забезпечення участі молоді в подальшому розвитку громадянського суспільства. Також, варто сприяти інтеграції молоді в загально сформоване молодіжне співтовариство на європейському рівні шляхом залучення різних органів виконавчої влади у сферах культури, молоді та спорту, а також громадських об'єднань, які можуть представляти інтереси молоді до безпосереднього виконання програм міжнародного значення. Більш того, потрібно популяризувати вивчення іноземних мов, які є досить поширеними у країнах – членах ЄС; розробляти різні молодіжні проекти, укладати міжнародні договори, сприяти процесу навчання молоді за кордоном, розширювати міжнародне молодіжне співробітництво та сприяти подальшій інтеграції різних громадських об'єднань, які представляють інтереси молоді, до міжнародних організацій, взаємній співпраці таких об'єднань з українською діаспорою.

У відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання молодіжним та дитячим громадським організаціям державної підтримки для виконання загальнодержавних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї» [1] Міністерство молоді та спорту України завдяки своїм заходам сприяє поступовому розвитку різних молодіжних та дитячих організацій, проводить діяльність з ними з метою розв'язання актуальних проблем молоді.

Зазначимо, що кожного року з державного бюджету виділяються фінансові ресурси з метою підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій, проводиться конкурс різних проектів, які стосуються молоді, дітей, жінок і сім'ї. Обсяг державної підтримки таких програм наведемо в табл. 1.

Таблиця 1

Показники надання підтримки молодіжним та дитячим організаціям за державними програмами у 2018–2021 рр.

Роки	Кількість організацій, яким надається підтримка держави, од.	Сума державних асигнувань, млн. грн.
2018	54	11000000
2019	51	12000000
2020	63	13500000
2021	56	19500000

* Складено автором за даними джерела: [2].

Можемо відзначити, що протягом значного періоду часу поступово проходить процес надання підтримки держави різним молодіжним та дитячим організаціям, про що свідчать дані, наведені в табл. 1. Так, у 2018 р. державну підтримку отримали близько 54 організації, у 2021 р. – 56. Зазначимо, що загальна сума державних асигнувань за досліджуваний період збільшувалася.

Для того, щоб підвищити загальний рівень зацікавленості молодого покоління, потрібно здійснити наступні заходи, зокрема:

- залучати молодь до участі у конкурсах, на яких демонструють інноваційні проекти, при цьому залучати до нього різні громадські організації на регіональному рівні;
- спростувати загальний механізм подання різних пропозицій конкурсу інститутами громадянського суспільства;
- збільшувати загальний рівень прозорості для проведення конкурсів;
- підвищувати рівень довіри до самого процесу надання фінансових ресурсів з державного бюджету на реалізацію проектів та заходів, які розробляються інститутами громадянського суспільства;
- запроваджувати спрощені процедури проведення конкурсу в електронному вигляді, при цьому відповідні зміни потрібно вносити до затвердженого порядку проведення конкурсу з чітким окресленням діючих програм.

З метою збільшення загальної ефективності впровадження проєктів та заходів, які можуть реалізуватися різними структурними підрозділами стосовно питань молоді та спорту, закладами освіти, інститутами громадянського суспільства, установами, що проводять свою діяльність з молодим поколінням, виділяється підтримка з державного бюджету.

Для того, щоб підтримати різні молодіжні проєкти та виконати завдання, які окреслені для розвитку молодіжної політики в статті 23 розділу VII Закону України «Про основні засади молодіжної політики» [5], варто сформувати Український молодіжний фонд, який буде окреслювати особливості реалізації молодіжних проєктів, яким будуть надавати гранти. Для впровадження такого завдання потрібно вдосконалити діючу нормативно-правову базу, яка спрямована на забезпечення роботи Українського молодіжного фонду Міністерства молоді та спорту України, що проводить свою діяльність у партнерстві з ІСАР «Єднання» та іншими організаціями. Саме ці державні інститути ініціювали обговорення на регіональному рівні проєкту Положення про Український молодіжний фонд. Зазначимо, що в 2021 р. такі обговорення відбулися при безпосередній участі різних представників підрозділів, які займаються питаннями молоді та спорту в міських державних адміністраціях, інститутах громадянського суспільства, місцевих органів, закладів та організацій, які проводять діяльність з молодим поколінням, молодіжними центрами, працівниками та експертами в цій сфері, органів студентського та учнівського самоврядування, міжнародних організацій, молодіжних осередків різних політичних партій, активної молоді та інших зацікавлених осіб. Саме молоде покоління відіграє важливу роль в затвердженні рішень, які стосуються політики держави щодо молоді та дітей на регіональному рівні. Важливими інструментами для впровадження державної молодіжної політики є функціонування молодіжних рад; органів, що надають консультативно-дорадчі послуги і функціонують при різних органах місцевого самоврядування, а також освітніх закладів, закладів спорту, культури, дозвілля; комунальних установ, молодіжних просторів, міжнародних фондів, центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) та громадських об'єднань [3].

Процес удосконалення планування стратегічного характеру в напрямку реалізації молодіжної політики може відбуватися із залученням фахівців, експертів та громадськості, що дозволяє отримувати інноваційну складову за змістом Національної молодіжної стратегії до 2030 [4]. У цьому нормативному документі відображається сучасне бачення різних концептуальних основ впровадження молодіжної політики, закріплюється інноваційне окреслення пріоритетів для його реалізації, до яких відносять: інтегрованість, безпеку, спроможність та здоров'я. Окресленого кожного із зазначених пріоритетів наведемо на рис. 2.

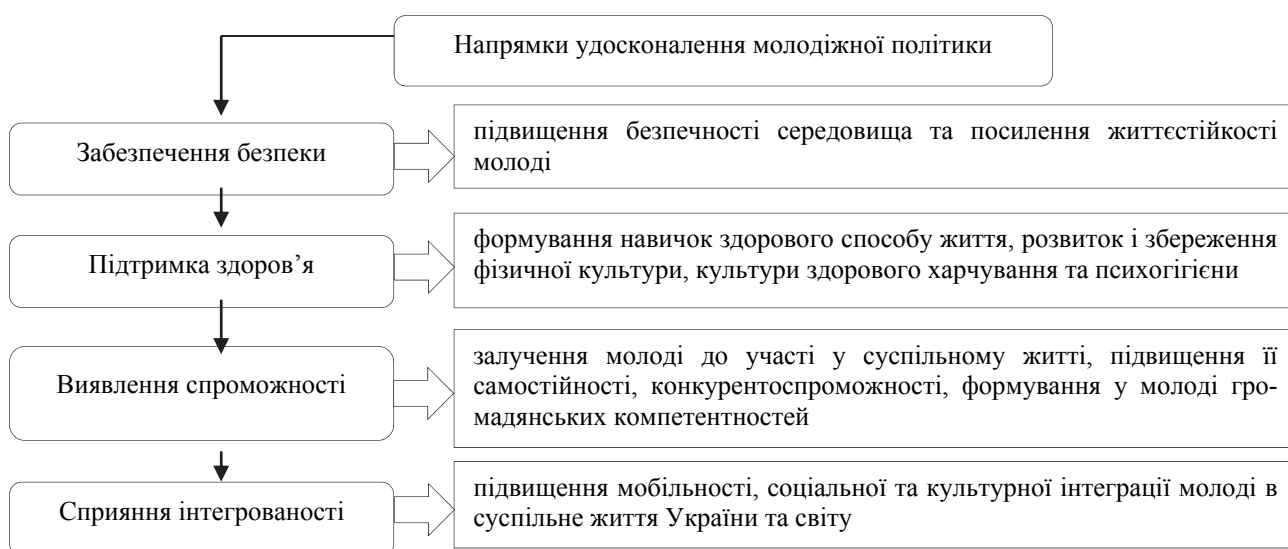

Рис. 2. Напрямки удосконалення державної молодіжної політики

* Складено автором за інформацією джерела: [4].

Виконання наведених напрямків удосконалення державної молодіжної політики відбувається в декілька етапів.

На першому етапі, який повинен був проходити з 2021 по 2022 рр., реалізація заходів цієї стратегії повинна відбутися шляхом:

- удосконалення діючої нормативно-правової бази, яка стосується забезпечення впровадження молодіжної політики на державному рівні, що повинна відповідати світовим практикам та забезпечувати запровадження різних ефективних інструментів та механізмів для роботи з молодим поколінням;

- розробка та поступова реалізація державних цільових програм та інших програм, які в комплексі спрямовуються на вирішення актуальних питань молоді на всіх рівнях управління.

Другий етап мав розпочатися в 2022 р. і тривати до 2030 р., однак війна внесла свої значні корективи. Тому термін реалізації державної молодіжної політики може подовжуватися. Для реалізації запланованих заходів потрібно:

- забезпечувати більш ефективне виконання діючих нормативно-правових актів, державних цільових програм та інших програм, які спрямовуються на поступове вирішення актуальних питань молоді на всіх рівнях управління;

- реалізувати договори, які затверджені на міжнародному рівні у молодіжній сфері;

- проводити своєчасну оцінку загальної ефективності для поступової реалізації молодіжної політики;

- розробляти за відповідними результатами оцінки актуальні рекомендації, які стосуються загального стану молоді (бажано при цьому їх обговорювати та створювати презентації при участі фахівців та зацікавлених осіб);

- удосконалювати нормативно-правову базу в напрямку реалізації молодіжної політики [4].

Отже, для ефективної реалізації державної молодіжної політики важливим структурним елементом було посилення застосування загальної компетентності експертів в молодіжній сфері. Як свідчить досвід, ефективними інструментами в цій сфері є використання засобів неформальної освіти із застосуванням електронних технологій. Удосконалена нормативно-правова база. В той же час Міністерство молоді та спорту України дозволяє проводити ефективну системну підготовку молоді, підвищувати їх кваліфікацію та визначати критерії, порядок і вимоги, які стосуються процесу залучення організацій до навчання; сприяє розробці стандартів та навчальних програм з питань оцінки якості підготовки. Важливими провайдером такої підготовки являються громадські організації, які працюють в рамках проектів, що мають молодіжне спрямування при підтримці міжнародних організацій.

Список використаних джерел

1. Деякі питання надання молодіжним та дитячим громадським організаціям державної підтримки для виконання загальнодержавних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 р. № 778. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/778-2011-п#Text> (дата звернення 30.04.2022).
2. Конкурс проектів молодіжних та дитячих громадських організацій. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhnapolitika/mozhlivosti-dlya-molodi/konkurs-proyektiv-molodizhnih-ta-dityachih-gromadskih-organizacij> (дата звернення 03.05.2022)
3. Молодіжна політика та молодіжна робота : матеріали V всеукраїнської наук.-практ. конф., 18 грудня 2020 р., м. Дніпро / за заг. ред. Є. І. Бородіна. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 64 с. URL: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2020-12-18_material_conference.pdf
4. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року : Указ Президента України від 12.03.2021 № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
5. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 05.05.2022).

6. Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року : Указ Президента України від 27.09.2013 № 532/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532/2013> (дата звернення 26.04.2022).
7. Реформування молодіжної політики відповідно до сучасних запитів молоді та держави. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2012–2021 років) / [редкол.: Попатенко М.М., гол. ред. коллег.; Бондар Т.В. та ін.]. Київ: ТОВ «Ройлайд», 2021. 100 с. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/dopovid-molod-2012-2021-pdf.pdf

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ІЛЬНОЇ А. О.

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ

**ПОЖИДАЄВА Д., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

В статті проаналізовано удосконалення організації процесу стратегічного управління національною економічною безпекою країни. Обґрунтовано можливі загрози економічній безпеці України та їх пріоритетність. Запропоновано методичний підхід оцінювання рівня національної економічної безпеки України.

The article analyzes the improvement of the organization of the process of strategic management of the country's national economic security. Possible threats to the economic security of Ukraine and their priority are substantiated. A methodical approach to assessing the level of national economic security of Ukraine is proposed.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що управління національною економічною безпекою країни має відбуватися на основі розроблення відповідної наукової теорії, стратегії та тактики, проведення адекватної політики, застосування засобів, способів і методів її забезпечення. Стратегія управління економічною безпекою повинна бути спрямована на забезпечення незалежності національної економіки, її стабільності і стійкості та захист національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Метою статті є удосконалення процесу стратегічного управління національною економічною безпекою України.

На актуальність проблеми забезпечення національної економічної безпеки країни вказують численні дослідження як вітчизняних учених (О. Барановського, З. Варналія, О. Власюка, В. Гейця, Б. Губського, Я. Жаліла, М. Кизима, В. Ліпкана, В. Мунтіяна, В. Похильюка, А. Семенченка, Г. Ситника, В. Франчука, В. Шлемка), так і зарубіжних науковців – Д. Біго, Б. Бузана, В.Бейна, М. Жука, В. Колупаєва, А. Оцепека, Ж. Солана та інших. Водночас потребують подальшого дослідження питання стратегічного управління національною економічною безпекою України.

Організація процесу стратегічного управління національною економічною безпекою України передбачає таку послідовність: визначення стратегічних цілей → стратегічний аналіз → визначення переліку та пріоритетності загроз національній економічній безпеці країни → оцінювання рівня національної економічної безпеки країни → моделювання сценаріїв убезпечення економіки країни → формування стратегії та тактики забезпечення національної економічної безпеки країни → розроблення заходів, засобів та механізмів

реалізації стратегії національної економічної безпеки країни → моніторинг і контроль. У табл. 1 визначені основні етапи процесу стратегічного управління національною економічною безпекою країни.

На першому етапі процесу стратегічного управління національною економічною безпекою України визначають стратегічні цілі. Головна мета трансформується у сукупність цілей, які спрямовані на мінімізацію загроз національним економічним інтересам та досягнення бажаного рівня економічної безпеки країни. Визначення стратегічних пріоритетів та операційних цілей стратегічного управління національною економічною безпекою країни повинно бути узгоджено із стратегічними пріоритетами розвитку країни, які визначені у таких нормативно-правових документах, як Стратегія національної безпеки України, Стратегія сталого розвитку «Україна 2020», Основні засади грошовокредитної політики та інші. Формувати стратегічні пріоритети забезпечення національної економічної безпеки країни пропонується із використанням форсайту. Під форсайтом розуміють процес систематичного визначення нових стратегічних наукових напрямів і технологічних досягнень, які в довгостроковій перспективі зможуть мати серйозний вплив на економічний і соціальний розвиток країни.

На другому етапі здійснюється стратегічний аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища країни, який включає оцінку впливу зовнішнього середовища на економічну безпеку та аналіз внутрішнього потенціалу, сильних та слабких сторін країни.

На третьому етапі визначають перелік та пріоритетність загроз національній економічній безпеці країни. Для оцінки ступеня впливу найбільш небезпечних загроз на стан національної економічної безпеки України пропонується використовувати експертні оцінки та Метод аналізу ієрархій, що включає процедури синтезу множинних думок, здобуття пріоритетності критеріїв і знаходження альтернативних рішень. На національну економічну безпеку країни здійснюють вплив різноманітні фактори, які є передумовою виникнення небезпек і загроз.

Таблиця 1

Етапи стратегічного управління національною економічною безпекою країни

Етап	Проблема (задача)	Метод дослідження
1. Визначення стратегічних цілей	Обґрунтувати методологію наукового дослідження проблеми стратегічного управління економічною безпекою країни. Визначити стратегічні пріоритети та операційні цілі забезпечення економічної безпеки країни	Узагальнення, теорія логіки, форсайт
2. Стратегічний аналіз	Оцінка зовнішнього та внутрішнього середовища країни	Порівняння, аналізу та синтезу, групування, SWOT-аналіз
3. Визначення переліку та пріоритетності загроз економічній безпеці країни	Виявити критичні чинники формування економічної безпеки країни	Групування, порівняння, аналізу та синтезу, узагальнення, когнітивна карта
	Обґрунтувати перелік і пріоритетність загроз економічній безпеці країни	Класифікація, метод аналізу ієрархій, експертні оцінки
4. Оцінювання рівня економічної безпеки країни	Розробити методологічне забезпечення оцінювання рівня економічної безпеки країни	Порівняння, аналізу та синтезу, групування, узагальнення, кореляційний аналіз, таксономічний аналіз, кластерний аналіз, шкалування
5. Моделювання сценаріїв забезпечення економіки країни	Розробити сценаріїв забезпечення економічної безпеки країни	Сценарний підхід, когнітивне моделювання, абстрагування, ідеалізація, формалізація
6. Формування стратегії та тактики забезпечення економічної безпеки країни	Сформулювати стратегію економічної безпеки країни	Програмно-цільовий підхід, системний підхід, узагальнення

Етап	Проблема (задача)	Метод дослідження
7. Розроблення заходів, засобів та механізмів реалізації стратегії економічної безпеки країни	Сформувати сукупність стратегічних планів, завдань, заходів, механізмів реалізації, які спрямовані на мінімізацію загроз економічним інтересам та досягнення бажаного рівня економічної безпеки країни	Узагальнення, цільове програмування
8. Моніторинг і контроль	Оцінити конструктивність і спрямованість заходів стратегії економічної безпеки країни	Порівняння, аналізу та синтезу, групування, узагальнення, цільове програмування, експертні оцінки, таксономічний аналіз

Загрози національній економічній безпеці, взаємодіючи між собою, по-різному впливають одна на одну та на рівень безпеки загалом, тому правильна ідентифікація загроз має вказувати на взаємну залежність загроз одна від одної, місце їх у загальній системі забезпечення економічної безпеки країни. Проведені дослідження дали змогу визначити, що з метою всебічного управління національною економічною безпекою України необхідно використовувати такі складники її убезпечення: економічний, політичний, соціальний, духовний. Експертами було визначено актуальні загрози національній економічній безпеці України, розподілено їх за складниками (економічним, політичним, соціальним, духовним) та встановлено пріоритетність.

Пріоритетними загрозами економічній безпеці України в економічній сфері було визначено: відставання від провідних країн світу в переході до нового технологічного укладу; високу залежність від імпорту паливно-енергетичних ресурсів та низьку диверсифікованість експорту; обмежений доступ до фінансування; макроекономічну нестабільність; недостатню розвиненість комунікацій і транспортної інфраструктури; неефективне податкове регулювання; низьку якість державного регулювання; високий рівень тінізації економіки.

У соціальній сфері пріоритетними загрозами є депопуляція та старіння населення; гуманітарна криза на Донбасі; поляризація доходів населення; відставання України від провідних країн світу за рівнем доходів населення; низька якість медичних послуг і нерівний доступ до них різних верств населення; низький рівень пенсій і нерівні умови пенсійного забезпечення; низька купівельна спроможність та високі споживчі ціни; низький рівень охоплення бідного населення соціальною підтримкою і низька її адресність; невідповідність якості освіти сучасним вимогам та її недостатня доступність для бідних верств населення.

У політичній сфері пріоритетними загрозами національній економічній безпеці є відставання від провідних країн світу за якістю державного управління; низький рівень довіри до влади та судової системи; недостатнє сприяння регуляторного клімату щодо ведення бізнесу; низька якість розроблення та реалізації внутрішньої державної політики, а також функціонування державного апарату та роботи державних службовців, незадовільний рівень їхньої компетенції та ступінь незалежності від політичного тиску; високий рівень корупції.

Пріоритетними загрозами національній економічній безпеці України в духовній сфері є: низький рівень свободи слова; високий ступінь урядового контролю над засобами масової інформації; зростаюча концентрація основних засобів масової інформації в руках олігархів, близьких до влади; низький рівень довіри населення до уряду та політичної демократичної культури; високий рівень сприйняття корупції.

На четвертому етапі проводиться оцінка рівня національної економічної безпеки країни.

В економічній літературі для оцінювання національної економічної безпеки використовують такі підходи: системний, функціональний, казуальний, елементний і процесний. Запропоновано застосування системно-функціонального підходу, який дав змогу сформувати універсальний алгоритм оцінювання рівня національної економічної безпеки за етапами: (1) формування системи показників оцінки національної економічної безпеки країни; (2) статистична обробка результатів вимірювання в системі нормованих шкал; (3) комплексна оцінка функціональних складників національної економічної безпеки країни; (4) інтегральне оцінювання рівня національної економічної безпеки країни. Оцінювання рівня національної

економічної безпеки країни ґрунтується на ієрархічно побудованій системі показників (інтегрального, комплексних і часткових), що дає змогу визначити рівень та диспропорції розвитку і може слугувати основою для формування стратегії національної економічної безпеки країни.

Інтерпретацію рівня економічної безпеки країни можна визначити за допомогою психофізичної шкали Харрінгтона, де за даними дослідження можна визначити наступні діапазони: [1,0–0,80] – зона «стабільності»; [0,63–0,79] – зона «помірної небезпеки»; [0,37–0,62] – зона «ймовірної небезпеки»; [0,21–0,36] – зона «небезпеки»; [0–0,20] – «критичний стан»). Україна суттєво відстає від країн ЄС за рівнем національної економічної безпеки. Значення Інтегрального показника економічної безпеки України у 2020 р. становило 0,025, що дає змогу дійти висновку про критичний стан її національної економічної безпеки.

Кожна країна має особливості, але в однорідних групах діють близькі за змістом закономірності розвитку. З метою ранжування та виокремлення однорідної сукупності країн за рівнем економічної безпеки було застосовано кластерний аналіз.

До першого кластера увійшли країни-лідери в забезпеченні економічної безпеки: Швеція, Фінляндія, Данія. Головним і практично єдиним представником першого кластера, який має найвищі значення інтегральних показників за всіма аналізованими складниками економічної безпеки, є Швеція.

Другий кластер (50% серед загальної кількості країн) становлять країни, що мають середні значення інтегральних показників у розрізі компонент безпеки національної економіки, які не перевищують 0,61. Це найбільша група, до якої увійшли економічно розвинуті країни, такі як Великобританія, Німеччина, Австрія, Франція, Португалія, а також наймолодші країни-члени ЄС – Чехія, Словенія, Угорщина, Польща.

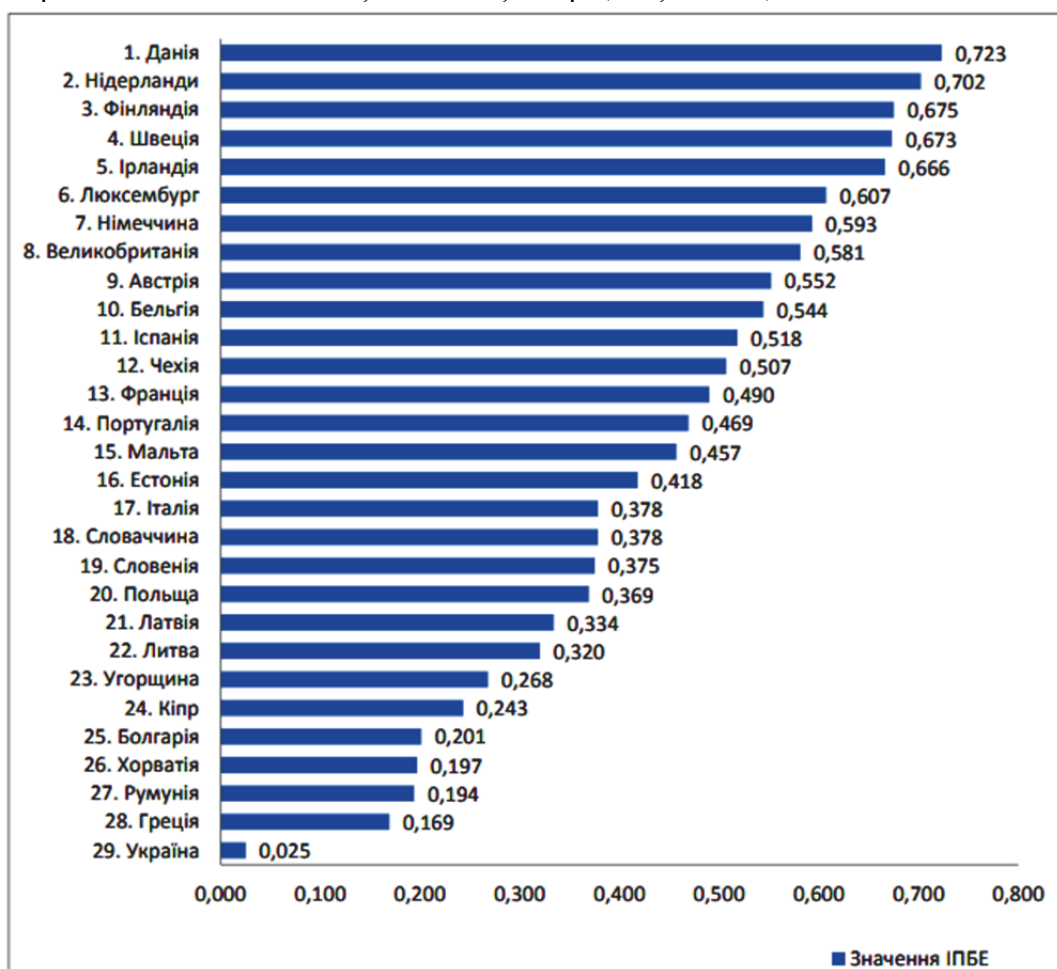

Рис. 1. Діаграма розподілу країн ЄС та України за Інтегральним показником економічної безпеки країни у 2020 р.

Третій кластер (20% серед загальної кількості країн) утворюють країни, що мають низькі значення інтегральних показників, які характеризують рівень розвитку безпеки національної економіки. Саме до цього кластера протягом аналізованого періоду входила Україна. Варто зауважити, що кількість країн, котрі входять до третьої групи, збільшилася, що свідчить про зниження рівня економічної безпеки.

У межах кожного кластера було виділено головного представника – країну-репрезентанта, яка за значеннями комплексних показників за кожним складником оцінки рівня розвитку економічної безпеки найбільш наближена до середніх значень кластера. Головним представником першого кластера стала Фінляндія, другого – Португалія, а третього – Румунія.

На п'ятому етапі здійснюється моделювання сценаріїв забезпечення економіки країни, яке ґрунтується на поєднанні когнітивного моделювання та сценарного підходу, що дає можливість визначати напрями реалізації стратегії економічної безпеки країни та здійснювати вибір важелів державного регулювання. У результаті проведеного дослідження була складена когнітивна модель впливу деструктивних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на економічну безпеку країни, що дозволило систематизувати знання про їх взаємозв'язки та взаємодії та визначити найбільш впливові з них.

У процесі дослідження було побудовано сценарії забезпечення економіки України: 1-й сценарій – базовий (всі змінні моделі залишаються стабільними); 2-й сценарій (досягнення Україною значень показників країни-репрезентанта 2-го кластера – Португалії); 3-й сценарій (досягнення Україною значень показників країни-репрезентанта 3-го кластера – Румунії). Для України кращим сценарієм є досягнення показників країни-репрезентанта 2-го кластера – Португалії. Для проведення імпульсу обрано найкоротший шлях (значення по модулю).

Ще однією, єдиною методикою в Україні, за якою можна проаналізувати та оцінити економічну безпеку України, є Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, які затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 9 жовтня 2013 року № 1277 (Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня національної економічної безпеки України, 2013).

За цими Методичними рекомендаціями можна розрахувати рівень економічної безпеки України. Методичні рекомендації базуються на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні і застосовуються Мінекономрозвитку для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності. Розрахунки здійснюються Мінекономрозвитку двічі на рік на підставі офіційних даних статистичного обліку Держстату, Нацкомфінпослуг, Міндоходів, Міненерговугілля, Мінфіну і Національного банку та експертних оцінок, у тому числі рейтингових звітів міжнародних неурядових організацій (Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, 2013).

Отже, оцінити економічну безпеку України можна спираючись на індекс глобальної конкурентоспроможності або на Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки. Для кращого розуміння сутності даних методик порівняємо їх (таблиця 2).

Таблиця 2

Порівняння показників методик розрахунку національної економічної безпеки України станом на 2021 рік

Групи показників за Методикою за індексом глобальної конкурентоспроможності	Кількість показників	Групи показників за Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України	Кількість показників
Інститути	26	Виробнича безпека	16
Інфраструктура	12	Демографічна безпека	7
Макроекономіка	2	Енергетична безпека	10
Здоров'я і початкова освіта	2	Зовнішньоекономічна безпека	11

Групи показників за Методикою за індексом глобальної конкурентоспроможності	Кількість показників	Групи показників за Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України	Кількість показників
Вища освіта і професійна підготовка	8	Інвестиційно-інноваційна безпека	14
Ефективність ринку товарів і послуг	7	Макроекономічна безпека	12
Ефективність ринку праці	12	Продовольча безпека	11
Розвиненість фінансового ринку	9	Соціальна безпека	14
Рівень технологічного розвитку	5	Фінансова безпека	32
Розмір внутрішнього ринку	2		
Конкурентоспроможність підприємств	8		
Інноваційний потенціал	10		
Всього	103		127

Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України розроблені з урахуванням специфіки України, а методика за індексом глобальної конкурентоспроможності є уніфікованою для всіх країн світу, але в ній не береться до уваги рівень розвитку, специфіка та особливості кожної країни. Аналіз методик виявляє, що в українській методиці не приділено увагу таким показникам, як етика і корупція, зловживання впливом, марнотратство державних витрат, корпоративна етика, якість доріг, якість освітньої системи, якість шкіл менеджменту, доступ до Інтернету в школах, доступність спеціалізованих науководослідних і навчальних закладів, ступінь підготовки персоналу, вплив оподаткування на стимули до роботи, гнучкість визначення заробітної плати, здатність країни утримувати таланти, здатність країни залучати таланти, використання інформаційних, телекомунікаційних технологій. На наш погляд, це важливі фактори при забезпеченні надійного та стабільного розвитку економічної безпеки.

На шостому етапі формується стратегія національної економічної безпеки країни. Під час державного програмування – планування – розроблення заходів формується стратегія, яка у подальшому конкретизується та деталізується. Формування стратегії економічної безпеки країни здійснюється відповідно до програмно-цільового підходу.

На сьомому етапі проводиться розроблення заходів, засобів та механізмів реалізації стратегії економічної безпеки країни.

Стратегія національної економічної безпеки країни реалізується відповідно до розробленої дорожньої карти – формалізованого наочного представлення покрокового сценарію реалізації стратегії. Дорожня карта націлена на інформаційно-комунікаційну підтримку процесу контролю та ухвалення управлінських рішень з реалізації стратегії національної економічної безпеки країни.

На восьмому етапі проводиться моніторинг і контроль реалізації стратегії управління національної економічної безпеки України. Моніторинг необхідно проводити щорічно (звіт про результати реалізації проектів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки країни, визначених планом заходів, за відповідний період).

У статті подано рекомендації щодо удосконалення організації процесу стратегічного управління національною економічною безпекою країни, який включає такі етапи: визначення стратегічних цілей; стратегічний аналіз; визначення переліку та пріоритетності загроз економічній безпеці країни; оцінювання рівня економічної безпеки країни; моделювання сценаріїв забезпечення економіки країни; формування стратегії та тактики забезпечення економічної безпеки країни; розроблення заходів, засобів та механізмів реалізації стратегії економічної безпеки країни; моніторинг і контроль. Обґрунтовано перелік загроз національній економічній безпеці країни та їх актуальність шляхом поєднання таких методів, як експертні оцінки та метод аналізу ієрархій. Запропоновано методичний підхід оцінювання рівня економічної безпеки країни, який базується на ієрархічно побудованій системі показників (інтегрального, комплексних і часткових), що дає змогу визначити рівень та диспропорції розвитку і може слугувати основою для формування стратегії економічної безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна 2020». Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015)
2. Пономаренко В.С., Клебанова Т.С., Чернова Н.Л. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование: монографія. Харьков: ИНЖЭК, 2004. 364 с.
3. Хашиєва Л.В. Сутність і поняття стратегічного управління. URL: <http://www.kbuaa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2009-4/doc/1/14.pdf>
4. Кизим М.О., Матюшенко І.Ю., Шостак І.В., Данова М.О. Форсайт-прогнозування пріоритетних напрямів розвитку нанотехнологій і наноматеріалів у країнах світу й Україні: монографія. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2015. 272 с.
5. Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія. Харків: ВД «Інжек», 2006. 240 с.
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287>
7. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68>
8. Бондарук Т.Г., Бондарук І.С. Соціальні аспекти економічної безпеки держави. Економічні горизонти. 2018. № 2. С. 76–86.
9. Вареник В.М. Аналіз методик розрахунку економічної безпеки України. 2016. № 1. С. 70–79.
10. Акімова Л.М. Становлення системи економічної безпеки держави в Україні: сутність, рівні, складники. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2018. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01\(19\)/3.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01(19)/3.pdf)

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
МІННЯЙЛА О. І.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

**ПОНОМАРЕНКО П., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті розглянуто сутність процесу соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні, проаналізовано тенденції процесу реалізації соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні. Визначено мету, завдання, принципи соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні. Охарактеризовано проблеми реалізації соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні, надано можливі шляхи їх вирішення.

The article examines the essence of the process of social protection of persons with disabilities in Ukraine, analyzes the trends of the process of implementation of social protection of persons with disabilities in Ukraine. The purpose, tasks, principles of social protection of persons with disabilities in Ukraine are determined. The problems of the implementation of social protection of persons with disabilities in Ukraine are characterized, and possible ways to solve them are provided.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що інвалідність сьогодні є соціальним явищем. Існуюча проблема захисту осіб з інвалідністю в сучасних економічних умовах набуває виняткового значення через те, що постійно зростає їх частка в загальній структурі населення. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю,

котрі затверджені у грудні 1993 року Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, передбачають рівні стартові можливості для усіх осіб незважаючи на їх психофізичний розвиток, стан здоров'я, вік, стать, соціально-економічний статус. Україна, виконуючи взяті на себе зобов'язання, систематично спрямовує свою соціальну політику на створення комплексу правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних заходів, основною метою яких є поліпшення або відтворення життєдіяльності, соціальної адаптації, повернення до повноцінного життя людей з обмеженими можливостями. В результаті усвідомлення важливості проблеми осіб з інвалідністю стало розроблення та прийняття непохитно нового законодавчого акту, а саме – Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Реалізація даного закону допоможе створити не лише необхідні умови для повноцінного життя людей з проблемами фізичного та психічного здоров'я, а також змінити ставлення до них, як до повноправних громадян в суспільстві. Вагомим фактом є те, що у формуванні та реалізації політики в сфері соціального захисту та реабілітації активну участь беруть самі особи з інвалідністю та їх громадські організації, які входять до складу різних урядових органів і комісій та залучаються до розробки державних нормативно-правових актів [1].

Метою статті є теоретичне обґрунтування й розробка пропозицій щодо напрямів удосконалення соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні основи реалізації соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Варто відзначити, що й до сьогодні в Україні не існує єдиного терміну для позначення осіб з фізичними та психічними відхиленнями. У засобах масової інформації та в спеціальній літературі використовуються такі поняття як: «інвалід», «особа з обмеженими функціональними можливостями», «людина з обмеженою дієздатністю», «людина з особливими потребами», «особа з вадами розвитку». У законодавчих документах, зазвичай, домінує термін «інвалід» [8]. У Законі «Про соціальний захист інвалідів» сказано, що «людина з особливими потребами – це особа, котра має порушення стану здоров'я зі стійкими розладами функцій організму, зумовлені захворюванням, наслідками травм чи дефектами, які призводять до обмеженої життєздатності і вимагають необхідності її соціального захисту». Серед вітчизняних науковців і практиків, які досліджували різні аспекти соціального захисту інвалідів, слід виділити М. Авраменка, С. Богданова, О. Дікову-Фаворську, Е. Лібанову, О. Макарову, С. Мельника, К. Міщенко, В. Скуратівського, В. Сушкевича, Н. Теплоу, О. Полякову та інші.

Виклад основного матеріалу. Проблема соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні є дуже значущою. Згідно до офіційних даних Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2019 р. чисельність осіб з інвалідністю становила 2659,7 тис. або 6,3 % від загальної чисельності населення країни. У 2020 році показники чисельності осіб з інвалідністю становила 2703,0 тис. Станом на перше січня 2021 року в Україні налічується 2 мільйони 703 тисячі людей з інвалідністю. Такі дані надала Державна служба статистики. Також у Державній службі статистики зазначають, що в Україні налічується 222,3 тисячі людей з інвалідністю першої групи, 900,8 тисячі – другої групи та 1 мільйон 416 тисяч – третьої групи. [3]

В той же час, варто зазначити, що наведені дані не цілком відображають реальну ситуацію. Така невідповідність статистики викликана через відсутність постійного якісного моніторингу і недосконалістю системи збору даних зі сторони державних органів, а також труднощами та небажанням самих людей отримувати статус «інвалід». Існує таке небажання через бюрократичну систему оформлення даного статусу та недобросовісність у роботі медичних комісій [2]. Зокрема, в Україні немає точної офіційної статистики щодо кількості людей з порушеннями зору та слуху. Якщо звернутись до неофіційних даних, то в Україні проживають біля 300 тис. інвалідів з вадами зору, з яких близько 40 тис. сліпих та більше 100 тис. людей з вадами слуху. Усі ці проблеми спричинені, в першу чергу, недосконалістю нормативно-правового поля, відсутністю сформованої культури сприйняття людей з

обмеженими можливостями; обмеженістю сфери надання послуг; недостатнім фінансуванням; низькою якістю інформаційної та комунікаційної сфер; недостатнім розумінням та усвідомленням проблем людей з обмеженими можливостями. Останніми роками розв'язанню цих проблем приділяється значна увага, проте недостатня їх вирішеність окреслює основні завдання на найближчу перспективу. [11]

На сьогоднішній день в Україні склалася така система соціального захисту інвалідів, котра акцентує увагу на матеріальному забезпеченні цих осіб, що включає в себе: пенсії, пільги, разові допомоги. Від даної практики утримування потрібно відмовлятися та брати курс до європейських соціальних стандартів, за якими надаються такі соціальні послуги, що спрямовані на розвиток будь-якого члена суспільства, у тому числі інваліда як суб'єкта соціально-трудова відносин [4].

Стаття 3 Конституції України визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. [5]

Про права людини з інвалідністю, так, як і про права людини загалом, варто говорити з точки зору взаємовідносин «влада – людина». Якщо людина з інвалідністю має право, то це означає, що держава всебічно повинна їй допомагати і зобов'язана забезпечити їй можливість скористатись цим правом. Тому, вкрай важливою соціальною функцією держави є соціальне забезпечення, котре є гарантом права людини на гідний рівень життєдіяльності та відшкодування втрат регулярного прибутку, компенсацію додаткових втрат у зв'язку з інфляційними процесами. Саме тому вивчення питання про державне соціальне забезпечення, на мою думку, доцільно розпочати з аналізу нормативів соціального забезпечення осіб з інвалідністю відповідно до законодавства України.[5]

Регулювання питань державної політики у сфері соціального забезпечення населення України здійснюють більше 30 законодавчо-нормативних актів, котрі поєднують також питання соціального захисту населення. Законодавчо-нормативні акти, які визначають основу функціонування національної системи соціального забезпечення, можна розділити за двома напрямками: базові та спеціальні.

До базових нормативно-правових актів соціального забезпечення інвалідів в Україні відносяться:

- Конституція України, ст. 46 (1996 р.);
- Закон України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (1998 р.);
- Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000 р.);
- Закон України «Про прожитковий мінімум» (1999 р.);
- Закон України «Про соціальні послуги» (2003 р.).

До спеціальних відносяться:

- Закон України «Про пенсійне забезпечення» (1991 р.);
- Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991 р.) [10];
- Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» (2000 р.);
- Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (2003 р.) [9].

Спостерігається така тенденція, що сьогодні норми багатьох законодавчо-нормативних актів не застосовуються повною мірою, і також, деякі з них уже очевидно є застарілими. До прикладу, спостерігається недотримання вимог Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» щодо формування, встановлення і затвердження державних соціальних стандартів і нормативів за участю, погодженням з іншою стороною соціального діалогу.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (2003 р.) є основним спеціальним законом, в котрому визначаються принципи, засади і механізми функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, призна-

чення, перерахунку і виплати пенсій, у тому числі працюючим пенсіонерам, за рахунок коштів Пенсійного фонду. Закон також регулює й порядок формування Накопичувального пенсійного фонду та фінансування за рахунок його коштів видатків на оплату договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам та членам їхніх сімей. [9] Окрім вищезазначеного, законодавство про пенсійну систему в Україні має доповнення у вигляді Законів України «Про пенсійне забезпечення», «Про недержавне пенсійне забезпечення».

Згідно з Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» за рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати:

- пенсія за віком;
- пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання;
- пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

Щодо соціальних послуг, котрі передбачені цим Законом, то родині належить допомога на поховання пенсіонера.

Існують декілька основних умов вищезазначеного закону, згідно з якими надаються пенсії по інвалідності (табл. 1).

Таблиця 1

Умови надання пенсії по інвалідності відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

Умова (№)	Характеристика
1	Особи мають право на отримання пенсії по інвалідності, якщо настання інвалідності спричинило повну або часткову втрату працездатності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства) за наявності страхового стажу;
2	Пенсія по інвалідності призначається незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу або ж після припинення роботи;
3	Пенсія по інвалідності від нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання призначається відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»

Джерело: розроблено автором на основі [6; 9].

Згідно з дослідженнями науково-дослідного інституту Міністерства соціальної політики України, для забезпечення раціональної зайнятості інвалідів в Україні застосовуються відповідні варіанти їх працевлаштування на роботу:

- працевлаштування на відкритому ринку праці, де робочі місця пропонуються як для осіб, які не мають інвалідності, так і для осіб з інвалідністю;
- працевлаштування на спеціалізованих підприємствах, котрі є заснованими громадськими організаціями інвалідів. Головна мета таких підприємств полягає в наданні можливостей інвалідам займатися корисною діяльністю;
- працевлаштування на соціально-економічних підприємствах із транзитними та постійними робочими місцями, котрі створені на базі міжрегіональних центрів професійної реабілітації інвалідів.

Як показує практика, залучення громадян з інвалідністю до сфери праці є важливим як для них самих, так і для держави, адже тоді підвищується життєвий рівень інвалідів, збільшується їх платоспроможність, а також можливість самореалізації.

У багатьох провідних країнах світу створені такі умови, що працюючі інваліди складають у середньому половину осіб від загальної кількості людей з обмеженими можливостями.

З метою реалізації особами з інвалідністю прав та свобод людини і громадянина під час розроблення державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій, національних стандартів, кодексів усталеної практики, технічних умов, проведення дослідно-конструкторських, науково-дослідних робіт враховуються потреби осіб з інвалідністю або ж застосовуються принципи універсального дизайну та розумного пристосування.

Також не слід забувати про соціальний захист осіб, котрі постраждали внаслідок російської агресії в зоні проведення АТО/ООС. Розпочинаючи з 2017 року безкоштовне протезування або ортезування за новітніми технологіями та технологіями, які відсутні в Україні, для окремих категорій громадян, які брали участь в антитерористичній операції чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та у Луганській областях, та забезпеченні її проведення в Україні здійснюється Фондом соціального захисту осіб з інвалідністю. Здійснюється це за рахунок коштів державного бюджету на підставі рішення експертної комісії. [7]

Учасники АТО/ООС, за новітніми технологіями мають право на:

- протезування та/або ортезування виробами підвищеної функціональності та/або спеціальними виробами для занять спортом за технологіями виготовлення, які відсутні в Україні;
- протезування та/або ортезування виробами підвищеної функціональності та/або спеціальними виробами для занять спортом за новітніми технологіями;
- заміна приймальної гільзи та здійснення післягарантійного ремонту протезно-ортопедичного виробу.

Варто відзначити також українські підприємства, які виготовляють та постачають протезно-ортопедичні вироби підвищеної функціональності за новітніми технологіями для учасників АТО/ООС, котрі втратили функціональні можливості кінцівок. Таких підприємств в Україні є 11: 6 підприємств у Києві, по 2 у Львові та Харкові, і одне в Одесі. [7]

На основі проаналізованих матеріалів, наукових публікувань та інших джерел інформації, пропоную перелік рекомендацій щодо вдосконалення соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні:

- для покращення добробуту осіб з інвалідністю вкрай необхідною є модернізація методології розрахунку рівня прожиткового мінімуму, котрий є базовим державним соціальним стандартом, і на основі якого визначаються розміри основних державних соціальних гарантій;
- забезпечити виконання Національного плану дій з реалізації Конвенції про права інвалідів;
- необхідно забезпечити сприятливі умови для формування інклюзивного освітнього середовища та забезпечити доступ до якісної освіти осіб з інвалідністю враховуючи їхні потреб;
- з метою забезпечення ефективного доступу до медичних послуг людей з інвалідністю, варто прискорити прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування»;
- розробити та забезпечити реалізацію ефективного механізму забезпечення людей з інвалідністю технічними засобами реабілітації та виробами медичного призначення;
- опираючись на досвід провідних країн Європи, я вважаю доцільним розглянути можливість створення Інституту вивчення проблем людей з обмеженими можливостями [12].

Висновок. В результаті проведених останніх наукових досліджень спостерігається, що проблема соціального захисту інвалідності реально має місце в Україні, де рівень державного соціального захисту осіб з обмеженими можливостями оцінюється як низький. Цей факт відображає соціально-економічні проблеми розвитку суспільства в цілому. На сьогоднішній день, функція держави стосовно інвалідів повинна виявлятися у створенні правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов для задоволення їхніх потреб щодо здоров'я, матеріального забезпечення, посиленої трудової та громадської діяльності.

Політика держави полягає в максимальній активізації потенційних сил осіб з обмеженими можливостями у контексті професійної, трудової реабілітації та працевлаштування. Держава повинна сприяти професійній самореалізації осіб з інвалідністю для досягнення ними гідної якості життя.

Виявлено, що постійна позитивна динаміка зростання пенсійних і соціальних виплат інвалідам є недостатньою для їх соціального захисту, тому що особи з обмеженими можливостями продовжують залишатися найменш забезпеченими категоріями населення в Україні. Саме тому, я вважаю, що соціальний захист осіб з інвалідністю має включати не лише матеріальні питання, а й весь спектр потреб людського життя.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми соціального захисту людей. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-12/analit-yakushenko-social-policy-9-2019>
2. Віжунов О.В. Історичні передумови формування поняття «особа з інвалідністю». Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Вип. 4. С. 58–61.
3. Державна служба статистики України: Соціальний захист населення України у 2020 році. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_szn_2020.pdf
4. Дікова-Фаворська О. Роль конструкту «людина з функціональними обмеженнями здоров'я» в компенсації дефіциту розуміння соціальної суті людини з інвалідністю. Нова парадигма. 2017. Вип. 131. С. 158–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2017_131_17
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <http://www.rada.gov.ua>
6. Міністерство соціальної політики України: Особам з інвалідністю. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/invalidam.html>
7. Новітні технології для АТО/ООС. URL: <https://www.ispf.gov.ua/diyalnist/reabilitaciya-uchasnikiv-ato>
8. Панасюк Р.В. Еволюційний погляд на дефініцію «інвалідність». Актуальні проблеми психології. 2018. Вип. 45. С. 240–252.
9. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
10. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
11. Соціальний захист людей з особливими потребами. URL: <https://elanets.mk.gov.ua/store/files/1479919694.pdf>
12. Соціальні гарантії щодо забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю в Україні. URL: <https://www.ispf.gov.ua/diyalnist/zabezpechennya-tehnicnimi-zasobami-reabilitaciyi/zagalna-informaciya>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ЛАЗЕБНОЇ І. В.

СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ПРОГРАМАМИ ТА ПРОЄКТАМИ

ПРИКУП Д., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

В статті розглянута специфіка управління місцевими програмами та проєктами з їх розподілом на відповідні групи. Досліджена мета і схема взаємозв'язків між суб'єктами, які взаємодіють при виконанні місцевих програм та проєктів. Проведений аналіз основних вимог до впровадження місцевих програм та проєктів з оцінкою їх життєвого циклу. На основі розглянутих особливостей виділені першочергові завдання для впровадження програм проєктів на місцевому рівні.

The article considers the specifics of local programs and projects management with their division into appropriate groups. The purpose and scheme of interrelationships between the subjects that interact with the implementation of local programs and projects are studied. An analysis of the basic requirements for the implementation of local programs and projects with an assessment of their life cycle is carried out. Based on the considered features, the priority tasks for the implementation of programs and projects at the local level are identified.

В реаліях сучасного світу та функціонування місцевого самоврядування дуже велике значення має управління їх програмами та проектами, спрямованими на задоволення тієї чи іншої споживчої потреби. Розробка або впровадження таких програм зазвичай зводиться до проектної діяльності з наявністю конкретної мети, термінів і ресурсних обмежень. Однак підходи до управління місцевими програмами та проектами істотно відрізняються від підходів, які можна застосувати до проектів в більш традиційних і звичних умовах. Так, наприклад, проектний менеджмент на місцевому рівні застосовується в процесі управління великими об'єктами, яке ускладнюється швидкими змінами трендів і вимог ринку. Через це необхідно враховувати все в режимі реального часу задля уникнення ситуації, коли результат реалізації проекту може бути вже неактуальним. Тому грамотний і сучасний підхід до управління місцевими програмами та проектами є дійсно важливим в цій сфері. Однак не всі органи місцевого самоврядування приділяють достатньої уваги проектному менеджменту своєї діяльності. Внаслідок цього на ринок щорічно впроваджуються сотні програм та проектів, які є морально застарілими ще до виходу на ринок, а органи місцевого самоврядування втрачають клієнтів через невчасну реалізацію. Відповідно, найважливіший ресурс – кваліфікований персонал, де його діяльність є осмисленою і структурованою.

Мета статті полягає в розкритті науково-теоретичних засад управління місцевими програмами та проектами й виокремленні напрямків удосконалення механізму управління ними.

Об'єктом дослідження є процес управління місцевими програмами та проектами.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти реалізації проектної діяльності органами місцевого самоврядування для виокремлення напрямків удосконалення механізму її управління.

Вагомий внесок у розвиток знань з проектної діяльності на місцях здійснив засновник та президент Української асоціації управління проектами, проф. С. Бушуєв [1]. Також необхідно підкреслити таких науковців і освітян, як Н. Бушуєву [2], В. Морозова [7], В. Рача [8], та ін., що поряд з підготовкою висококваліфікованих спеціалістів з напрямку управління місцевими програмами та проектами формують науковий доробок з проектного менеджменту і займаються практичною діяльністю з впровадження й управління програмами та проектами, є керівниками проектів в різних сферах регулювання місцевими проектами.

Сутність поняття управління програмами та проектами на місцевому рівні містить в собі цілий ряд особливостей. Так, для проведення управління варто використовувати загальні методи проектного управління, тоді як організація такого управління має здійснюватися на основі інноваційних розробок наукоємних підприємств. Відмінною ознакою місцевих програм та проектів є більш інтенсивне використання знань як джерела конкурентних переваг. Для виконання таких проектів та програм використовують різні проектно-орієнтовані підприємства, в яких менеджер проекту має повноваження для визначення пріоритетів і для керівництва роботою осіб, залучених для роботи в рамках конкретного проекту чи програми [6, с. 19].

В цілому всі програми та проекти, які здійснюються на місцевому рівні, можна класифікувати на відповідні групи (рис. 1).

Відзначимо, що деякі вчені поділяють проекти та програми в залежності від того, до якого типу їх відносять. Так, В.В. Морозов визначає відмінності між проектно-орієнтованими та проектно-залежними проектами та програмами. Проектно-орієнтованими є впровадження, зокрема, будівельних, дизайнерських, консалтингових та рекламних програм. Розвиток проектно-залежних програм відбувається в межах залучених проектів. Як приклад, до їх реалізації залучають банки та різні торгові мережі [7, с. 21–22].

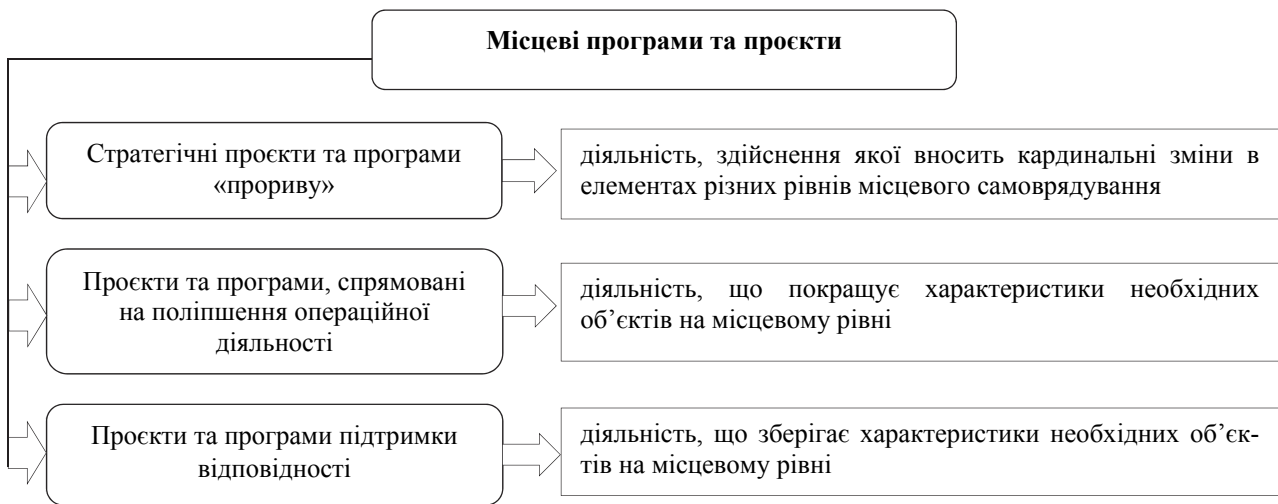

Рис. 1. Класифікація місцевих програм та проектів відповідно до їх призначення

* Розроблено автором на основі джерела [3].

Основною метою управління програмами та проектами на місцевому рівні є уникнення існуючих ризиків, оцінка понесених витрат і забезпечення успішного їх впровадження. При цьому механізм управління такими програмами та проектами вимагає розробку ефективного управління й розуміння процесу місцевого самоврядування та проектування. Проекти та програми, які реалізуються на місцевому рівні, мають набір цілей і деяких обмежень, які особливо стосуються тимчасових рамок для завершення їх реалізації, формування бюджету й належного фінансування [4]. Застосовуючи сучасні методи ефективного менеджменту, можна досягти запланованих масштабів реалізації за умов оптимальних вартості й терміну. Перш, ніж розглядати етапи організації управління програмами та проектами на місцевому рівні, варто оцінити рівень взаємозв'язків між суб'єктами, які при цьому взаємодіють (рис. 2.).

Так, основним критерієм для здійснення процесу управління місцевими програмами та проектами являються юридичний і економічний відділи підприємства-виконавця. В той же час, фахівці відповідної сфери, зокрема проєктувальник (розробляє плани і схеми), постачальник (поставляє матеріали й комплектуючі) та підрядник (виконує роботи на основі завдання замовника на власний ризик), повністю здійснюють супроводження всього процесу реалізації проєктів від створення до реєстрації конкретних об'єктів.

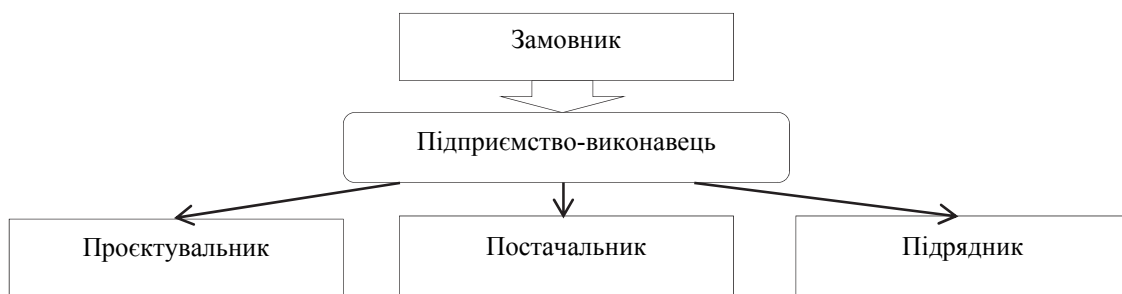

Рис. 2. Схема взаємозв'язків між суб'єктами, які взаємодіють при виконанні місцевих програм та проектів

[Авторська розробка].

В такому разі, опрацювання процесу управління місцевими програмами та проектами потребує розгляду питань, пов'язаних з етапами організації проекту, в основі якої лежить його життєвий цикл (рис. 3).

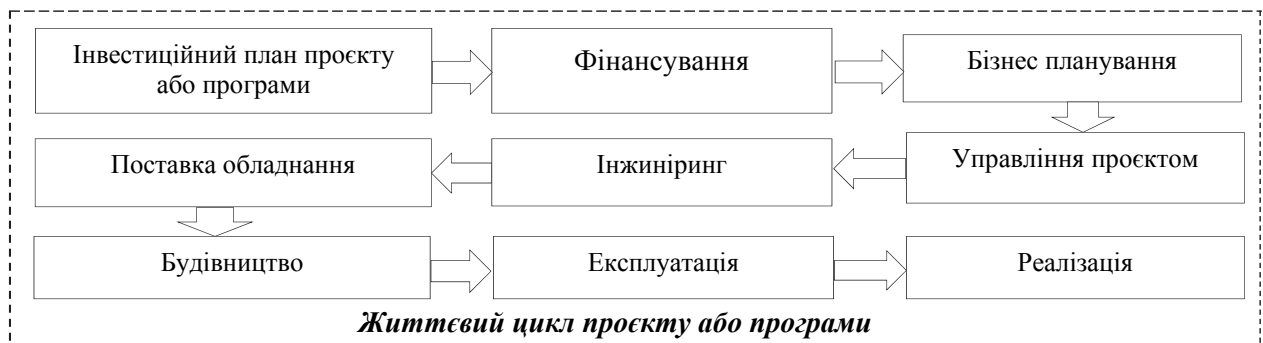

Рис. 3. Етапи організації програм та проєктів на місцевому рівні

* Розроблено автором на основі джерела [3].

Так, процес управління програмами та проєктами відбувається після розробки інвестиційного плану, вибору джерел фінансування й складання бізнес-плану. В той же час інвестиційний план формується на основі визначення мети (відправної точки, до якої об'єкт дослідження прагне та спрямовує свою діяльність в рамках планування, оцінки ефективності діяльності об'єкта й прийняття рішень), стратегічних цілей (стратегія розвитку, що визначає основні напрями розвитку й очікувані результати діяльності) і тактичних заходів (програми економічного і соціального розвитку, цільові програми та ін.) [2, с. 81–82].

Для кожної діяльності, у тому числі й проєктної, висуваються певні вимоги (рис. 4).

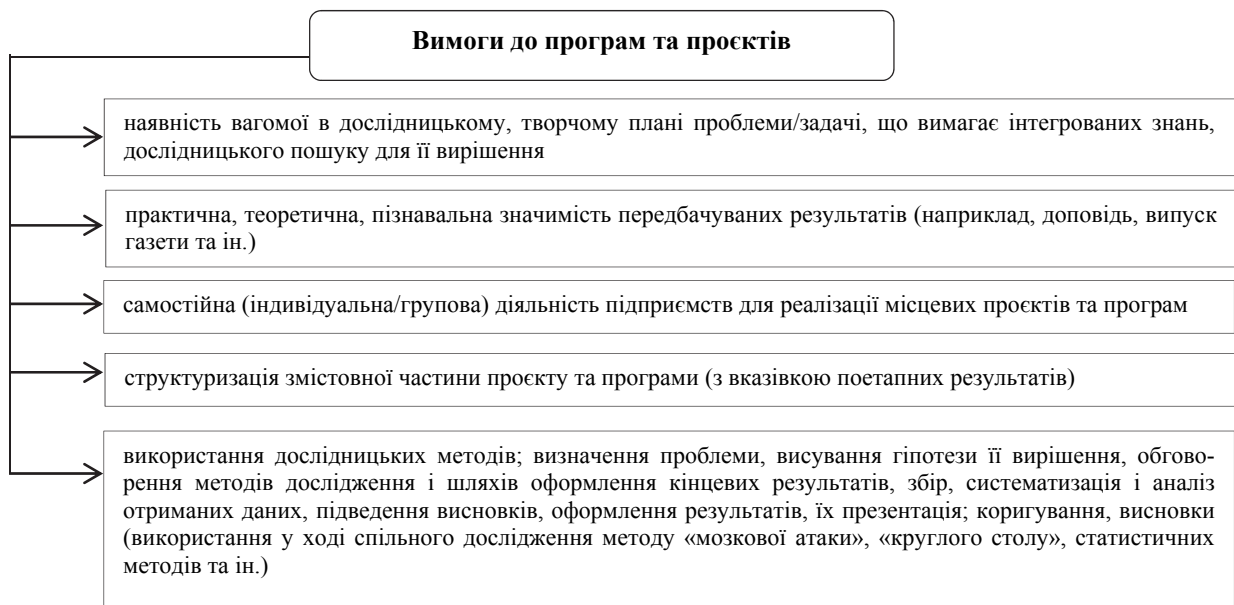

Рис. 4. Вимоги до реалізації програм та проєктів на місцевому рівні

* Розроблено автором на основі джерела [5, с. 116–117].

Враховуючи вищезазначене, варто виділити наступні вимоги до процесу реалізації місцевих програм та проєктів:

- 1) наявність суспільно-корисної значимості проєкту та програми, ринкової вартості й окремих споживачів;
- 2) необхідність проєкту та програми бути посилюючими для впровадження у діяльність з високим рівнем складності та прагненням до досягнення високої якості й міри досконалості отриманого матеріального чи духовного продукту;

3) формулювання проекту та програми в найзагальнішому вигляді: активне застосування теоретичних знань зі сторони підприємців, що реалізують такі програми та проекти; додаткове залучення наукової, допоміжної та іншої літератури; здійснення економічних розрахунків, самостійної розробки проектів, а також плану дій щодо їх реалізації з урахуванням можливостей;

4) наявність можливості колективної виробничої діяльності та включення їх у виробничі й наукові колективи.

Таким чином, з метою впровадження програм та проектів на місцевому рівні потрібно виконати необхідні завдання (рис. 5).

Варто відмітити, що під час впровадження місцевих програм та проектів виокремлюються системний і діяльнісний підходи.

Так, у системному підході проект є системою тимчасових дій, спрямованих на досягнення конкретних одноразових цілей, де особлива увага приділяється таким характеристикам проекту, як одноразовість, унікальність отриманого результату й чітка тимчасова локалізація.

Разом з тим, у діяльнісному підході проект є активною спрямованою діяльністю щодо перетворення ідей у стан бажаного майбутнього, де особлива увага приділяється заходам і методам, що максимально мають знизити невизначеність середовища реалізації проекту. Тут будь-який проект в своїй основі несе активну діяльність, спрямовану на створення інновації або на перетворення внутрішнього й зовнішнього середовища [8, с. 32–33].

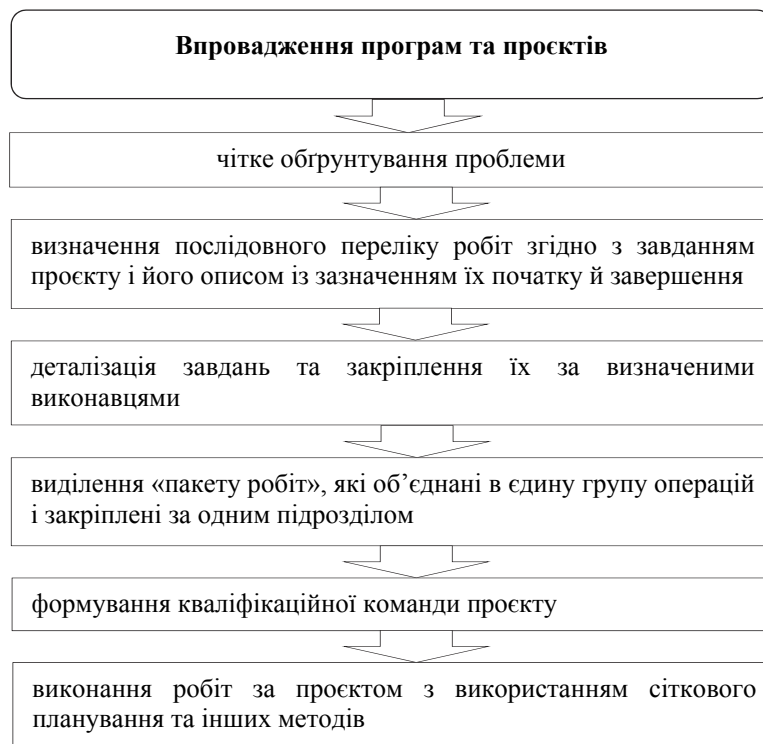

Рис. 5. Завдання для впровадження програм та проектів на місцевому рівні

* Розроблено автором на основі джерела [1].

Більш того, слід зауважити, що реалізація програм та проектів, яка обмежена в часі, має певний життєвий цикл, де проект проходить наступні етапи:

1) ініціювання – формування ідеї, статуту проекту та його команди, цілей і бачення конкретного результату;

2) планування – визначення термінів реалізації задуму, бюджету, відповідальних осіб та ризиків, розрахунок необхідного бюджету; визначення порядку і взаємопов'язаності майбутніх робіт проекту, планування контрольних точок і формування найбільш вичерпних критеріїв ефективності;

3) реалізація – виконання робіт щодо проєкту згідно графіка, бюджету й зон відповідальності;

4) завершення – підведення підсумків, формалізація накопичених знань та формулювання передумов для розробки наступного проєкту або програми (покладено на керівництво органів місцевого самоврядування) [4].

Відповідно, реалізація програм та проєктів на місцевому рівні – самостійна локалізована в часі форма управління, яка має певний унікальний результат. Проєктний менеджмент бере свій початок виключно з практичних потреб органів місцевого самоврядування, що відчували гостру необхідність у переформуванні управління.

Отже, процес організації та управління місцевими програмами та проєктами є невід’ємною частиною діяльності органів місцевого самоврядування, оскільки сприяє розвитку та ефективності їх діяльності. Правильність розробки й реалізації програм та проєктів є надзвичайно важливою задля забезпечення реалізації стратегії розвитку регіонів. Діяльність будь-якої комерційної структури здійснюється у конкурентному середовищі. Саме конкуренція примушує органи місцевого самоврядування постійно займатися збором та аналізом величезної кількості інформації про ринок та фактори впливу на нього. В такому випадку, під час вибору підприємства-виконавця, що займається проєктною діяльністю, доцільно буде обрати стратегію, орієнтовану на потреби клієнтів та швидко адаптуватися до ринкових вимог. Це є можливим лише за умов ефективної організації процесу реалізації програм та проєктів на місцевому рівні, розробка і впровадження яких можуть стати основою для розроблення удосконалених схем організації діяльності органів місцевого самоврядування. Сильна конкуренція з постійно зростаючими ризиками на ринку землі у житловій та комерційній нерухомості вимагає від інвесторів інноваційних підходів у боротьбі за споживача реалізованої інноваційної продукції. До таких конкурентних переваг можна віднести впровадження індивідуальних маркетингових і архітектурно-будівельних концепцій розвитку проєкту нерухомості, яке базуються на ґрунтовних комплексних маркетингових дослідженнях ринку нерухомості, охоплюючи усі важливі аспекти для реалізації конкретних інвестиційних завдань і цілей замовника.

Список використаних джерел

1. Бушуєв С.Д., Козир Б.Ю. Гібридизація методологій управління інфраструктурними проєктами та програмами. *Вісник Одеського національного морського університету*. 2020. Вип. 1 (61). С. 187–208. DOI: <https://doi.org/10.47049/2226-1893-2020-1-5-26>.
2. Бушуєва Н.С., Козырь Б.Ю., Запривода А.А. Многоуровневое гибридное управление инфраструктурными программами. *Scientific Journal of Astana IT University*. Вып. 2. 2020. С. 71–86. DOI: <https://doi.org/10.37943/AITU.2020.20.47.007>.
3. Данченко О.Б., Занора В.О. Проєктний менеджмент: управління ризиками та змінами в процесах прийняття управлінських рішень: монографія. Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А., 2019. 278 с. URL: https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/1235/1/Монографія_Данченко_Занора.pdf
4. Зачко О.Б., Зачко І.Г. Управління фінансами програм розвитку територіальних систем в умовах поведінкової економіки. *Управління проєктами: стан та перспективи. Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Миколаїв, 11–14 вересня 2018 р.). Миколаїв: Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, 2018. С. 48–49.
5. Козир Б.Ю. Гібридні методології управління інфраструктурними проєктами. *Управління проєктами та розвиток виробництва*. 2019. № 2 (70). С. 113–122
6. Косенко В.В. Метод аналізу та оцінки вартості ризику інноваційного проєкту. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проєктами. 2019. № 1. С. 18–23.
7. Морозов В.В., Кальніченко О.В. Дослідження моделей взаємодії процесів в ІТ-проєктах на основі проактивного підходу. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проєктами. 2019. № 2. С. 20–27. DOI: <https://doi.org/10.20998/2413-3000.2019.1327.4>.

8. Рач В.А., Борулько Н.О., Епістемологічний простір м'якого управління проектами: моделі та методи ідентифікації загальних ризиків. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2019. № 4 (72). С. 19–51.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ІЛІНОЇ А. О.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

**ПРИЩЕПА М., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті розглянуто стан реалізації інформаційної політики, яка здійснюється у сфері пенсійного забезпечення. Розкрито теоретичні засади формування інформаційної політики у Пенсійному фонді та його підвідомчих управліннях. Визначено основні напрями удосконалення інформаційної політики зазначеної сфери, яку здійснює Пенсійний фонд України.

The article considers the state of implementation of information policy, which is carried out in the field of pension provision. Theoretical foundations of the formation of the information policy of the Pension Fund and its subordinate departments are disclosed. The main directions for improving the information policy in the area, which is carried out by the Pension Fund of Ukraine. Have been established.

Забезпечення інформування громадян і бізнесу з питань пенсійного забезпечення та сервісних послуг є визначальною серед пріоритетів державної політики і відповідає Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери та в частині покращення якості людського життя завданням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1, 2]. Одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційного суспільства, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя [1].

Державну інформаційну політику розробляють і здійснюють органи державної влади загальної компетенції, а також відповідні органи спеціальної компетенції. Стратегічним завданням Уряду є створити сервісну, цифрову державу, у центрі якої людина, прозору і зрозумілу для людей. Тож, на державному рівні відбуваються кардинальні зміни як алгоритмів надання послуг (формулювання, опис процесів, проектування, тестування створених нових вебресурсів, ін.), так і окремих нормативно-правових документів, а також принципів у роботі органів публічної влади та інших інституцій.

Знаковою подією для Пенсійного фонду України стало вперше в його історії ухвалення Урядом Стратегії модернізації та розвитку на період до 2020 року [4], спрямованої на зміну підходів і технологій обслуговування громадян, використання сучасних інформаційних технологій у всіх функціональних процесах, що відбуваються у системі Пенсійного фонду. Саме орієнтація на якісний сервіс, де клієнт відчувається важливим, цінним, відчуває, що про нього дбають, швидко і чітко реагують на його проблеми, запити та потреби відзначає

сучасний етап формування Пенсійного фонду як сервісної установи, орієнтованої на користувачів послуг (пенсіонерів та працююче населення).

Феномен та особливості сервісної держави досліджувало ряд вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема Л. Ашбарнер, Е. Ферлі, П. Браун, Г. Букерт, Дж. Циммерман, В. Авер'янов, В. Тимошук, М. Ажажа, О. Васильєва, О. Євсюкова, О. Карпенко [6], Н. Савченко [7], О. Оболенський, С. Серьогін, О. Сороко. Окремі аспекти вдосконалення системи пенсійного забезпечення, осучаснення та модернізації органів Пенсійного фонду України розглядалися такими науковцями як В.П. Єлагін, М. Кравченко [8], Е. Лібанова, В. Трощинський, П. Ситнік, В. Скуратівський, О. Чеберяко та ін.

Беззаперечним є здобуток вказаних дослідників, водночас аналіз джерел дає підстави стверджувати, що поза увагою науковців залишилося висвітлення питання функціонування Пенсійного фонду України як сервісної системи.

Метою статті є дослідження питання проведення інформаційної політики в напрямку пенсійного забезпечення, поширення правдивої та об'єктивної інформації через засоби масової інформації й соцмережі, аналіз розвитку інформаційної діяльності Пенсійного Фонду України як сервісної системи в умовах цифрової трансформації.

Об'єктом дослідження є процес розвитку інформаційної політики в системі Пенсійного фонду України.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні основи створення й впровадження комунікаційної стратегії щодо інформування громадян у сфері пенсійного забезпечення.

Сьогодні у сучасному світі комунікації дедалі більше стають проактивним явищем. Тобто, лідери думок, спікери органів державної влади чітко усвідомлюють свою відповідальність перед громадськістю, займають власні принципові позиції незалежно від умов та обставин, намагаються донести інформацію до якомога більшої кількості цільових груп. Адже рівень комунікації в суспільстві практично рівний довірі. Саме це є індикатором роботи усієї системи Пенсійного фонду України. Адже щодня органи Фонду надають послуги нашим відвідувачам, консультують їх, інформують і ознайомлюють [9].

Кілька років тому Пенсійним фондом України задано напрям стратегічного розвитку комунікацій. Мета створення Стратегії – підвищити рівень довіри громадян до діяльності Фонду, зміцнити підтримку реформ, трансформувати традиційну інформаційно-роз'яснювальну роботу на комунікаційну [4].

Створено новий веб-ресурс – сучасну онлайн-платформу, що забезпечує висвітлення діяльності та прозорості роботи Фонду, реалізації державних програм у сфері пенсійного забезпечення, надання інформаційних послуг громадськості.

Інформаційна сторінка веб-порталу електронних послуг адаптована до користувачів з порушенням зору, має мобільну версію та являє собою мультисайт зі сторінками головних управлінь Фонду. Її відвідує близько 100 тисяч користувачів щомісяця. Завдяки Google аналітиці наявна можливість бачити яка кількість громадян знаходиться на ресурсі одночасно, яка інформація їх найбільше цікавить, з яких міст і яких країн звертаються користувачі.

З початку війни вхід на інформаційну сторінку вебпорталу для відвідувачів в цілях безпеки був закритим. І лише у серпні ц. р. rfu.gov.ua відновив роботу. Відтак на сторінці можна стежити за новинами про діяльність Фонду, отримувати корисну інформацію, комунікувати з Фондом дистанційно. Також користувачі ресурсу мають можливість надсилати свої звернення та запити в електронному вигляді (рис. 1) [10].

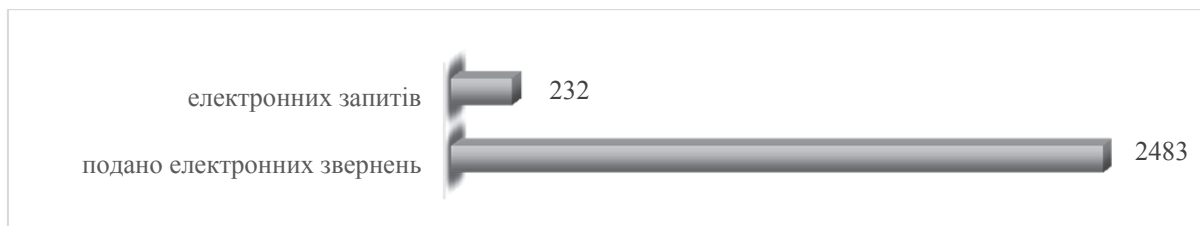

Рис. 1. Інформація щодо кількості звернень громадян через сайт Пенсійного фонду України, 2022

Джерело: розроблено автором на основі [10].

Розширюються й технічні можливості веб-порталу електронних послуг Фонду. Запроваджено нові онлайн-сервіси через особистий кабінет веб-порталу: е-трудова, е-пенсія, е-лікарняні запис на прийом, отримання довідок тощо.

Пенсійний фонд розглядає комунікацію як невід’ємну частину управлінського процесу, спосіб формування довіри до дій органів влади, можливість отримати підтримку реформ та усіх перетворень, які відбуваються. Саме з цією метою фахівці Фонду направляють свої зусилля на організацію різного роду інформаційних заходів, спрямованих на конкретні цільові аудиторії (пенсіонерів, працююче та непрацююче населення, молодь). Використовуються перевірені заходи комунікацій:

- зустрічей з трудовими колективами, ветеранськими й громадськими організаціями;
- виїзні прийоми громадян;
- лекції для безробітних;
- заняття у «школі майбутнього пенсіонера»;
- «прямі телефонні гарячі лінії».

Це ті інструменти, які дають нам можливість перекласти складну мову законів на просту і зрозумілу для пересічних громадян. У цьому на допомогу приходять і засоби масової інформації. Через прес-конференції, брифінги, засідання «круглого столу» здійснюється комунікація з громадянами. Через коментарі та інтерв’ю висловлюється позиція Фонду, повідомляється інформація про законодавчі зміни, розповідається про можливості, послуги і сервіси Фонду (рис. 2, 3, 4).

Рис. 2. Інформація щодо комунікації Фонду з громадянами України, I півріччя 2022 р.

Джерело: розроблено автором.

Рис. 3. Інформація щодо комунікації Фонду з громадянами України за допомогою з використанням відеоформату

Джерело: розроблено автором

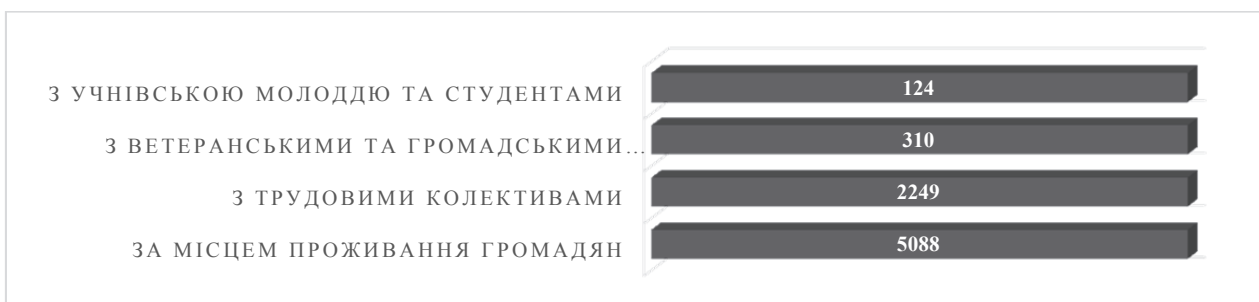

Рис. 4. Інформація щодо комунікації Фонду з громадянами України шляхом проведення зустріч

Джерело: розроблено автором.

Крім того, здійснюється активна інформаційна діяльність, через соціальні мережі, створюються відеопродукти: ролики, інструкції для користувачів нових сервісів Фонду.

Співпрацюючи з Громадською радою при Пенсійному фонді України, через Урядово-громадську ініціативу «Разом проти корупції», громадську організацію «Українська демократія», комунікації на інформсторінці веб-порталу Пенсійного фонду відбувається взаємодія з громадськістю.

Аби збудувати ефективну комунікацію, своєчасно її відкоригувати, вивчається громадська думка щодо діяльності шляхом анкетування, моніторингу оприлюднених у засобах масової інформації зауважень і пропозицій інститутів громадянського суспільства та окремих громадян, враховуються зазначені зауваження і пропозиції в межах чинного законодавства, а також відбувається публічне реагування на них [12].

З початком повномасштабного вторгнення росії на територію України Пенсійний фонд для здійснення більш ефективної інформаційної політики посилив свою присутність і висвітлення інформації з пенсійних питань у соціальних мережах. Під час війни активно використовується Telegram. Спілкування державних органів з громадянами набула нової форми і змісту. Власні Telegram-канали та Telegram-боти стали чи не основними інформаційними платформами. Пряма мова, відео та фото контент, активні посилання дають можливість підписникам дізнаватись потрібну інформацію.

У складний для всіх час інформаційна політика держустанов, які висвітлюють питання пенсійного забезпечення, має бути максимально наближена до людини. Головне завдання – безперервно та достовірно інформувати про поточну ситуацію з виплатами та оформленням пенсій, проведеними перерахунками, зміну способу виплати з пошти на банк, контактну інформацію про відділи обслуговування громадян тощо. Така комунікація має бути системна на різних рівнях. Не менш важливо на випередження боротися з фейками в інформаційному просторі, надавати офіційні коментарі та роз'яснення.

Основними принципами урядової комунікації, які надваждиві у воєнний час, є омніканальність (об'єднання усіх інформаційних каналів в єдину систему), оперативність,

безперервність, узгодженість, зрозумілість, відсутність оцінювальних суджень, акцент на малих та великих перемогах, надання впевненості та відчуття міцного керівництва, підтримка віри в українських захисників та перемогу.

Отже подальшими завданнями виконання Стратегії розвитку комунікацій Пенсійного фонду України та кроками в бік посилення інформаційної політики залишається:

- підготовка громадськості до позитивного сприйняття солідарної системи Фонду в цілому,
- донесення суті і необхідності реформи, зокрема, запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення,
- забезпечення зворотного зв'язку з цільовою аудиторією,
- підготовка та оприлюднення якісного контенту: зрозумілої й доступної інформації,
- використання усіх можливих каналів комунікації, зокрема 100% присутність головних управлінь Фонду у соцмережах.

Список використаних джерел

1. Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2020 р. № 1353-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.10.2020).
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014, ратифіковано Законом України від 16 вер. 2014 р. № 1678-VII. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820 (дата звернення: 10.10.2020).
3. Розвиток електронних послуг. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/rozvitok-elektronnih-poslug> (дата звернення: 01.12.2020).
4. Стратегія розвитку комунікацій Пенсійного фонду України: постанова правління Пенсійного фонду України від 02 лютого 2016 року № 1–2.
5. Організація надання публічних послуг на місцевому рівні : навч. посіб. / авт. кол.: Г. А. Борщ, Н. В. Васильєва, О. І. Васильєва та ін. ; за заг. ред. О. І. Васильєвої, О. С. Ігнатенка. Київ, 2014. 444 с.
6. Карпенко О.В. Управлінські послуги в Україні: механізми надання органами влади : монографія. Київ, 2014. 243 с.
7. Карпенко О.В., Савченко Н.В. Базові детермінанти формування сервісно-орієнтованої державної політики: контракціонізм та клієнтизм. *Вісник НАДУ при Президентові України. Серія «Державне управління»*. № 3. 2017. С. 10–15.
8. Кравченко М.В. Європейські підходи та механізми пенсійної реформи. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=849> (дата звернення: 01.12.2020).
9. Положення про Пенсійний фонд України : постанова Кабінету Міністрів України від 23 лип. 2014 р. № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.12.2020).
10. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 01.12.2020).
11. Комунікація держорганів в умовах війни. *Вісник Пенсійного фонду України*. 2022. № 3–4.
12. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки: Закон України № 537-V: за станом на 03.08.2009 р. // Відомості Верховної Ради України, 2007, № 12 (23.03.2007), ст. 102.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ЛАЗЕБНОЇ І. В.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

СМАЛЬ А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

У статті проаналізовано суть реорганізації соціального захисту в Україні за умов децентралізації та охарактеризовано особливості її практичного пристосування беручи до уваги проблеми, що з'являються перед державою. Встановлено та охарактеризовано проблеми соціального захисту в умовах децентралізації, що перешкоджають збалансованому розвитку соціальної сфери. Визначено ключові напрямки пропозиції щодо посилення результативності децентралізації соціальної політики.

The article analyzes the essence of the reorganization of social protection in the context of decentralization in Ukraine and determines the features of its practical accommodation taking into account the problems facing the state. The problems of social protection in the conditions of decentralization, which hinder the balanced development of the social sphere, have been defined and characterized. The key areas of the proposal to strengthen the effectiveness of decentralization of social policy have been defined.

Питання соціального захисту населення у різні часи досліджували у своїх працях такі вчені, як: Ю. Качуренко, В. Скуратівський, В. Трощинський, П. Ситник, Н. Борецька, П. Бригадін, В. Бакиров, І. Даниленко, К. Кизилова, І. Кузина, А. Чечель, Д. Тарасенко, О. Куценко та ін.. Віддаючи належне цим фахівцям та результатам їх наукових досліджень, все ж таки окремі питання, що стосуються надання соціального захисту населення територіальними громадами, не знайшли свого остаточного вирішення і потребують додаткового вивчення, що не лише зумовлює актуальність дослідження, а й є основою для подальших наукових пошуків та підготовки наукових статей та матеріалів.

Метою статті є аналіз сучасного стану соціального захисту населення в умовах децентралізації в Україні та визначення особливостей її практичної адаптації з врахуванням викликів, що постають перед державою та регіональною владою.

Сучасна система соціального захисту населення є продуктом еволюції людської цивілізації. Необхідність соціального захисту населення об'єктивно зумовлена спільною потребою у механізмі пом'якшення соціально-економічних препаратів.

Соціальна захищеність особистості є наслідком дії багатьох факторів, сукупність яких продемонстровано на рис. 1. Дія зазначених факторів має синергетичний ефект, тому що результат не є простою арифметичною сумою їх впливу. Підсилюючи один одного у взаємозв'язку та взаємозалежності, вони створюють безпечні соціальні середовища, які вважаються оптимальними на сьогодні.

В умовах децентралізації повноваження з соціального захисту населення переклали з центральної гілки влади на органи місцевого самоврядування, а точніше – територіальним громадам. З 1 січня 2020 року набув чинності новий Закон України «Про соціальні послуги». [10] Отож починаючи з 2020 року розподіл завдань центрального та місцевого рівня змінився. Цей перехід зумовлює перерозподіл повноважень та зміну структурних одиниць у сфері соціального захисту.

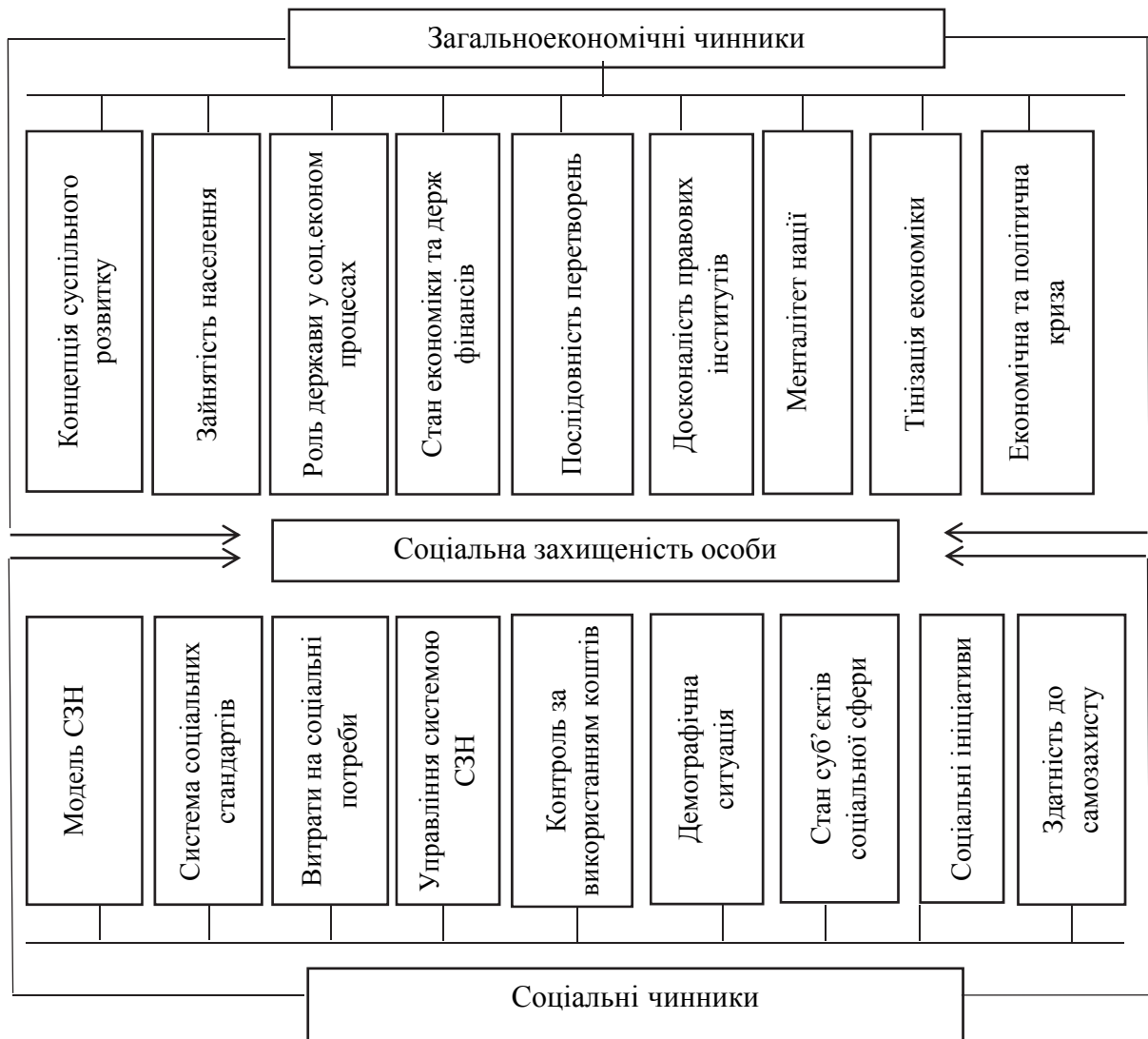

Рис. 1. Чинники впливу на формування соціальної захищеності населення

Джерело: розроблено автором на основі [12].

Невід'ємною частиною цього переходу є створення системи соціального забезпечення та її суб'єктів, планування різних етапів визначення потреб, організації та фінансування соціальних послуг (рис. 2). [1].

Соціальний захист населення є невід'ємною частиною соціальної політики будь-якої держави. Суть соціального захисту полягає в наданні допомоги державою найбільш вразливим верствам населення, шляхом заходів, які впроваджуються на місцях.

Ми вважаємо, що основною функцією соціального захисту є створення умов для рефлексії та розвитку суспільства на основі захисту його членів від політичного, психологічного, морального та економічного потенціалу чи реальної соціальної незавершеності. Необгрунтоване зростання соціальної незавершеності, тобто поглиблення бідності, обмеження доступу громадян до соціальних благ, що тиражуються за рахунок переведення їх на дорогі платні послуги, є результатом недостатнього регулювання соціально-економічних процесів в Україні, що супроводжується виникненням нових ланцюгів проблем.

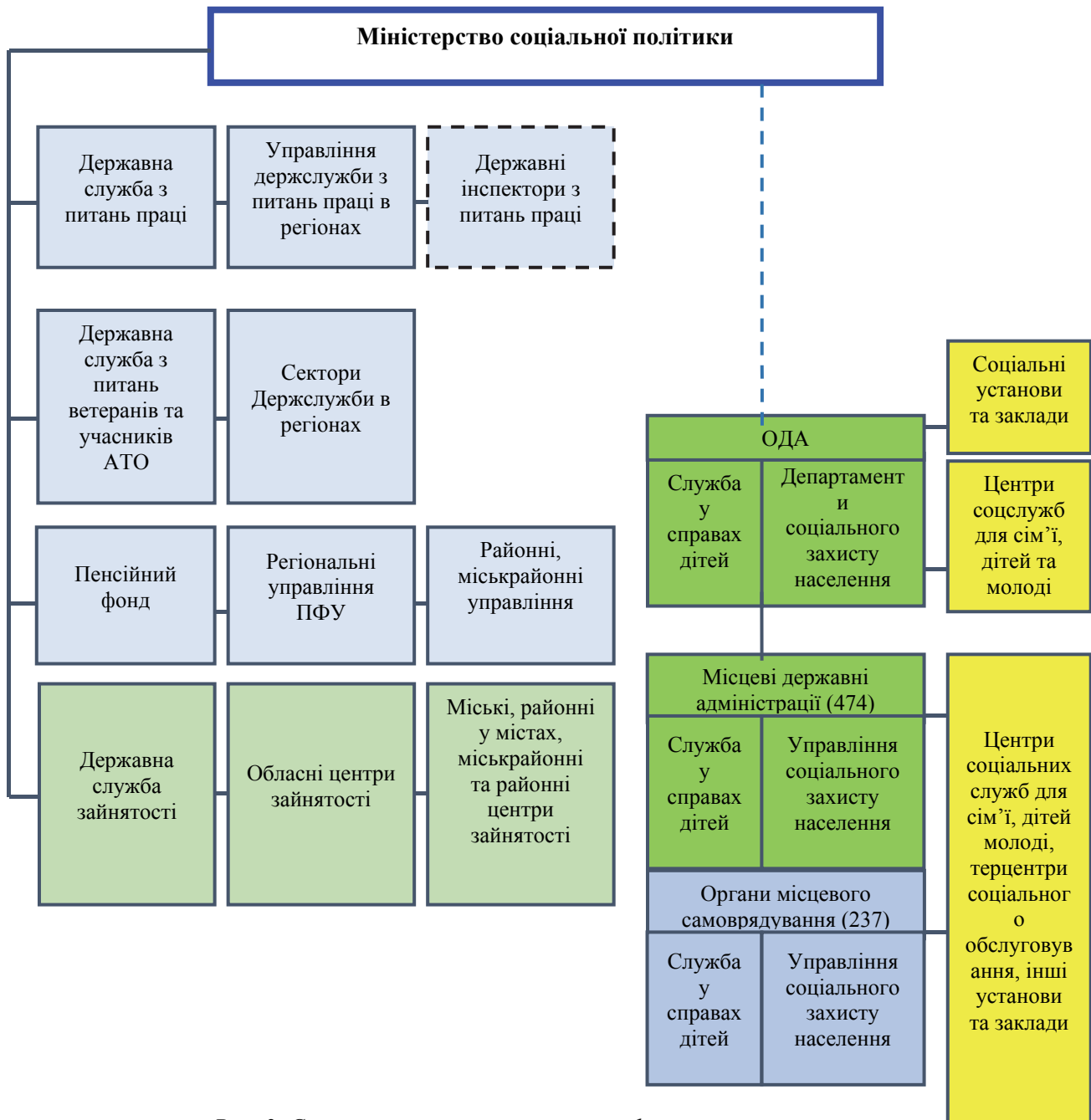

Рис. 2. Схема структури управління у сфері соціальної політики

[Авторська розробка].

Повноваження місцевих адміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення значною мірою «перегукуються», доповнюють один одного та мають на меті досягнення спільної мети побудови та трансформації ефективних систем соціального захисту на місцевому рівні. Система соціального забезпечення є стратегічним завданням, що стосується політичної, економічної та соціальної сфер.

На нашу думку, система соціального забезпечення має значний вплив на соціальну стабільність, сприяючи розвитку людського суспільства, підтримуючи добробут, стимулюючи споживання та сприяючи загальному розвитку суспільства, і займає домінуючу позицію в політиці, знайомій суспільству.

Експерти та науковці постійно розглядають особливості реформування системи надання соціальних послуг в умовах децентралізації. Зокрема, ці питання є невід'ємною частиною системного дослідження. З кожним роком питання соціального захисту постає перед державою та спонукає до реформації, модернізації цієї сфери у взаємозв'язку із сучасними реаліями.

Процес децентралізації та формування політики регіонального розвитку в Україні [2] виникає задля підтвердження принципів регіонального балансу та соціально-економічного розвитку [3], формування науково-методичних підходів до модернізації соціальної політики та розробки механізмів надання соціальних послуг [4-6].

У зв'язку із викликами сучасності, влада у сфері соціальних послуг переходить до територіальних громад – якомога ближче до одержувачів цих послуг. Новий закон визначає ці повноваження як право самої громади. Для їх реалізації громада має створити відповідний структурний підрозділ, на який буде перенесено функції як з центральної гілки влади, так і з місцевої влади.

Кожна з громад має надавати основні соціальні послуги по запити громадян. При цьому різні соціальні послуги надаватимуть відповідно до зазначених соціальних стандартів, затверджених Міністерством соціальної політики.

У 2021 році з процесом децентралізації почали змінюватися способи реалізації громадянами територіальних громад свого права на соціальний захист.

З 1 січня 2021 року всі заяви про призначення різних видів соціального захисту: підтримки, пільг, допомог, субсидій та компенсацій, а точніше районних державних адміністрацій. Виключенням є запити, що надсилаються поштою або надсилаються в електронному вигляді.

Для вирішення цього завдання у структурі виконавчого органу територіальної громади має бути створено підрозділ структури соціального захисту населення або визначено відповідні уповноважені посадові особи. Саме на цьому етапі важливість модернізації та новітнього функціоналу виходить на перші рівні важливості.

Соціальну функцію «фронт-офісів» у територіальній громаді виконують посадові особи безпосередньо, структури соціального захисту населення, керівництво центру з надання адміністративних послуг.

Не менш важливою функцією є здійснення повноважень у сфері захисту прав дітей та організації соціального обслуговування мешканців спільноти. Ці питання вимагають особливої уваги за умов регіонального об'єднання, ліквідації державних адміністрацій в деяких регіонах, змін у бюджетному законодавстві.

З метою забезпечення узгодженого підходу до розширення можливостей територіальних громад у сфері соціального захисту та захисту прав дітей були розроблені методичні пропозиції щодо організації та забезпечення діяльності громад у сфері соціального захисту та захисту прав дітей.

В результаті після реформи децентралізації відбулися зміни у реалізації жителями громад своїх прав на соціальний захист.

У зв'язку із цим територіальним громадам було запропоновано та впроваджено механізм єдиного прийому всіх заяв та документів від громадян щодо призначення будь-яких соціальних виплат, допомог, компенсацій з 1 липня 2021 року. [9].

ПК «Соціальні громади» дозволяє отримувати від громадян оригінали документів щодо соціальної допомоги, житлової допомоги, пільг територіальної громади за місцем проживання та передавати ці документи в електронному вигляді до органів соціального захисту населення, що є проявом цифровізації сфери соціального захисту. З точки зору Мінсоцполітики, новий механізм полегшує цей процес жителям територіальних громад, особливо віддалених від обласних центрів, та спрощує механізм взаємодії органів місцевого самоврядування та структурних підрозділів соціального захисту населення (рис 3).

У реальних умовах в Україні реалізація процесу підготовки фахівців для впровадження нових механізмів соціальної політики в умовах децентралізації має бути спрямована на створення моделі державного управління, яка обов'язково включає відповідальність за кінцеві результати роботи, шляхом забезпечення свободи творчості та ініціативи, оцінки та підтримувати (стимулювати) виконання ініціатив, щодо створення умов для підвищення продуктивності та культури соціальних працівників, які не лише вирішують проблеми конкретних соціальних інновацій, а й прокладають шлях до створення та впровадження інших інноваційних технологій у розробку надання сучасних моделей соціальних послуг.

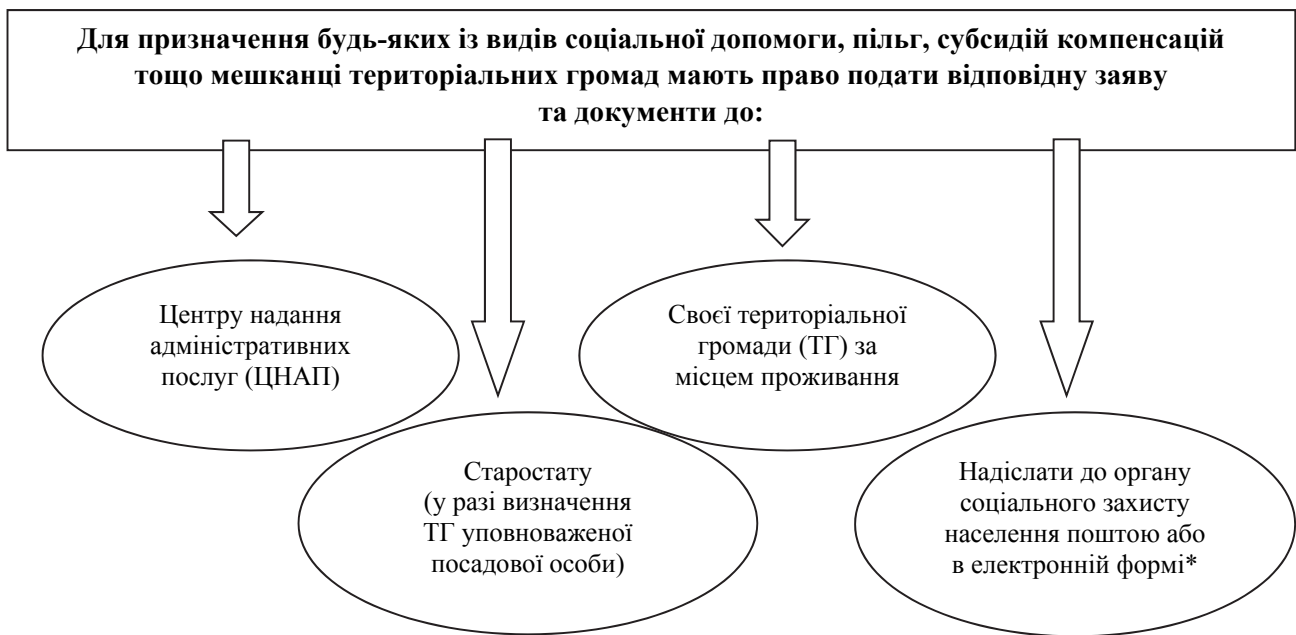

Рис. 3. Місця прийому запитів соціального характеру [авторська розробка]

Нова редакція закону визначає повноваження, передані громаді у сфері надання соціальних послуг, як власні повноваження громади, для реалізації яких у громаді мають бути створені відповідні структурні підрозділи. Варто зазначити, що ці роботи проводилися в рамках концепції цифровізації економічного та соціального розвитку на регіональному рівні. Тому в тестовому режимі на сайті Мінсоцполітики України запрацювала базова статистична інформаційна панель щодо надання соціальних послуг громадою.

Тому в Україні проводяться реформи децентралізації, одна з яких полягає у підвищенні ролі та значення органів місцевого самоврядування у розвитку соціальної сфери. Децентралізація передбачає реструктуризацію майнових та фінансово-економічних відносин у соціальній сфері для підвищення доступності та якості послуг, що надаються установами соціальної інфраструктури. [7] На сьогодні найбільш серйозними проблемами у розвитку соціального поля регіональних спільнот є: недосконала регіональна система розміщення об'єктів соціальної інфраструктури; недостатність бюджетних коштів для ефективної роботи установ соціальної інфраструктури; недостатнє кадрове забезпечення установ соціальної сфери; рівень обслуговування населення. якість наданих послуг соціальної сфери населенню недостатня.

Нова модель управління з надання соціальної підтримки резидентам ОТГ у поєднанні з модернізацією фронт-офісу ОТГ та запровадженням електронних сервісів у бізнес-процеси (пакет Social Community) дозволить посилити можливості управління надання резидентам ОТГ адміністративних послуг.

Громадсько-політичні події, які відбуваються сьогодні в Україні, як ніколи загострюють проблему пошуку нової моделі соціально-економічного розвитку, яка відповідає завданням, поставленим глобальними політичними та технологічними змінами, зокрема, викликаними пандемією COVID-19.[8] Ця модель має базуватися на інноваційних факторах соціально-економічного розвитку, що забезпечить значне підвищення ефективності управління соціально-економічним розвитком та підвищення продуктивності національної економіки загалом та окремих регіонів.

Для реалізації політичного спрямування соціальної децентралізації слід враховувати такі фактори, як збереження людського капіталу, формування інновацій та підприємництва, поглиблення горизонтальних зв'язків, а нову регіональну політику та відповідні інструменти підтримки слід орієнтувати на регіони та типи міст, що реалізують інноваційний потенціал. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку науково-методичних положень на

розробку такої моделі. Надалі необхідно приділити особливу увагу розробці методів формування компонентів інноваційних механізмів реформування державного управління та виявлення їх взаємозв'язків із позицій системного підходу, а також розробці інструментів реалізації для підвищення рівня контролю за процесом надання якісних соціальних послуг громадянам.

Для посилення процесу місцевої децентралізації та підвищення їх конкурентоспроможності та якості життя необхідно забезпечити працівників, які займаються наданням соціальних послуг необхідними знаннями та компетенціями сформованими сучасною системою освіти, сприяти сучасним інституціям розвитку, сприяти розвитку соціальних інновацій.

При розробці документа стратегічного планування у сфері культури беручи його як інструмент реалізації соціального захисту населення в умовах децентралізації необхідно: виявити деталі; визначити основні пріоритети (не більше 3-5, які мають бути відображені в очікуваних результатах реалізації стратегії розвитку); привести показники соціального розвитку у відповідність до стратегій соціально-економічного розвитку; співв'язати реалізацію ключових пріоритетів у соціальній сфері із необхідним фінансуванням.

Інтерактивна система між різними рівнями управління, що виникає при реалізації планів у суспільному розвитку, є відмінною рисою багаторівневого управління, оскільки рішення, прийняті на національному рівні, застосовуються на регіональному та місцевому рівнях. Саме ця модель має стати механізмом планування створення ефективної системи управлінського впливу, яка ефективно функціонуватиме за рахунок міжрівневої взаємодії багатьох суб'єктів та забезпечуватиме сталий розвиток території. У цьому контексті Міністерство фінансів, Міністерство муніципального та територіального розвитку та Міністерство соціальної політики мають розробити спільні рекомендації щодо оптимальної моделі соціального захисту в умовах децентралізації захисту.

У цих процесах важливу роль відіграють комітети соціального розвитку, спеціально створені координаційні майданчики, що забезпечує синхронізацію діяльності та узгодження цілей та напрямків між центральним управлінням та формуванням та реалізацією соціальної політики місцевих органів влади.

Список використаних джерел

1. Денисенко І. Д., Свистун І. Ю. Роль громадських організацій у розробці та реалізації соціальної політики в Україні за нових умов розвитку суспільства. Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. 2019. Т. 2, № 2-19. С. 4–17. URL: <https://doi.org/10.34142/24130060.2019.19.2.01> (дата звернення: 15.06.2022).
2. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наук. доп. / [Шевченко О.В., Романова В.В., Жаліло Я.А. та ін.]; за наук. ред. доктора екон. наук Я.А. Жаліло. К.: НІСД. 2020. 153 с. (дата звернення: 15.06.2022).
3. Гречко О.О. Принцип збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх особливостей та традицій. проблеми теорії та практики. Форум права. 2015. № 1. С. 68–74. (дата звернення: 15.06.2022).
4. Кришень О.В. Сучасні тенденції формування, реалізації та розвитку регіональної соціальної політики в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2020. Вип. 1 (44). С. 52–54. (дата звернення: 15.06.2022).
5. Кравченко М. Механізми децентралізації соціальних послуг в Україні. Науковий вісник. 2014. Вип. 14 «Демократичне врядування». (дата звернення: 15.06.2022).
6. Дерезь В., Тимошук В. Адмінпослуги соціального характеру: преференція держави чи місцевого самоврядування? Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13351> (дата звернення: 15.06.2022).
7. Кравець І. М., Присяжнюк В. В. Концепція «Сталого розвитку»: орієнтири формування соціальної політики держави в сучасних умовах. Economy digitalization in a pandemic

- conditions: processes, strategies, technologies. 2021. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-028-5-43> (дата звернення: 15.06.2022).
8. Kolosok A. Соціальний захист та соціальне забезпечення населення в умовах карантину: теоретичний аспект. *Economic journal of Lesia Ukrainka Eastern European National University*. 2020. Т. 2, № 22. С. 64–71. URL: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-02-64-71> (дата звернення: 15.06.2022).
 9. Постанова Кабінету Міністрів «Про реорганізацію надання соціальних послуг». (Постанова від 1 червня 2020 року № 587) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.06.2022).
 10. Закон України «Про соціальні послуги». (Відомості Верховної Ради. 2019. №18.) ст. 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671%5B19#Text> (дата звернення: 15.06.2022).
 11. Кришень О.В. Сфера соціального забезпечення як соціальний пріоритет: порівняльний аналіз регіональних Стратегій-2020. Публічне адміністрування та національна безпека. 2019. № 6. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2019-6-5527>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. наук з держ. упр., доцента
МІРКО Н. В.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

**СОЛОДКА К., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті розглядається механізм взаємодії органів самоорганізації населення з органами місцевого самоврядування. Розкрито особливості нормативно-правового забезпечення діяльності органів самоорганізації населення в Україні на сучасному етапі адміністративної реформи. Узагальнюються кращі практики організації підтримки органами місцевого самоврядування діяльності органів самоорганізації населення шляхом делегування їм повноважень в межах встановленої компетентності з відповідним бюджетним фінансуванням. Розширення повноважень органів самоорганізації населення як механізмів впливу громадськості на місцеву владу підвищить ефективність інститутів локальної демократії та посилить їх ресурсні можливості.

The article considers the mechanism of interaction of bodies of self-organization of the population with bodies of local self-government. The peculiarities of normative and legal support of the activity of the bodies of self-organization of the population in Ukraine at the present stage of administrative reform are revealed. The best practices of organizing the support of local self-government bodies for the activities of self-organizing bodies of the population by delegating powers to them within the established competence with the appropriate budget funding are summarized. Expanding the powers of self-organization of the population as a mechanism of public influence on local government will increase the effectiveness of local democracy institutions and strengthen their resource capacity.

Головною умовою підвищення рівня демократизації України є подальше реформування системи місцевого самоврядування з метою підвищення його ефективності. Громадяни України реалізують свої права на участь у місцевому самоврядуванні через представницькі органи (сільські, селищні та міські ради) та органи самоорганізації населення. Одним із

органів місцевого самоврядування є орган самоорганізації населення. Сам факт наділення цих органів владними повноваженнями розцінюється як елемент реформи децентралізації та свідчить про демократичність процесів самоврядування на місцях. Утім, як у теоретичній, так і практичній площинах виникає багато непорозумінь та ускладнень, що можуть поставити під сумнів саму ідею реформи.

Дослідженням процесів створення та функціонування органів самоорганізації населення присвячені роботи таких науковців, як Божко В.М., Донченко О.І., Євтушенко О.Н., Кожина А.В., Кравченко Т.А., Краєвська Г.О., Купенко О.В., Майко Т.С., Мішина М.В., Проніна О.В., Роговенко О.В. та інших. Однак, питання розвитку взаємодії органів самоорганізації населення з органами місцевого самоврядування досліджено меншою мірою. З огляду на те, що реформа місцевого самоврядування триває, ці питання потребують систематизації та наукового аналізу.

Метою дослідження є вивчення взаємодії органів самоорганізації населення та органів місцевого самоврядування на основі органу самоорганізації населення «Комітет мікрорайону «Фестивальний», м. Київ, розробка напрямків її вдосконалення щодо покращення місцевих послуг і прийняття управлінських рішень з розвитку територіального утворення.

Самоорганізація населення, за визначенням Н. Мішиної, «це самостійна організація своєї роботи, поведінки фізичними особами, які проживають на території адміністративно-територіальної одиниці строком понад шість місяців на рік. Самоорганізація здійснюється населенням для реалізації та захисту будь-яких своїх законних прав та інтересів». Н. Мішина розглядає також поняття самоорганізації населення у вузькому сенсі, як «самостійну реалізацію та захист своїх прав та інтересів переважно соціального, економічного та культурного характеру територіальним мікроколективом» [5]. Відповідно до Закону України «Про органи самоорганізації населення» – це представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених цим Законом:

1) створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;

2) задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;

3) участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм [1].

Закон «Про органи самоорганізації населення» визначає основи взаємодії ОСН з органами місцевого самоврядування. Зокрема, він визначає порядок надання дозволу на створення органу самоорганізації населення, який надається сільською, селищною, міською, районною у місті (у разі її створення) радою [1].

Легалізація органу самоорганізації населення є обов'язковою і здійснюється шляхом його реєстрації або повідомлення про заснування.

Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада може додатково наділяти частиною своїх повноважень орган самоорганізації населення з одночасною передачею йому додаткових коштів, а також матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для здійснення цих повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

Фінансовою основою діяльності органу самоорганізації населення є:

- кошти відповідного місцевого бюджету, які надаються йому сільською, селищною, міською, районною у місті (у разі її створення) радою для здійснення наданих органу самоорганізації населення повноважень;
- добровільні внески фізичних і юридичних осіб;
- інші надходження, не заборонені законодавством.

Матеріальною основою діяльності органу самоорганізації населення є майно, передане йому радою в оперативне управління.

Створення державою сприятливих умов діяльності органів самоорганізації населення (ОСН) є однією з важливих складових реформи системи місцевого самоврядування та

реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства. Успішність виконання такого завдання залежить серед іншого від якості програм органів місцевого самоврядування (далі – ОМС), спрямованих на поліпшення взаємодії місцевої влади з ОСН.

Серед міст обласного значення України місцеві програми розвитку ОСН ухвалено у Вінниці, Запоріжжі, Києві, Луцьку, Миколаєві, Одесі, Черкасах. Аналіз змісту зазначених програм дозволяє виокремити такі особливості: широкий спектр напрямків підтримки ОСН; підвищення ролі ОСН у вирішенні питань місцевого значення; визначення обсягів і напрямків бюджетного фінансування місцевих програм; організація контролю за їх виконанням [7].

Розглянемо практичні аспекти взаємодії органів самоорганізації населення та органів місцевого самоврядування на прикладі органу самоорганізації населення «Комітет мікрорайону «Фестивальний», м. Київ, дозвіл на створення якого отримано на основі Рішення N 597/3058 від 16.12.2005 Київської міської ради. ОСН «Комітет мікрорайону «Фестивальний» отримав повноваження:

- представляти разом з депутатами Київської ради, Деснянської районної у м. Києві ради інтереси жителів у Київській, Деснянській районній у м. Києві раді, місцевих органах виконавчої влади;
- сприяти додержанню Конституції (254к/96-ВР) та законів України, реалізації актів Президента України та органів виконавчої влади, рішень Київської ради, Деснянської районної у м. Києві ради та їх виконавчих органів, розпоряджень Київського міського голови, голови Деснянської районної у м. Києві ради, рішень, прийнятих місцевими референдумами;
- вносити у встановленому порядку пропозиції до проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку м. Києва, Деснянського району в м. Києві, проектів бюджетів м. Києва та Деснянського району м. Києва.

Контроль за фінансовою діяльністю органу самоорганізації населення «Комітет мікрорайону «Фестивальний» у межах своїх повноважень здійснюють Київська міська рада та виконавчий орган Київської ради (Київська міська державна адміністрація).

Орган самоорганізації населення «Комітет мікрорайону «Фестивальний» в Деснянському районі м. Києва діє в межах території наступних будинків:

- вулиця Оноре де Бальзака, будинки NN 38, 40/11, 44, 46, 46-а, 48-а, 50, 52, 52-а, 54/21;
- вулиця Вікентія Беретті, будинки NN 6, 6-а, 6-б, 8, 10, 12, 14, 14-а, 16;
- вулиця Теодора Драйзера, будинки NN 30, 30-а, 32;
- пр. Володимира Маяковського, будинки NN 49, 49-а, 51-а, 53, 55, 55-а, 59, 59-а, 61;
- Вулиця Олександра Сабурова, будинки NN 9/61, 11, 11-а, 15, 17, 17-а, 19.

Згідно з протоколом конференції жителів за місцем проживання від 20.09.05 на Території діяльності органу самоорганізації населення «Комітет мікрорайону «Фестивальний» проживає на законних підставах (zareestrovano за місцем проживання) 15591 житель, у тому числі 13947 жителів, які мають право голосу [6]

Відділ з питань внутрішньої політики, зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації Деснянського району здійснює співпрацю і взаємодію Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації з органами самоорганізації населення, zareestrovаними у Деснянському районі міста Києва; аналізує їх діяльність, визначає напрями співпраці, надає методичну та організаційну допомогу.

Комітет мікрорайону «Фестивальний» став одним з переможців міського конкурсу проектів і програм розвитку місцевого самоврядування «Турнір з футболу серед аматорських команд Деснянського району». Кошти на реалізацію проектів та програм розвитку місцевого самоврядування передбачені у міській цільовій програмі «Сприяння розвитку громадянського суспільства у Києві на 2020-2022 рр.» та у бюджеті міста Києва на 2020 рік.

Особливим завданням програми є інформаційно-методична підтримка діяльності ОСН та роз'яснювальна робота серед населення столиці щодо можливостей таких органів, процедури їх створення та інструментарію виконання власних повноважень. Саме тому Програмою передбачено комплекс навчально-інформаційних заходів (семінарів, засідань за круглим столом, конференцій тощо) та висвітлення діяльності ОСН у ЗМІ.

Протягом останніх років ОСН «КМ «Фестивальний» у взаємодії з органами місцевого самоврядування приймало активну участь у виконанні наступних робіт з благоустрою території:

- здійснено капітальний ремонт міжквартальних проїздів та прибудинкових територій житлової забудови по вул. Оноре Де Бальзака, 46а на суму 312,1 тис. грн. 54/21 на суму 311,2 тис. грн. 40/11 на суму 376,7 тис. грн.; по просп. Володимира Маяковського, 49а на суму 440,3 тис. грн., 49, 51а, 53 на суму 412,8 тис. грн., 55а на суму 314,3 тис. грн.; по вул. Вікентія Беретті, 12,14 на суму 349,1 тис. грн.; по вул. Теодора Драйзера, 30 на суму 451,4 тис. грн.; 32 на суму 379,0 тис. грн.;
- здійснено капітальний ремонт інженерних мереж (хвп, гвп, цо, каналізація) в будинках: по вул. Вікентія Беретті, 6 на суму 227,0 тис. грн., по вул. Оноре Де Бальзака, 52 на суму 196,9 тис. грн., 38 на суму 198,6 тис. грн., 40/11 на суму 148,2 тис. грн.;
- здійснено капітальний ремонт сходових клітин в будинках: по вул. Оноре Де Бальзака, 46а на суму 446,3 тис. грн., 52 на суму 495,9 тис. грн., по вул. Вікентія Беретті, 12 на суму 596,3 тис. грн., 8 на суму 457,1 тис. грн., 14 на суму 1341,6 тис. грн., по просп. Володимира Маяковського, 55 на суму 377,2 тис. грн.
- проведена реконструкція центрального теплового пункту на вулиці Вікентія Беретті, 10 та теплових мереж до будинків на вулиці Вікентія Беретті, 6, 6-а, 6-б, 8, 10,.;
- виконане комплексне відновлення благоустрою території, шляхом встановлення дитячого майданчика за адресою: вулиця Вікентія Беретті, будинок 14
- виконано роботи з поточного (середнього) ремонту дорожнього покриття по вул. Беретті (від просп. Маяковського до вул. Оноре де Бальзака) загальною площею – 7856 м².

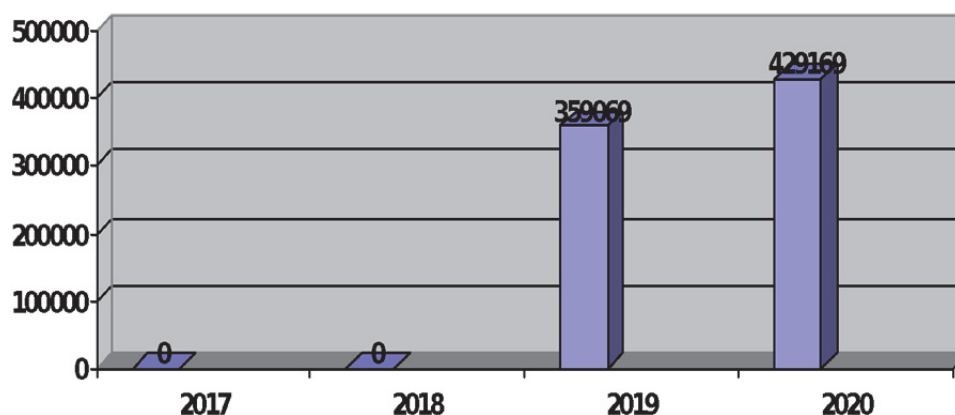

Рис. 1. Фінансування ОСН «КМ «Фестивальний» КМДА, грн [6]1

Досвід демократизації українського суспільства підтверджує, що демократія бере початок «знизу», тобто з особистої участі громадян у розв’язанні конкретних життєвих питань, котрі безпосередньо стосуються умов їхнього життя [5]. Таким чином, ОСН є необхідною ланкою реалізації зв’язку між жителями певної локальної території та місцевою владою.

Але нині ці органи самоорганізації населення законодавством України не наділені правом реально впливати на ситуацію на місцях. Згідно з чинним законодавством ОСН не мають права погоджувати документи, які ініціювали жителі мікрорайонів, вулиць чи будинків. Як унормовано в ст. 14 Закону України «Про органи самоорганізації населення», вони можуть лише «сприяти», «представляти», «інформувати», «організовувати на добровільних засадах» тощо [3]. Більш ефективним був би механізм представлення ініціатив місцевих жителів не депутатами місцевих рад, а органами самоорганізації населення, які повинні бути наділені відповідними повноваженнями.

На практиці найбільш дієвими формами самоорганізації населення є будинкові, вуличні комітети, комітети самоорганізації населення мікрорайону міста. Жителі мікрорайонів можуть більш оперативного вирішити більшість своїх проблем за місцем проживання.

Комітети самоорганізації населення стають механізмом захисту інтересів мешканців мікро-району в підрозділах міськвиконкомів, комунальних служб тощо.

Однією з перешкод для ефективної діяльності органів самоорганізації населення є обмежена сфера їхньої діяльності. З одного боку, існує радянський досвід функціонування таких органів, а з іншого, – необхідно враховувати кардинально відмінний характер взаємовідносин ОСН із владою в сучасних умовах формування демократичної правової держави.

Механізми взаємодії ОМС та ОСН можна умовно поділити на три групи:

- 1) реєстраційно-легалізаційні процедури;
- 2) місцеві ініціативи та громадські слухання;
- 3) участь представників ОСН у засіданнях ОМС та їхніх виконавчих комітетів [3].

Усі ці механізми мають свої недоліки та потребують удосконалення. Так, щодо реєстраційно-легалізаційних процедур необхідно зауважити, що відповідно до Закону України «Про органи самоорганізації населення», у разі легалізації ОСН шляхом його реєстрації він набуває статусу юридичної особи. Хоча Закон і надає можливість створення органів самоорганізації за ініціативи громадян, позиція місцевої ради у цьому питанні має бути досить активною, зокрема, в аспекті захисту прав окремих категорій громадян. Адже в населеному пункті об'єктивно існують групи громадян, які можуть вступати у відносини конкуренції між собою. Кожна з таких груп може заявляти, що вона представляє інтереси того чи іншого територіального утворення, намагаючись скористатись правовим статусом ОСН. Отже, щоб реально врахувати інтереси більшості населення, місцевій раді необхідно зважено користуватися наданим їм законом правом щодо обов'язкового надання дозволу на реєстрацію ОСН.

Потребує уваги й той факт, що у випадку реєстрації значної кількості ОСН відповідні ради з об'єктивних причин не матимуть змоги належним чином співпрацювати з ними в індивідуальному порядку, що призведе до недостатнього врахування пропозицій та звернень громадян.

Наразі потрібно вказати, що досі інструменти та інститути «відкритої влади» (громадські слухання, круглі столи, обговорення місцевих ініціатив, місцеві референдуми тощо) залишаються недостатньо задіяними. А вони могли б стати джерелом консультативної інформації. Крім того, громадянська участь дає змогу враховувати соціальні чинники в процесі планування, мінімізувати соціальні та політичні ризики внаслідок ухвалення та реалізації управлінських рішень тощо.

Важливо також розуміти, що для великих міст необхідно застосовувати дещо відмінні концептуальні підходи до механізмів взаємодії ОМС та ОСН. Зокрема, це стосується місцевих зборів. Вкрай складно уявити собі регулярне проведення таких зборів у великому місті. У будь-якому випадку деталізувати та конкретизувати порядок реалізації норм законодавства щодо взаємодії органів місцевого самоврядування та самоорганізації населення необхідно з урахуванням місцевих особливостей [2].

За умов певної політико-правової нестабільності в суспільстві та державі розвиткові ОСН перешкоджає архаїчне розуміння населенням місця та ролі органів самоорганізації населення. Так, досить поширеним є розуміння органів місцевого самоврядування та самоорганізації населення як таких, що певним чином протистоять державі, її виконавчим органам на місцях, а також у деяких випадках одне одному. Проте вони мають діяти в єдиному правовому полі, поєднуючи у своїй діяльності місцеві та загальнонаціональні інтереси. Досвід же провідних демократичних держав свідчить, що усвідомлення громадянами потенціалу та можливостей органів самоорганізації населення у взаємодії із місцевою владою сприяє ефективному спільному вирішенню проблем місцевого розвитку, які висуваються конкретним часом.

Отже, досвід становлення та діяльності ОСН в сучасній Україні переконує, що потрібно збільшити повноваження ОСН. Мають бути значно розширені можливості ОСН щодо контролю за місцевою владою. І не лише в тих випадках, коли мова йде про розгляд питань, що стосуються конкретного ОСН. Органам самоорганізації має бути надане право, а також механізми його реалізації, щодо здійснення загального моніторингу дій влади. Бо, так,

чи інакше, але майже всі місцеві питання торкаються ОСН. ОСН мають пройти еволюцію від органів, що представляють інтереси громади до органів, які їх захищають та реалізують. Це означає, що окрім дорадчих повноважень мають бути й регулюючі повноваження. ОСН повинен отримати право вето в сферах, де відбуваються основні прояви порушення інтересів громади. ОСН повинні мати вирішальні повноваження при прийнятті рішень органами місцевого самоврядування про виділення земельних ділянок, початок будівництва тощо, відкриття торгових точок, кафе і т. д. У подальшому дослідженні мають бути розглянуто розвиток громадянського суспільства, розроблення та втілення місцевих програм, що сприятимуть розвитку органів самоорганізації населення в Україні.

Список використаних джерел

1. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2625-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>
2. Божко В.М., Стрілець М.В. Правовий механізм впливу органів самоорганізації населення на якість житлово-комунальних послуг Правова держава. – 2018. – № 30. – С. 43–50.
3. Єременко М. Органи самоорганізації населення як сучасна форма спільнотного згуртування українських громадян. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство.* – 2011. Вип. 15. – С. 48–51.
4. Євтушенко О.Н., Стадніченко Л.М. Органи самоорганізації населення в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Публічне управління та регіональний розвиток.* – 2019. – № 4. – С. 291–315.
5. Майко Т. С. Функціонування органів самоорганізації населення в містах. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» . Серія : Політологія.* – 2017. – № 2. – С. 217–225.
6. Офіційний портал м. Києва URL: <https://kyivcity.gov.ua/>
7. Проніна О. В. Місцеві програми як метод сприяння розвитку органів самоорганізації населення в Україні. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2019. – № 2. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2019_2_30
8. Роговенко О.В. Правовий статус і порядок утворення органу самоорганізації населення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* – 2019. – Вип. 57(1). – С. 52–57

Робота виконана під науковим керівництвом канд. наук з держ. упр., доцента
МІРКО Н. В.

РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

**СПІВАК В., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

Стаття присвячена дослідженню теоретичних аспектів реалізації реформи децентралізації та розвитку територіальних громад в Україні. З урахуванням сучасних підходів до розгляду децентралізації в теорії публічного управління акцентується увага на характерних рисах децентралізації.

The article is devoted to the study of theoretical aspects of the implementation of the decentralization reform and the development of territorial communities in Ukraine. Taking into account modern approaches to the consideration of decentralization in the theory of public administration, attention is focused on the characteristic features of decentralization.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що реформа децентралізації й адміністративно-територіального устрою в Україні виявилась найбільш актуальною та соціально затребуваною. З моменту незалежності України в різні роки було проведено ряд реформ, які мали вплив на функціонування багатьох економічних та політичних процесів в Україні. Але ці зміни не відображались на якості життя пересічних громадян, які й надалі продовжували стикатись з одними і тими ж самими проблемами конкретного міста, селища чи села: дитячі садки і школи, які закривались через брак фінансування, неефективна первинна медична допомога або ж взагалі її відсутність, забрудненість водою, відсутність якісної питної води та багато іншого. Наразі, з передачею повноважень та зміною розподілу фінансування, ТГ мають можливість вирішувати свої потреби на місцях, розробляти та реалізовувати власні стратегії розвитку і, таким чином, забезпечити реалізацію прав своїх мешканців на якісні і доступні послуги. Проте це велика відповідальність ТГ та серйозний виклик для них в умовах нинішніх інституційних особливостей.

Метою статті є обґрунтування особливостей процесу розвитку ТГ в умовах децентралізації.

Об'єктом дослідження є процес розвитку ТГ в умовах децентралізації.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти розвитку ТГ в умовах децентралізації.

Різні аспекти проблеми функціонування місцевого самоврядування та розвитку ТГ в умовах децентралізації досліджували у своїх працях О. Батанов [1], Л. Белова [2], С. Бугай [3], В. Гладій [5], Д., В. Куйбіда [7] та ін. Вивчення праць науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються невирішеними.

Незважаючи на значний інтерес до реформи децентралізації в Україні в цілому, процесів розвитку ТГ, переосмислення повноважень та відповідальності органів місцевого самоврядування зокрема, комплексні дослідження з цієї тематики у вітчизняній науці поки що відсутні. Це обумовлює необхідність здійснення такого дослідження, а саме обґрунтування особливостей процесу розвитку територіальних громад в умовах децентралізації.

Щодо означення терміну «децентралізація», то він походить від терміну «централізація», який у свою чергу, означає зосередження керівництва, управління в єдиному центрі чи, зосередження більшої частини державних функцій у віданні центральних установ.

Виходячи з такого розуміння «централізації» і з того, що префікс «де» вказує на віддалення, виділення, припинення, скасування чого-небудь, або рух до низу, зниження в словниковій літературі термін «децентралізація» характеризується як знищення, скасування або послаблення централізації [4].

Таким чином констатуємо, що термін «децентралізація» є протилежним терміну «централізація». Однак, якщо розглядати децентралізацію як процес, як складову публічної політики, то існування будь якої держави обов'язково передбачає наявність таких справ, які обов'язково управляються центром. На це наголошує більшість науковців. Зокрема вітчизняні вчені О. Баймуратов, Л. Бориславський, В. Куйбіда, Ю. Шемшученко та ін. наголошують на тому, що мова йде тільки про оптимальне співвідношення між цими явищами суспільного життя. Без відповідного поєднання централізації і децентралізації жодне управління об'єктивно існувати не може, а тому їх не можна протиставляти. Централізація є невід'ємною ознакою державності. Тому конституційні зміни не повинні становити ризиків для державності. Це гарантується, з одного боку, монополією держави на окремі сфери (національна безпека й оборона, грошова емісія, питання громадянства тощо), а з другого – наявністю державного контролю за законністю і конституційністю функціонування суб'єктів місцевого самоврядування (адже, до певної міри, це також питання національної безпеки) [7, 9].

Йдеться фактично про розширення повноважень ТГ, тобто наповнення реальним змістом конституційного положення про те, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ (ст. 5 Конституції України) [6].

Подібної точки зору дотримується і А. Крусян: «Наслідком децентралізації публічної влади має бути оптимальний баланс (на основі законодавчого розмежування) повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування..., основними очікуваними наслідками децентралізації публічної влади в Україні є її трансформація з метою демократизації державного управління, ефективізації місцевого самоврядування та, відповідно, посилення публічно-самоврядної влади, що в сучасних умовах для України є гарантіями збереження її територіальної цілісності, стабілізації соціально-політичної ситуації та, водночас, конституційно-правовим підґрунтям подальшого розвитку як демократичної правової держави» [8].

Автори роботи «Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання» також зазначають, що децентралізацію влади можна розуміти як передачу максимальної кількості повноважень та бюджетних коштів, які зараз знаходяться в розпорядженні державних органів влади, органам місцевого самоврядування, причому вказаний процес покликаний наділити повноваженнями ті органи, що працюють найближче до людей та можуть вирішувати місцеві проблеми якомога ефективніше, тобто з урахуванням найповнішої реалізації принципу субсидіарності, передбаченого Європейською хартією місцевого самоврядування, ратифікованою Україною у 1997 р. або ж що децентралізація є, по суті своїй, політичною ідеєю, яка означає, що субнаціональні органи влади отримують певну політичну автономію, разом з новими функціями і ресурсами, що обумовлює настання й відповідної економічної автономії. Децентралізація при цьому може бути регіональною або муніципальною [9].

Науковець В. Борденюк пише, що під децентралізацією державної влади (державного управління) можна розуміти будь-які процеси розподілу повноважень по здійсненню владних управлінських функцій між відповідними органами публічної влади, що складають державний механізм. В подальшому він продовжує, при цьому природа децентралізації державної влади визначається характером взаємовідносин між відповідними державними органами, які створюються на різних рівнях організації держави як багаторівневої управлінської системи [1]. Таке розуміння природи децентралізації приводить науковця до висновку, що у сучасних умовах з огляду на особливості побудови державного механізму на рівні теорії можна розрізнити горизонтальну і вертикальну децентралізацію державної влади, де під горизонтальною децентралізацією слід розуміти розподіл повноважень між відповідними органами держави, які функціонують на одному рівні організації державної влади. Вертикальна (територіальна) децентралізація, на думку вченого визначена розподілом владних повноважень між центральними органами держави й органами, що створюються на різних рівнях територіальної організації держави.

Розвиток ТГ є об'єктивним і складним багатогранним процесом, він стосується відносно завершеної суспільно економічної одиниці, в якій проявляються всі сторони життєдіяльності суспільства. Ця багатогранність і комплексність процесу розвитку територіальних громад вимагає запровадження складних системних підходів, залучення значної кількості спеціалістів з різних галузей та врахування і узгодження позицій, адже їх бачення можуть бути такими, що суперечать один одному, а іноді й навіть цілком протилежними.

Досліджуючи питання розвитку територіальних громад, важливо розуміти природу, сутність та зміст феномена «територіальна громада». Питання трактування поняття територіальної громади широко досліджена у вітчизняній та зарубіжній літературі, де мають місце певні розбіжності.

У зарубіжній практиці увага приділяється не самому поняттю «територіальна громада», а дослідженню територіальних спільнот, місцевих влад, колективів. Отже термін «local authorities», який є одним із ключових у контексті розуміння суті тексту Європейської хартії місцевого самоврядування. З англійської мови означений термін дослівно перекла-

дається як *local* – місцеві (локальні), *authorities* – влади (влади). Такий саме підхід підтримується й авторами Експертного висновку, у якому англійське «*local authorities*» перекладено як «органи місцевого самоврядування». Водночас у вжитку є інший переклад цього виразу – «місцеві влади». Щодо перекладу з франкомовного варіанту мови тексту Європейської хартії місцевого самоврядування, термін «*collectivités locales*» перекладається: *collectivités* – спільноти (общини, громади, колективи), а *locales* – місцеві (локальні). Саме такий варіант перекладу вважають доречним окремі вітчизняні науковці, тим самим стверджуючи, що основним суб'єктом місцевого самоврядування є територіальна громада.

Прийняттю Європейської хартії місцевого самоврядування передувала 64-а резолюція Європейської конференції місцевих влад, мета якої полягала в гарантуванні прав і свобод місцевих громад та в забезпеченні певної автономії місцевих громад із наданням місцевим громадам повноважень під їх відповідальність. У тексті резолюції використовувались терміни: англ. «*local communities*» та франц. «*collectivités locales*» – місцеві громади (локальні (місцеві) колективи). У англomовному тексті 126-ої резолюції згадуваної конференції, коли було затверджено Європейську хартію місцевого самоврядування, термін «*local communities*» вже був замінений терміном «*local authorities*», хоч також було посилення на 64-у резолюцію Європейської конференції місцевих влад як першоджерело, де містився попередній термін. Виходячи із вищевикладеного, можна стверджувати про коректність розуміння терміна «*local authorities*» саме як «територіальні громади» в Європейській хартії місцевого самоврядування, а отже, не існує суперечності з українським законодавством, яке визначає первинним суб'єктом місцевого самоврядування територіальну громаду.

Відповідно до ст. 140 Конституції України територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування в Україні, носієм його функцій та повноважень [6]. В Конституції України визначається правосуб'єктність територіальної громади і її право на здійснення місцевого самоврядування. Так жителі одного чи декількох населених пунктів, які добровільно об'єднуються в одну територіальну громаду для вирішення питань місцевого значення, а саме: обирають сільського, селищного чи міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на засіданнях виконавчого комітету та ради, старост та депутатів ради, які представляють та захищають інтереси всієї громади; управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» також дає визначення територіальної громади. Відповідно до ст. 6, «...первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста; територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову; територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти із складу територіальної громади в порядку, визначеному законом...».

У наукових дослідженнях містяться різні підходи до визначення суті поняття «територіальна громада», відповідно акцентуючи увагу на ключових контекстах дослідження. Такі дослідники поняття, як О. Батанов, В. Баймуратов, О. Мороз, Р. Mattesich розглядаючи суть поняття, особливу увагу звертають на соціальну спільність й зв'язки в середовищі громади. Т. Барановська, В. Фадєєв, В. Кампо та М. Краснов, визначаючи суть поняття, акцентують увагу на локалізації та територіальній приналежності груп людей, які спільними інтересами. Так, територіальна громада – це спільнота людей, які спільно

проживають, господарюють, мають у власності майно – що у межах одного або декількох населених пунктів з одним адміністративним центром, та характеризується наявністю спільних інтересів та цілей розвитку. На наявність системи соціально зумовлених інтересів, як інтегральну ознаку територіальної громади та на суб'єктоцентризм звертають увагу такі науковці як О. Батанов, Т. Барановська [1,3].

Український дослідник О. Панухник розглядає громаду як адміністративно-територіальну одиницю базового рівня, цілісність територіально-природного, демографічно-соціального та економіко-господарського складових, яка сформована за критеріями історичної визначеності, національно-етнічної однорідності та соціально-економічної доцільності. М. Орзіх визначає територіальну громаду як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що має власні інтереси, до складу якого належать громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які постійно мешкають, працюють на цій території, володіють нерухомим майном, сплачують місцеві податки і збори. М. Баймуратов визначає територіальну громаду як сукупність фізичних осіб, які постійно проживають на відповідній території та територіально-особистими зв'язками системного спрямування[1].

Х. Патицька розглядає якісний, екологічний, етнографічний, соціологічний, економічний підходи і також наводить власне визначення територіальної громади, що відрізняється від інших підходів акцентом на потреби забезпечення інтересів кожного жителя громади, території та безпосередньо територіальної громади.

І. Тимечко визначає більш широкий підхід до трактування сутності поняття «територіальна громада» та зосереджує свою увагу на наявності та важливо су спільних ресурсів у жителів громади і на потребу в активній участі жителів при вирішенні питань її функціонування.

Не зважаючи на таку різноаспектну багатогранність тлумачень категорії «територіальна громада», всі вони відповідають сформованим європейським стандартам та українській історичній традиції. Означене вище лише підкреслює значущість ролі саме територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування.

Однак положення Хартії акцентують увагу на наявності спроможності вирішувати питання місцевого значення для ефективного здійснення місцевого самоврядування, що передбачає наявність належних для цього засобів (фінансових, матеріальних, кадрових та інших ресурсів), що їх мають у своєму розпорядженні зазначені суб'єкти. Такий підхід є надзвичайно важливим, оскільки дозволяє з'ясувати, коли місцеве самоврядування реально функціонує, а коли воно залишається лише декларованим – його правова модель не втілюється на практиці.

Отже, територіальна громада є тим самоврядним соціальним осередком, формування та оптимальне функціонування якого стане передумовою побудови громадянського суспільства та правової держави в Україні. Територіальна громада як первинний системоутворювальний елемент місцевого самоврядування насамперед є «природною» корпоративною одиницею, автономність якої виходить не з державної влади, а з суверенітету народу. Держава лише визнає її діяльність, що реалізується жителями – членами територіальних громад як їхня природна соціальна претензія в односторонньому порядку незалежно від ступеня правового припущення. Держава за допомогою правових засобів лише впорядковує самоврядну активність місцевого населення, не встановлюючи її. Вона лише санкціонує муніципальні функції й повноваження, пов'язані з регулюванням питань місцевого життя. І сьогодні відбувається процес подальшого конституційного врегулювання статусу територіальних громад, що сприятиме розвитку місцевої демократії та належному становленню дієздатних і самодостатніх територіальних громад.

Однією із ключових функцій органів місцевого самоврядування територіальних громад є планування власного розвитку. Певне коло експертів ООН ще в 1963 році сформувало таке тлумачення розвитку (прогресу): «Розвиток це процес, в якому дії самих людей об'єднуються з діями влади з метою покращити економічні, соціальні та культурні умови життя спільноти, інтегрувати ці спільноти в загальний потік життя нації, дати їм

можливість вносити максимальний вклад в національний». У науці під «розвитком» розуміють незворотну, спрямовану закономірну зміну матеріальних та ідеальних об'єктів, унаслідок чого виникає новий їх якісний стан. За спрямованістю розвиток може бути прогресивним і регресивним. Прогресивний – це поступальна хода від нижчого до вищого, від простого до складного; рух уперед, поліпшення у процесі розвитку. Регресивний – це перехід від вищих форм розвитку до нижчих; занепад в розвитку чого-небудь, рух назад; зміна до гіршого; протилежність прогресу. Зокрема, сьогодні низка сільських територіальних громад характеризується регресивним розвитком, тобто погіршуються їхні соціальні та економічні показники. За характером змін розвиток може бути екстенсивним (еволюційним) та інтенсивним (трансформаційним). Екстенсивний розвиток забезпечується підвищенням ефективності існуючих форм функціонування територіальної громади, а інтенсивний розвиток – виникненням нових форм, тобто базується на інноваційних засадах.

Здійснення державного управління на сучасних засадах вимагає розв'язання суспільно-політичних, економічних та інших суперечностей відповідно до принципів «сталого розвитку», метою якого є задоволення потреби сучасного суспільства без загрози для здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Суперечності, що виникають у процесі життєдіяльності людини, актуалізують завдання з реалізації принципів місцевого самоврядування для забезпечення збалансованого суспільного розвитку. Розв'язання зазначених суперечностей дає змогу ефективно використати реальні самоврядні можливості територіальних громад, забезпечуючи сталий розвиток держави в цілому.

О. Підкуйко, акцентуючи увагу на тому, що поняття розвитку територіальної громади пов'язане з низкою понять, що характеризують походження розвитку, його спрямованість, ресурсне забезпечення, напрями і методи забезпечення, результати та ін., пропонує розуміти дане поняття як управлінське та нормативно-правове забезпечення життєво важливих потреб та інтересів територіальної громади, створення необхідних умов для її волевиявлення в реалізації своєю діяльністю власних інтересів у межах чинного законодавства.

Розвиток – це процес перманентних перетворень та змін наявного стану суб'єкту у досконаліший стан з вищими параметрами якісних характеристик, які виникають як накопичений результат зростання відповідних кількісних показників. Розвиток ТГ є об'єктивним і складним багатограним процесом, він стосується відносно завершеної суспільно економічної одиниці, в якій проявляються всі сторони життєдіяльності суспільства. Ця багатогранність і комплексність процесу місцевого розвитку вимагає запровадження складних системних підходів, залучення значної кількості спеціалістів з різних галузей та врахування і узгодження позицій, адже їх бачення можуть бути такими, що суперечать один одному, а іноді й навіть цілком протилежними. Тому окремо підкреслюємо, що передача державою частини повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування з метою забезпечення розвитку ТГ відбувається в інтересах населення із урахуванням принципу субсидіарності, тобто таким чином, щоб передавати повноваження на максимально близький до громадянина рівень управління, який при цьому здатний виконати це повноваження ефективніше, ніж інші органи. При цьому обов'язково має бути забезпечена передача необхідних ресурсів і надано право органу місцевого самоврядування приймати рішення щодо переданих повноважень виходячи із місцевих особливостей. За таких умов центральні органи влади все ж залишають за собою право відслідковувати якість надання послуг та за необхідністю вносити необхідні корективи.

Таким чином, доцільно зазначити, що феномен децентралізації охоплює широке коло проблем, які стосуються питань розвитку ТГ, реорганізації систем влади, пошуку ефективних інструментів врегулювання економіки, розвитку самоорганізації громадян тощо. Він є багатограним, складним як по структурі так і за змістом, аналізуючи який визначаємо певні узагальнення, а саме: держава проводить децентралізацію влади в інтересах своїх громадян; процес передачі частини повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування повинен враховувати максимально близький до громадянина рівень управління, який буде їх виконувати ефективніше (принцип субсидіарності); при цьому

повинна бути забезпечена передача ресурсів для виконання переданих повноважень, а також надано право органу місцевого самоврядування приймати рішення щодо переданих повноважень з урахуванням місцевих особливостей для забезпечення розвитку.

Список використаних джерел

1. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики : монографія / відп. ред. М. О. Баймуратов. – К. :Видавництво «Юридична думка», 2020. – 656 с.
2. Белова Л. О. Реформування системи управління громадою за умови децентралізації місцевого самоврядування / Л. О. Белова // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Вид-во ХарPI, 2019. – № 1. – С. 109–118.
3. Бугай С.М. Щепанський Є.В. Регіональна політика в Україні: термінологічна невизначеність та загальні проблеми встановлення. – К. : 2019. – 134 с.
4. Великий тлумачний словник сучасноїукраїнськоїмови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2014. 1440 с.
5. Гладій В.І. Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції : досвід Вишеградської групи та перспективи для України. 2016[К] адреса матеріалу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ASUA/1217390>
6. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Куйбіда В. С. Відповідальність представницьких органів місцевого самоврядування перед територіальними громадами: практичні аспекти реалізації / В. С. Куйбіда, Л. М. Смолова // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України. – 2018. – Вип. 1. – С. 146–163. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2018_1_14.
8. Крусян А. Всеукраїнський форум учених правознавців «Новітній конституційний процес в Україні: питання децентралізації влади». Право. Вісник. Додаток до журналу «Право України». К.: Ін Юре, 2020. С.46–49.
9. Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2019. 413 с.
10. Руснак Б. А. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика. Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів / Б. А. Руснак. – Одеса, 2019. – 536 с.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, доцента
НОВІКОВОЇ Н. Л.

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ СФЕРИ ОСВІТИ

**СТЕПАНЕЦЬ О., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті вивчено та проаналізовано регіональну політику розвитку сфери освіти та розроблено певні напрямки її інтеграції та удосконалення з метою підвищення якості освіти та комфорту в навчанні.

The article studied and analyzed the regional policy of the development of the sphere of education and developed certain directions of its integration and improvement in order to improve the quality of education and comfort in learning.

Написана стаття присвячена визначенню особливостей регіональної політики у сфері освіти в Україні. Було охарактеризовано державну регіональну політику у сфері вищої освіти в Україні як об'єкта адміністративно-правового регулювання, окреслено її основні завдання та принципи, а також напрями та правові засади. Визначено систему суб'єктів реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти, проаналізовано їх повноваження та надано характеристику адміністративно-правовим інструментам реалізації останньої політики. Тема регіональної політики є дуже актуальною в наші дні, адже останнім часом більшість дітей та студентів навчаються онлайн, що понижує рівень викладання матеріалу, а також його засвоєння, тому є дуже актуальним дослідження регіональної політики розвитку сфери освіти.

Метою статті є розкриття регіональної політики розвитку сфери освіти.

Об'єкт дослідження: сфера освіти та її розвиток.

Предмет дослідження: методологічні та практичні засади регіональної політики розвитку сфери освіти.

Проблеми регіональної політики розвитку освіти досліджувались у працях багатьох вчених, а саме таких провідних вітчизняних науковців як: О. Амоша, П. Беленького, З. Бройде, В. Будкіна, З. Герасимчук, Є. Кіш, М. Козоріз, Ю. Макогона, М. Мальського, Н. Мікули, А. Мокія, Г. Музиченко, С. Писаренко, Т. Татаренко та інші.

Регіональна політика – це певна сфера діяльності з управління економічним, соціальним і політичним розвитком країни у просторовому аспекті, котра пов'язана зі взаємовідносинами між державою і районами. Об'єктами регіональної політики є внутрішній соціально-економічний територіальний простір та весь соціально-економічний територіальний простір поза межами внутрішніх територій.

Об'єктом регіональної політики соціально-економічної територіальної системи будь-якого рівня та форми організації є весь світ, найбільша увага приділяється об'єктам внутрішнього середовища та найближчого оточення. Суб'єктами регіональної політики в сфері освіти є лише ті суб'єкти, що віднесені ними до головних.

У науковій літературі наших днів, яка стосується регіонального та локального розвитку освіти, відбувається осмислення фундаментальних змін, що розпочалися разом із змінами моделі світової економіки, а на сьогодні впливають на способи стимулювання державною владою регіональної і локальної економік. Місто, регіон і навіть держава перестають бути суб'єктами субсидіювання і перетворюються на об'єкти підприємництва. Все це стосується також ситуації з розвитком освіти в Україні.

Регіональна рада професійної освіти є консультативно-дорадчим органом, який має бути утвореним обласною державною адміністрацією відповідно до положень Законів України «Про професійно-технічну освіту», «Про місцеві державні адміністрації».

Основними завданнями регіональної ради професійної освіти є:

- обговорення шляхів та пріоритетів розвитку мережі ПТО в області з широким колом зацікавлених сторін;
- формування та подання рекомендацій щодо впровадження політики професійної освіти в області, зокрема стосовно змін мережі професійно-технічних навчальних закладів, обсягів їх фінансування, напрямків та фінансування навчання та підготовки кваліфікованих працівників закладами професійно-технічної освіти.

Необхідно розробити відповідний нормативний акт Кабінету Міністрів України з попередньою назвою «Про типові Положення регіональної ради професійної освіти». Цей документ повинен описувати всі технічні аспекти та процедури діяльності регіональної ради професійної освіти.

Регіональна рада професійної освіти – пропозиція орієнтовної організаційної схеми. На рис. 1 зображено структуру регіональної ради професійної освіти, на основі якої відбувається процес покращення рівня освіти в Україні.

Регіональна політика України в галузі освіти ґрунтується на конституційних нормах; міжнародних договорах; стратегічних документах розвитку освіти (концепціях, доктринах,

програмах тощо); законодавчих актах; указах і розпорядженнях парламенту та голови держави; рішеннях вищого органу виконавчої влади; наказах і розпорядженнях центрального органу державної виконавчої влади, який здійснює керівництво у сфері освіти.

Вихідними для формування регіональної освітньої політики є Конституція України та міжнародно-правові документи у сфері освіти. Конституція України, згідно зі ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, закріплює два фундаментальні моменти щодо сфери освіти: право на освіту та гарантії свободи наукової й технічної творчості та розвитку науки.

Конституція визнає право на освіту за кожною людиною, незалежно від її статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, стану здоров'я та інших обставин. Це право забезпечується розгалуженою мережею закладів освіти, відкритим характером навчальних закладів, створенням умов для вибору профілю навчання відповідно до здібностей та інтересів громадян, різними формами навчання. До конституційних обов'язків держави відноситься забезпечення функціонування та розвитку вищої освіти.

Серед основних джерел сучасного міжнародного освітнього права, які становлять основу регіональної політики України у сфері вищої освіти, слід відзначити, насамперед, документи, прийняті ООН та її спеціалізованими установами, а також регіональними міжнародними організаціями, зокрема – Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Європейську конвенцію прав людини, Всесвітню декларацію про вищу освіту для XXI століття: підходи й практичні заходи, Конвенцію про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти та ін.

Закон України «Про освіту» є базовим нормативним актом чинного законодавства, спрямованим на регулювання правовідносин у даній сфері, що закріплює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування національної системи освіти. Законом встановлено, що державна політика в галузі освіти визначається Верховною Радою України і здійснюється органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Міністерство освіти і науки бере участь у визначенні державної та регіональної політики в галузі освіти, визначає перспективи і пріоритетні напрями розвитку освіти, розробляє державні стандарти освіти.

Органи громадського самоврядування розробляють пропозиції щодо формування регіональної освітньої політики, вирішують у межах своїх повноважень питання навчально-виховної, науково-дослідної, фінансово-господарської діяльності навчальних закладів.

Міністерство освіти і науки України бере участь у формуванні державної та регіональної політики в галузі освіти, науки, підготовки кадрів, разом з іншими центральними органами виконавчої влади забезпечує реалізацію державної та регіональної політики в галузі вищої освіти і здійснює контроль за втіленням державної та регіональної політики в галузі освіти, дотриманням нормативно-правових актів про вищу освіту в усіх вищих навчальних закладах незалежно від форми власності і підпорядкування.

Важливою складовою нормативно-правової основи освітньої політики є правові акти, видані Верховною Радою України, Президентом України та Кабінетом Міністрів України, рішення та накази МОН України, інших органів центральної виконавчої влади, яким підпорядковані вищі навчальні заклади, зокрема – Рішення колегії МОН України «Мета реформ у вищій школі – якість і доступність освіти» від 02.04.2009 р., Постанова загальних зборів Національної академії педагогічних наук України «Освіта в структурі цивілізаційних змін і актуальні проблеми» від 11.11.2010 р. та інше.

Актуальною та цікавою є думка про необхідність підвищення якості навчання, а не лише про увагу до його кількісних показників. Викладачами різних рівнів навчальних закладів також було поставлено ряд питань стосовно взаємодії зі студентами, учнями, проблем, з якими вони стикаються протягом навчання, бачення «портрету» ідеального/поганого студента, учня проблем працевлаштування та їх робочої зайнятості під час навчання. Загальна картина відповідей дає можливість зробити висновок, що викладачі

фіксують проблему мотиваційного конфлікту у студентській діяльності. Констатується проблема відсутності в учнів та студентів розуміння подальшої діяльності за отриманою спеціальністю, поступлення у вищі навчальні заклади за «інерційним» принципом, коли сам факт отримання вищої освіти постає явищем нібито позитивним, незрозуміння студентом власних очікувань від вищої освіти. Також викладачі приділяють увагу проблемі зайнятості студентів у навчальний час, що призводить до зниження якості навчання.

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, мета державної та відповідно регіональної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти. В доктрині наголошується на необхідності спрямування матеріальних, фінансових, кадрових та наукових ресурсів суспільства і держави на забезпечення якості освіти, яка «визначається на основі державних стандартів освіти та оцінки громадськістю освітніх послуг».

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, розробка якої була зумовлена необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти, інтеграцію її в європейський та світовий освітній простір, визначила основні напрями і шляхи реалізації ідей та положень Національної доктрини розвитку освіти у нових економічних і соціокультурних умовах. Національна стратегія розвитку освіти спрямована на підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина; забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя.

Отже, можна з упевненістю сказати, що зараз в Україні створене єдине законодавче поле для функціонування та розвитку освітньої галузі на усіх її рівнях, у тому числі й на рівні вищої освіти. Водночас ступінь реалізації цілей та завдань державної освітньої політики, визначених чинним законодавством, глибина освітніх реформ, а також якість та ефективність роботи закладів і установ системи національної вищої освіти наразі знаходяться у вкрай незадовільному стані, не відповідаючи сучасним потребам особистості та вимогам суспільства.

Серед найбільш гострих проблем, які сьогодні стримують розвиток освітньої галузі, не даючи можливості забезпечити належну якість вищої освіти, адекватну новим економічним та соціально-культурним умовам, слід відзначити:

- недостатню відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці;
- низький рівень фінансово-економічного, матеріально-технічного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ;
- обмеженість доступу до якісної освіти окремих категорій населення;
- недосконалість змісту вищої освіти: державних стандартів, навчальних планів, програм, підручників та ін.;
- недосконалість системи моніторингу та оцінювання якості вищої освіти;
- повільне здійснення гуманізації, екологізації та інформатизації системи вищої освіти;
- неефективність управління системою вищої освіти, недостатній розвиток самоврядування ВНЗ, залучення до управління громадських інституцій, роботодавців та інших користувачів освітніх послуг.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти України є її орієнтація на європейську інтеграцію. Реалізація європейського вектору розвитку освіти України передбачає відповідні демократичні перетворення в усіх галузях суспільного життя, у тому числі й у сфері освіти. Приєднання України до Болонського процесу зумовлює необхідність

перебудови і вдосконалення системи державного управління вищою освітою щодо спрямування української системи освіти на досягнення нею сучасного європейського рівня

Процес реформування системи освіти України має базуватися на засадах створення гнучкої ступеневої системи освіти, здатної динамічно реагувати на зміни потреб особи, суспільства і ринку праці, забезпечуючи формування потенціалу, достатнього для підготовки кваліфікованого спеціаліста відповідного рівня і профілю, конкурентоздатного на ринку праці.

На мою думку, також варто погодитися з думкою сучасних дослідників про те, що Болонський процес навчання – не лише один з інструментів інтеграції в Європу, а й інструмент реформування системи вищої освіти в межах загальної світової тенденції – глобалізації. Глобалізаційні процеси, що відбуваються сьогодні в масштабах усього світу, трансформуючи існуючі державно-правові системи, знаходять свій прояв у зростанні взаємовпливу та взаємозалежності різних сфер життєдіяльності – економіки, політики, культури та ін., безумовно, позначаються й на розвитку освітніх систем.

Для системи освіти глобалізація означає інтеграцію та координацію національних освітніх систем – інтенсивний обмін світовим досвідом і його впровадження, демократизацію організації та управління навчально-виховним процесом відповідно до найбільш досконалих світових зразків.

Проаналізувавши дане питання, можна зробити висновок про те, що суттєво важливими напрямами державної політики щодо розвитку вищої освіти у цьому контексті мають бути:

- створення і забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, вищих навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм отримання вищої освіти;
- реформування системи освіти на основі принципу «людиноцентризму» як загальної стратегії національної освіти;
- оновлення законодавчо-нормативної бази у сфері вищої освіти;
- створення рівних можливостей у здобутті вищої освіти, забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності у вищій освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;
- модернізація структури вищої освіти;
- інформатизація вищої освіти, удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки;
- забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу;
- створення сучасної матеріально-технічної бази системи вищої освіти в Україні.

Отже, вивчивши та проаналізувавши питання регіональної політики розвитку сфери освіти, можна сказати, що процес становлення та розвитку української системи освіти відзначається надзвичайною складністю і суперечливістю, адже він відбувається як в умовах кардинальної трансформації політичної, соціально-економічної та культурної сфер життя українського суспільства, так і під впливом цілої низки загальносвітових тенденцій розвитку вищої освіти, що вимагає від держави постійного перегляду та корегування національної стратегії розвитку вищої освіти. Забезпеченню належної якості та конкурентоспроможності національної вищої освіти на європейському освітньому просторі сприятиме вдосконалення адміністративно-правового забезпечення відносин у даній сфері відповідно до сучасних міжнародних стандартів та реалізація відповідної державної політики.

Основними засадами державної освітньої політики, котрі закріплені у Національній Доктрині розвитку освіти та Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., передбачають реалізацію цілої низки заходів щодо реформування системи вищої освіти в Україні у нових соціально-економічних умовах з урахуванням загальносвітових тенденцій розвитку вищої освіти. Вдосконалення національної системи освіти, її інтеграція у світовий

освітній простір передбачає побудову ефективної моделі державної освітньої політики, здатної забезпечити підвищення якості освітніх послуг; впровадження інноваційних педагогічних систем; рівний доступ усіх громадян до якісної освіти, можливостей і свободи вибору в освіті; модернізацію змісту освіти та її організацію відповідно до сучасних світових тенденцій і вимог ринку праці; забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя, розвитку державно-громадської моделі управління вищою освітою тощо.

Список використаних джерел

1. Андрущенко, В. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (спроба прогностичного аналізу) [Текст] / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2017. – № 1. – С. 11–17.
2. Вища освіта в Україні: порядок денний для реформ // за заг. ред. Ніколаєва Є.Б. – К. : Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2017. – 61 с.
3. Згуровський, М. З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі [Електронний ресурс] / М. З. Згуровський. – Режим доступу: <http://www.ntukpi.kiev.ua/bologna>.
4. Лапін В. М. Небезпеки соціально-політичного характеру та їх вплив на життєдіяльність людини [Електронний ресурс] / Лапін В. М. – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/18041204/bzhd/nebezpeki_sotsialnopolitichnogo_harakteru_vpliv_zhittjediyalnist_lyudini.
5. Шамборовський Г.О. Регіональна політика Європейського Союзу : навч. посіб. / Г. О. Шамборовський. – К. : Знання, 2011. – 187 с.
6. Нижник, О. С. Адміністративно-правові засади реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. С. Нижник; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2017. – 20 с.
7. Злупко С. М. Наукові основи моделювання розвитку регіональних суспільно-економічних систем / С. М. Злупко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональні суспільні системи [зб. наук. праць]. – Вип. 3 (XLVII) / НАН України, Ін-т регіональних досліджень / Редкол. : від. ред. Акад. НАН України М. І. Долішний. – Ч. 1. – Львів, 2015. – С. 15 – 31.
8. Шамборовський Г. О. Регіональна політика Європейського Союзу : навч. посіб. / Г. О. Шамборовський. – К. : Знання, 2019. – 187 с.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
МІНЯЙЛА О. І.

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

**СТЕЦЬОК А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті розкрито теоретичні основи та зміст поняття «публічна політика». Досліджено систему соціального захисту населення як важливу складову частину публічної політики держави. Розкрито поняття «соціальний захист», «соціальне забезпечення», «соціальне страхування» та «соціальна допомога» населення та наукові підходи до визначення сутності соціального захисту. Класифіковано основні ознаки соціальної допомоги, а також ознаки, які характеризують публічну політику у сфері соціального захисту населення. Визначено основні виплати грошові соціальної допомоги населенню.

The article reveals the theoretical foundations and content of the concept of «public policy». The system of social protection of the population is studied as an important component of the public policy of the state. The concept of «social protection», «social security», «social insurance» and «social assistance» of the population and scientific approaches to determining the essence of social protection are revealed. The main features of social assistance are classified, as well as the features that characterize public policy in the field of social protection of the population. The main payments of social assistance funds to the population have been determined.

Актуальність дослідження. Сфера соціального захисту є стратегічною сферою життєво важливих інтересів населення, якісні та кількісні характеристики якої виступають вагомою детермінантою рівня соціально-економічного, правового та культурного розвитку держави і суспільства. Належна організація національної системи соціального захисту багато в чому визначає порядок в країні, ступінь згоди в суспільстві, а також стійкість та динаміку економічного і соціального розвитку. Однак шлях становлення України як демократичної, правової та соціальної держави є сповненим загроз, які ускладнюють або перешкоджають реалізації громадянами права на соціальний захист. При цьому, видається, саме у періоди становлення, трансформації та реформування України, коли суспільство та країна переживають важкі періоди, питання підвищення якості публічної політики у сфері соціального захисту населення набуває особливої актуальності. Як свідчить практика, ефективність вирішення соціальних проблем, які різко загострюються у суспільстві саме в такі періоди, залежить, перш за все, не тільки від загального рівня економіки держави, можливостей матеріальної (фінансової) бази соціальної роботи, а й від суті та змісту державної політики у сфері соціального захисту населення.

Метою статті є обґрунтувати теоретичні положення та розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення публічної політики у сфері соціального захисту населення в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час здійснення публічної політики у сфері соціального захисту населення.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади публічної політики у сфері соціального захисту.

Варто вказати на особливу цінність розробок із проблематики публічної політики у сфері соціального захисту населення таких вчених, як: Жук О.Б., Клочко О.О., Копетюк М., Костюк В.Л., Ліжевський А.Л., Філіпчук В.Р., Нечипоренко С.Д. та ін.

Поняття «публічна політика» донедавна не згадувалося і не визначалося як науковий термін у вітчизняних політологічних словниках і підручниках; лише у 2015 р. вперше його дефініція наведена в енциклопедичному словнику-довіднику «Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) за авторством М. Буника [4, С. 482–483]. Поняття «публічна політика» як аналог англomовного поняття «public policy» почали застосовувати лише з кінця минулого десятиліття.

Одні науковці (С. Телешун, С. Ситник та І. Рейтерович) зазначають, що публічна політика «представляється як складне переплетення політичних та управлінських процесів... Політична складова процесу прийняття рішень – це взаємодія політичних акторів, внаслідок якої схвалюється те чи інше рішення. Управлінська – це технічне, інформаційно-аналітичне, інтелектуальне забезпечення процесу» [15].

Інші фахівці з державного управління (В. Тертичка, В. Ребкало, О. Валевський та ін.) характеризують поняття «публічна політика» як сучасне трактування суті політики загалом, протиставляючи його традиційному уявленню про політику [8, С. 5–23].

Структурними компонентами та послідовними кроками здійснення публічної політики є такі: а) з'ясування сутності публічної проблеми; б) виявлення та аналіз т.зв. «цільових груп» (або груп мішеней) публічної політики; в) визначення кола державних та недержавних інституцій, які стануть суб'єктами політичних рішень; г) осмислення передбачуваних

намірів; д) розробка варіантів рішень публічної проблеми; е) реалізація накреслених намірів та аналіз успішності їх виконання [16, С. 261].

Відмітимо, що специфіку публічної політики у сфері соціального захисту населення обумовлено сферою суспільних відносин – сферою соціального захисту населення. У науковій літературі поряд із терміном «соціальний захист», зустрічаються також терміни «соціальне забезпечення» та «соціальне страхування». Можливо виокремити такі підходи до співвідношення вказаних понять [6]:

1) «соціальне страхування» є складовою частиною «соціального забезпечення»;

2) «соціальне страхування» та «соціальне забезпечення» є категоріями, що не відрізняються, а всі особливості «соціального забезпечення» є характерними і для «соціального страхування»;

3) «соціальне страхування» та «соціальне забезпечення» є категоріями не тотожними і, водночас, виступають як окремі складові системи соціального захисту населення країни [12, Р. 136–142.].

Підтримуючи позицію вітчизняних дослідників [9, С. 66–69.], вважаємо, що поняття «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» не є тотожними, оскільки «соціальний захист» є ширшим за обсягом та включає в себе соціальне страхування, соціальні стандарти і гарантії населення та соціальне забезпечення як складові частини.

Соціальний захист у широкому розумінні включає соціальну допомогу, соціальні гарантії, соціальне страхування, а також активні заходи (політика зайнятості, боротьба з безробіттям). Інакше кажучи, це діяльність держави, спрямована на забезпечення процесу формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення й ствердження у житті. Це система організаційних, правових та економічних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав громадянина в Україні [19, С. 107].

Таким чином, *соціальний захист населення* – це багатогранна система взаємопов'язаних з усіма законодавчими та виконавчими рішеннями різних рівнів економічних, правових і соціальних гарантій реалізації найважливіших соціальних прав кожного члена нашого суспільства, незалежно від його місця проживання, працездатності, статі, віку.

У вітчизняній літературі поняття соціального захисту трактується по-різному (табл. 1).

Відповідно, сфера соціального захисту є однією зі сфер позитивних зобов'язань держави, якої представлено комплексом організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення соціальних виплат, пільг, послуг й інших гарантій та які надаються специфічними соціальними інституціями. Структурно соціальний захист населення як об'єкт публічного адміністрування включає впорядкування суспільних відносин, яких пов'язано з наданням соціальної допомоги та здійсненням соціального страхування.

Таблиця 1

Визначення сутності поняття «соціальний захист»

Автор	Соціальний захист
Н. Болотіна [2, С. 36]	це діяльність держави, спрямована на забезпечення, формування й розвиток повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї
І. Дьяконова, А. Єпіфанов, І. Сало [5]	це система державного матеріального забезпечення ветеранів праці та інших громадян похилого віку, ветеранів війни, громадян, які потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи, державної допомоги сім'ям з дітьми тощо
В. Базилевич [1]	Комплекс законодавчо закріплених норм, що гарантує держава окремим верствам населення, а також за певних економічних умов усім членам суспільства (під час зростання інфляції, спаду виробництва тощо)
П. Шевчук [20]	Комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я та добробуту населення за конкретних економічних умов
В. Скуратівський [17, С. 546–548]	комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах

Автор	Соціальний захист
В. Москаленко [13, С. 42]	система заходів і відповідних інститутів, призначених для забезпечення нормального існування людини, підвищення рівня задоволення її соціальних потреб, якості життя та перспектив

Джерело: розроблено автором.

Щодо *соціальної допомоги* – то це одна із форм підтримки державою осіб, чие матеріальне становище з різних причин не відповідає загальноприйнятому рівню забезпечення або є нижчим від межі забезпеченості, визначеної законодавством. Паралельно, соціальна допомога може бути трактована як гарантія держави, якої спрямовано на полегшення матеріального стану осіб, що опинилися у скрутному матеріальному становищі та потребують підтримки з боку держави, незалежно від їхньої трудової діяльності та наявності страхового стажу.

Суспільній соціальній допомозі притаманні певні ознаки, а саме:

- призначається виключно у відповідності до законодавства за наявності визначених умов і порядку призначення і виплати допомог;
- надається у грошовій (наприклад, компенсації, допомоги) та натуральній (наприклад, забезпечення продуктами харчування, одягом, взуттям, ліками тощо) формах, а також у формі соціального обслуговування (наприклад, надання соціальних послуг);
- є адресною допомогою, що передбачає цільову спрямованість допомоги, яка виявляється в матеріальній підтримці громадян, які в силу тих чи інших соціальних випадків (тимчасова втрата працездатності, збільшення витрат у сім'ї, пов'язаних з народженням або похованням тощо) потребують такої допомоги;
- фінансування соціальної допомоги здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету;
- факт отримання соціальної допомоги не впливає на інші джерела її існування (наприклад, допомога по народженню дитини, допомога при усиновленні дитини, допомога на дітей одиноким матерям);
- носить безоплатний та безеквівалентний характер;
- обмежується визначеним періодом надання (наприклад, допомоги на дітей виплачуються до досягнення ними відповідного віку, допомоги малозабезпеченим сім'ям надаються терміном на шість місяців) тощо [10].

Звернемо увагу на те, що найбільш поширеною формою надання соціальної допомоги є грошова. Порівняємо виплати грошової допомоги у 2021 р та 2022 р. (табл. 2).

Таблиця 2

Виплати грошової допомоги у 2021–2022 рр.

	2021	2022
з народженням дитини	41 280 грн	41280 грн
з них одноразово при народженні	10 320 грн.	10320 грн
щомісяця протягом перших 3-х років життя дитини	860 грн	860 грн
«пакет малюка»		6603
при усиновленні дитини	41 280 грн	41280 грн
виплати одиноким матерям до 6 років	1 921 грн	2201 грн
від 6 до 18 років	2 395 грн	2744 грн
від 18 до 23 років якщо дитина навчається	2 270 грн	2600 грн
виплати для дітей-інвалідів та інвалідів із дитинства:		
для дітей з інвалідністю максимальний розмір допомоги становитиме: до 6 років	6 723,50 грн	7703,50 грн
від 6 до 18 років	8 382,50 грн	9604 грн
від 18 до 23 років (якщо дитина навчається)	7 945 грн	9100 грн
максимальний розмір тимчасової державної соціальної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів для дітей до 6 років	960,50 грн	1 100,50 грн
для дітей від 6 до 18 років	1 197,50 грн	1372 грн

	2021	2022
максимальний розмір державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до 6 років	4 802,50 грн	5502,50 грн
від 6 до 18 років	5 987,50 грн	6860 грн
від 18 до 23 років (якщо дитина навчається)	5 675 грн	
максимальний розмір допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування: до 6 років	4 802,50 грн	5502,50 грн
від 6 до 18 років	5 987,50 грн	6860 грн
допомога особі, яка доглядає за хворою дитиною	1 769 грн	1934 грн
максимальний розмір допомоги по безробіттю	9 080 грн	9750 грн
мінімальний розмір пенсійної виплати особам з інвалідністю внаслідок війни та учасникам бойових дій: I група	11 498,50 грн	13175,5 грн
II група	9 287,25 грн	10641,75 грн
III група	6 368,40 грн	7297,2 грн
УБД	3893,40 грн	4256 грн
Мінімальна пенсія	1854 грн	2027 грн
Максимальна пенсія	18540 грн	20270 грн

Джерело: розроблено автором на основі [7, С. 160; 3; 21].

Слід зазначити, що метою публічної політики, яке реалізується щодо надання соціальної допомоги, є створення умов для подолання складних життєвих обставин (як підстава для надання і отримання соціальної допомоги) та забезпечення належного рівня життя громадян.

На теперішній час для Української держави є характерною наявність чималої кількості триваючих проблем, які потребують вирішення. Про їх перелік можна розмірковувати, виходячи зі Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2022 р., а саме: підвищення рівня пенсійного забезпечення; створення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери; підвищення рівня соціальних стандартів та гарантій та підтримка малозабезпечених сімей; надання якісних соціальних послуг; сприяння інклюзії осіб з інвалідністю в суспільне життя; захист прав дітей; забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидія домашньому насильству та торгівлі людьми [18].

У свою чергу, *соціальне страхування* засновано на виплатах зі спеціальних фондів, що створюються за рахунок внесків роботодавців, застрахованих працівників та інших джерел. Специфіка соціального страхування є опосередкованою фактичним збором страхових сум лише у сфері трудових відносин. Натомість, воно не включає різних форм добровільного страхування.

Теоретично поняття «соціальне страхування» може трактуватися в широкому і вузькому значенні. У першому випадку йдеться про систему інституцій, що забезпечують компенсацію або мінімізацію наслідків змін матеріального становища працюючих та інших категорій громадян внаслідок втрати роботи, трудового каліцтва, інвалідності, хвороби, травми, настання старості. У другому випадку – про форму системи обов'язкового соціального страхування. Найчастіше під соціальним страхуванням мається на увазі «загально-обов'язкове державне соціальне страхування у вигляді системи прав, обов'язків і гарантій, яке передбачає надання соціального захисту у вигляді матеріального забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом» [14, С. 5].

Метою публічної політики, яка реалізується щодо соціального страхування, є забезпечення належного рівня життя громадян при наявності факторів, які спричиняють зміни в їх матеріальному становищі (втрата роботи, інвалідність, досягнення пенсійного віку).

Таким чином, поєднавши загальні засади публічної політики та особливості сфери соціального захисту населення, доцільно констатувати, що публічною політикою у сфері соціального захисту є цілеспрямована діяльність спеціально уповноважених органів –

суб'єктів публічної політики, а саме: органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів делегованих повноважень та окремої групи органів, що не відносяться до жодної із груп, але здійснюють специфічні функції у публічно-правовій сфері, яка реалізується через використання означеними суб'єктами інструментів публічної політики з метою забезпечення публічно-соціальних інтересів.

Щодо сутнісних ознак публічної політики у сфері соціального захисту населення, то слід констатувати, що вона є переважно сприяючою або забезпечувальною [11, С. 681–684]. Це обґрунтовано тим, що публічна політика є складним видом діяльності не лише у зовнішньому, але й у внутрішньому вимірі, оскільки здійснюється за допомогою численних засобів, що тягнуть за собою різні юридичні наслідки для об'єктів управлінського впливу. З огляду на це, виокремлюється:

- втручальне публічне управління – пов'язане з обмеженням прав, свобод та законних інтересів приватної особи та має прояв у покладанні на неї обов'язків або обтяжень (наприклад, прийняття органом виконавчої влади рішення про примусовий викуп земельної ділянки, яка належить громадянину);

- сприяюче публічне управління – має на меті сприяння приватним особам у реалізації наданих їм прав, свобод та законних інтересів. Воно пов'язується із наданням суб'єктами публічного управління приватним особам послуг, дозволів, пільг, субсидії, виплат державної допомоги у зв'язку із народженням дитини тощо;

- забезпечувальне публічне управління – пов'язується із забезпеченням нормального (повноцінного) існування приватних осіб та спрямовується на вирішення питань забезпечення населення водою, електрикою, газом, надання інформаційних, освітніх послуг тощо. Також до забезпечувального публічного управління можна віднести діяльність суб'єктів публічного управління щодо розбудови об'єктів інфраструктури (автомобільні шляхи, парки, спортивні споруди тощо) [11, С. 681–684].

До ознак, які характеризують публічну політику у сфері соціального захисту населення, віднесемо такі:

- 1) це діяльність спеціально уповноважених суб'єктів щодо впорядкування суспільних відносин, яких пов'язано із соціальним забезпеченням, соціальним страхуванням та соціальною підтримкою;

- 2) це діяльність, яка здійснюється відповідно до чинного національного законодавства з урахуванням міжнародних стандартів та принципів у соціальній сфері;

- 3) це діяльність, якої спрямовано на належне забезпечення соціальних прав та інтересів громадян;

- 4) зовнішньою формою вираження такої діяльності є прийняття нормативно-правових актів та індивідуальних актів, укладення адміністративних договорів;

- 5) зміст цієї діяльності дотичний сталим індикаторам соціального ризику (наприклад, інвалідність, досягнення пенсійного віку) та змінним індикаторам соціального ризику, які змінюються в залежності від міри зменшення їх значення (аварії, стихії, війна, пандемія тощо);

- 6) це діяльність, яка переважно охоплює забезпечувальне та сприяюче публічне управління.

Специфіка діяльності уповноважених суб'єктів публічної політики обумовлена сферою їх предметного відання – суспільними відносинами у сфері соціального захисту населення. При цьому, соціальний захист населення є однією із тих сфер суспільного буття, невід'ємними властивостями якої є системність та об'ємність, а також значна змістовна ускладненість. До сфери соціального захисту населення як об'єкта публічної політики слід відносити впорядкування суспільних відносин щодо: 1) соціального забезпечення; 2) соціального страхування; 3) соціальної підтримки (допомоги). Поряд із цим, кожен із вказаних напрямів публічної політики має складну внутрішню структуру, що відображається на специфіці системи суб'єктів публічної політики та інструментах, що ними застосовуються.

Слід також вказати, що основним різновидом публічної політики у сфері соціального захисту населення є забезпечувальний тип, що опосередковано специфікою мети функціонування суб'єктів публічної політики в означеній сфері суспільних відносин – належного забезпечення соціальних прав та інтересів громадян.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Державні фінанси: навч. посіб. Київ: Атіка, 2002. 128 с.
2. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 36.
3. Власенко Л. Розміри державних допомог у 2022 році: що варто знати. URL: <https://ldn.org.ua/consultations/rozmiry-derzhavnykh-dopomoh-u-2022-rotsi-shcho-var-to-znaty/>
4. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – Т.8. Публічне врядування. – Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2011. – С. 482–483.
5. Єпіфанов А., Сало І., Дьяконова І. Бюджет і фінансова політика України: навч. посіб. Київ: Наук. думка, 1997. 303 с.
6. Жук О.Б. До питання дискусії: соціальний захист, соціальне страхування чи соціальне забезпечення. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2018. № 5 URL : https://financial.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/05/%d0%96%d1%83%d0%ba_%d0%9e.%d0%91_%d1%82%d0%b5%d0%b7%d0%b8.pdf
7. Ключко О.О. Соціальна допомога в Україні: реалії, перспективи. *Соціально-політичний журнал*. 2021. № 4. С. 155–162.
8. Концептуальні засади взаємодії політики й управління: навч. посіб. / авт. кол. : Е. А. Афонін, Я. В. Бережний, О. Л. Валевський та ін. – К. : НАДУ, 2010. – 300 с., С. 5–23.
9. Копетюк М. Нормативно-правові аспекти визначення понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення». *Історико-правовий часопис*. 2019. № 1 (13). С. 66-69.
10. Костюк В.Л. Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2017. № 1(15) : [Електронний ресурс]. URL : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.
11. Ліжевський А.Л. Теоретичні аспекти публічного адміністрування у сфері соціального захисту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 681–684.
12. Ліжевський А.Л. Транспарентний моніторинг адміністративних процедур у сфері соціального захисту. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 3(39). Р. 136–142.
13. Москаленко В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. *Наукові записки*. 2003. Т. 21. С. 42.
14. Нечипоренко С.Д. Сутність та значення соціального страхування в системі соціального страхування населення. *Агросвіт*. 2017. № 6. С. 55–60.
15. Публічна політика : навч. посіб. / авт. кол. : С. О. Телешун, С. В. Ситник, І. В. Рейтерович та ін. ; за заг. ред. С. О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф. Київ : НАДУ, 2016. 340 с.
16. Рудакевич. О. Публічна політика в контексті українських реалій. *Наукові записки*. 2018. № 7. С. 255–266. С. 261
17. Скурагівський В. Соціальна політика. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. Ковбасюк (голова) та ін. Київ: НАДУ, 2011. Т. 1. С. 546–548.
18. Стратегічний план діяльності Міністерства соціальної політики України на 2022 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2023-2024 роки): Наказ Міністерства соціальної політики України від 11.02.2022 р. № 90. URL : <https://www.msp.gov.ua/documents/6220.html>

19. Філіпчук В.Р. Соціальний захист населення: зміст категорії та відповідність викликам глобалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 20, частина 3. С. 106-110.
20. Шевчук П. Соціальна політика та соціальна безпека: навчальний посібник. Львів: вид-во ЛРІДУ УАДУ, 2003. 178 с.
21. Як змінилися пенсії та соціальні виплати в Україні з 1 липня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/01/stattja/suspilstvo/yak-zminylysy-pensiyi-ta-soczialni-vyplaty-ukrayini-1-lipnya>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ЛАЗЕБНОЇ І. В.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

**ТИМОФІЮК Т., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті розглянуто сутність державної аграрної політики України, проаналізовано тенденції процесу реалізації державної аграрної політики. Визначено мету, завдання, принципи та функції аграрної політики України. Класифіковано та охарактеризовано проблеми реалізації державної аграрної політики, надано можливі шляхи їх вирішення. Визначено основні напрями для реалізації аграрного потенціалу України для забезпечення зростання показників країни у світових рейтингах розвинутих аграрних країн.

The article considers the essence of the state agrarian policy of Ukraine, analyzes the tendencies of the process of realization of the state agrarian policy. The purpose, tasks, principles and functions of the agrarian policy of Ukraine are determined. The problems of realization of the state agrarian policy are classified and characterized, possible ways of their decision are given. The main directions for the realization of Ukraine's agricultural potential to ensure the growth of the country's indicators in the world rankings of developed agricultural countries are identified.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в нинішній ситуації державна аграрна політика відіграє роль одного із пріоритетних складників національної політики України. Вона є спрямованою на розвиток та подальше ефективне функціонування сільського господарства. Земельна та аграрна реформи, котрі розпочалися ще у 90-ті роки минулого століття і тривають у наш час, мають чітко виражені слабкі сторони сільськогосподарського виробництва. Протягом трьох десятиліть вони не показали реальної ефективності у забезпеченні розвитку даного виробництва й соціальної сфери села. Державні органи України, в більшості випадків, діють тільки озираючись на конкретні завдання та задачі, що були поставлені перед ними у певний проміжок часу, а питання щодо прогнозу й планів функціонування сільського господарства мають другорядне значення. Тому в Україні до цих пір немає виробленої стратегії щодо перспективи розвитку аграрного сектору. Наслідком такої недовершеної державної аграрної політики є недостатня ефективність функціонування сільського господарства. Також вкрай важливою на даний момент є проблема сталого розвитку сільськогосподарського виробництва та сільських територій, а також збереження селянства, котре є одним із прошарків українського суспільства. Слід відзначити важливість питань щодо підвищення якості сільськогосподарської продукції, екологізації аграрного виробництва та погодження стандартів якості відповідно з вимогами регламентів Європейського Союзу та міжнародних норм [5].

Метою статті є теоретичне обґрунтування й розробка пропозицій щодо напрямів удосконалення реалізації державної аграрної політики.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації державної аграрної політики.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні основи реалізації державної аграрної політики.

Сучасна вітчизняна аграрна політика має значні недоліки, а саме: розбалансованість та відсутність комплексності; відсутність передумов для того, щоб створити сприятливі умови для успішного розвитку всіх учасників аграрного ринку; часта зміна тактики і стратегії; незадовільна урегульованість аграрного ринку для утвердження вільної конкуренції; неузгодженість дій інституційних складових аграрної політики тощо.

Останніми роками неузгодженість і нестабільність дій інституційних складових державної аграрної політики стали основною причиною значного ослаблення синергії ефективного росту та розвитку аграрного сектору економіки. Саме такі тенденції не дають організувати раціональне забезпечення населення продуктами харчування та призводять до скорочення або ж втрати робочих місць, запускають процес деградації сільського населення України та вимирання українських сіл [3].

Наукова спільнота має значний інтерес до проблеми реалізації державної аграрної політики України, що вказує на актуальність даного питання. Впродовж останніх років ученими активно розробляються теоретичні засади забезпечення аграрної політики держави. Вагому роль відіграють наукові дослідження науковців, таких як Н.О. Багай [1], П. Т. Саблук [8], В. Ю. Уркевич [9], М. В. Шульга [9] та інші.

В. Ю. Уркевич визначає поняття «державна аграрна політика» як комплекс правових, економічних та організаційних заходів, котрі здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування та є спрямованими на підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки, забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій, розв'язання соціальних проблем на селі з метою гарантування продовольчої безпеки держави [9].

О.В. Білінська вважає, що державна аграрна політика є пріоритетною складовою національної політики України, що функціонує в сфері аграрних відносин та є комплексною системою стратегічних і тактичних заходів, котрі спрямовані на те, щоб забезпечити продовольчу безпеку держави, а також сприяти інноваційно-інвестиційному клімату в аграрному секторі економіки та сталому розвитку села [2].

Державна аграрна політика, як пріоритетний складник національної політики держави, має тісний взаємозв'язок з економічною, соціальною, промисловою і податковою політикою, тому що виступає в ролі гаранта продовольчої безпеки країни. Виокремлення ж державної аграрної політики як відносно самостійної галузі пов'язане з регулюванням аграрних відносин та специфікою сільськогосподарської діяльності. При цьому в Україні відверто бракує визначення поняття «державна аграрна політика» на законодавчому рівні. На відсутність термінології даної правової категорії у законі України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р.» апелюють й наукові джерела. У той же час, питання формування понятійного апарату державної аграрної політики не варто недооцінювати, адже від правильного розуміння залежить уся подальша стратегія, тактика дій, а значить, і результат цієї політики. Як засвідчує вітчизняна практика, ігнорування окремих аспектів та складників державної аграрної політики, не дає можливості досягти необхідного успіху на шляху її реалізації, і, протилежно, системний та виважений підхід до формування державної аграрної політики виступає підґрунтям ефективного соціально-економічного розвитку країни та добробуту громадян [5].

Головною вимогою до сучасної державної аграрної політики є дотримання комплексного підходу в процесі її розробки та здійснення. Також, євроінтеграційні наміри та амбіції України вимагають подальшої адаптації національного аграрного законодавства у даній сфері до стандартів Європейського Союзу. Аграрній політиці Євросоюзу характерна

постійна змінність, але напрямки цих змін є прогнозованими. Україні необхідно навчитися їх передбачати та розпочинати курс наближення аграрної політики до принципів нової САП. Варто пам'ятати, що обов'язковою вимогою до аграрної політики, котра формується, є також її стратегічна спрямованість, орієнтація на вирішення в єдності проблем, завдань і потреб. Стратегія повинна опиратись на чітко визначені етапи й тактику її здійснення, а також на відпрацьовані правові та соціально-економічні механізми, котрі б відповідали критеріям вимогливості до них. Важливого значення при цьому набуває прогнозування основних тенденцій сталого розвитку сільськогосподарського виробництва, а також розробка науково обґрунтованих концепцій такого розвитку. Основою сучасної державної аграрної політики України має бути концепція сталого розвитку [1].

Є чимало важливих завдань щодо формування та реалізації державної аграрної політики, котрі необхідно якісно та вчасно виконувати (табл. 1).

Отже, аграрна політика виконує такі функції як:

- розробка основних напрямків державної аграрної політики, стратегії та механізму її реалізації;
- реалізація державних комплексних і цільових концепцій розвитку агропромислового комплексу;
- реалізація в галузях агропромислового виробництва бюджетної, податкової та митної політики, формування ринків товарів, матеріальних ресурсів, капіталів і послуг, а також інфраструктури цих ринків;
- реалізація державних програм розвитку галузей агропромислового виробництва та удосконалення системи управління агропромисловим комплексом;
- реалізація державної політики у сфері зайнятості сільського населення;
- розробка та реалізація заходів щодо фінансово-кредитного забезпечення діяльності агропромислового комплексу;
- розробка пропозицій з приводу залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у галузі агропромислового виробництва та вдосконалення механізму цих інвестицій;
- здійснення державного контролю на підприємствах щодо якості вироблюваної ними сільськогосподарської продукції і сировини, а також контролю за зберіганням і реалізацією, в тому числі в момент здійснення експортно-імпорتنих операцій;
- здійснення державного контролю за охороною, відтворенням водних живих ресурсів та регулюванням рибальства, а також державний нагляд за безпекою мореплавства флоту рибної промисловості;

Таблиця 1

Пріоритетні завдання формування та реалізації державної аграрної політики

Назва	Характеристики
Удосконалення державної системи управління земельними відносинами та сільськогосподарським землекористуванням.	Першочергові заходи мають бути спрямовані на підвищення ефективності використання потенціалу земель у сільгоспвиробництві, вирішення найактуальніших проблем аграрних і земельних відносин
Активізація державної підтримки сільськогосподарського виробництва.	Вона повинна бути спрямована на забезпечення населення України якісними і доступними продуктами харчування, створення нових робочих місць на селі, збільшення надходжень від експорту продукції, забезпечення сільськогосподарського виробництва висококваліфікованими працівниками.
Підтримка сталого розвитку сільських територій.	Створення сприятливих умов для життєдіяльності та підвищення добробуту населення на основі максимально ефективного використання існуючого природно-ресурсного потенціалу територій.
Відродження кооперативного руху на селі.	Дозволить використовувати переваги великого товарного виробництва і враховувати інтереси сільських товаровиробників, сприяючи відродженню статусу селянина як господаря, реального власника засобів виробництва і виробленої ним продукції.

Назва	Характеристики
Розвиток аграрних кластерів.	Державна політика підтримки розвитку аграрних кластерів має сприяти модернізації галузі, підвищенню ефективності аграрного бізнесу та соціального розвитку регіонів.
Посилення соціального захисту населення, яке проживає у селі.	Посилення соціального захисту населення, яке проживає у селі, встановлення заробітної плати та пенсійного забезпечення для працівників сільського господарства на рівні, котрий буде не нижче середнього рівня в галузях економіки держави.

Джерело : узагальнено автором на основі [7].

- організація процесу залучення міжнародної технічної допомоги щодо питань реформування галузей агропромислового виробництва, фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу, котрі засновані на приватній формі власності;
- підтримка підприємств агропромислового комплексу завдяки залученню їх на конкурсних засадах до виконання загальнонаціональних, регіональних, галузевих, проектів і програм, фінансування виконання котрих передбачене Державним бюджетом України [7].

Для реалізації державної аграрної політики необхідно:

- розвивати земельні відносини – розвиток земельних відносин здійснюватиметься шляхом розширення і вдосконалення нормативно-правового забезпечення, формування відповідних інституційних засад та посилення державної підтримки земельної реформи;
- сформуванню сприятливого економічного середовища для ефективної діяльності суб'єктів аграрного сектору;
- впровадити державну політику щодо розвитку ринків продукції сільського господарства і продовольства – така державна політика спрямовується на забезпечення платоспроможного попиту населення у продовольчих товарах, на потреби підприємств харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів у сировині, створення умов для ефективного захисту внутрішнього ринку та сприяння просуванню сільськогосподарської продукції і продовольства на зовнішній ринок;
- вдосконалити систему державного регулювання, а також ефективно поєднати загальнодержавну та регіональну політику в аграрному секторі;
- комплексно розвивати сільські території, підвищувати соціальний захист і життєвий рівень сільських жителів [4].

В результаті проведених останніх наукових досліджень спостерігається, що державна аграрна політика має дещо розбалансовані риси на сучасному етапі розвитку та потребує системного оновлення.

Для поліпшення ситуації необхідно вирішити питання прибутковості підприємств шляхом недопущення високого рівня загальновиробничих витрат і надмірного часового обігу товарів, втрат вирощеного урожаю, удосконалення ланцюгів управління матеріальними потоками, забезпечення населення продуктами харчування за доступними цінами, закріплення позицій сільгоспвиробників на міжнародних ринках і збільшення частки імпортової продукції у внутрішньому споживанні. Також, є об'єктивна потреба подальшого удосконалення законодавчої бази в контексті якісного формування та реалізації державної аграрної політики.

Список використаних джерел

1. Багай Н.О. Законодавче забезпечення державної аграрної політики: окремі проблеми. *Пріоритетні напрями розвитку аграрного законодавства і права в сучасних умовах:* матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 квіт. 2018 р.) / за заг. ред. А.М. Статівки. Х.: Юрайт, 2018. С. 62-67.
2. Білінська О.В. Правові засади державної аграрної політики України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Х., 2013. 20 с.

3. Гадзало Я. М. Проблеми завершення земельної реформи. *Вісник аграрної науки*. 2015. № 8. С. 5–10.
4. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15#Text>
5. Карунос С. А. Зміст, чинники та основні принципи державної аграрної політики. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/141.pdf>.
6. Курман Т.В. Сталий розвиток сільських територій як засіб забезпечення продовольчої безпеки. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності та юридичної науки* : матер. міжн. наук.-практ. конф (Дніпропетровськ, 19-20 вер. 2013 р.). Дніпропетровськ: ДДУВС, 2013. С. 189–192.
7. Основні завдання та функції Міністерства аграрної політики України. URL: <https://buklib.net/books/31297/>
8. Саблук П. Т., Лузан Ю. Я. Аграрна політика та чинники її реалізації. *Економіка АПК*. 2019. № 10. С. 6–17.
9. Уркевич В. Ю. Поняття та сутність державної аграрної політики України. *Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення*: моногр. / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. К.: Вид. О. М. Ешке, 2014. С. 10–22.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. наук з держ. упр.
ДИННИК І. П.

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

**ТКАЛИЧ О., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

В статті проаналізовано нормативно – правове підґрунтя до діяльності органів місцевого самоврядування та його взаємодії з громадськістю. Досліджено характер взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості, а також ефективність даної взаємодії на прикладі Богуславської територіальної громади. Визначено функції, котрі виконують взаємовідносини органів місцевого самоврядування з громадськістю. Особливу увагу приділено дослідженню мети та завдань органів місцевого самоврядування в сфері зв'язків з громадськістю. Проаналізовано зарубіжний досвід діяльності органів місцевого самоврядування та запропоновано напрями впровадження даного досвіду для Богуславської територіальної громади.

The article analyzes the normative – legal basis for the activities of local governments and its interaction with the public. The nature of the interaction between local governments and the public, as well as the effectiveness of this interaction on the example of the Boguslav territorial community is studied. The functions that perform the relations of local self-government bodies with the public are determined. Particular attention is paid to the study of the goals and objectives of local governments in the field of public relations. The foreign experience of the activity of local self-government bodies is analyzed and the directions of implementation of this experience for the Boguslav territorial community are offered.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що не так давно в Україні розпочалися процеси децентралізації, метою яких було надання більших повноважень органам влади на місцевому рівні. При цьому думка та потреби конкретних громад можуть вирішуватися з

вищою ефективністю, адже більша частина ресурсів залишається в місцевих бюджетах. Децентралізація передбачає тісний контакт органів місцевого самоврядування та громадськості для ефективного управління. Сучасний стан подій в Україні вимагає активної та безперервної взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськості, для збільшення рівня поінформованості населення та його залучення до відновлення територій України від російської агресії.

Метою статті є аналіз сучасного стану взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю в умовах децентралізації влади.

Об'єктом дослідження є процес взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю.

Серед українських дослідників, котрі займалися проблемою взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю можна виділити В. Д. Бондара [1], Л. Данілову [3], О. І. Карий [5], М. Г. Левчука [7], О. Марченко [8], О. В. Михайловську [9] та інших. У публічному управлінні склалася дві основні традиції щодо обґрунтування статусу органів місцевого самоврядування. На думку одних дослідників (В. Н. Безобразов, Р. Гнейст, А. Д. Градовський, Н. І. Лазаревський, Л. фон Штейн та ін), місцеве самоврядування – це форма організації державного управління на місцях. Воно має певну самостійність у вирішенні питань місцевого значення, але при цьому залишається частиною держави елементом системи управління суспільством. Інші вчені (І. Бентам, Н. Чала [13], Дж. Міль, А. де Токвіль та ін.) ототожнюють місцеве самоврядування з публічною владою, яка за їхнім уявленням існує одночасно з державною владою, але при цьому значно від неї відрізняється.

В Україні встановлено конституційні принципи місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято низку базових нормативно-правових актів, що створюють правову та фінансову базу місцевого самоврядування. Сфера діяльності місцевого самоврядування повністю відрізняється від двох інших рівнів управління, а саме державного та центрального уряду.

Відповідно до ст. 140 Конституції України, місцеве самоврядування це право територіальної громади, а саме жителів сіл, селищ, міст чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів декількох сіл, на власний розсуд вирішувати питання на місцевому рівні в межах визначених Конституцією і законами України [6]. При цьому згідно зі ст. 3 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] будь який член територіальної громади має право брати участь в місцевому самоврядуванні, а також органи місцевої влади повинні створити належні умови для можливості формулювати та висловлювати свої погляди особам до 18 років.

На рис. 1 відображено форми участі жителів територіальних громад у місцевому самоврядуванні, а також нормативно – правові акти, котрі регулюють дану взаємодію.

Окрім цього місцеві громадяни мають право приймати участь у визначенні структури та розподілу громадського бюджету відповідної територіальної громади. Однією з форм залучення жителів до участі в місцевому самоврядуванні є проведення публічних консультацій, котрі гарантують прозорість та відкритість інформації щодо стану територіальної громади [12].

Взаємодія органів місцевого самоврядування з населенням є систематичними, досить регулярними діями партнерів, спрямованими один на одного, з метою викликати певну реакцію з боку партнера. Органи місцевого самоврядування очікують від населення активності, уваги та послуху в різних сферах діяльності. Населення очікує гідних умов життя в межах, заявлених місцевою владою. Ця взаємодія наповнена пов'язаними діями обох партнерів по відношенню один до одного, скоординованими і поновлюваними, і відрізняється стабільним інтересом до дій партнера у відповідь [2].

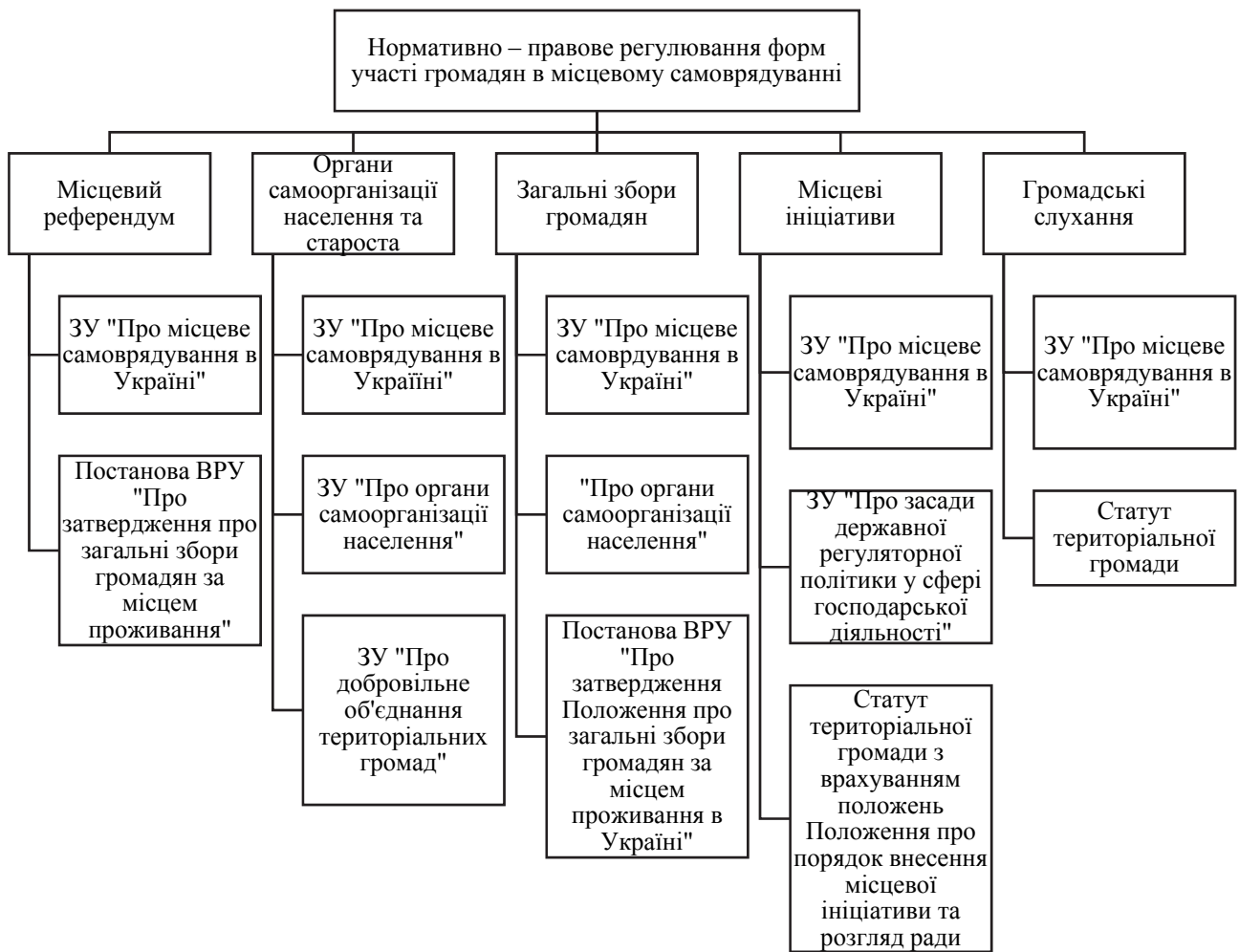

Рис. 1 Нормативно – правове регулювання форм участі громадян в місцевому самоврядуванні [2]

Взаємодія органів місцевого самоврядування з населенням має спеціалізований, нормативно регламентований характер. Вона може проявлятися не тільки у співпраці, але і в відмові, наприклад, від дій місцевої влади з боку населення. Органи місцевого самоврядування стають центром мережі взаємодій і здатні не тільки впливати на багатьох, а й підтримувати цю мережу в цілому, як систему. Ці органи мають необхідні повноваження і престиж, що є наслідком встановлення, консолідації спеціалізованих взаємодій як правил і норм для здійснення, самоврядування [2].

Однією з переваг місцевого самоврядування є, так званий, навчальний майданчик громадянства: місцеві люди повинні бути мотивованими боротися зі своїми проблемами та вирішувати їх самостійно. Вони відповідно стають менш залежними від інших зовнішніх органів влади. Це створює довіру серед місцевих лідерів на низовому рівні. Багато місцевих лідерів просувають свою кар'єру, щоб стати політиками на державному та національному рівнях. Залучення жителів до участі в місцевому самоврядуванні повинна бути на пріоритетному місці, від цього власне і буде залежати ефективність взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю [14].

Взаємодія органів місцевого самоврядування та громадськості виконує ряд важливих функцій, серед яких можна виділити: комунікативні, контролю суспільної думки, інформування громадськості, вербалізації суспільних настроїв, формування іміджу та зміни суспільних настроїв (зображено на рис. 2).

Рис. 2 Функції взаємодії органів місцевої влади з громадськістю [9]

Основною метою діяльності органів місцевого самоврядування у зв'язках із громадськістю є формування прозорих взаємин із населенням, громадськими організаціями, засобами масової інформації, політичними партіями, комерційними та іншими організаціями на території, підвищення їхньої довіри до органів влади, покликаних забезпечити реалізацію їхніх конституційних прав [8].

Основними завданнями політики, що проводиться органами місцевого самоврядування у сфері зв'язків із громадськістю, є [11]:

- забезпечення відкритості органів місцевого самоврядування для мешканців, громадських, політичних та інших організацій;
- підвищення рівня поінформованості населення та інтересу до діяльності органів влади;
- створення стійких контактів та зв'язків органів місцевого самоврядування з усіма громадсько-політичними організаціями та засобами масової інформації, здатними впливати на хід управління та мобілізувати мешканців;
- нівелювання та усунення конфліктних ситуацій, пов'язаних із прийнятими управлінськими рішеннями;
- формування позитивного образу органів місцевого самоврядування як незалежної інституції, покликаної забезпечувати законні права громадян.

Таким чином, зв'язки з громадськістю, враховуючи їх функції, виступають у ролі універсального інструменту для управління взаємодією органів місцевого самоврядування та різних соціальних груп.

Для реалізації інформаційної відкритості роботи органів місцевого самоврядування та територіального громадського самоврядування можливе запозичення досвіду США у наданні інформації населенню низовими місцевими громадськими асоціаціями, що міститься в інформаційних листах (рішення зборів, опис програм, відомості про інші заходи та послуги, що надаються в районі). Цей метод обміну інформацією та поширення знань про можливості населення щодо участі у громадському самоврядуванні дозволяє інформувати громадян про процеси, що відбуваються на території, шляхом ефективної роботи громадських асоціацій [5].

У Богуславській територіальній громаді, котра знаходиться у Київській області, взаємодія органів місцевого самоврядування та громадськості не є на високому рівні та потребує вдосконалення.

Серед форм та напрямів взаємодії можна виділити процес затвердження місцевого бюджету, адже до спеціально – створеної комісії повинні входити як представники виконавчих органів територіальної громади, так і населення у лиці представників громадських організацій та депутатського корпусу. При цьому жителі громади протягом визначеного часу мають змогу подати на затвердження власний проект, з яким можуть ознайомитися усі бажаючі та підтримати його в електронній системі. Голосування за проект відбувається в системі «Громадський бюджет» і триває мінімум 15 днів. Таким чином у громадян збільшується залученість до діяльності органів місцевого самоврядування та зростає рівень взаємодії, адже вони розуміють, що мають реальні шанси підвищити якість життя у своєму населеному пункті [10].

Інший шлях взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості є взаємодія за допомогою додаткового волевиявлення населення щодо важливих питань розвитку громади. Так, до прикладу, у серпні 2021 року проходило опитування щодо розробки «Стратегії розвитку Богуславської об'єднаної територіальної громади на 2022 – 2027 рр.». Було створено дві різні анкети для мешканців громади та для бізнесу з метою виявити слабкі місця діяльності органів місцевого самоврядування та потреб жителів. Отримані відповіді бралися до уваги при розробці даної стратегії [10].

Таким чином, бачимо, що у Богуславській територіальній громаді органи місцевого самоврядування намагаються взаємодіяти з громадськістю, однак лише в обмеженій кількості питань, тому доцільно розглянути іноземний досвід подібної взаємодії.

У зарубіжних країнах, які мають багаторічний і навіть сторічний досвід взаємодії влади та громадськості, технології взаємодії влади та громадськості ще більше розвивалися [13].

Сьогодні на їх основі формуються нові форми і засоби залучення громадськості до спільного з владою рішення існуючих проблем; органи влади залучають громадськість з метою вдосконалення своєї діяльності, особливо при наданні послуг населенню та у вирішенні проблем, що виникають для окремих громадян (розгляд скарг тощо) [7].

Розглядаючи нові форми такого співробітництва, американський дослідник Джон Клейтон Томас виділяє 5 основних з них [5]: омбудсмени та центри громадської діяльності; спільне виробництво та надання послуг; волонтерство; інституціоналізація ролі громадськості в процесі прийняття рішень; структури для захисту інтересів громадян.

Використання цих форм співпраці між владою та громадськістю є корисним як для силових структур, так і для громадських об'єднань та окремих громадян. Сьогодні як ніколи стають актуальними питання взаємодії органів місцевої влади та громадськості, їхня співпраця та кооперація, серед перелічених закордонних форм взаємодії для України та Богуславської територіальної громади зокрема, найбільш важливими є волонтерство та структури для захисту громадян, які почали активно розвиватися від початку повномасштабного вторгнення російської армії на територію України. Велика кількість людей потребує допомоги, а інші мають внутрішню потребу активно допомагати, тому органи місцевої влади можуть налагоджувати роботу активних громадян та залучати все більшу їхню кількість.

Отже, робота органів місцевого самоврядування це ефективний спосіб вирішення конкретних питань на місцевому рівні, без необхідності затверджень рішення вищими органами влади. Взаємодія органів місцевого самоврядування та громадськості веде до покращення рівня життя у всій громаді, населення повинно бути поінформованим та залученим до життя громади, подавати свої ідеї та вказувати на вузькі місця.

Богуславська територіальна громада взаємодіє з жителями здебільшого через можливість подання проектів для затвердження місцевого бюджету або для побудови довгострокової стратегії розвитку громади. На основі іноземного досвіду доцільно у громаді розвивати такі форми взаємодії як волонтерство та структури для захисту населення, це найбільш необхідні дії у період воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Бондар В. Д. Роль органів місцевого самоврядування у формуванні громадянського суспільства в Україні. 2014. URL: https://eprints.oa.edu.ua/1414/1/Стаття_ГС_Бондар.pdf.
2. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33679
3. Данілова Л., Макешина Ю. Нормативно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8, № 6. С. 132 – 139.
4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97 від 21 травня 1997 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Карий О.І., Панас Я.В. Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування. / навч. посіб. для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. К., ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 176 с.
6. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 140.
7. Левчук М. Г. Взаємодія органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань в умовах децентралізації державно-управлінських послуг. *Державне управління: теорія і практика*. 2008. № 1 (7). URL: http://academy.gov.ua/ej/ej7/doc_pdf/levchuk.pdf.
8. Марченко О. Взаємодія місцевого самоврядування й елементів громадянського суспільства: історіографія проблеми. *Наукові записки*. 2012. № 16. С. 97–108
9. Михайловська О. В. Деякі аспекти комунікативної взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 1 (5). с. 56–63.
10. Офіційний вебсайт сайт Богуславської територіальної громади. URL: <https://boguslavskagromada.gov.ua/>
11. Полішкевич Л. Теоретичні засади взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю. *Ефективність державного управління*. 2016. № 4 (49). С. 281-289.
12. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації та розмежування повноважень органів місцевого самоврядування», 2020. URL: https://www.minregion.gov.ua/base-law/grom-convers/elektronni-konsultatsiyi-z-gromadskisty/proekt-zakonu-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayiny-pro-misceve-samovryaduvannya-v-ukrayini-ta-deyakyh-inshyh-zakonodavchyh-aktiv-ukrayiny-shhodo-decentralizacziyi-ta-rozmezhu/?__cf_chl_tk=SI8fwrcab9L7G.TxgQjsT.JLakXAVKQEIYWaGP6jS5g-1653843021-0-gaNycGzNCVE
13. Chala N. Decentralisation and Local Self-government in Eastern Partnership countries. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/Decentralisation-and-Local-Self-government-in-Eastern-Partnership-Countries.pdf>
14. IMP CENTER, Advantages And Disadvantages Of Local Self Government. URL: <https://imp.center/i/advantages-disadvantages-local-self-government-4042/>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. наук з держ. упр.
ДИННИК І. П.

СКЛАДОВІ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

**ТКАЧЕНКО В., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

В статті досліджується поняття стратегічного планування економіки, наведено інструменти соціально-економічного розвитку, розкрито суть та зміст соціально-економічного планування.

In the article examines the concept of strategic planning of the economy, provides tools for socio-economic development, reveals the essence and content of socio-economic planning.

Актуальність обраної теми дослідження полягає в динамічному розвитку місцевого самоврядування. Починаючи з 2014 року розроблялась та впроваджувалась концепція децентралізації – передачі значного обсягу повноважень та бюджетів від державних органів для місцевого самоврядування. На основі Конституції України було прийнято чинний на сьогодні Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», де не тільки визначається, що «територіальна громада» – «це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр» (ст. 1), а також підкреслюється її місце серед інших елементів системи місцевого самоврядування (ст. 5) «як первинного суб'єкту місцевого самоврядування, основного носія його функцій і повноважень» (ст. 6) [1]. Таке нововведення дає ресурс і можливість для розвитку соціальної сфери, охорони здоров'я, освіти тощо. За для того, щоб ефективніше розподіляти ресурси, застосовують соціально-економічне планування. Стратегічне планування економіки – визначення на основі прогнозу змін внутрішнього та зовнішнього середовища основних напрямів розвитку країни на довгострокову перспективу, встановлення цілей та формування стратегічного плану, щодо їх досягнення. Методологія стратегічного планування передбачає наявність системи довго-, середньо- та короткострокових прогнозів соціально-економічного розвитку, вибір пріоритетів техніко-економічного розвитку, інструментів та механізмів їх реалізації, що включають систему довгострокових концепцій та стратегій, середньострокових програм, планів та проектів, інститути організації відповідної діяльності, ресурсне забезпечення реалізації стратегічних документів, а також методи контролю та механізми відповідальності за досягнення потрібних результатів. Соціально-економічне планування посідає важливе місце в процесі налагодження функціонування місцевих територіальних громад. Такий підхід дозволяє передбачувати зміну зовнішнього середовища та адаптувати внутрішні фактори базуючись на потребах конкретного сегменту, враховуючи специфіку тієї чи іншої адміністративної одиниці. Виходячи з цього, можемо розглядати інструмент соціально-економічного планування як важливу складову місцевого управління, яка потребує вдосконалення для підвищення ефективності в розвитку місцевих територіальних одиниць [2].

Об'єктом дослідження є процес соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Предметом дослідження є обґрунтування програм соціально-економічного розвитку територіальних громад з урахуванням різнобічних економічних чинників.

Над науковими дослідженнями в сфері соціально-економічного планування розвитку регіонів працює значна кількість українських вчених: О.І. Амоша, В.Л. Брацлавського, Т.Л. Желюк, М.І. Назарова, Я.С. Піцур, В.Б. Родченка.

Основною метою є висвітлення складових планування соціально-економічного розвитку територій, завдяки якому в подальшому буде проведено комплексне дослідження на базі Старобільської МТГ.

Процес планування соціально-економічного розвитку багатокомпонентний, стратегічно має багато факторів. Для кращого розуміння ситуації в цілому, а також безпосереднього оперування ресурсами застосовують певні інструменти, що дозволяють оцінити масштаб роботи і наявні можливості. Під інструментами та механізмами забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад в умовах децентралізації потрібно визначити набір інструментів, яких потребує формування та використання фінансових ресурсів. До найбільш впливових з них можна віднести: місцеві податки та збори, доходи та видатки місцевих бюджетів, субсидії, дотації, субвенції, трансферти, пільги та преференції, фінансові стимули, кредитні продукти, державні компенсації, інвестиції, страхові платежі, неподаткові надходження, програми та проекти соціально-економічного розвитку та інші. Найбільш інноваційним інструментом України для мобілізації та накопичення ресурсів певних територіальних громад для вирішення існуючих місцевих проблем та сприяння розвитку суміжних територій є Фонд сталого розвитку громад, який зазвичай функціонує в межах адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, кошти, які він накопичує, мають здебільшого місцеве походження.

Розглядаючи методологічну базу, що стала основою для стратегічного планування соціально-економічного розвитку України з системою взаємопов'язаних територіальних одиниць (регіонів, районів, ОТГ та ін.) можна виділити (табл. 1) такі характеристики та принципи, на основі яких базувались типова Державна та Регіональна стратегія розвитку [3].

Таблиця 1

Еволюція принципів регіональної політики в Україні

Основні принципи реалізації державної регіональної політики Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року	Принципи політики регіонального розвитку проекту Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року
<ol style="list-style-type: none"> 1.Конституційність та законність 2.Співробітництво 3.Паритетність 4.Відкритість 5.Субсидіарність 6.Координація 7.Єдність 8.Історична спадкоємність 9.Сталий розвиток 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Субсидіарність 2.Комплексний територіальний підхід 3.Партнерство та співпраці 4.Територіальна та секторальна концентрація 5.Прийняття рішень на основі доказів 6.Сталі інвестиції 7.Розвиток мереж 8.Просторове планування
Основна мета Державної стратегії регіонального розвитку	
Людино центричний підхід, що забезпечується створенням умов для сталого розвитку окремої території в системі України	Забезпечення гідного рівня життя населення, що забезпечене розвитком та єдністю в розвинутому демократичному суспільстві, сприяє розвитку процесів децентралізації та народовладдя в Україні
Стратегічне бачення	
Розв'язання існуючих проблем завдяки використанню внутрішніх і зовнішніх ресурсів території	Генеральна схема планування територій в Україні-загальноприйнятий стандарт формування секторальної політики, а також державних та регіональних програм розвитку.

Узагальнено автором на основі [3].

Суть планування в системі державного регулювання економіки полягає в :

- Глибокому аналізу стану економіки.
- Прогнозуванні соціально-економічного розвитку, через формування напрямків, вибір головних пріоритетів, визначенні макропропорцій розвитку.
- Визначенні найраціональнішого з позицій держави варіанту розвитку економіки.
- Розробці і реалізації заходів щодо досягнення поставлених цілей соціально-економічного розвитку.

Об'єктами регулювання в плані є сукупність взаємозв'язаних і доповнюючих процесів суспільного розвитку, ними можуть бути, зокрема:

- соціально-економічні процеси, які протікають на підприємстві різних форм власності, міста, регіони, галузі, країні;
- національна та регіональна структура економіки; сукупний попит та сукупна пропозиція; соціальний розвиток;
- рівень безробіття тощо [4].

При плануванні розвитку громад та впровадженні будь-яких ініціатив з місцевого економічного розвитку слід брати до уваги такі ключові принципи:

1. Необхідність застосування системного всебічного та комплексного підходу до місцевого розвитку.
2. Місцеве лідерство та бачення перспектив.
3. Творчість та креативність..
4. Створення партнерства, залучення громади та налагодження співпраці – важлива умова успішності планування, забезпечення прогресу, впровадження дієвих стратегій та програм місцевого розвитку.
5. Необхідність переходу від закритих місцевих економік до відкритих глобальних систем.
6. Місцевий розвиток має бути спрямований на досягнення стратегічних цілей, але водночас він повинен демонструвати певний позитивний ефект у короткостроковому періоді
7. Місцевий розвиток має бути процесом випереджувального характеру, гнучким та адаптивним.
8. Оперативність та націленість на дії.
9. Програми й заходи з місцевого розвитку мають бути прозорими і підзвітними.
10. Зростання конкурентоспроможності – важлива складова діяльності у сфері планування місцевого розвитку громад. [5].

Програми соціально-економічного розвитку території є інструментом досягнення запланованих пунктів в стратегічному, а також поточному розрізі діяльності, способом виконання зазначених цілей з закріпленими за ними відповідальних осіб, джерел фінансування та очікувані результати. Якщо розглядати окрему територіальну одиницю, до прикладу територіальну громаду, подібний програмний документ має містити узгоджену систему напрямів і заходів для місцевої влади, спрямованих на вирішення економічних та соціальних проблем.

Місцеві цільові плани можуть бути частиною плану соціально-економічного розвитку. Плани соціально-економічного розвитку та місцеві цільові плани розробляються органами місцевого самоврядування відповідних адміністративно-територіальних одиниць (сільських, селищних, міських рад). Такі плани розглядаються та затверджуються на пленарних засіданнях відповідних рад. До повноважень виконавчих органів сільських, селищних та міських рад відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування» також віднесено порядок організації виконання планів розвитку та звітування про хід їх виконання.

Статтю 27 Закону України «Про місцеве самоврядування» встановлено повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку, зокрема розроблення планів соціально-економічного і культурного розвитку сіл, селищ, міст, інших цільових планів. Такі плани подають на затвердження Ради, організовують виконання, звітують Раді про хід і результати виконання цих планів.

Система документації прогнозу та планування соціально-економічного розвитку об'єднаної території включає:

- стратегію розвитку об'єднаної території,
- план (програму) соціально-економічного розвитку об'єднаної території,
- інші довгострокові, середньострокові та короткострокові прогнозовано-планові документи,
- врахування зовнішніх та визначення внутрішніх факторів і очікуваних тенденцій, визначення цілей і пріоритетів соціально-економічного розвитку.

План розвитку еквівалентний коротко- або середньостроковому, довгостроковому плану, який визначає стратегічні цілі та пріоритети розвитку громади (від 3 років до 5 років). Такий план містить інформацію про конкретні завдання та заходи в межах встановлених цілей та пріоритетів, відповідальних виконавців та терміни виконання заходів, приблизний обсяг та джерела фінансування, показники оцінки ефективності запланованих заходів. Документом до плану є стратегія розвитку об'єднаної територіальної громади – Відповідно до затвердженого міністерством плану соціально-економічного та культурного розвитку статті 26 і 43 Закону № 280/97 «Про місцеве самоврядування» ухвалюються індивідуально відповідними радами та можуть бути реалізовані протягом кількох років. У разі необхідності забезпечити фінансування реалізації за рахунок бюджетних призначень за відповідним бюджетним розділом. [6].

Таблиця 2

Перелік типових програм, що входять в систему планування соціально-економічного розвитку

Програма розвитку освіти і науки	передбачає обґрунтування стану і перспектив розвитку закладів освіти. Необхідно передбачити кошти на заробітну плату працівників, для видання підручників, посібників, створення належної матеріальної бази, здійснення комп'ютеризації навчання.
Програма «Охорона здоров'я»	передбачає створення умов для забезпечення охорони здоров'я людей, для роботи працівників лікарень, поліклінік, інших медичних закладів
Програма розвитку промислового виробництва та скорочення безробіття	передбачає інтенсифікацію виробництва на підприємствах усіх форм власності, розробку прогнозу стабілізації та піднесення виробничої активності, задоволення потреб людей у місцевих виробках. Складовою частиною програми є обґрунтування обсягів інвестицій в окремі галузі економіки, в тому числі інвестицій із внутрішніх джерел та іноземних інвестицій. Інвестування економіки – це один із процесів інтенсифікації виробництва, супроводжується впровадженням нових технологічних процесів, підвищенням якості та конкурентоздатності продукції.
Програма розвитку промислового виробництва та скорочення безробіття	передбачає на базі розширення і активізації виробничої діяльності створення нових робочих місць, розвиток малого та середнього бізнесу, залучення безробітних до виробничої діяльності, перекваліфікацію кадрів, підвищення кваліфікації спеціалістів.
Програма розвитку транспорту та зв'язку спрямована на обґрунтування раціонального використання різних видів транспорту:	спрямована на обґрунтування раціонального використання різних видів транспорту: залізничного, автомобільного, водного, повітряного, трубопровідного.
Програма раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів	спрямована на вирішення таких основних проблем, як планування потреб в цих ресурсах з урахуванням напрямів і норм використання, обґрунтування шляхів економії ресурсів, впровадження нової техніки та технології, здійснення економічного та організаційного впливу на забезпечення раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів, своєчасних розрахунків за використання ресурсів.

Програма раціонального використання природних ресурсів	передбачає розробку та впровадження заходів, спрямованих на раціональне використання землі у сільському господарстві, а також для розміщення промислових підприємств, будівництва об'єктів соціальної сфери в містах; вдосконалення системи управління водним господарством, вдосконалення методів планування витрат води на підприємствах різних галузей народного господарства, в житлово-комунальному господарстві, обґрунтування раціональних норм водокористування, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, нової техніки та технології; розробку та впровадження заходів, спрямованих на раціональне використання лісових ресурсів, охорону та збереження лісів; розробку та впровадження заходів, спрямованих на зменшення впливу виробничої сфери на навколишнє середовище, забезпечення охорони атмосферного повітря, впровадження методів очистки газових та інших викидів
--	--

**Узагальнено автором на основі [7].*

У ефективності виконання стратегічних планів регіонального розвитку існують певні проблеми, які найчастіше виникають з таких причин: відсутність системної ієрархії цілей стратегічних планів; відсутність налагоджених механізмів використання досягнутих результатів попередніх програм в майбутніх проектах; велика частина запропонованих в стратегіях програмних заходів носить формальний характер і не відповідає вимогам, що пред'являються до програмних заходів. Серед проблемних аспектів виокремлюють також недостатній зв'язок пріоритетів розвитку певного регіону із пріоритетами розвитку сусідніх регіонів, що уповільнює процеси активізації міжрегіонального та транскордонного співробітництва; нечіткість або ж відсутність механізмів фінансування стратегічних пріоритетів регіонального розвитку, що не дозволяє визначити порядок і способи фінансування пріоритетів і, як наслідок, розпорошує обмежені кошти на фінансування завдань, що не мали прямого впливу на вирішення комплексних, стратегічних проблем регіонального розвитку [7].

Список використаних джерел

1. Моделі місцевого економічного розвитку: успішні практики. URL: <http://www.auc.org.ua>
2. Інформаційний портал «Децентралізація» [Електронний ресурс] – URL: <https://decentralization.gov.ua>.
3. Столярова, В. В. (2021). Концептуально-аналітичне забезпечення стратегічного планування соціально-економічного розвитку держави і регіонів. Вестник экономической науки Украины, (2 (41)), 33–49.
4. Панасюк Б.Я. Концептуальні основи економічного прогнозування і планування // Економіка України-2016. – № 5. – С.7–17.
5. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад : навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Київ: Асоціація міст України, ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. с. 20–27
6. Балусєва О. Програми соціально-економічного і культурного розвитку Бюджетна бухгалтерія. № 5. 2017. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2017/february/issue-5/article-24981.html>
7. Тяжкороб І.В. Визначення стратегічних цілей та пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку регіону. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2017. № 2(2). С. 37–40.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЛОВНІ Ю. І.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

ТРОПОТЯГА К., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

У статті розглянуто публічне управління у сфері контролю використання земель. Визначено мету, завдання, принципи та функції у сфері контролю використання земель. Охарактеризовано ключові проблеми публічного управління у сфері контролю використання земель та надано шляхи їх вирішення. Досліджено суттєві причини, які перешкоджають використанню землі. Визначено конкретні напрямки удосконалення публічного управління у сфері контролю використання земель.

The article discusses public administration in the field of land use control. The purpose, tasks, principles, goals and functions of land use are defined. The problems of public management in the field of land use control are characterized and ways of solving them are provided. The main reasons that prevent the use of land have been studied. Specific directions of management in the field of land use control have been determined.

Актуальність теми дослідження залежить від того, що земля як основний засіб раціонального використання земельних ресурсів країни, а її охорона фактично є одним із завдань земельної реформи в Україні, що впливає на соціально-економічне становище країни, збереження земель та зобов'язання сталого землекористування з використанням новітніх технологій. Сучасна система управління земельними ресурсами займає особливе місце в суспільному житті, оскільки, приймаючи управлінські рішення, впливає на правові, адміністративні, економічні та екологічні заходи, пов'язані з виконанням продуктивних функцій земельних ресурсів

В основній системі соціально-економічних категорій земельні відносини посідають особливе місце. При цьому основним чинником її розвитку є забезпечення ефективного використання та оцінки земельних ресурсів, створення оптимальних умов для суттєвого підвищення соціального, інвестиційного та виробничого потенціалу землі, перетворення її на фактор економічного зростання; у поєднанні з високим рівнем землекористування Економічні вигоди та екологічна безпека тощо [5, с. 460–465].

Тому впровадження ефективних земельних відносин є важливою умовою раціонального використання землі в сільськогосподарському підприємстві. Права та обов'язки, пов'язані з використанням землі.

Метою статті є обґрунтування теоретичних засад й розробка пропозицій щодо напрямів удосконалення публічного управління у сфері контролю використання земель.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі публічного управління у сфері контролю використання земель.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні основи публічного управління у сфері контролю використання земель.

Публічне управління у сфері контролю за використанням земель проаналізовано в наукових працях Лушак В. І., Московчук А. Т., Нехайчук Д.В., Сафронов Т. А., Степанюк В. Р., Третяк А. М., Юрченко А. Д.

Наразі у статті 78 Закону України «Про землю» [6] форма власності на землю визначена відповідно до Конституції України, тобто земля України може бути приватною, громадською чи державною, а також на праві колективної власності. Землі в Україні немає. Землею у приватну власність стали володіти колишні колективні власники – сільськогосподарські кооперативи, товариства садівників та інші [5].

Характер відносин сільськогосподарського майна визначається конкретною ситуацією використання земельних ресурсів. Оскільки остання є незамінним засобом сільськогосподарського виробництва, важливого значення набуває поєднання власності на землю та інших засобів виробництва. Структура права власності на землю розкривається через елементи володіння, користування та розпорядження землею.

Власність – це суспільне земельне відношення особи до належної їй землі (ділянки), право панування над нею, причому особа вважає землю своєю щодо інших. Під використанням розуміється промислове або інше особисте використання земельної власності, споживання результату землекористування. Ознаками розпорядження є визначення долі землі (земельної ділянки) та здійснення управлінських та розпорядчих дій щодо землі [3].

Стаття 14 Конституції України гарантує право власності на землю, яке набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою лише на підставі закону [4]. Відповідно до Основного Закону кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном, набувати права приватної власності в порядку, встановленому законом, ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права. до власності, яка є недоторканною (ст. 41, ч. 1, ч. 2 і 4).

Отже, при встановленні відносин землі форма власності та її суб'єкт і об'єкт, характер і зміст права власності та користування землею значною мірою визначають раціональність використання земельних ресурсів. Таким чином, земельні відносини складаються між фізичними, юридичними особами, а також між фізичними, юридичними особами та державою у формі відповідних органів державної влади та у формі територіальних громад сіл, селищ і міст у формі місцевого самоврядування. установи.

Земельне законодавство встановлює правові основи регулювання цих правовідносин, наділяє їх відповідними правами і покладає певні обов'язки, визнає їх суб'єктами земельних правовідносин. Об'єктом земельних правовідносин є всі форми власності і розпорядження землею, ділянками та правами на них в Україні, у тому числі земельні частки (паї).

У контексті запропонованого наукового дослідження варто зупинитися лише на одній категорії – землях сільськогосподарського призначення та проаналізувати їх місце в земельних відносинах та системах їх регулювання.

Закон України «Про землю» визначає цільове призначення, призначення та структуру земель сільськогосподарського призначення та є основою використання землі для ведення сільськогосподарського підприємництва (рис. 1).

Рис. 1. Параметри використання землі у сільськогосподарському підприємстві [6]

Слід зазначити, що важливою ланкою ефективного використання земель сільськогосподарського призначення є державне регулювання земельних відносин, оскільки земельні відносини передбачають використання землі, і цей процес потребує цілеспрямованого управління.

Оскільки земельні відносини не є постійними і суттєво змінюватимуться відповідно до реальної ситуації, механізмом реалізації є державне управління у сфері земельних ресурсів, яке охоплює весь спектр суспільних відносин – від суспільних до економічних, правових, екологічних та інших видів. керувати.

Земельні відносини формуються на ідеологічних і політичних засадах державного устрою і по суті являють собою сукупність правових, економічних, соціальних, адміністративних і екологічних відносин, що породжуються суспільством і його членами в процесі використання та управління земельними ресурсами.

Формування та конкретизація земельних відносин здійснюються за допомогою системи об'єктивно пов'язаних із впливом держави на її суб'єктів адміністративно-правових та економічних заходів, які забезпечують права власників землі та землекористувачів, є ефективними [6].

Враховуючи специфіку сільськогосподарських угідь як основного засобу виробництва в аграрному секторі, в сучасних умовах можна виділити такі принципи землекористування, які є основою ефективного управління системою земельних ресурсів в Україні [6] :

1) усі форми власності на землю є рівноправними. Земельна реформа почалася в 1990 році. На основі гарантії власності на землю та рівноправного розвитку всіх форм управління землею (приватного, державного та громадського), передбачених Конституційним Законом України (ст. 14, 41), Земельним кодексом України (ст. 1);

2) відповідати вимогам щодо цільового використання земельної ділянки. Землекористування в Україні є цільовим. Українське законодавство чітко визначає правовий статус та умови кожного виду використання землі. Він визначає правову характеристику, структуру земель, нормативи кількості, права та обов'язки, способи розпорядження землею суб'єкта права на землю. Дотримання принципу цільового призначення, з одного боку, гарантує порядок розподілу земель для задоволення потреб різних галузей народного господарства, а з іншого – ефективне використання території відповідно до природних та екологічних умов;

3) економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель;

4) державне управління земельними ресурсами може здійснюватися за допомогою таких заходів:

- розроблення та реалізація нормативно-правових документів, державних і регіональних програм і планів використання та охорони земель, а також окремих заходів і рішень органів державної влади України;
- забезпечення дотримання вимог законодавчих, нормативних та методичних документів;
- землевпорядкування, моніторинг, кадастр земель державної власності;
- здійснення національної фіскальної та інвестиційної політики;
- передбачити механізм економічного стимулювання сприяння охороні та раціональному використанню земельних ресурсів, а земля платна;
- контролює стан земель, раціональне використання та охорону земель, притягує порушників до відповідальності;
- державне ліцензування, сертифікація та страхування.

5) витрати на придбання та користування земельною ділянкою (продаж, земельний податок, орендна плата). Земельна реформа вимагає стягнення плати за користування землею. У перший рік реформи було вирішено питання плати за користування землею – Законом України «Про землю» (статті 35, 36) передбачено, що плата за придбання землі та користування землею є платною. Плата за придбання землі виникає при купівлі-продажу землі (стаття 6), а плата за користування землею обкладається земельним податком або орендною платою за землею.

Плата за користування землею має відігравати каталітичну роль у підвищенні рівня землекористування та покращенні охорони земель. Виходить, що вироблена продукція після сплати земельного податку чи орендної плати є власністю власника, який розпоряджається нею з метою розширення виробництва. Звичайно, значну частину коштів краще витратити на реалізацію продукції, щоб покращити природний стан ґрунту та захистити землю;

6) здійснювати диференційоване управління землеустроєм у різних категоріях та регіонах. Він дозволяє широко використовувати правові норми в управлінні земельними ресурсами з урахуванням економічних і природних особливостей різних видів земель на території, різноманітних економічних, територіальних і екологічних характеристик;

7) забезпечує недоторканність і захист права власності на землю і права землекористування. На державні органи, в тому числі земельні, покладено завдання забезпечити непорушення та захист прав землевласників і землекористувачів. Держава закріплює недоторканність землі та охорону права власності на землю, що гарантує право власників землі та землекористувачів безперешкодно користуватись землею, сільськогосподарською продукцією та доходами від її реалізації протягом тривалого часу. Крім того, держава має забезпечувати та створювати умови для реальних інвестицій у поліпшення земель, які зрештою збільшують доходи землевласників та землекористувачів;

8) наявність інформації про стан землі. Забезпечення повноти, достовірності та своєчасності інформації про стан землі як основи прийняття управлінських рішень, її відкритості та доступності для всіх учасників земельних відносин України.

У процесі управління земельними ресурсами держава на землі веде державний земельний кадастр і здійснює контроль за землею та її наданням і вилученням, землеустрой, державний контроль за використанням та охороною земель, вирішення земельних спорів, судовий захист прав власників землі, Закони про земельні відносини тощо. Це дозволяє розглядати земельні відносини як комплекс управлінських заходів.

Важливою складовою державної політики у сфері земельних відносин є проведення в Україні земельної реформи, комплексу правових, економічних, технічних та організаційних заходів, реалізація яких спрямована на забезпечення поліпшення земельних відносин, перехід до нових земельних устрій, Інститути відповідають характеру регульованої, соціально-орієнтованої ринкової економіки країни. Це невід'ємна частина економічної реформи. Вся земля в Україні була оголошена суб'єктом земельної реформи.

Однією з важливих особливостей земельної реформи в Україні є послідовність її проведення, яка передбачає:

- денационалізація земель, визначення категорій земель, що перебувають у державній власності та розмежування земель загального користування;
- передача землі у власність недержавним сільськогосподарським підприємствам, кооперативам, акціонерним товариствам та громадянам;
- грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення;
- надавати сільськогосподарські угіддя, що перебувають у власності сільськогосподарських підприємств і організацій;
- правовстановлюючі документи на земельні частки (паї) громадян, які входять до складу недержавних сільськогосподарських підприємств та організацій, шляхом видачі сертифікатів;
- надати громадянам можливість вільного здійснення своїх прав на земельні частки (паї) відповідно до чинного законодавства;
- заміна державного свідоцтва про право власності на землю;
- створення ринкової економічної структури на основі недержавних сільськогосподарських підприємств;
- формування та розвиток національного ринку землі та пов'язаної з ним ринкової інфраструктури, здійснення державного контролю за його функціонуванням;
- державний контроль за охороною та раціональним використанням земель.

За загальною характеристикою земельних відносин, які здійснюються в сільському господарстві України, варто зазначити, що на сьогодні, на думку вчених, основними напрямками його розвитку є:

- комплексне виявлення власників та користувачів земель сільськогосподарського призначення;
- створення прозорої національної системи реєстрації земельних ділянок та прав власності на них;
- удосконалити методику оцінки земель для врахування вартості земель сільськогосподарського призначення при збалансуванні міжгалузевих зв'язків;
- формування інфраструктури ринку землі;
- створення системи іпотечного кредитування землі;

Список використаних джерел

1. Апопій В., Мацько М. Рациональне використання земель сільськогосподарського призначення : правові та економічні проблеми. *Екологічні, економічні та технологічні аспекти використання земельних ресурсів* : матеріали міжнар. наук.-практ. форуму, 19–21 вересня 2007р. Львів : Львів. держ. агроуніверситет, 2019. 515 с.
2. Земельний кодекс України. К. : Істина, 2018. 72 с.
3. Земельний Кодекс України : науково-практичний коментар / За ред. В. І. Свичика. К., 2020. 676 с.
4. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 2020. № 30. 141 с.
5. Косович Б. Структура земельних відносин в Україні : економіко-правовий аспект. *Вісник Львівського державного аграрного університету : Економіка АПК*. 2019. № 11 (2). 563 с.
6. Павлишенко М.М. Механізм дії закону єдності товарного і грошового обігу в аграрному секторі. *Вісник Львівського державного аграрного університету : Економіка АПК*. Львів : Львів. держ. агроуніверситет, 2021. № 12. 689 с.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. наук з держ. упр.
ДИННИК І. П.

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

**ФІЛШОВА Д., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті визначено проблеми реформування державного управління у сфері охорони здоров'я. Запропоновано напрями реформування досліджуваної суспільної сфери у контексті євроінтеграційних прагнень України.

The article identifies the problems of public administration reform in the field of health care. The directions of reforming the studied public sphere in the context of Ukraine's European integration aspirations are offered.

В умовах медичної реформи в Україні постає необхідність ефективної реалізації державної політики в сфері охорони здоров'я. Відповідно до законодавства України, охорона здоров'я є одним із пріоритетних напрямів державної діяльності. Тому теорія і практика

державного управління потребує негайної розробки організаційних, управлінських, політико-правових засад реформування державного управління у сфері охорони здоров'я України.

Складний процес реформування сфери охорони здоров'я не дав очікуваної ефективності, тому для розроблення нових рекомендацій щодо її удосконалення необхідно дослідити існуючі механізми та інструменти регулювання і на їх основі визначити основні напрями удосконалення державного управління у сфері охорони здоров'я України.

Концепція ВООЗ «Здоров'я-2020: основи європейської політики і стратегії для XXI сторіччя» визначає основні цілі функціонування системи охорони здоров'я, до них відносять: поліпшення здоров'я всього населення, відповідність запитам і потребам людей, забезпечення справедливості в розподілі фінансових ресурсів, доступності всіх до наявних ресурсів. Умовою для цього є створення та успішна діяльність нормативно-правової бази, що включає комплекс всіх ресурсів (фінансові, кадрові, матеріально-технічні), управління та керівництво, інноваційні технології, а основними цінностями – справедливість, солідарність, участь населення, етичний підхід до розвитку систем тощо.

Сьогодні Україна впевнено дотримується обраного стратегічного курсу провадження економічних реформ та перетворень, що допоможе її утвердженню на міжнародній арені як сучасної демократичної, соціальної та правової держави. Для функціонування системи охорони здоров'я необхідні кадрові ресурси, фінансові кошти, інформація, устаткування й матеріали, транспорт, комунікації, а також загальне керування й керівництво. У рамках системи охорони здоров'я повинні надаватися послуги, які чуйно реагують на потреби людей [1]. Саме тому актуалізується проблема удосконалення системи державного управління у сфері охорони здоров'я України.

Проблеми державного управління, зокрема, в сфері охорони здоров'я досліджують вчені В. Дейч, Г. Атаманчук, А. Мельник, Н. Нижник, М. Білинська. Але аналіз науково-теоретичних праць згаданих вище вчених дав змогу дійти висновку, що існують проблемні питання, які потребують уточнення. Зокрема визначення пріоритетних напрямів державної політики саме у цій надзвичайно важливій для суспільства сфері.

Мета дослідження – окреслити напрями реформування державного управління у сфері охорони здоров'я України з метою розробки практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Об'єкт дослідження – процес державного управління у сфері охорони здоров'я України.

Предмет дослідження – теоретичні та прикладні засади реформування державного управління у сфері охорони здоров'я України.

Для, наявної на сьогодні, ситуації в Україні щодо діючої системи охорони здоров'я характерним є комплекс проблемних питань у політичних, технологічних, демографічних, соціальних та екологічних напрямках (табл. 1).

На нашу думку, визначальними серед зазначених проблем є 1) недостатня кількість фахівців медичних спеціальностей в усіх лікувальних закладах України (особливо у невеликих містах та селах) та 2) брак бюджетних коштів, що, в свою чергу, спричиняє високий рівень завантаженості лікарів, відсутність спеціального обладнання, або наявність застарілого.

Відповідно до існуючих проблем, можна зробити висновки, що реалізація процесу реформування наявної системи охорони здоров'я України має проходити й у практичному, і в теоретичному напрямках, координація між якими має чітко регламентуватись. Це, в свою чергу, стає можливим за ефективного державного управління у галузі охорони здоров'я.

На думку М. Долгих, важливим кроком у цьому напрямі є введення серйозного конкурсного відбору на керівні посади Міністерства охорони здоров'я України, структурних територіальних органів управління, адже нагальною необхідністю є залучення працівників з вищою медичною освітою, високим кваліфікаційним рівнем та достатнім досвідом роботи у вітчизняних лікувальних закладах держави [2]. Тоді з'явиться можливість здійснення результативного та дієвого реформування системи охорони здоров'я України для її ефективного функціонування.

Проблеми державного управління у сфері охорони здоров'я України

Проблема	Коротка характеристика
Недостатня кількість спеціалістів	Знижується якість наданих послуг через високий рівень завантаженості медичного персоналу
Низький рівень кваліфікації медичного персоналу	Різні лікарі можуть на однакові симптоми та скарги пацієнта поставити різні діагнози і призначити різне лікування, що може спричинити лікування без очікуваного ефекту
Недостатня кількість медичного обладнання та його моральна застарілість	На сьогодні, більшість діагностичних та лікувальних процесів здійснюються на обладнанні з радянських часів, яке є менш точним та малофункціональним, аніж сучасне, а обстеження на інноваційному обладнанні – коштує у рази більше
Низький рівень заробітних плат та відсутність дієвої системи стимулювання та мотивації	Через низький рівень заробітних плат, відсутність дієвої системи стимулювання та мотивації, недостатню соціальну захищеність, кваліфікований медичний персонал виїжджає за кордон. Існує, також, проблема невідповідності підготовки персоналу до потреб сучасної системи охорони здоров'я
Брак фінансових коштів	Брак медичного персоналу спричиняє завантаженість фахівців, їх недоукомплектованість необхідним обладнанням тощо
Неможливість своєчасного надання медичної допомоги громадянам	Є наслідком недостатньої кількості фахівців, сучасного обладнання, а, також, збільшенням цін на лікарські засоби та на оплату за медичні послуги

Джерело: розроблено автором на основі [4].

Для ефективного функціонування системи охорони здоров'я та її результативного реформування необхідні: додержання принципу орієнтованості на потреби громадян, підтримання високої якості надання медичних послуг, забезпечення можливості оперативної адаптації до мінливих вимог сучасного світу [3].

Дієвість системи охорони здоров'я напряму залежить від скоординованості взаємовідносин між усіма її учасниками (органами державної влади, науково-дослідницьким персоналом, медичними працівниками та пацієнтами), від забезпечення рівня необхідної поваги та довіри, а, також, від гарантування справедливого розподілу бюджетних коштів у даній сфері.

У цьому контексті, О. Торгун пропонує комплексне впровадження європейських норм та стандартів у систему забезпечення доступності та якості лікарських засобів та надання медичних послуг відповідно до міжнародних вимог [4].

Важливими кроками на шляху запровадження системних реформ в системі охорони стало затвердження Проекту стратегії розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року [5], яким передбачено пріоритетні напрями реформування державного управління у сфері охорони здоров'я України:

1. завершення роботи із затвердження стандартів надання медичної допомоги та клінічних протоколів;
2. урегулювання на законодавчому рівні питання запровадження обов'язкового державного соціального медичного страхування із побудовою відповідної організаційно-функціональної структури управління;
3. удосконалення системи контролю за якістю надання медичної допомоги (медичних послуг), якістю лікувально-діагностичного процесу тощо;
4. удосконалення кадрової політики у сфері охорони здоров'я, що передбачає запровадження підготовки менеджерів охорони здоров'я;
5. створення національної моделі охорони здоров'я, метою якої стане пошук найбільш оптимальної для України моделі охорони здоров'я, при якій діяльність та інфраструктура відповідатимуть потребам населення.

Результатом реформування має стати створення національної моделі охорони здоров'я, діяльність та інфраструктура якої відповідатимуть суспільним потребам та

враховуватимуть географічні, історичні й культурні особливості України. Необхідним є проведення роз'яснювальної роботи серед населення, представників політичної еліти, посадових осіб органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, керівників установ і підприємств, медичної громадськості про зміст, переваги, наслідки та можливі ризики під час проведення реформування сфери охорони здоров'я [5].

Отже, головною метою реформування державного управління у сфері охорони здоров'я України є досягнення високого рівня якості надання медичної допомоги та доступності медичних послуг для кожного громадянина, а однією із важливих цілей розвитку будь-якої держави – створення такої системи охорони здоров'я, яка буде функціонувати ефективно та дієво у напрямі підвищення показників здоров'я населення з мінімальним використанням наявних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Долгих М.В. Проблеми формування механізмів публічного управління системою охорони здоров'я: огляд дискусійного поля. Аспекти публічного управління. 2019. Том 7. № 12. С. 16–27.
2. Долгих М.В. Проблеми оптимізації інструментів впливу на професійні кадри системи охорони здоров'я України. Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. «Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів» м. Київ, МАУП, 19 березня 2020 р. / редкол. : М. Н. Курко (голова) [та ін.]. 2020. С. 38–240.
3. Ткачова Н. М. Напрями реформування державної політики в сфері охорони здоров'я. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 83–86. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/19.pdf
4. Торгун О. Десять проблем української медицини. Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/25139-heals-medecine-torgun/>
5. Проект стратегії розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року. URL: <https://www.dls.gov.ua/news/представлено-проект-стратегії-розви/>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ЛАЗЕБНОЇ І. В.

ЕТАПИ ТА МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

**ЧАВА Ю., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті проаналізовано основні етапи формування митної політики України. Розглянуто механізми формування та реалізації митної політики. Досліджено основні форми реалізації митної політики.

The article analyzes the main stages of customs policy formation in Ukraine. Mechanisms of formation and implementation of customs policy are considered. The main forms of customs policy implementation are researched.

Актуальність теми полягає в тому, що митна політика – це невід'ємна частина незалежної держави, що забезпечує захист національних інтересів та національної безпеки. Значимість митної політики як складової державної політики країни проявляється, перш за все,

через захист економічних інтересів держави. Митна справа є однією із важливіших складових соціального та зовнішньоекономічного розвитку держави. Надходження митних платежів до державного бюджету напряму залежить від митної політики. Саме стабільна та систематична митна політика сприяє зміцненню економіки та розвитку зовнішньоекономічних відносин. Особливо важливість митної політики відображається під час війни, коли потрібно підтримувати економіку та працювати задля наповнення державного бюджету. Важливим фактором у подальшому розвитку митної політики є аналіз попереднього досвіду.

Вагомий внесок у розвиток уявлень про митну політику, етапи та механізм формування та реалізації митної політики висвітлено у працях Приймаченко Д. В., Гуцул І. А., Тучак Т. В., Пашко П. В., Кормич Б. А., Дубініна А. А., Дуран М.М., Сорокіна С. В., Голишевська Л.В., Стеценко О. М., Найденко О.Є., Єдинак В.Ю., Панов І. О. , Кийда Л. І. та інші.

Метою статті є дослідження та аналіз етапів та механізмів формування і реалізації митної політики України.

Митна політика України як різновид державної політики, базується на базових національних інтересах та відповідних аспектах державної політики національної безпеки і здійснюється шляхом реалізації відповідних доктрин, стратегій, концепцій і програм у різних сферах державної діяльності, як внутрішніх, так і зовнішніх, відповідно до чинного законодавства та міжнародно-правових актів та звичаїв.

Розвиток міжнародних зв'язків впливає на формування та реалізацію митної політики. Розкриваючи зміст категорії «митна політика» можна сказати, що це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки [1].

Законодавство України визначає митну справу як діяльність органів публічної влади, що стягують митні платежі, контролюють переміщення предметів через кордон України, формують та реалізують митну політику. Тобто митна політика охоплює митну справу, та є вищим значенням.

Історія митної політики України немає чіткого періодизування. Найдавніші джерела не містять інформацію, яка б точно формувала уявлення про митні відносини на території України. Оскільки перші згадки про виникнення «мита» вказуються вперше за часів античності, то можна сказати, що митна політика почала утворюватися саме в той час. Наступним кроком у розвитку митної діяльності було за часів Київської Русі. Доказом цього слугують укладені на той час договори про торгівельні відносини, та збирання мита, яке забезпечувало на той час скарбницю. Так само власну митну систему мала і українська держава за часів козаччини, було введено нові поняття – «індукт» та «евекту», що слугували в якості внутрішнього та зовнішнього мита. Окрім цього, Конституція Пилипа Орлика, що була підписана у 1710 р., містила статтю щодо необхідності державного регулювання митної справи [2].

Також важливим етапом у розвитку митної політики слід виокремити період після І світової війни. А саме в період, коли підіймалися питання під час міжнародних переговорів з Німеччиною та її союзниками. Після входження українських земель до радянського союзу, митна політика розвивалася на фоні інших держав-членів [3]. Виходячи з історичних джерел, на рис.1 умовно виділені такі етапи формування митної політики в Україні [4, 5].

Із часів незалежності почався новий етап у формуванні митної політики, оскільки формувати митну політику доводилося майже з нуля. Розпочинаючи з 1991 року головним суб'єктом формування митної політики є Верховна рада України. Митна політика є складовою внутрішньої та зовнішньої державної політики. На формування митної політики впливають такі чинники, як стан економіки, геополітичне розміщення та кількість залучених іноземних інвестицій [6].

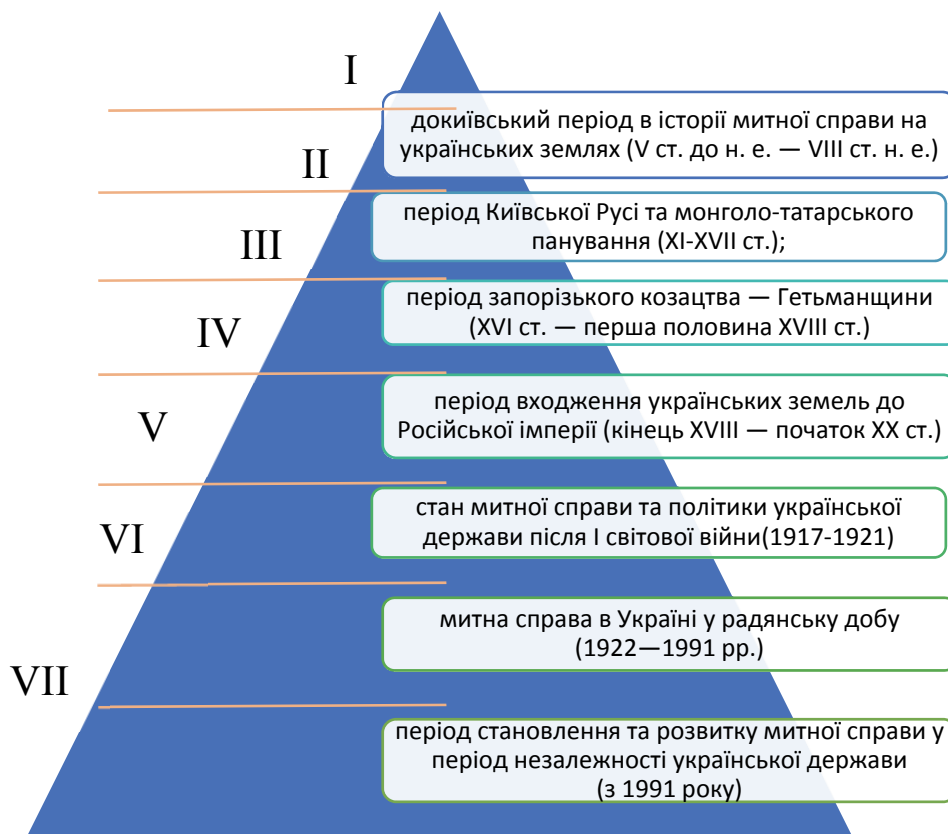

Рис. 1. Етапи формування митної політики в Україні [4,5].

Україна розташована у самому серці Євразії, завдяки цьому через країну проходять великі міжнародні ланцюги поставок. Тому важливим фактором формування та реалізації митної політики є забезпечення її єдності по всій території, систематична та оперативна робота митних органів для виконання завдань, удосконалення нормативно-правової бази, співпраця з іншими державними органами.

Формування митної політики України за часів незалежності пройшло кілька вагомих етапів. І. Гуцул виділяє такі етапи (рис. 2):

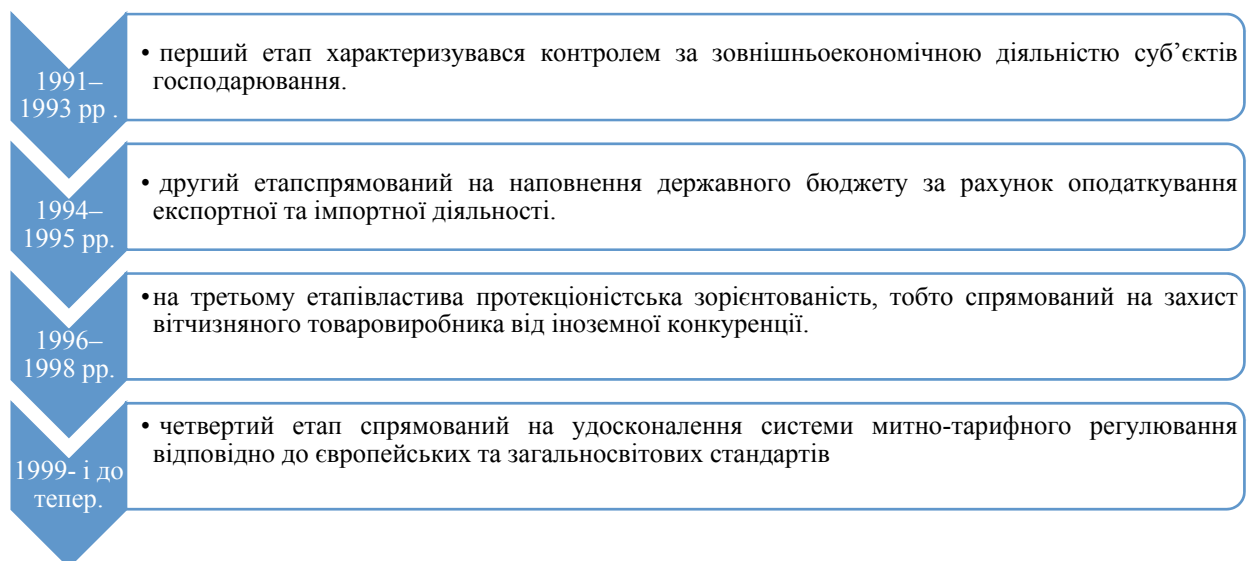

Рис. 2. Етапи формування митної політики України за часів незалежності [7]

На теперішньому етапі розвитку митної політики, враховуючи збройну агресію Росії, можна виділити наступний етап розвитку митної політики – податкове стимулювання бізнесу. Війна негативно впливає на стан економіки, тому для її підтримки у березні Комітет Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики затвердили новий законопроект, яким вводиться низка стимулів для підтримки бізнесу та населення в умовах війни. Цей законопроект спрямований на підтримку суб'єктів ЗЕД, що дозволить їм здійснювати свою діяльність у спрощеному режимі в умовах воєнного стану [8].

Пашко П.В. та Бережнюк І.Г. розкрили як працює механізм формування та реалізації митної політики: на етапі формування митної політики суспільні уявлення про митне регулювання та митну справу у взаємозв'язку та взаємозалежності з економічними інтересами і цілями держави впливають на визначення орієнтирів (рамкових стандартів) митного регулювання [9]. В результаті формується система митного регулювання, що включає митно-тарифне регулювання, нетарифне регулювання та митну систему. Оскільки формування та реалізація митної політики складний процес, то до процесу залучені всі три гілки влади – законодавча, виконавча та судова. Механізм формування митної політики розглядається як сукупність інститутів, що залучаються, а також набір форм та методів реалізації, послідовність використання компетентними органами інструментів митного регулювання.

Митна політика визначається як система рамкових стандартів митного регулювання, що орієнтовано на забезпечення економічних інтересів та цілей держави [10]. Тому можна виділити два основних механізми формування та реалізації митної політики – інституціональний та функціональний.

Функціональний механізм формування та реалізації митної політики – це раціональна сукупність форм, методів її формування та реалізації, порядок використання державними інституціями інструментів митного регулювання (митно-тарифні та нетарифні заходи тощо).

За умов суттєвого впливу політичних, економічних і організаційних факторів здійснюється формування інституціонального механізму, який залежить від характеру економіко-політичних взаємозв'язків у державі. Тому для оптимізації та розвитку процесів формування державної митної політики необхідно мати стабільний інституціональний механізм. Оскільки головним суб'єктом митної політики виступає держава, то інституціональний механізм реалізується в першу чергу в організації системи компетентних органів державного управління.

Б.А. Кормич пропонує представляти інституціональний механізм митної політики як складну багаторівневу систему, яка з одного боку об'єднується особливою загальною функціональною спрямованістю, а з іншого – розділяється специфічними особливостями, пов'язаними з рівнем компетенції і характером відповідних цілей [10].

Інституційний механізм складається з певної системи взаємодіючих інститутів, що забезпечують цілісність та безперервність процесу регулювання відносин у митній галузі (Верховна рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України), а також створюють необхідні умови для задоволення постійно виникаючих і найбільш значущих потреб об'єктів митної політики (Державна митна служба України) [11]. Завдяки інституціональному механізму забезпечується необхідний баланс, що дозволяє захищати як вітчизняних виробників та внутрішній ринок, так і іноземних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Характеризуючи суб'єктів митної політики, можна побачити, що саме суб'єкти інституціонального механізму виконують функції формування та реалізації митної політики. Функція формування державної митної політики включає діяльність інституцій щодо встановлення стратегічних цілей, завдань, принципів та напрямів діяльності в цій сфері у формі концепцій, програм розвитку, законодавчих актів тощо. Важливо збагнути значущість формування митної політики для держави та суспільства. Тому безпосередню участь у формуванні митної політики беруть лише державні органи, що напряму пов'язані з цією сферою – парламент, Президент України, Уряд та окремі міністерства. Інші ж суб'єкти лише опосередковано приймають участь у формуванні, відповідно в межах своїх повноважень [12].

Функція реалізації митної політики направлений на досягнення запланованого результату, тактичних та оперативних цілей, забезпечує вирішення конкретних завдань, що знаходить свій зовнішній вираз у комплексі організаційно-правових форм і методів їх діяльності. Деякі із державних органів, такі як Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, можуть виконувати одночасно обидві функції формування та реалізації митної політики.

Загалом, митні органи України виступають основним суб'єктом реалізації митної політики, виступаючи основним системотворним елементом інституціонального механізму формування та реалізації митної політики держави. Інші суб'єкти інституціонального механізму у межах своїх повноважень сприяють митним органам у реалізації митної політики. Тобто, всі суб'єкти митної політики співпрацюють для ефективного функціонування та вдосконалення механізму формування й реалізації митної політики.

Основними організаційно-правовими формами державного впливу на митну політику є створення нормативно-правової бази для її контролю та коригування, а також забезпечення відповідності вимог законодавству державними органами, що беруть участь у реалізації митної політики.

Вплив держави в особі митних органів та інших суб'єктів митних відносин, причетних до переміщення товарів і транспортних засобів, з метою підпорядкування її дій своїм економічним інтересам запускає механізм митного регулювання, який реалізується через митну справу, а з діяльності митних органів починається реалізація митної політики [13].

Історично сформувалися дві основні форми реалізації митної політики: протекціоністська та фритрейдерство [11]. Зміст протекціоністської політики полягає у створенні сприятливих умов для розвитку вітчизняного виробництва та внутрішнього ринку. Досягається це шляхом штучного обмеження конкуренції. Політика протекціонізму передбачає підвищення рівня митного обкладення на імпортовані товари, застосування посилених нетарифних обмежень на деякі товари, та надання пільг національним виробникам-експортерам.

Фритрейдерство, або вільна торгівля, визначається як напрям у політичній економії, історії та теорії економічних вчень, становленні та розвитку державного управління країн світу, що зародився у Великобританії у останній третині XVIII ст. у зв'язку із промисловим переворотом й характеризується відсутністю або мінімальним втручанням держави у зовнішню торгівлю, коли експортно-імпортні операції здійснюються в обсягах і за цінами вільного ринку, що склалися на основі співвідношення попиту і пропозиції [9].

На відміну від протекціоністської, політика вільної торгівлі спрямована на мінімальний рівень обкладення митом, та передбачає створення рівних умов для імпорту та експорту товарів. Тенденція вільної торгівлі є головною у XXI ст. Завдяки цьому розвивається торгівля, збільшується товарооборот товарів по всьому світі. Як зазначає Дуран М.М., формування довгострокової економічної політики в Україні повинно здійснюватись на засадах, що заперечують використання політики «абсолютного» протекціонізму, чи «абсолютного» фритрейдерства [14]. Тобто для найбільш повного забезпечення національних інтересів України потрібно поєднувати протекціоністську та вільно-торговельну форми.

Митна політика відіграє важливу роль в захисті національних інтересів держави та економічної безпеки України. Формування митної політики України відбувалося в декілька етапів, і в загальному можна поділити на до і після незалежності. Проте враховуючи події сьогодення, важливим етапом у подальшому формуванні митної політики є підтримка бізнесу задля посилення економічної стійкості держави. Із повноцінним отриманням незалежності митна політика України формувалася практично з початку, на основі досвіду попередніх років. Ключове місце в системі суб'єктів реалізації митної політики належить митним органам, оскільки саме їм належить провідна роль у механізмі державного управління митно-правовою сферою. На даному етапі формування та реалізації митна політика зазнає змін. Внаслідок потрясінь політичної та фінансово-економічної ситуації в Україні, через пандемію COVID-19 та війну погіршився стан митної політики держави [15]. Наразі найважливішим є забезпечення безперешкодного ввезення з-за кордону вантажів, що є життєво необхідними. Важливим фактором у розвитку митної політики є отримання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, що може отримати Україна протягом 2022 року.

Список використаних джерел

1. Гуцул І. А. Митна політика зарубіжних країн : навч. посіб. / І.А. Гуцул. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – 168 с.
2. Найденко О. Є. Основні аспекти становлення та розвитку митної справи України [Електронний ресурс] / О. Є. Найденко, А. О. Єніна, О. В. Костяна // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/19275>
3. Інститут історії України [електронний ресурс] // Національна Академія Наук України – Режим доступу до ресурсу: <http://history.org.ua/uk>.
4. Дубініна А. А., Сорокіна С. В., Зельніченко О. І. Митна справа: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 320 с.
5. Тучак Т. В. До питання періодизації розвитку митної справи та митної політики України / Т. В. Тучак. // «Modern Economics». – 2018. – С. 134–138.
6. Стеценко О. М. Основні аспекти розвитку митної політики України / О. М. Стеценко // Агросвіт. – 2012.
7. Гуцул І. Митна політика та її вплив на зовнішньоекономічну діяльність / Гуцул І. // Світ фінансів. – 2016. – № 2. – С. 67–74.
8. Генсецька О. М. Особливості системи оподаткування в Україні під час воєнного стану / О. М. Генсецька. // Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти. – 2022. – С. стр. 55–57.
9. Митна енциклопедія: У двох томах. Т.2 / Редкол.: І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. – Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. – 536 с.
10. Кормич Б. А. Державно-правовий механізм митної політики України / Б. А. Кормич. // Одеса «Астропринт». – 2000. – С. 180.
11. Митна політика [Електронний ресурс] // Енциклопедія сучасної України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://esu.com.ua>
12. Приймаченко Д. В. Митна політика держави та її реалізація митними органами: монографія. / Д. В. Приймаченко. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2006. – 332 с.
13. Єдинак В. Ю. Вплив митної політики на зовнішньоекономічну діяльність підприємств / В. Ю. Єдинак, Н. М. Плешкова, С. П. Ніжніченко. // Ефективна економіка. – 2014.
14. Дуран М. М. Значення митної політики в системі державного регулювання міжнародної економічної інтеграції України та її регіонів / М. М. Дуран. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – С. 184–189.
15. Ситник Н. С. Митна політика України в умовах пандемії COVID-19 / Н. С. Ситник, В. В. Беднарчук. // Економіка та суспільство. – 2022.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
МІНЯЙЛА О. І.

РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА У РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

**ШЕВЧУК В., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті досліджено розвиток процесу децентралізації та створення територіальних громад в Україні. Проаналізовано вплив суб'єктів господарювання на формування спроможних територіальних громад за конкретними напрямками. Визначено проблеми розвитку підприємницької діяльності у межах об'єднаних територіальних громад, обґрунтовано пропозиції щодо їх вирішення. Зазначено, що ефективний розвиток підприємницької діяльності територіальної громади можна забезпечити лише через постійну синергію дій бізнесу, влади, та громадян.

The article examines the development of the process of decentralization and the creation of territorial communities in Ukraine since 2014 as of December 31, 2021. The influence of business entities on the formation of affluent territorial communities in specific areas is analyzed. The problems of business development within the united territorial communities are determined, the proposals for their solution are substantiated. It is noted that the effective development of entrepreneurial activity of the territorial community can be ensured only through constant synergy of business, government and citizens.

У 2020 році, разом із затвердженням Урядом нового адміністративно-територіального устрою України, закінчився один із етапів реформи децентралізації влади, однією із цілей якої було створення спроможного місцевого самоврядування, здатного самостійно і власними ресурсами вирішувати питання місцевого значення. Спроможна територіальна громада – територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці [3]. Згідно Методики формування спроможних територіальних громад [3] територіальна громада повинна забезпечити виконання політичної, економічної, соціально-культурної та екологічної функцій. Вважаємо, що належний рівень реалізації трьох останніх функцій забезпечують саме підприємницькі структури територіальних громад.

Метою статті є визначення ролі підприємництва у розвитку територіальних громад.

Об'єктом дослідження є процес розвитку підприємницької діяльності.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти розвитку підприємництва в об'єднаних територіальних громадах.

У зв'язку з активним впровадженням реформи децентралізації, велика кількість вітчизняних науковців присвятили свої дослідження створенню та розвитку територіальних громад. Деякі з них розглядають розвиток окремих галузей економіки та їх роль у формуванні спроможності ОТГ. Дане питання є предметом дослідження в наукових працях ряду вітчизняних вчених, таких як: Є. Дударенко, Т. Куценко, К. Машіко, М. Пітюлич, М. Пауш, А. Пелехатий та ін.

Проте більшість досліджень стосується загальних проблем об'єднаних територіальних громад, їх фінансового забезпечення, планування, управління, надання послуг у сфері охорони здоров'я, соціального захисту, освіти, культури, розвитку інфраструктури, житлово-комунального господарства. Водночас, аналіз наукових публікацій свідчить, що ступінь визначення ролі підприємництва у зазначених процесах вітчизняними авторами не можна вважати достатнім, що потребує подальших розробок.

Метою статті є визначення ролі підприємництва в розвитку територіальних громад, здійснення оцінки діяльності суб'єктів господарювання, обґрунтування заходів активізації діяльності підприємницьких структур у територіальних громадах.

Процес децентралізації влади, що розпочався в Україні у 2014 р., призвів до утворення великої кількості територіальної громади, багато з яких є дотаційними та потребують значного збільшення податкових надходжень та пошуку нових джерел фінансування. Станом на 01.01.2022 в Україні утворено 1469 громад.

Крім результатів об'єднання, реформа з децентралізації разюче переродила бачення місця та ролі органів місцевого самоврядування у системі міжбюджетних відносин. На даний момент їх повноваження лежать в основі не тільки забезпечення громадян життєво необхідними послугами, наприклад, освітніми, медичними та соціальними, а й у розробці та запровадженні ефективних інструментів місцевого економічного розвитку. Міський, селищний, сільський голова повинен стати успішним менеджером з професійною командою, які здатні побудувати якісну систему управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні.

У цьому плані надзвичайну актуальність має питання розвитку економічної сфери, без якої громади не зможуть стати фінансово спроможними та успішними. Адже саме сектор бізнесу утворює бюджет громади і те, на якому вони знаходяться рівні розвитку фактично залежить життєдіяльність громади. Так, за підрахунками Асоціації міст України, частка податків, сплачених сектором підприємництва, у доходах місцевих бюджетів (без врахування офіційних трансфертів) становить 83% (за результатами 2018 р.). В основному це надходження від ПДФО, єдиного податку, плати за землю, податку на нерухоме майно, екологічного податку. Таким чином, можемо підбити підсумок, що бізнес сектор є центром системи функціонування міст, сіл, селищ, об'єднаних територіальних громад, завдяки чому вони мають змогу стати осередками економічного зростання.

Власне через це даний напрямок має стати пріоритетним для органів місцевого самоврядування, що не лише дозволить збільшити доходи бюджетів, але й забезпечить надання якісних послуг населенню, збільшить рівень самозайнятості громадян, інвестиційної привабливості територій, сприятиме формування конкурентоспроможності, залучення інвестицій, запровадження інновацій тощо.

Найважливішим завданням для громад є дослідження результативного інструментарію використання бюджетних коштів, при якому можливо дістати кумулятивного ефекту: тобто, щоб кожна гривня, яку ми вкладаємо приносить додатковий прибуток. А для цього необхідно: якісне стратегічне планування місцевого розвитку; залучення інвестиційних проєктів; співпраця бізнесу-влади-громадськості; створення сприятливого середовища для ведення підприємницької діяльності тощо.

Об'єднані територіальні громади можуть забезпечити значний розвиток існуючого бізнесу та стимулювати створення нових підприємств і залучення інвестицій, якщо конкуруватимуть з іншими об'єднаними територіальними громадами в створенні найбільш сприятливого середовища для бізнесу, включаючи сюди інфраструктуру та послуги якомога вищої якості за якомога нижчу вартість для підприємств. Коли існують більш якісні послуги та інфраструктура, це дозволяє підприємствам встановлювати нижчі ціни на продукцію та послуги, а це, в свою чергу, сприяє збільшенню обсягів продажу, створенню робочих місць та податкових надходжень. Збільшення кількості податкових надходжень у результаті зростання бізнесу та більшої зайнятості означає, що об'єднані територіальні громади можуть підвищити якість послуг та інвестувати в розвиток інфраструктури, стаючи таким чином ще більш привабливими для бізнесу та далі підвищуючи якість життя своїх громадян.

Економічний добробут громади неможливий без розвитку місцевої економіки, стимулюючими факторами розвитку якої є місцеві конкурентні переваги. Особливу роль серед таких факторів в умовах сталого розвитку відведено інтелектуальним, людським ресурсам місцевості, що стимулюють розвиток підприємництва, а отже і добробуту місцевого населення.

Чим більше високоприбуткових фірм з високою продуктивністю праці та високою доданою вартістю працює на території громади, тим вищою є якість життя громадян. Роль бізнесу в розвитку місцевих громад наведена на рис. 1.

За останні роки такий підхід до місцевого економічного розвитку у США та Європі набув значного поширення. Це є відображенням суттєвого відходу від практики прямого втручання уряду в справи бізнесу, яка була поширена в США та багатьох країнах Європи протягом тривалого часу і донедавна в країнах з перехідною економікою в Центральній і Східній Європі. У минулому управління місцевим розвитком здійснювалося шляхом прямого втручання національних урядів в економіку через компанії, контрольовані державою. Як свідчить досвід останніх 30 років, непрямі методи управління місцевим і регіональним економічним розвитком можуть бути більш ефективними. Розвинувся підхід, що передбачає спрямування цього процесу, в якому органи місцевої влади відіграють вирішальну роль. Наголос тепер робиться на створенні такого сприятливого для бізнесу місцевого середовища, в якому існуючі й новостворені підприємства можуть динамічно зростати і лідером якого є приватний підприємець.

Забезпечення кращого бізнес-середовища
та обслуговування громадян

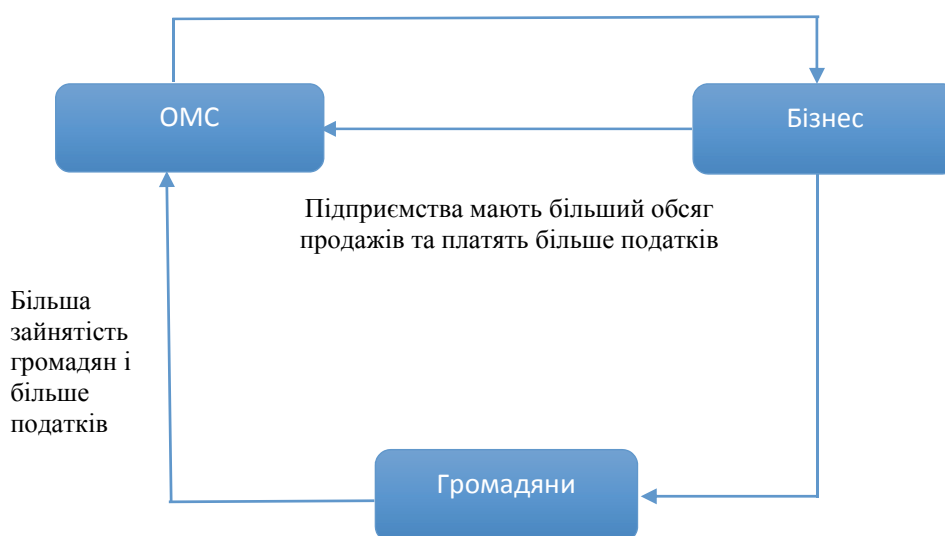

Рис. 1. Схема забезпечення кращого бізнес-середовища та обслуговування громадян

Сьогодні саме з малим та середнім підприємництвом ми пов'язуємо позитивні зміни в економіці, створення умов для розширення та впровадження ринкових реформ. Підприємства самостійні в здійсненні своєї господарської діяльності, в розпорядженні продукцією, прибутком, що залишився після сплати податків інших обов'язкових платежів, а також у решті сфер діяльності підприємства.

Розвиток малого підприємництва є складовою соціально-економічного розвитку міста, села, тому питання розвитку малого підприємництва залишається одним із важливих і розглядається як стратегія зростання з набуттям якісних змін в економіці та розширення соціальної бази реформ.

Кожен підприємець старається зайняти свою нішу на ринку товарів чи послуг, прагне випускати потрібну і якісну продукцію, намагаючись тим самим привернути до себе споживача. Все це перетворює підприємництво у своєрідний соціальний двигун економічного розвитку, надає ринковій економіці необхідної гнучкості і спонукає до зростання.

Великою мірою роль малого підприємництва полягає у вирішенні питання зайнятості, що проявляється, насамперед, у здатності малого та середнього бізнесу створювати нові робочі місця і поглинати надлишкову робочу силу.

На основі моніторингу діяльності Іванівської ОТГ в Херсонській області нами визначено роль підприємницької діяльності у формуванні територіальної громади.

Вона полягає у:

- формуванні доходної частини бюджету територіальної громади. На території громади зареєстровані станом на 1 січня 2021 року 668 суб'єктів. Всі вони статистично віднесено до малих підприємств суб'єктів господарювання. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) у 2020 році склав 430727,3 тис. грн, що на 3900,9 тис. грн більше минулорічного періоду [1];
- працевлаштуванні місцевого населення та мінімізації міграції молоді за кордон. Забезпечення зайнятості населення – одне з головних завдань об'єднаних територіальних громад. Кожна територіальна громада надає великого значення збереженню і розвитку свого кадрового потенціалу. Іванівська ОТГ тісно співпрацює з Іванівською районною філією Херсонського обласного центру зайнятості по реалізації програм із започаткування власної справи. Іванівська районна філія Херсонського обласного центру зайнятості постійно організовує для безробітних семінари та навчання із започаткування власної справи.

Подальший розвиток підприємництва і збільшення на цій основі надходжень до державної скарбниці дає можливість вирішувати ряд найактуальніших соціально-економічних проблем, передбачає зміцнення економіки, надає їй гнучкості, створює нові робочі місця. Підприємці часто беруть участь у фінансуванні місцевих програм, будучи зацікавленими в економічному розвитку території, на якій вони знаходяться.

Одним із важливих завдань ОТГ у сфері сільського господарства є допомога у залученні державних програм підтримки аграріїв району. З цією метою проводилася постійна робота із господарствами району по роз'ясненню державних програм підтримки аграріїв і населення району. Як результат цієї роботи фермерські господарства та фізичні особи скористалися різними видами державних програм.

З державного бюджету для підтримки галузі тваринництва бюджетну дотацію за молодняк великої рогатої худоби отримали 367 фізичних осіб на загальну суму 912,1 тис. грн. 1 господарство району отримало дотацію за утримання корів на безповоротній основі в розмірі 900 грн за одну голову на загальну суму 58,5 тис. грн. Херсонським відділенням Укрдержфонду надано фінансову підтримку на безповоротній основі (субсидії) 10 фермерським господарствам на суму майже 300 тис. грн та 2 фермерським господарствам безвіссоткові кредити на поворотній основі на суму 900 тис. грн. [1].

За напрямками «Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва» та «Часткова компенсація вартості насіння сільськогосподарських рослин вітчизняного виробництва» подано документи для отримання державної підтримки 11 суб'єктами господарювання на загальну суму близько 2,6 млн. грн. [1].

Сфера торгівлі та громадського харчування є сегментом підприємництва в районі, який найбільш динамічно розвивається. Існує розширена мережа магазинів, які в повному обсязі задовольняють потреби населення в товарах народного споживання. За рахунок розвитку і розширення торговельної мережі та побутового обслуговування створюються нові робочі місця та збільшуються надходження до місцевого бюджету. Населення району повністю охоплене торговельним обслуговуванням.

Слід відмітити, що із загальної кількості близько 80 % підприємців займаються торгівельно-посередницькою діяльністю. Розвиток торговельної мережі Іванівського району здійснюється через торгівельно-посередницьку діяльність, а також через такі види послуг: комп'ютерні ігри, ремонт взуття, транспортні та ритуальні послуги, виробництво столярних виробів, перукарські та послуги прокату, які надають фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності.

У ході дослідження нами визначено і ряд проблем розвитку підприємницької діяльності у межах об'єднаної територіальної громади, зокрема:

- відсутність інструментів фінансової підтримки підприємців і складність доступу до коштів для розвитку бізнесу;
- недостатність інформаційної підтримки підприємців;
- відсутність зведеної інформації по земельних ділянках і приміщеннях, які можна використовувати для ведення підприємницької діяльності;
- незадовільний стан інженерно-технічних мереж;
- нерозвиненість транспортної інфраструктури: низька якість доріг і відсутність залізниці;
- відсутність у громад структурних підрозділів, які займаються підтримкою бізнесу;
- відсутність стратегії розвитку підприємництва.

Хочемо підкреслити, що продуктивний розвиток підприємництва залежить і від підтримки влади. Вважаємо, що у кожній територіальній громаді має бути розроблена дорожня карта розвитку підприємництва. Дорожня карта – це набір взаємопов'язаних заходів, реалізація яких дозволить покращити середовище для ведення бізнесу на території громади. Зокрема, основний акцент, на нашу думку, при розвитку дорожніх карт та визначення подальших напрямків діяльності має бути спрямований на поєднання старань як органів влади, так і малих і середніх підприємств, у тому числі і особистих селянських господарств та

об'єднаних територіальних громад, тому що на сьогоднішній день вони мають можливість, а деякі вже почали інвестувати у власну переробку, завдяки державному фонду регіональному розвитку, та профільних асоціацій задля розробки таких програм спільних дій.

Також варто звернути увагу на пропозицію щодо формування фондів підтримки малого та середнього підприємництва територіальних громад. Громада та влада ініціює конкурс бізнес-пропозицій, в якому переможець зможе отримати кошти із зазначеного фонду. У цьому конкурсі зможуть взяти участь лише жителі певної територіальної громади і бізнес-пропозиція має виконуватись лише на території громади.

Керівництво територіальної громади має бути зацікавлене різними формами підтримки та активізації підприємців, у тому числі в участі у міжнародних програмах. Для цього на сайтах ОТГ необхідно розміщувати інформацію про грантові проекти та умови участі у них.

Аналізуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що економічне зростання та спроможність громад напряму залежить від розвитку підприємництва. Суб'єкти підприємницької діяльності відіграють вагомий роль у формуванні спроможних територіальних громад, а саме: здійснюють вплив на формування їх доходної частини бюджету; сприяють у залученні іноземних інвестицій, використанні та модернізації приміщень територіальних громад, розвитку креативної економіки територіальних громад, популяризації територіальної громади тощо. Дуже ефективними методами активізації розвитку підприємництва є: розроблення дорожньої карти розвитку підприємництва, формування фондів підтримки малого та середнього підприємництва територіальних громад, організація конкурсу бізнес-пропозицій, розміщення інформації про грантові проекти та умови участі на сайтах територіальних громад; написання грантових заявок щодо залученням громадських організацій, центрів зайнятості, закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Довідка на колегію обласної державної адміністрації 30.06.2020 року з питання «Про виконання Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва Херсонської області на 2018-2020 роки за підсумками 2019 року».
2. Куценко Т.Ф. Об'єднані територіальні громади в Україні: короткий аналітичний огляд / Т.Ф. Куценко, Є.Ю. Дударенко // Економіка та держава. – 2017. – № 3. – С. 64–70. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.economy.in.ua/pdf/3_2017/15.pdf
3. Методика формування спроможних територіальних громад / затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 року № 214. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>
4. Офіційний сайт Асоціація міст України та громад [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.auc.org.ua>.
5. Пелехатий А. О. Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації: проблеми та шляхи їх вирішення. Ефективна економіка. 2016. № 11. URL: www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5260
6. Потенціал територіальної громади: особливості формування і розвитку / М. М. Пітюлич, К.С. Машіко, К.М. Кудак, М.М. Пауш // Молодий вчений. – 2016. – № 4 (31). – С. 155–159. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/4/38.pdf>
7. Pchenko T., Bezugla L. Trend and priorities change in the European agricultural products market. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 24. С. 35–42. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.24.35>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ДЬЯЧЕНКО О. В.

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

ШЕВЧУК В., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

Стаття присвячена розгляду особливостей функціонування механізмів запобігання проявам корупції в загальній системі державної служби України. Виявлено основні причини проявів корупції в системі державних органів та розглянуто особливості політичного, економічного, нормативно-правового, організаційного і кадрового механізмів їх запобігання. Виділено проблеми та напрями їх регулювання в механізмах запобігання проявам корупції з метою підвищення ефективності функціонування системи державної служби України.

The article is devoted to the consideration of the peculiarities of the functioning of mechanisms for preventing the manifestations of corruption in the general civil service system of Ukraine. The main causes of corruption in the system of state bodies are identified and the features of political, economic, regulatory, organizational and personnel mechanisms for their prevention are considered. The problems and directions of their regulation in mechanisms for preventing the manifestations of corruption for the purpose to increase the efficiency of functioning of the civil service system of Ukraine are allocated.

Актуальність теми обумовлюється сучасним станом державної служби України. Він характеризується значними проблемами, вирішення яких є важливим питанням та вимогою в суспільстві. Особливо загрозливою є проблема проявів корупції, яка стала вже елементом формування організаційної культури більшості державних органів. Тому важливим питанням в сучасних умовах державотворення є побудова механізму боротьби з проявами корупції та схемами в цій сфері. Не варто забувати й про те, що проблемність питання відносно запобігання корупції під час виконання своїх обов'язків зумовлюється природою людини, рівнем становлення демократії, історичним розвитком суспільства, готовністю суспільства до затвердження нових стандартів та умов суспільного життя.

Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей механізмів запобігання прояву корупції в системі державної служби України для підвищення ефективності останніх.

Об'єктом дослідження виступає процес запровадження заходів із запобігання проявам корупції в державних органах України.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти напрямків впровадження механізму запобігання проявам корупції в загальній системі державної служби України.

Вивчення корупції та поширення її проявів розглядалися багатьма вченими. Серед одних варто виокремити таких вчених як Р. Білоус, В. Василичук [1], І. Сопілко, Н. Армаш [11], В. Трепак [12], та ін. Завдяки їх дослідженням були розроблені теоретичні підходи до вивчення корупції. Крім того, вони здійснили аналіз форм та різних проявів відповідного явища, оскільки воно виступає джерелом різних видів ризиків, зокрема соціальних, економічних, політичних та духовних. Ці науковці також показали досвід покращення загального механізму протидії корупції в органах державної влади. Серед інших науковців варто виділити таких як О. Новіков [5], І. Бураковський, Є. Ангел, О. Бетлій, А. Бутін та ін. [13], які у своїй праці акцентують увагу на сутності, основних причинах та наслідках поширення корупційних схем в системі діяльності державних органів. Вони також виокремлюють правову, політичну, соціальну, економічну, моральну та інші сторони цього явища, проводять оцінку сучасного стану й тенденцій поширення корупційного впливу на систему державної служби, а також здійснюють пошук напрямків боротьби з корупцією. Однак, не зважаючи на численні дослідження з цієї тематики, слід зазначити, що не до кінця

дослідженими залишаються питання впливу корупції та деструктивності влади, що призводить до загрози верховенству закону, демократії та прав людини.

Перш, ніж перейти до розкриття механізмів запобігання проявам корупції в системі державної служби України, варто навести наукові підходи відносно обґрунтування переліку наявних перешкод, які можуть виникати на шляху подолання всіх корупційних проявів в державних органах.

Так, переважна частина вчених [13] окреслюють такі основні проблеми, які виникають для подолання корупційних схем в системі державної служби, а саме:

- проблема обґрунтування правил поведінки всіх фахівців, які працюють на державній службі, у відповідності до чинного законодавства;
- відсутність ефективної інфраструктури, до якої належать механізми імплементації та проведення ефективного контролю таких стандартів в органах виконавчої влади.

Інша частина вчених [5, 11, 12] виділяють більш узагальнені проблеми в функціонуванні державних органів, згідно яких формуються різні механізми запобігання проявам корупції (рис. 1).

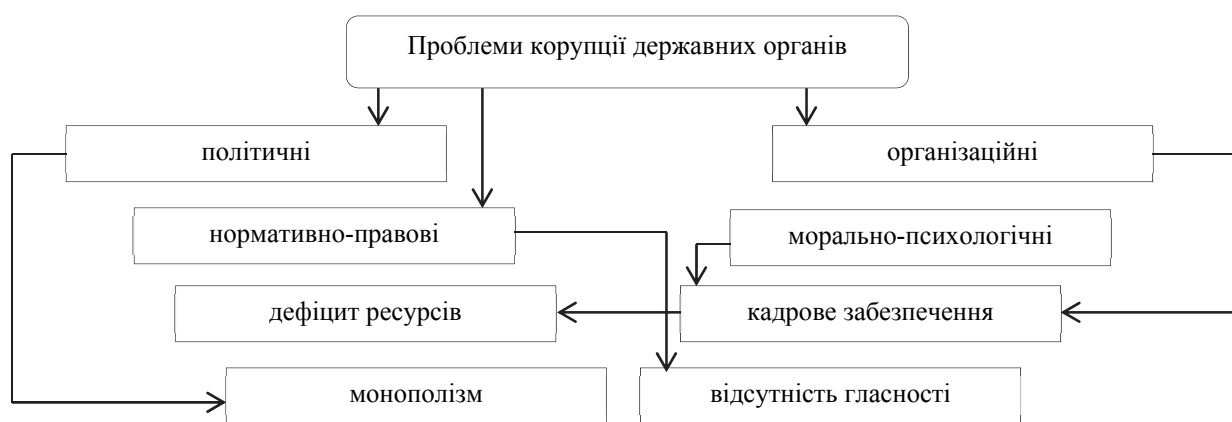

Рис. 1. Причини проявів корупції в системі державних органів [сформовано автором]

Як видно з рис. 1, існує багато проявів корупції під час діяльності державних органів, проте досі залишаються не обґрунтованими проблеми механізмів запобігання проявам корупції в системі державної служби.

Враховуючи вищевказане, слід перейти до визначення сутності механізму запобігання проявам корупції в системі державної служби. Так, під цим явищем розуміють механізм уникнення корупційних схем під час роботи державних органів, тобто набір методів та інструментів, безпосередньо до яких проводяться заходи щодо запобігання поширення корупційних проявів. В Україні оцінка сучасного стану діяльності органів державної влади показала, що в їх роботі виявлені значні порушення та спостерігаються корупційні впливи. Зокрема в 2021 році були зафіксовані в обвинувальних актах окремі категорії корупційних діянь (рис. 2).

Рис. 2. Категорії корупційних діянь органів державної влади України у 2021 році, % [4]

Найбільший відсоток корупційних діянь зафіксовано внаслідок привласнення, розтрати майна та заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем працівниками державної служби. Такий показник у 2021 році становив 54 %. Протягом 2021 року було виявлено 850 порушень відповідно до вимог Закону України «Про запобігання корупції» [6], близько 630 протоколів про адміністративні порушення направлено до суду [4]. Для порівняння наведемо дані за 2019–2021 роки (рис. 3).

Основним недоліком політичного механізму є зміна в системі управління, яка пов'язана із зміною системи влади.

Щодо економічного механізму, відзначимо, що на нього впливають наступні чинники:

- відсутність чіткої економічної політики держави;
- збільшення податкового тиску та складна процедура оподаткування;
- відсутність сприятливого режиму роботи організації, що впливає на своєчасність сплати податків та інших обов'язкових платежів до державного бюджету;
- отримання кредитів з державного бюджету, що сприяє пошуку протиправних напрямків вирішення таких питань;
- незахищеність підприємств від діяльності працівників в державних установах на всіх рівнях;
- низький рівень інвестування;
- надходження коштів з «тіньового» капіталу;
- розшарування населення за рівнем доходів, внаслідок чого зростає кількість людей, серед яких більша частина державних службовців не має належного рівня достатку, що в комплексі породжує більш сприятливі умови для проявів корупції;
- некерованість та розбалансованість всієї банківської системи;
- відсутність прозорості банківських операцій, невизначеність в цьому питанні статусу Національного банку України (НБУ) та відсутність системи відповідальності;
- нестабільність економіки та можливість в переході права власності з однієї форми в іншу [12, с. 86–87].

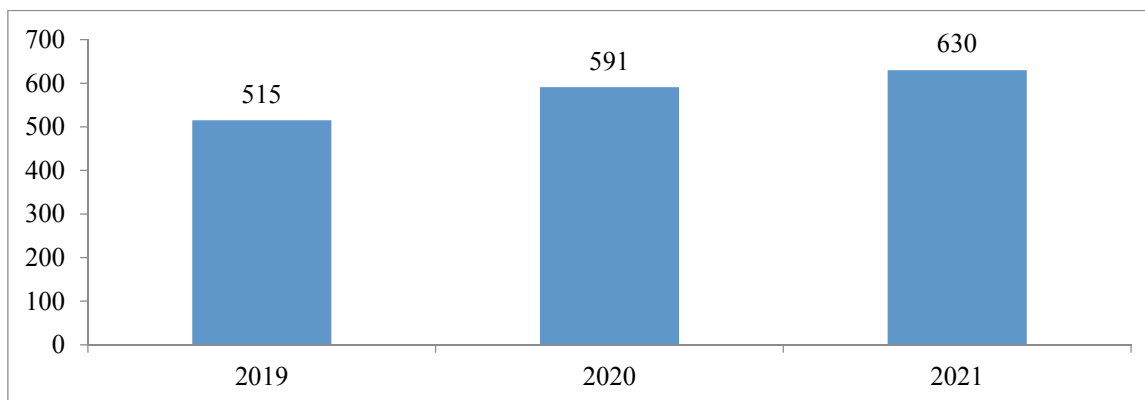

Рис. 3. Кількість складених протоколів за державними органами України за адміністративні порушення, що стосуються корупції, у 2019-2021 роках [4]

Як бачимо, поступове збільшення протоколів адміністративних правопорушень, які були направлені до суду, говорить про збільшення рівня корупції в державних органах і, відповідно, серед державних службовців в Україні. Таким чином, варто запровадити механізми запобігання проявам корупції в системі державної служби України (рис. 4).

Рис. 4. Механізми запобігання корупційних схем в державній службі [сформовано автором]

Внаслідок наведених вище проблем виникає проблема низької заробітної плати державних службовців. Через це в державних службовців може виникати ряд потреб, які не можна задовольнити при наявному матеріальному забезпеченні. Навіть за умов застосування заходів на державному рівні щодо врегулювання такої ситуації рівень заробітної плати не зможе задовольнити потреби державних службовців. У цьому напрямку є ще одна проблема, що пов'язана із диференціацією заробітних плат державних службовців, які працюють в системі регіонального управління. Цю проблему можна вирішити шляхом збільшення заробітної плати до оптимального рівня, що дозволить забезпечити її оптимальну величину для подальшого розвитку регіонів.

Ще одним напрямком для подолання проявів корупції в системі державної служби України варто вважати забезпечення узгодженої політики декларування загальних доходів працівниками державних органів згідно Закону України «Про запобігання корупції» [6]. Для цього потрібно проводити більш жорсткий контроль не лише за дохідною частиною державних службовців, а й за витратною. Тут варто на законодавчому рівні запровадити процес складання та подання разом із деклараціями про доходи декларацій, які будуть показувати рівень витрат державних службовців та осіб, наділених повноваженнями здійснювати свої функції.

Цікавим напрямком врегулювання вищезазначеної ситуації є закріплення чіткого розміру штрафу внаслідок невиконання вимог з проведення фінансового контролю на рівні 20–50 % від того доходу, який отримується незаконним шляхом. Варто погодитися із зазначеними положеннями відносно того, що використання такого штрафу як міри стягнення за порушення фінансового контролю не є ефективним заходом подолання корупції. Процедура стягнення загального рівня штрафу у розмірі 50 %, не забезпечує покарання у повній мірі,

оскільки в такій особі залишиться як мінімум 50 % доходу, отриманого незаконним шляхом. Це сприяє безкарності таких осіб, що само може провокувати поширення проявів корупції в подальшому майбутньому.

Іншим дієвим механізмом для врегулювання економічних порушень під час перебування на посадах державної служби, що мають корупційний характер, може бути адміністративне стягнення у вигляді конфіскації незаконно отриманого доходу такої посадової особи. Якщо помилки були допущені навмисно або через необізнаність державного службовця з прийнятою процедурою оформлення декларацій, то при умові доведення такого факту може накладатися штраф.

В системі нормативно-правового регулювання прямої дії функціонують наступні Закони України, а саме «Про державну службу» [8], «Про службу в органах місцевого самоврядування» [9], «Про статус депутатів місцевих рад» [10]. До нормативно-правових актів опосередкованої дії відносять Кодекс України про адміністративні правопорушення [2] та Кримінальний Кодекс України [3]. Однак в наведених нормативно-правових актах немає чіткої сутності поняття «суб'єкт корупції», оскільки у більшості випадків використовуються такі фрази як «інші особи, уповноважені на виконання функцій держави» та «особи, уповноважені на виконання функцій держави». Залишається не врегульованою і проблема термінів давності в системі притягнення до відповідальності за безпосереднє вчинення правопорушень кримінального характеру. Також, не визначені суб'єкти, на які покладаються завдання щодо припинення проявів корупції, та не передбачено в чинному законодавстві інститутів взаємної співпраці стосовно вирішення питань вчинення державними службовцями корупційних правопорушень. Всі ці проблеми значно звужують загальну сферу використання відповідальності за відповідні вчинення. В такому разі слід на законодавчому рівні встановити чіткі рамки між поняттями адміністративного та кримінального діяння корупційного характеру, оскільки до державних службовців закріплюється лише адміністративна відповідальність за подібні діяння [1, с. 40–41].

Як бачимо, антикорупційне законодавство України, в тому числі Закон України «Про запобігання корупції» [6], потребує значного удосконалення. При цьому не можна допускати надмірного розширення загального кола суб'єктів таких діянь та кола суб'єктів, які мають на меті боротьбу з корупцією. Все це дозволить поглибити загальну ситуацію поширення проявів корупції в системі державної служби країни. У разі створення додаткових державних органів відбуватиметься дублювання функцій інших органів, які працюють в цьому напрямку. В законодавчому порядку потрібно закріпити оптимальні терміни притягнення до відповідальності адміністративного характеру за різні корупційні правопорушення. З цього приводу варто вказати про доцільність таких заходів, зокрема зменшення відповідних термінів, що унеможливить знаходження шляхів уникнення такої відповідальності з боку правопорушників.

Говорячи про організаційний механізм, слід зазначити, що питання в рамках створення органів спеціального призначення актуалізувалось після затвердження постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики» від 4 грудня 2013 р. № 949, однак така постанова втратила чинність [7]. Тому залишаються відкритими питання введення посади Урядового уповноваженого, який би займався антикорупційною політикою; формування експертної групи на міжвідомчому рівні, завдання якої полягає в проведенні антикорупційної експертизи різних проектів актів, які регулюють ці питання та подаються на розгляд Кабінету Міністрів України. Також, немає законодавчого закріплення щодо керівників центральних органів виконавчої влади, що не входять до складу Кабінету Міністрів України, які б відповідали за взаємну співпрацю з Урядовим уповноваженим [11, с. 89–90].

Щодо другої складової механізму в організаційній схемі, то тут слід відзначити, що вона спрямовується на подолання корупції, яка виникає під час роботи на державній службі. Іншими словами, форма звітності, що відображає антикорупційну роботу, є недосконалою. Вона характеризує лише діяльність в цій сфері правоохоронних органів, однак масштаби корупції, які відбуваються в країні, не відображаються. Тому потрібно запровадити

удосконалену методику проведення оцінки масштабів корупції на державному рівні, а саме в сфері здійснення своєї роботи працівників на державній службі. Така методика має стати основною під час використання не лише статистичних даних, але й інших показників, які дозволять виявити всі прояви корупції.

Ще однією проблемою, яка впливає на ефективність організаційного механізму прояву корупції, є порушення значної кількості справ в органах адміністративної юрисдикції відносно корупційних діянь, які були скоєні державними службовцями цих органів. Такі працівники можуть вчиняти незначні корупційні правопорушення, а ті, хто дійсно здійснює вагомі порушення чинного законодавства, поки що залишаються поза увагою правоохоронних органів. Така проблема має подвійний характер: з одного боку, протоколи, які складаються відносно адміністративних порушень державними службовцями, можуть формуватися проти начальників відділів та спеціалістів в сфері управління; з іншого – переважна частина сформованих протоколів складені про не особливо значні порушення, тоді як суттєві правопорушення, що завдають значних збитків державі, залишаються невиявленими та непокараними.

Більш того, характерною проблемою для організаційного механізму у сфері протидії корупції на державній службі є низький рівень гласності. Це призводить до зниження поінформованості населення відносно заходів боротьби з корупцією і, отже, до виникнення порушень чинного законодавства антикорупційного характеру [6]. Така інформація є закритою, що зменшує вплив громадськості та її значення на вирішення подібних ситуацій. Відповідно, неспроможність громадськості впливати на заходи антикорупційного характеру та несвоєчасне інформування не дозволяє здійснювати такий вплив, що призводить до поглиблення проблеми корупції на державній службі. Вона є недоступною для публічного осуду та сприяє сприйняттю корупції як нормальної форми суспільних відносин, що послаблює опір населення до таких корупційних діянь та провокує більш байдуже ставлення до них. Для вирішення такої проблеми потрібно використовувати різні засоби масової інформації, що дозволятиме загал виносити їх на загальний загал і називати конкретних осіб, які є винними в корупційних діяннях. При дотриманні такої умови громадськість стає потужним інструментом для протистояння корупції, а механізм боротьби з нею в системі державної служби створює атмосферу публічності [1, с. 41–42].

Кадровий механізм для запобігання проявам корупції в системі державної служби також потребує удосконалення, оскільки в Україні він залишається на досить низькому рівні. Це впливає із недостатньої освіченості співробітників правоохоронних органів, що допускають помилки в чинному законодавстві України. Для того, щоб усунути цю проблему, потрібно посилити професіоналізм працівників цих органів через проведення навчання та перепідготовку в спеціально створених інститутах.

Отже, подолання корупції в системі державної служби України потребує удосконалення нормативно-правового, організаційного, кадрового, політичного та економічного механізмів запобігання проявам корупції. Для цього необхідно вирішити низку питань в цій сфері, зокрема підвищити рівень заробітної плати тих працівників, які знаходяться на державній службі; вирівняти різницю між середньодержавними показниками з оплати праці та регіональними; удосконалити чинне антикорупційне законодавство України; запровадити об'єктивну форму статистичної звітності, що відображатиме результати корупційних правопорушень з метою своєчасного притягнення до відповідальності всіх винних осіб; підвищити рівень гласності відносно корупційних правопорушень державними службовцями. Вирішення вказаних проблем дозволить запровадити ефективні механізми боротьби з проявами корупції, обмежити їх ефективну роботу та знизити взагалі поширення цього явища в системі державної служби України. За таких умов подолання цих проблем з використання комплексного підходу уможливить процес удосконалення загальної дії механізмів запобігання проявам корупції в країні.

Список використаних джерел

1. Білоус Р.В., Василичук В.І. Роль кримінального аналізу в протидії корупційним правопорушенням // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 1. С. 40–43.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 20.02.2022).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.02.2022).
4. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/ndd>
5. Новіков О. В. Протидія корупції в умовах формування багаторівневого територіального публічного управління в Україні: теоретико-методологічний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1 (16), Т. 4. С. 158–164.
6. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 17.02.2022).
7. Про затвердження Положення про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2013 р. № 949 (втратила чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/949-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.02.2022).
8. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 20.02.2022).
9. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (дата звернення: 20.02.2022).
10. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.2002 № 93-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text> (дата звернення: 20.02.2022).
11. Сопілко І.М., Армаш Н.О. Корупція в Україні як спадщина радянського державного управління. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 2 (47). С. 89–94.
12. Трепак В.М. Спеціалізована антикорупційна юстиція в Україні: подальші перспективи впровадження. *Наукові записки. Серія: Право*. 2019. № 7. Спецвипуск. С. 83–89.
13. Україна проти корупції: Економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014–2018 рр. / І. Бураковський, Є. Ангел, О. Бетлій, А. Бутін та ін. Дніпро: Середняк Т. Київ, 2018. 85 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2018/Anticorruption_%20Report_Ukr_.pdf (дата звернення: 15.02.2022).

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ІЛЬІНОЇ А. О.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

**ЮРЧЕНКО А., 1 курс ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»**

У статті здійснено теоретико-правовий аналіз механізму надання адміністративних послуг на місцевому рівні в Україні. Охарактеризовано поняття «муніципальна адміністративна послуга». Проаналізовані особливості надання адміністративних послуг в м. Київ. Виявлена сучасна система оцінки якості надання державних та муніципальних послуг. Зроблено висновок про подальше вдосконалення якості надання муніципальних адміністративних послуг.

The article presents a theoretical and legal analysis of the mechanism for providing administrative services at the local level in Ukraine. The concept of «municipal administrative service» is described. Peculiarities of providing administrative services in Kyiv are analyzed. A modern system for assessing the quality of state and municipal services has been identified. It is concluded that the quality of municipal administrative services is further improved.

Актуальність дослідження полягає в тому, що однією з найгостріших проблем України є недостатнє наукове осмислення та практичне впорядкування наявної сукупності державних послуг, важливою складовою яких є адміністративні послуги. Адміністративна реформа, що проводиться в Україні, передбачає підвищення ефективності державного управління загалом та зокрема необхідність переорієнтації діяльності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування на надання якісних адміністративних послуг.

Аналізу проблем надання адміністративних послуг присвячені роботи низки українських вчених та практиків: Д. Горелова, І. Коліушко, М. Нижник, В. Тимошука, Ю. Шарова, З.С. Варналія, В.Є. Воротіна, Л.І. Воротіна, Г.М. Клімука, А.В. Кужель, Д.В. Ляпіна, К.М. Ляпіна, В.І. Ляшенко, В.Г. Федоренко, О.О. Чухно та ін. Однак у роботах вчених та практиків недостатньо повно отримали відображення проблеми отримання адміністративних послуг на місцевому рівні з позначенням особливостей реалізації адміністративних послуг у місті Київ.

Метою статті є теоретико-правовий аналіз механізму надання адміністративних послуг на місцевому рівні в Україні.

Побудова державності, заснованої на демократичних засадах, об'єктивно зумовили пошук такої системи організації влади на місцях, яка, з одного боку, відповідає б національним та культурним традиціям, а з іншого – сучасним світовим тенденціям, була б спрямована на підвищення ефективності надання послуг та задоволення потреб населення, зростання благополуччя населення загалом та конкретної людини зокрема.

Місцеве самоврядування право місцевих колективів (територіальних громад) з його реалізації є невід'ємною характеристикою сучасної демократичної держави. Тому оптимізація правового стану територіальних колективів, удосконалення національного законодавства, що закріплює їх статус та обсяг прав, неможливі без урахування позитивного досвіду іноземних держав.

Місцеве самоврядування є правом територіальної громади – мешканців села або добровільного об'єднання у сільську громаду мешканців кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення всередині Конституції та законів України (ст.140 Конституції України [1]).

Муніципальна адміністративна послуга є базовим елементом всієї муніципальної діяльності, визначальним такі види відносин, як економічні та соціальні, для людей біля муніципального освіти.

Сьогодні серед дослідників існують різні підходи до аналізу особливостей муніципальних адміністративних послуг. Звісно ж, що можливий інтегрований підхід, обґрунтований І.А. Ірхін. Дослідник виділяє проринковий підхід, у межах якого публічна послуга розглядається як «послуга, що надається органами влади громадянам та організаціям, оскільки держава (муніципальна освіта) має порівняльні переваги у наданні послуг окремих видів» [2, с. 71].

В основі другого підходу – управлінського – концепція адміністративного регламенту. У ньому під громадською послугою розуміються всі добровільні та примусові форми взаємодії муніципалітету та зовнішнього оточення (населення, бізнесу). При цьому муніципальні послуги розглядаються як елементи системи публічних послуг, оскільки вони спрямовані на задоволення суспільно-значимих потреб певної частини суспільства.

Розглянемо суттєві риси муніципальних адміністративних послуг.

1. Муніципальні послуги безпосередньо пов'язані із здійсненням функцій органів місцевого самоврядування, вирішенням питань місцевого значення.

2. Джерелом фінансування надання державних послуг виступає державний бюджет.

3. Муніципальні послуги є монопольними, неринковими, тому якість цих послуг не може регулюватися ринком. За якість надання послуг відповідають органи місцевого самоврядування.

4. Муніципальні послуги обмежені певною територією. Відповідно, виникає необхідність розосередження надання послуг територією муніципалітету для того, щоб максимально наблизити їх до місця проживання громадян [2, с. 72].

Закон України «Про місцеве самоврядування» [3] встановлює перелік питань, що стосуються виключної компетенції сільських, селищних, міських рад. До них, зокрема, належать: ухвалення рішення про недовіру міському голові; призначення місцевого референдуму; затвердження місцевого бюджету; встановлення місцевих податків; затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку; прийняття рішень щодо реорганізації та ліквідації комунальних навчальних закладів; вирішення земельних питань тощо.

Є муніципальні послуги, які повністю фінансуються їх споживачами, а муніципалітет лише створює умови для можливості надання цих послуг, здійснюючи лише правове регулювання, наприклад, оренда приміщень, надання земельних ділянок для торгівлі, побутового обслуговування, готелів.

До особливої групи можна віднести довідково-інформаційні та погоджувально-дозвільні послуги, а також розгляд скарг та звернень громадян. За якістю надання цих державних послуг населення нерідко оцінює всю діяльність місцевої влади.

Управління процесом надання муніципальних послуг, формування показників та критеріїв для об'єктивної та повної оцінки якості, поєднання особистого та бюджетного фінансування послуг, склад тих, хто надає послуги, – все це визначає ефективність муніципального управління.

У рамках цієї статті доцільно деталізувати особливості здійснення адміністративних послуг на місцевому рівні у м. Києві.

Відповідно до чинної редакції Закону України «Про столицю України – місто-герой Київ» місцеве самоврядування у столиці України – місті Києві здійснюється територіальною громадою міста як безпосередньо, так і через Київську міську раду, районні у місті ради (у разі їх утворення) та їх виконавчі органи [4].

Система місцевого самоврядування у Києві включає: територіальну громаду міста; міського голову; міська рада; виконавчий орган міської ради; районні поради (у разі їх утворення); виконавчі органи районних у місті рад; органи самоорганізації населення.

У зв'язку із забезпеченням здійснення містом Києвом столичних функцій Київський міський голова має такі додаткові повноваження: бере участь у підготовці проектів законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, відповідних програм, що стосуються міста Києва; бере участь у вирішенні питань проведення у місті заходів загальнодержавного та міжнародного характеру; бере участь у засіданнях Кабінету Міністрів України з правом дорадчого голосу під час розгляду питань, що стосуються столиці України – міста Києва; вносить на розгляд Президента України, Кабінету Міністрів України проекти відповідних нормативно-правових актів та інші пропозиції з питань, що стосуються міста Києва як столиці України; бере участь у вирішенні питань розміщення у Києві державних органів, представництв інших держав та міжнародних організацій, а також у протокольних заходах, що стосуються міста Києва; та ін.

У зв'язку із здійсненням містом Києвом функцій столиці України Київська міська рада та Київська міська державна адміністрація, кожна в межах своєї компетенції, встановленої законами України, також мають низку додаткових повноважень, таких як: купувати у власність житлові та нежитлові приміщення, адміністративні, виробничі та інші об'єкти, що належать іншим формам власності, якщо вони необхідні для здійснення містом столичних функцій; встановлювати порядок утримання та експлуатації об'єктів, розташованих у місті та прилеглий до них території, правила благоустрою, торговельного, побутового, транспортного, житлово-комунального та іншого соціально-культурного обслуговування, визначати особливості землекористування та використання інших природних ресурсів;

встановлювати умови та розміри компенсаційних виплат відповідних органів, організацій та громадян, які не входять до складу територіального товариства міста, на покриття витрат, пов'язаних з використанням міської інфраструктури; брати участь у укладанні міжнародних договорів, що стосуються міста; приймати рішення про звільнення самовільно зайнятих земельних ділянок та знесення самовільно збудованих будівель та споруд без відшкодування витрат, здійснених за час незаконного користування; та ін.

Ефективне функціонування будь-якої управлінської системи неможливе без отримання достовірної інформації про функціонування різних її елементів. Управління якістю надання державних та муніципальних послуг передбачає прийняття рішень, що ґрунтуються на достовірній інформації про їхню якість. У сучасний період це є одним із актуальних напрямів адміністративної реформи.

Створення сучасної системи оцінки якості передбачає кілька основних елементів: це об'єкти оцінки, критерії та показники оцінки, методи оцінки та суб'єкти проведення оцінки [5, с. 356].

Найбільш важливою теоретичною та практичною проблемою виступає визначення показників оцінки якості. Для оцінки якості послуг передбачається використати показники кількісного та якісного характеру. Кількісні показники визначаються на основі статистичного обліку обсягів послуг, ємності ринку, ефективності роботи того чи іншого методу, але не дозволяють оцінити якість як ступінь задоволеності потреб одержувача послуги [6, с. 69]. Якісні показники дозволяють оцінити результати надання послуги, а також процес її надання. При цьому якісні параметри оцінки якості послуг дещо складніше формалізовані, структуровані ніж кількісні параметри оцінки. Складність оцінки якісних параметрів багато в чому викликана труднощами узагальнення, формалізації, приведення до загального вигляду та аналізу критеріїв оцінки, а також визначення методів їх вимірювання [7, с. 54].

Сучасна система оцінки якості надання муніципальних адміністративних послуг включає:

1. Моніторинг якості державних та муніципальних послуг, що надаються органами державної влади та місцевого самоврядування;
2. Оцінка якості надання державних та муніципальних послуг функціональними центрами;
3. Соціологічні опитування населення щодо оцінки якості муніципальних послуг, що надаються органами державної влади та місцевого самоврядування;
4. Незалежну оцінку якості муніципальних послуг, що надаються державними та муніципальними установами;
5. Оцінку якості надання муніципальних послуг споживачами через уповноважену інформаційну систему «Ваш контроль» [8, с. 323];
6. Оцінку ефективності діяльності керівників органів виконавчої влади з урахуванням якості надання ними муніципальних послуг [9, с. 55].

Таким чином, однією з муніципальних функцій є муніципальна адміністративна послуга, яку надає орган місцевого самоврядування. Крім органів місцевого самоврядування, муніципальні послуги можуть надаватися муніципальними установами, а також іншими юридичними особами. Цей вид послуги можна визначити, як діяльність з реалізації функцій органу місцевого самоврядування, що здійснюється за запитами заявників у межах повноважень органу, що надає муніципальні послуги, щодо вирішення питань місцевого значення, встановлених законом та статутами муніципальних утворень. Надання муніципальної послуги регулюється регламентом як нормативним правовим актом, який визначає адміністративні процедури.

Подальше вдосконалення якості надання муніципальних адміністративних послуг багато в чому залежить від вирішення теоретичних та практичних проблем. Теоретично необхідна інтеграція різних підходів при оцінці якості цих видів послуг: маркетингових, процесних, адміністративно-управлінських. Поки що більшість сучасних дослідників якості послуг застосовують окремі підходи, наприклад, соціально-психологічні підходи та

відповідний аналіз елементів: потреби, очікування, задоволеність споживачів, сприйняття отриманої послуги. Розробники стандартів при формулюванні «якість послуги» виходять із споживчих властивостей. Практично відсутні вітчизняні дослідження про потреби, очікування, сприйняття, ступеня задоволеності споживачів одержувачів муніципальних послуг. У перспективі велике значення мають дослідження з диференційованого аналізу якості муніципальних адміністративних послуг та якості виконання послуги, обслуговування процесів обслуговування під час отримання муніципальних адміністративних послуг.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Ірхін І.А. Болівійський конституціоналізм: інститути територіальної автономії та общинної юстиції. *Порівняльний конституційний огляд*. 2018. № 5. С. 65–86.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280\97-ВР. Офіційний вісник України. 1997. № 25. С. 20.
4. Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15.01.1999 № 401-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 11 (19.03.99). Ст. 79.
5. Ірхін І.В. Конституційно-правовий статус канадських індіанців та їх поселень (у контексті інституту територіальної автономії). *Право. Журнал школи економіки*. 2018. № 4. С. 354–376.
6. Щебетун І.С. Модель місцевого самоврядування: поняття, взаємозв'язок з концепцією та системою місцевого самоврядування. *Правничий часопис Донецького університету*. 2013. № 1 (29). С. 67–73.
7. Образцова С.В. Територіальні особливості сільських поселень та його впливом геть реалізацію питань компетенції сільських поселень. *Євразійський Союз учених*. 2020. № 9. С. 54–57.
8. Пешин Н.Л. Суспільний контроль у системі місцевого самоврядування: підстави та особливості. *Вісник університету дружби народів*. Серія: Юридичні науки. 2019. № 3. С. 311–332.
9. Василькова О.О. Загальна характеристика Європейської рамкової конвенції про прикордонне співробітництво спільнот та влади. *Вісник інституту управління та економіки*. 2020. № 1. С. 53–57.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. наук держ. упр., доцента
МІРКО Н. В.

Електронне наукове видання

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

**Збірник наукових статей студентів денної та заочної
форм навчання, які здобувають освітній ступінь
«магістр» за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»
освітньою програмою «Публічне управління
та адміністрування»**

Видавець і виготовлювач
Державний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156
Тел. (044) 513 74 18
Електронна пошта knute@knute.edu.ua
263E-2022